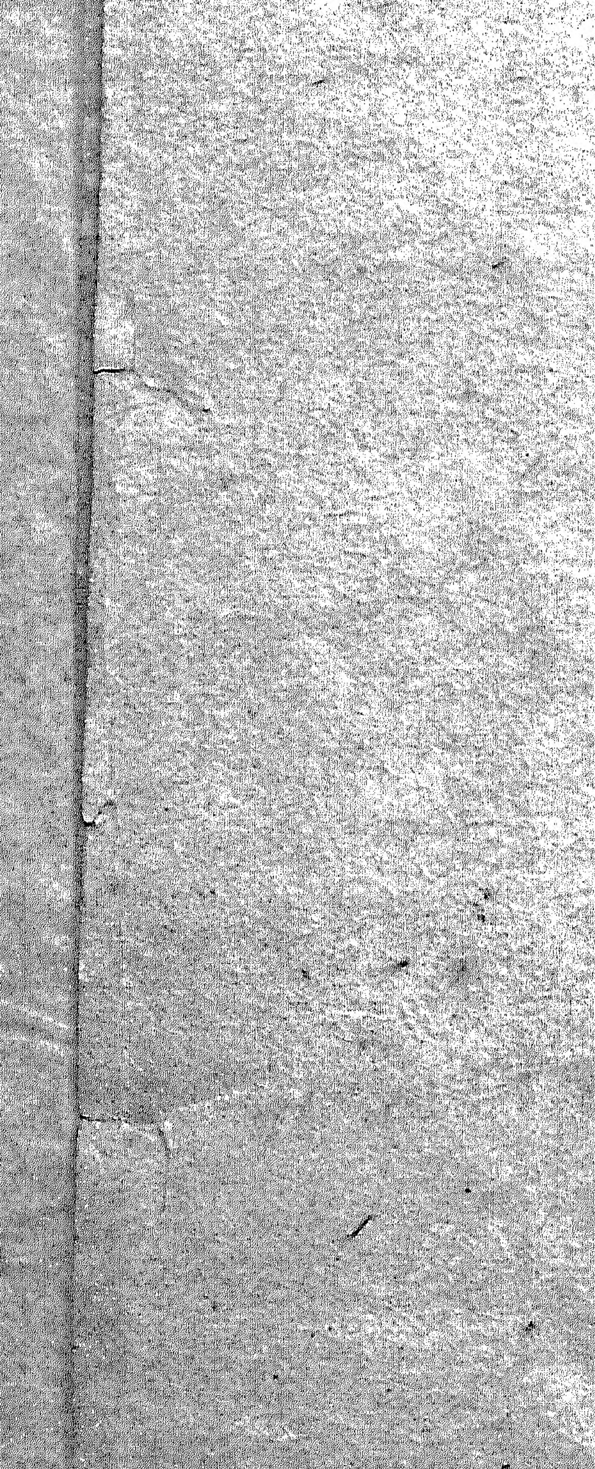

శ్రీయుత

లోకమాన్య బాలగంగాధరతిలకుగారి

సెక్యూరటీ కేసు

స్వరాజ్య ఉపన్యాసములు

గుంటూరుజిల్లా తెనాలిలో ప్లీడరగు

శ్రీపెద్దిభొట్ల లక్ష్మీ నరసింహాముగారిచే ఆంధ్రీకృతము.

చెన్నపురి:

వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులుఅండ్‌సన్స్ వారిచే

ప్రకటితము

విజ్ఞప్తి.

శ్రీలోకమాన్య బాలగంగాధర తిలకుగారికి భరతఖండమున
కీర్తి ఆంధ్రలోకమున మఱింత విస్తరిల్లవలయునని నాచిరకాలమిత్రు
శ్రీయుత పెద్దిభొట్ల లక్ష్మీనరసింహముగారు యిందులోనియుపన్యాసము
మిక్కిలి శ్రద్ధతో ఆంధ్రీకరించి నాయద్దకు పంపిరి; కాని కారణాంతర
లచే ప్రకటించుట కింతకాలము వీలైనదికాదు. శ్రీలోకమాన్యుల
శ్రీలక్ష్మీనరసింహముగారికున్న యాంతరంగభక్తి యింత యని చెప్పుట
కాదు. అట్టివా రీగ్రంథము ప్రకటించునప్పటికి పరలోకగతులగుట నా
గాక ఆంధ్రుల కందఱికును విచారకరమైన అంశమేను. ఈమధ్య ప్రసా
పఁబడ్డ రాజ్యాంగసంస్కరణములకు ముఖ్యకారకులలో శ్రీతిలకుగా రొ
రని లోకమున కంతయు తెలిసియే యున్నది. అట్టివారి ముఖ్యోపన్యా
ముల చదివి ఆంధ్రులు ఆనందించుటయేగాక వారి దేశసేవ యిట్టి ద
తెలిసికొందురనియు నమ్ముచున్నాను.

ఇట్లు,

వావిళ్ల. వేంకటేశ్వరులు.

పీఠిక

భాషాంతరీకరణ మొనర్చుట సుసాధ్యమైన పనికాదు. ఒకభాష నుండి మఱియొకభాషలోనికి భాషాంతరీకరణము చేయునపుడు, మొదటి భాషలో నున్నట్లుగా వచనరచనమునుగాని, భావగాంభీర్యమునుగాని, యుచితముగను సందర్భానుసారముగను రచియించుట కష్టతరము. ఇంతి యుకాక, మొదటిభాషలోనుండు కొన్నిపదములకు సరియగు నర్థమిచ్చు పదములు రెండవభాషయందుండ వనుటను భాషాంతరీకరణము చేయు వారలకు (తర్జుమా చేయువారలకు) అనుభవసిద్ధమే. ఇది హిందూ దేశ మందలి భాషలన్నిటికిని వర్తించును.

దేశభాషలకును ఆంగ్లభాషకును పెక్కువిధములందు సాంప్రదాయభేదములు మున్నగునవి యుండుటయు విదితమే. దేశభాషలవలె నాంగ్లభాషయందుఁ బ్రత్యేకముగఁ బ్రత్యయము లుండకుండుటచే పద క్రమ మాంగ్లమున వ్యాకరణము ననుసరించియుండును; దేశభాషలం దిట్టిపదక్రమమునకుఁ బట్టింపులేకఁ బ్రత్యయములద్వారా అర్థబోధకము సులభముగ నగును. ఇట్టికారణములచేత దేశభాషలనుండి యాంగ్లభాష లోనికిఁగాని, ఆంగ్లభాషనుండి దేశభాషలోనికిఁగాని భాషాంతరీకరణముఁ జేయుట కడుదుర్లభము. లోకమాన్య బాలగంగాధరతిలకుగారు మహా రాష్ట్రభాషయం దుపన్యసించినందునవానిని దొరతనము వా రాంగ్లభాష లోనికి భాషాంతరీకరణము చేయించిరి; కాని, దొరతనమువారి భాషాంతరీ కరణులు (తర్జుమాచేయువారు-Translators) సైతము పైనిపేర్కొనఁ బడిన కష్టములనొందిరనువిషయము పునహాజిల్లా మేజస్ట్రీటుగారి న్యాయ సభయందు జరిగిన వాదప్రతివాదములవలన స్పష్టమగుచున్నది.

ప్రస్తుత మీపొత్తమున లోకమాన్య బాలగంగాధరతిలకుగారి
బెల్గాముపట్టణమందును అహమ్మదు బాదాపట్టణమందు నిచ్చిన యుప
న్యాసత్రయమును, పునహాజిల్లా మేజస్ట్రీటుగారి తీర్పును, అందుపై
అప్పీలు (Appeal) లలో బొంబాయి యున్నత న్యాయస్థానము
(High Court) వారి తీర్పులు రెండు నున్నవి. ఇవన్నియు నాంగ్లభాష
నుండి యాంధ్రీకరింపఁబడినవి. లోకమాన్య బాలగంగాధరతిలకుగారు
మహారాష్ట్రభాషయం దిచ్చిన యుపన్యాసము లాంగ్లములోనికి భాషాం
తరీకరింపఁబడి మఱల నాంగ్లమునుండి యాంధ్రీకరింపఁబడినందున భావ
వ్యత్యాసము లనేకము లుండవచ్చును. ఆంగ్లమునుండి ఆంధ్రీకరించు
నపుడు ప్రతిపదార్థమును వచ్చునట్లుకాక సామాన్యభావమునకు లోపము
కలుగకుండ సాధ్యమైనంత శ్రద్ధతోడను జాగ్రత్తతోడను భాషాంతరీ
కరణ మొనర్పంబడినది. అయిన నిందు లోపము లుండవని చెప్ప సాహసిం
పఁజాలము.

లోకమాన్య బాలగంగాధరతిలకుగా రుపన్యాసములు నిచ్చిన
దియు, నాయన జన్మదినోత్సవమున మహారాష్ట్రదేశస్థులు వారికి ఒకలక్ష
రూపాయలొసంగినదియు, నాఁటిదినముననే యాయనపైని జామీను
కేసు వచ్చినదనియు, జిల్లామేజస్ట్రీటుగారాయనను జామీా నీయవలసిన
దని యాజ్ఞాపించినదియు, నాయన బొంబాయి హైకోర్టు కప్పీలు చేసిన
దియు, నచటి న్యాయమూర్తు లిరువురు విచారించి జిల్లామేజస్ట్రీటుగారు
చేసిన యాజ్ఞను రద్దుపఱచినదియు, అను నీవిషయములన్నియు నెప్పటి
కప్పుడు విద్యుల్లతలఁబోలె వార్తాపత్రికాముఖమున నలుదెసల వ్యాపించి
కుగ్రామములలోసైత మొకవిధమగు కలవరమును గలుగఁజేసెను.
కాని, బాలగంగాధరతిలకుగా రెట్టి యుపన్యాసములు నిచ్చిరో, వారేమి
తప్పిద మొనర్చినట్లు జిల్లామేజస్ట్రీటుగా రెంచి జామీా నీయవలయు
నని యాజ్ఞాపించిరో, ఆయుపన్యాసములు శిక్షార్హములుకావని ఉన్నత
న్యాయసభ (హైకోర్టు) వా రేవిధముగ నభిప్రాయపడిరో, ఉపన్యాసము

లిచ్చువా రేయేయంశములను గమనింపవలయునో అనునంశములు జనసామాన్యమునకుఁ దెలియుమింజేసి బాలగంగాధరతిలకుగారు నిర్దోషియనియు, దొరతనమువా రాయనకు అనవసరముగఁ గష్టములపాల్జేసిరనియు కొందఱును; బాలగంగాధరతిలకుగా రుపన్యసించుటలో రాజద్రోహాదినేరములం జేసిరనియును, అందువలన దొరతనమువా రట్టిచర్య నాయనపై నుచితరీతిని జరపిరనియు మఱికొందఱును; జెప్పుకొనుచున్నారు. కాఁబట్టి, జనసామాన్యములో కలిగిన భిన్నాభిప్రాయములను దొలఁగించుటకై వారియుపన్యాసములును తీర్పులు నిందు ముద్రింపఁబడినవి. వీనిని జదువుకొనువారు బాలగంగాధరతిలకుగారు కొన్నితావుల నుపయోగించిన కఠినవాక్యములనుబట్టి దొరతనమువా రట్టివిషయములలో నెట్టిచర్యను జరపుదురో తెలిసికొనెద రనియు, ఉపన్యాసపూర్వక రాజద్రోహమన నెట్టిదో తెలిసికొనెద రనునమ్మకముచే నీచిన్నిశాస్త్రముం బ్రకటించితిమి.

ఆంగ్లభాషాపదములకు సరియగు నాంధ్రపదములు లభింపనిపట్లఁగాని, అర్థము నిర్దుష్టము లేక స్పష్టముగనుండని తావులఁగాని, సందర్భము సంశయాస్పదముగఁ గన్పడినచోట్లఁగాని, పలువిధములగు అర్థములు స్ఫురించిన పట్లగాని అర్ధచంద్రాకృతిగల గుర్తులలో నాంగ్లపదములు సైతము ముద్రింపఁబడినవి.

పెద్దిభొట్ల లక్ష్మీనరసింహము.

శ్రీ బాలగంగాధరతిలకుజీవితము.

శ్రీయుత లోకమాన్య బాలగంగాధరతిలకుగారు మహారాష్ట్ర దేశములో రత్నగిరి యనుపట్టణమందు చిత్పావనబ్రాహ్మణవంశంబున (ది 23-7-1856) సంవత్సరమున జన్మించిరి. ఈయనతండ్రి పండితుఁడును కవియునై యుండినదేగాక రత్నగిరిలోని దేశభాషాపాఠశాల (Vernacular School) యందుఁ బ్రధానోపాధ్యాయుఁడుగ నుండెను. ఇతఁడు తన కుమారునికి సంస్కృతమును, మహారాష్ట్రమును, ఆంగ్లభాషయును అభ్యసింపఁజేసెను. తిలకుగారు షోడశవత్సరముల బాలుఁడై యుండఁగా నాయనతండ్రి స్వర్గస్థుఁడయ్యెను. ఆసంవత్సరమునందే ప్రవేశపరీక్ష (Matriculation)యందును, తర్వాత నాల్గుసంవత్సరములకు పట్ట బి. ఏ. పరీక్షయందును,పిమ్మట మూడుసంవత్సరములకు న్యాయశాస్త్ర బి.యల్. పరీక్షయందును తిలకుగారు గౌరవయుక్తముగఁ గృతార్థులైరి. ఆమఱు సంవత్సరమునందే 1880 వీరును, వీరి ప్రియమిత్త్రులగు అగర్కార్, విష్ణుశాస్త్రిచిపళూణకర్, నామజోషీ యనువారును జేరి దేశాభివృద్ధికి విద్యావ్యాపకమే ప్రధానమనియెంచి పునహానగరమం దొక నూతన నాంగ్లపాఠశాలను (New English School) తే 2—1—1890 దిని స్థాపించిరి. ఈపాఠశాల దినదినాభివృద్ధిఁగాంచి యున్నతస్థితికిఁ దేఁబడిన పిమ్మట "ఫెర్గ్యూసన్‌కాలేజి" (Fergusson College) యను నొక కలాశాలను స్థాపించిరి. మఱియు తిలకుగారాపాఠశాలయందునుఁ గలాశాలయందునుగూడ గణితశాస్త్రమును బోధించుచుండిరి. ఇట్లు విద్యావిషయమున 10 సంవత్సరములు పాటుపడిన పిమ్మట నీవిద్యాశాలలవిషయములోఁ దమకుఁగల స్వతంత్రమును వదలిపెట్టిరి. ఏలన, దొరతనమువారివలన సహాయమునుబొందువిషయములో నీయనకును దక్కినమూవురకును అభిప్రాయభేదములు కలుగుటచే నావిద్యాశాలలోఁ బనిచేయుచు

పరస్పరము కలహించుచు నుండినచో విద్యాలయములకు నష్టముకలుగు
ననియెంచి యావిద్యాలయముల సంబంధమును త్యజించెను. మఱియు
తిలకుగారు న్యాయశాస్త్రపరీక్షయం దుత్తీర్ణులైన వెంటనే పునహానగ
రముం దాక న్యాయశాస్త్రకలాశాల (Law College) నెలకొల్పి కొంత
కాల మందుఁగూడ పనిచేయుచుండిరి.

తిలకుగారు విద్యాలయముల సంబంధమును వదలుకొనుటకుఁ
బూర్వమే అగర్కార్ గారు మహారాష్ట్రభాషలో "కేసరి" యను వార్తా
పత్రికను, తిలకుగా రాంగ్లభాషలో "మరాటా" యనువార్తాపత్రికను
బ్రచురింపనారంభించిరి. కాని, కొల్హాపురము (Kolhapur) మహారాజా
గారిపక్షమునఁ గఠినముగ నీరెండువార్తాపత్రికలలోను వ్రాసినందున
నాసంస్థానపుకార్యాధికారియగు బార్వె (Mr. Barve) దొరగారు ఈపత్రి
కాధిపతులిర్వురపై నభియోగము (క్రిమినల్ కేసు) తెచ్చినందున వీరి
రువురును మూఁడుమాసములు కారాగృహవాసము చేయవలసివచ్చినది.
వీరు కారాగృహమునుండి విడుదలయగుటతోడనే తిలకుగారికిని అగ
ర్కార్ గారికిని మనస్పర్థలు పెరిగి అగర్కార్ గారు "కేసరి" పత్రికాధి
పత్యమును మానుకొని "సుధారక్" (Sudharak) అను వేఱొక పత్రి
కను ప్రారంభించుటచే, "కేసరి" "మరాటా" యను నీరెండుపత్రికలను
తిలకుగారేనిర్వహింపవలసివచ్చినది. మతమునకును సంఘమునకును సంబం
ధించిన కొన్నియభిప్రాయభేదము లీయిరువురికిఁ గలుగుటచే అగర్కార్
గారు "సుధారక్" పత్రికయందును తిలకుగారు "కేసరి" పత్రికయందును
వ్రాయుచు దూషించుకొనుచుండిరి. పండితుఁడగు తిలకుగారు పండిత
పక్షపాతియగుటచే "పూర్వాచారపరాయణుఁ"డని యీయనను అగ
ర్కార్ గా రనేకవిధముల నాక్షేపించుచుండిరి.

తిలకుగారు "పునహాలో బాపత్ కేసు (Bapat Case) విషయ

నావీరునిపేరు గౌరవింపఁబడునట్లు చేయుట కాయన యుత్సాహముతో చేసినయుద్యమమును, పురపారిశుధ్యసంఘసభ్యుఁడు (Municipal Commissioner) గానుండి స్థానికవ్యవహారములలో నతని యనుభవభూతమగు శ్రద్ధయును (Practical interest) మఱియు నిట్టివనేకములును" కేసరిపత్రికయొక్క ఖ్యాతిని నలుదెసల వ్యాపింపఁజేసినవని వి. యమ్. జోషి, యమ్. ఏ., (V. M. Joshi, M.A.,) అనువారు వ్రాసియున్నారు.

పునహానగరమందు శివాజీపండుగనుగూర్చి యీయఁబడిన యుపన్యాసము (ది 15-6-97) గల "కేసరి" పత్రికయందుఁ బ్రచురితమగుట చేతను, జూన్ నెల 22వ తేది పునహానగరమందు రాండు, అయెర్స్టు (Rand and Ayerst) అను నిరువురుదొరలు చంపఁబడుటచేతను, తిలకుగారిమీఁద రాజద్రోహము (Sedition) అను నేరము మోపఁబడి విచారింపఁబడెను. ఆర్గురాంగ్లేయులును ముగ్గురిండియనులును జూరర్లు (పంచాయితీదార్లు) గా నుండిరి. వీరిలో నాంగ్లేయులందఱును తిలకుగారు "దోషి" యని యభిప్రాయమిచ్చినందున తిలకుగారికి $1\frac{1}{2}$ సంవత్సరములుకఠినశిక్ష విధింపఁబడినది. ఉన్నతన్యాయస్థానము (High Court) నకును, ప్రివీకవున్సిలు (Privy Council) నకును తిలకుగా రప్పీళ్లుచేసిరిగాని ప్రయోజన మగపడదయ్యె. అప్పుడు మాక్సుముల్లరు (Maxmuller) పండితులుగారు సహకారులగుటచే 6-9-1898 తిలకుగారు కారాగృహమునుండి విముక్తులైరి.

పిమ్మట చెన్నపురిలోజరిగిన దేశీయమహాజనసభ కేఁగి యచటినుండి సింహళము (Ceylon) నకుఁబోయి మరలివచ్చిరి.

తిలకుగారి స్నేహితుఁ డగు "తాయిమహారాజ" అను జమీందారిణిగారిభర్త మరణశాసనము వ్రాయుచు తిలకుగారిని కూడ నొక ట్రస్టి (Trustee) పంచాయితీదారుగ నియమించెను. ట్రస్టీల సలహాప్రకారము తాయిమహారాజుగారొక చిన్నవానిని శాస్త్రోక్తముగ దత్తస్వీకారమును జేసికొనిరి; కాని వెంటనే యాచిన్నవానిదత్తతను నిరాకరించి వేఱొకచిన్నవానిని దత్తతఁ జేసికొనిరి. ఈదత్తతవిషయము

నందు వ్యాజ్యము కలుగఁగా తిలకుగారిపై "తప్పుడుసాక్ష్యము" మొదలగు దోషారోపణచేయఁబడి తిలకుగారికి $1\frac{1}{2}$ సంవత్సరముల కఠినశిక్ష యొసఁగఁబడెను; కాని అపీలులో నీశిక్ష రద్దగుటయే కాక, సివిల్ వ్యాజ్యముపై ప్రీవీకవున్సిలుకుఁ జేయఁబడిన అపీలులో తిలకుగారిసాక్ష్యము నే నమ్మిరి.

ఇట్టి స్థితిలో వంగ (బంగాళా) రాష్ట్రవిభజన మేర్పడుటచే నూతనాందోళన ముద్భవించి 'స్వదేశము' 'స్వరాజ్యము' అను నవీనశక్తులు దిగంతములందు వ్యాపించుచుండెను. దేశాభిమానులలో అగ్రగణ్యులగు తిలకుగారు "స్వదేశి," (అనఁగా స్వదేశవస్తుప్రోత్సాహము విదేశవస్తుబహిష్కారము) "స్వరాజ్యము," (అనఁగా ఇండియాదేశ పరిపాలనమందు నిండియాదేశ ప్రజల కెక్కువ స్వతంత్రముండుట) అనువాని విషయములలో విశేషముగఁ బరిశ్రమచేయుచు జాతీయవిద్య (National Education) కొఱకు సమర్థవిద్యాలయమును స్థాపించి "పైసాఫండు" (Paisa Fund) అనఁగా నీదేశములో పరిశ్రామికాభివృద్ధికొఱకు యంత్రశాలలను స్థాపించుటకు వలయునిధి నిమిత్తము ప్రతిమనుష్యునొద్దనుండియు కానిచొప్పున వసూలుచేయుట నారంభించి తన్మూలమున వసూలైనద్రవ్యముతో తెలెగవ్ (Telagaon) యందు గాజుసామానులను తయారుచేయు యంత్రశాలను స్థాపించిరి.

ఇట్లు నిరంతరము దేశహితార్థము పనిచేయుచున్నను "కేసరి" "మరాటా" అనువార్తాపత్రికల కెట్టిలోపమును గలుగకుండ జరుపుచుండిరి. అయినను, తిలకుగారు రాజద్రోహవిషయముల (Sedition) ను వ్రాసినట్లు దొరతనమువారెంచి దోషారోపణముచేసినందున 1908 వ సం॥ లో 6 సంవత్సరముల శిక్షవిధింపఁబడి వారు 'బర్మా' దేశములోని మాండలే యనుపట్టణమునందలి కారాగృహమందుంచఁబడిరి. వీరు 1914 వ సం॥ రమున కారాగృహవిముక్తినొంది పునహా నగరము చేరిరి.

తిలకుగారు విద్యాధికుఁడును పండితుఁడు నని మున్ను దెలుపఁబడెను. పాశ్చాత్యదేశములందు సైతమద్భుతముగఁ గన్పడిన 'ఒరయన్'

(Orion-మృగశీర్షనక్షత్రము) అను నుద్గ్రంథము నీయన ప్రథమమున
వ్రాసి వేదశాస్త్రములందు తమకుగల యసామాన్యప్రజ్ఞను, విమర్శనా
కౌశలమును లోకమునకు వెల్లడి చేసిరి. ఈయన 1897 వ సం॥ రములో
కారాగృహమున నున్నపు డీగ్రంథమును వ్రాయుటకు వలయుసదుపా
యములను దొరతనమువారు కలిగించినందున "ఆర్టిక్‌హోమ్ ఇన్ ది
వేదాస్" (Arctic Hom in the Vedas)అనఁగా వేదములవలనస్పష్ట
మగు *నుత్తరధృవప్రాంతవాసము అను అత్యుత్తమగ్రంథమును వ్రాసిరి.
ఈగ్రంథమువలన నప్పటివఱకు పాశ్చాత్యపండితులుచేసిన కొన్నిసిద్ధాంత
ములు తలక్రిందులైనందున తిలకుగారి పాండిత్యప్రభావ మన్నిఖండము
లందు నన్నిదేశములందును వ్యాపించినది. అయినను, రెండుగ్రంథ
ములు నాంగ్లభాషయందు వ్రాయఁబడినందున మనదేశములో ఆంగ్ల
భాషాజ్ఞానములేనివారికి విశేషముగ తెలియవు.

కాని, 1908 వ సం॥ రములో తిలకుగారు మాండలేయంద
కారాగృహవాసము చేసినపుడు తనయిష్టమువచ్చిన ఆహారము తినుట
కును, తనదుస్తులను ధరించుటకును, తనకు వలయుగ్రంథసామగ్రిని దెప్పిం
చుకొనుటకును దొరతనమువా రంగీకరించినందున తిలకుగారు పాశ్చాత్య
తత్త్వవేత్తలగ్రంథములను హిందూమతముయొక్క పారిభాషికగ్రంథ
ములను తదితరమతగ్రంథములను సమకూర్చుకొని వాని అత్యంత విమ
ర్శనాదృష్టితో చదివి "గీతారహస్యము లేక కర్మయోగశాస్త్రము" అని
భగవద్గీతామాహాత్మ్యమును, వానియందలి గూఢార్థములను క్రైస్త
ముసల్మాన్ బౌద్ధాదిమతముల తత్త్వజ్ఞానమునకును గీతలయందున్న
యాధిక్యతకును గలభేదములను విస్తరించుచు నొకగ్రంథమును మహా
రాష్ట్రభాషయందు వ్రాసిరి. ఈగ్రంథరాజము, హిందీ, గుజరాతీ
తెనుఁగు, ద్రావిడము, కన్నడము మొదలగు దేశభాషలలోఁగూడ
భాషాంతరీకరింపఁబడినది.

---

*ఇందు ప్రథమమునఆర్యులుత్తరధృవసమీపదేశములో నివసించి పిమ్మట దక్షి
ణముగా హిందూదేశము మొదలగుదేశములందుఁ జేరిరని వేదశాస్త్రప్రమాణము
తోడను యుక్తియుక్తముగను పాశ్చాత్యుల నవీనశాస్త్రానుసారముగను వ్రాయఁబడిన

1914 సంవత్సరములో తిలకుగారు చెఱసాలనుండి విడుదలయైన పిమ్మట "గీతారహస్యము" ముద్రింపఁబడినది. ఇప్పుడును దేశాభిమానమునం దెక్కువపట్టుదలగలిగి పనిచేయుచు పునహాయందలి సర్వజనక సభయందుగూడఁ బనిచేయుచు రాజకీయాందోళనమునందు నేరికిని వెనుదీయకున్నారు. పాశ్చాత్యదేశపుస్త్రీయయ్యును హిందూమతమునందు వలెనే హిందేశమునెడలఁగూడ అనురాగముగలిగి హిందూదేశవాసులకు స్వరాజ్యమును లభింపఁజేయుటకు శ్రీమతి అనిబిసెంటుచే పోషింపఁబడుచున్న స్వరాజ్యాందోళనమునందు ఆమహనీయురాలికి తిలకుగారు కుడిభుజముగ నున్నారనుట అతిశయోక్తికాదు. కాని ఇటీవలసత్యాగ్రహవ్రతప్రచారమున నాయకులకును ఆమెకును అభిప్రాయభేదము జనించి దేశీయమహాసభ తీర్మానములపై ఆమె చూపవలసిన గౌరవమును చూపక స్వరాజ్య ఆందోళనమునకు కొంత ఆటంకము కలిగించినదని చెప్పక తప్పదు.

కొందఱికి కష్టములు వాటిల్లునప్పుడు అబద్ధములాడియైన నా కష్టములను దప్పించుకొనయత్నించెదరు; కాని, తిలకుగారట్లుగాక ఎట్టి కష్టములు వాటిల్లినను సాహసోత్సాహధైర్యాదులను మాత్రము విడనాడుట లేదు. వీరిట్టి దీక్షాపరులగుటచే స్వరాజ్యాందోళనమునుగూర్చి కడుపూనికతోఁ బనిచేయుచు తే 1-5-16 దిన బెల్గామునందొకయుపన్యాసమును, అహమ్మదునగరమందు తే 31—5—16 దిన యొకయుపన్యాసమును, తే1-6-16 దిన నొకయుపన్యాసమును మహారాష్ట్రభాషయం దొసంగిరి. ఈ మూఁడుపన్యాసములందును 'సివిల్ సర్వెన్‌ట్సు' అనఁగా కలెక్టరు మొదలగు నుద్యోగస్థులనుగూర్చి కఠినవాక్యముల నుపయోగించుట మూలముగ రాజద్రోహనేరము చేసినట్లెంచి సర్కారువారు తిలకుగారిపై జామీను కేసు తెచ్చిరి. ఆ కేసును విచారించిన జిల్లామేజస్ట్రీటుగారు తిలకుగారిని దోషిగా భావించిరి; కాని, బొంబాయి హైకోర్టువారు నిర్దోషిగనెంచి జామీనుశిక్షను తొలఁగించిరి.

తిలకుగారు కాంగ్రెసు (దేశీయమహాసభ) లో చాలకాలము నుండి పనిచేయుచున్నను 1906 వ సం॥ రములో సూరతుపట్టణములో

జాతీయవాదుల (Nationalists)కును తదితరులకునభిప్రాయభేదము లేర్పడి జాతీయవాదులు కాంగ్రెసునెడల విముఖులైరిగాని యందువలన ప్రజల యందుఁగల యైకమత్యభావమునకు భంగము కలుగునని యెంచి అనిబిసెంటుగారి సహాయమున కాంగ్రెసు పద్ధతులలో కొద్దిమార్పులు చేయించి తనపక్షమున నున్న జాతీయవాదులను 1916 వ సం॥ లక్ష్మణపురి(లక్నో) లోఁ జరిగిన కాంగ్రెసులోఁ జేర్చి కాంగ్రెసుకు వన్నె దెచ్చిరి.

సెక్యూరటీ కేసు.

సమాచారము.

1 వ దస్తావేజు (Exhibit No. I)

పునహాలోని జిల్లా మేజిస్ట్రేటుగారి కోర్టులో
జేమ్సు అడాల్ఫస్ గైడరు, డిప్యూటి ఇన్స్పెక్టరు ఆఫ్ పోలీసు, గూఢచారశాఖ (C. I. D.)

ఎదిరి

బాలగంగాధరతిలక్, బి.ఏ., యల్. యల్. బి., (సాకీన్), పూనా.
శిక్షావిధానస్మృతి (Criminal Procedure Code) యొక్క 108 వ సెక్షన్ ప్రకారము సమాచారము.

పై తెలిపిన జేమ్సు అడాల్ఫస్ గైడరు అను నేనీక్రింది సమాచారమును దాఖలుచేయుచున్నాను.

1. పైని చెప్పఁబడిన బాలగంగాధరతిలకు లోఁగడ రాజద్రోహము (Sedition) అను నేరములక్రింద శిక్షలనొందియును, ఈక్రింద నుదహరించిన ప్రకారము రాజద్రోహపుసంగతులను, అనఁగా, ఇండియా దేశపు శిక్షాస్మృతియొక్క 124 A అనుసెక్షన్ ప్రకారము శిక్షార్హమగువిషయములను ప్రచురించుచు వాఙ్మూలముగ వెదజల్లుచునున్నాఁడు.

2. a. 1916 వ సంవత్సరము మేనెల తే 1 ది సాయంకాలము బెల్గాములో చరిత్రవిషయికవిమర్శనాసంఘము (Historical Resarch Association) తో సంబంధించిన సభ ముగిసినపిమ్మట;

b. 1916 వ సంవత్సరం మేనెల 31 వ తేది సాయంకాలము అహమ్మదునగరములో కపద్ బజారు (Kapad Bazaar) లోని వర్తకులాయన కొసంగిన సమ్మానపత్రమునకు ప్రత్యుత్తరముగ కపద్ బజారునకు వెనుకప్రక్కనున్న ఖాళీస్థలములో;

c. మరల, 1916 వ సంవత్సరము జూన్ నెల 1 వ తేది అహమ్మదునగరములో ప్రాతకపద్‌బజారులో బహిరంగస్థలమున జరిగిన ప్రజలసభలో (Mass meeting);

ఈయన్నిప్రదేశములలోను హోమ్‌రూలు (స్వరాజము) విషయములో నుపన్యాసములనిచ్చి హిస్ మేజస్టీ (చక్రవర్తి) గారియెడలగాని, బ్రిటిషుయిండియాలో శాస్త్రోక్తముగ నేర్పడినగవర్నమెంటు నెడలగాని, ద్వేషమునుగాని, నిరాదరణమునుగాని (Hatred or Contempt) కలిగించిగాని, కలిగించుటకు ప్రయత్నించిగాని, లేక అసూయోద్రేకమును కలిగించిగాని, కలిగించుటకు ప్రయత్నించిగాని యున్నాఁడు.

3. ఆయన యిట్లే ఇఁకమీఁదటకూడ చేయుచుండునని భీతికలుగుచున్నది.

4. పై 2 వ పేరాలో నుదహరించిన యుపన్యాసముల నకళ్లను ఇందులో ఎ,బి,సి, అను అనుబంధములు (Appendix A, B, and C) గా దాఖలుచేయడమైనది.

5. విచారణవాయిదానాటికి సాక్షిని హాజరుపరచెడమగును.

యస్. సి. దావర్ వ్రాలు, అనివున్నది
పబ్లికు ప్రాసిక్యూటర్.
పునహా. 1916 వ సం॥ జూలై నెల 22వ తేది.

జే. ఏ. గైదరువ్రాలు
అనివున్నది.

గైడరుగారి ప్రమాణపత్రిక.

2 వ దస్తావేజు (Exhibit No. II)

జేమ్సు అడాల్ఫస్ గైడరు ప్రమాణపూర్వకముగ చెప్పునది.—

ఈదినము బాలగంగాధరతిలకువిషయములో నేను దాఖలుచేసిన సమాచారము నేనునమ్మునంతవఱకు సరియైనది. నాయొక్క తాబేయుద్యోగస్థులద్వారా వచ్చిన సమాచారము కొంతవఱకును నాఆఫీసులోని రికార్డును మఱికొన్ని యాధారములును, దీని కాధారములు.

రు 50,000 ల వంటి తగుజామీను పుచ్చుకొనఁగోరుచున్నాను. ఆయన స్థితిపరుఁడు. ఆయనకు "కేసరి" ముద్రాక్షరశాలయును, గైకవాడ్ వాడయు* నున్నవి. ఆయన ఎక్కువపలుకుబడియును, ద్రవ్యవంతులగు స్నేహితులను కలవాఁడు. ప్రస్తుతము ఆయనకు జన్మదినబహుమానమిచ్చుటకు ఆయనస్నేహితులు ఒకలక్షరూపాయిలను వసూలుచేయుచున్నారు. ఒకసంవత్సరమునకు జామీనుపుచ్చుకొనవలసినదని నేనుకోరుచున్నాను. నా కాధారము లగు మూఁడుపన్యాసములను వాని తర్జుమాలను దాఖలుచేసినాను.

జే. ఎ. గైడరు వ్రాలు, అని యున్నది.
నాయెదుట (నీయబడినది).

22-7-16. జి. డబ్ల్యు. హ్యాచ్ వ్రాలు, అనియున్నది.
పూనా డిస్ట్రిక్టు మేజస్ట్రేటు.

పునహా మేజస్ట్రేటు

హ్యాచ్ గారి తీర్పు.

పునహాలోని సి. ఐ. డి. శాఖయొక్క డిప్యూటీ యిన్స్పెక్టరు జనరల్ ఆఫ్ పోలీసు (Deputy Inspector General of Police, C. I. D., Poona) అయిన జె. ఎ. గైడరు (Mr. J. A. Guider)గారు దాఖలుచేసిన సమాచారము ప్రకారము ఒకసంవత్సరమువఱకు సత్ప్రవ

* ఇది పూర్వము బరోడా గైక్వారుగారిది; ఇం దిప్పుడు శ్రీ తిలకుగారు న్నారు.

ర్తకుఁడుగ నుండుటకు ఒక్కొకరు రు 10,000 లు చొప్పున నిద్దరు జామీనుదార్లను, రు 20,000 లకు సొంతపూచీకత్తును ఎందులకీయఁగూడదో తెలుపవలసిన దని బాలగంగాధరతిలకునకు శిక్షావిధానస్మృతి (Criminal Procedure Code) 108, 112 సెక్షనుల ప్రకారము ఈకోర్టువారు తే 22-7-16 ది నోటీసు జారీ చేసినారు.

ఇండియా దేశ శిక్షాస్మృతియొక్క 124 A. అను సెక్షను ప్రకారము శిక్షార్హమగు ప్రాచుర్యముగల రాజద్రోహవిషయములను ఇదివఱకు రాజద్రోహమునకు శిక్షల ననుభవించిన బాలగంగాధరతిలకు వాగ్రూపముగ వెదజల్లెనని సమాచారమిచ్చి అందులకు సాక్ష్యముగ మరాటీభాషలో షార్ట్ హ్యాండు రైటర్లు తయారుచేసిన తే 1-5-16, 31-5-16, 1-6-16 దీల యుపన్యాసములను వానియొక్క ఆంగ్లభాషాంతరీకరణమును గైడరుగారు దాఖలుచేసినారు.

జూలై నెల తే 28 ది వాయిదాలో తిలకుగారికి సమను జారీచేయఁబడినది; పిమ్మట డిఫెన్సు అనఁగా తిలకుగారి పక్షమున వాయిదా కోరబడినందున ఆగష్టు నెల 2 వ తేదికిని అటుతర్వాత నిరుపక్షములవారు వాయిదా కోరినందున ఆగష్టు నెల 7 వ తేదికిని వాయిదా వేయఁబడినది.

ఈసమాచారమునకు అనుగుణముగ సాక్ష్యమును వినుటయైనది. యిద్దరు రిపోర్టర్లయొక్కయు ఓరియంటల్ ట్రాన్స్లేటరు ఆఫీసు (Oriental Translator's Office) లో నొక యుద్యోగస్థునియొక్కయు సాక్ష్యమై యున్నది. తిలకు మాట్లాడఁగా తాము విని వ్రాసిన క్లుప్తలేఖనసంగ్రహమైన బి, డి, యఫ్, గుర్తులుగల దస్తావేజులయొక్క మరాటీవ్రాతనుగూర్చి మొదటి యిద్దరు సాక్ష్యమిచ్చినారు. దాఖలయిన యింగ్లీషుతర్జుమాలు అనఁగా సి, హెచ్, ఐ. గుర్తులుగల దస్తావేజులు బి, డి, యఫ్, గుర్తులుగల దస్తావేజులయొక్క సరియైన భాషాంతరీకరణము అని కడపటి యతఁడు (తర్జుమాదారు) సర్టిఫై (Certify) చేయుచున్నాఁడు.

రాజద్రోహమునకుగాను తిలకదివఱకు శిక్షితుఁడైనందులకు శిక్షావిధానశాస్త్రము (Criminal Procedure Code) 511(2) సెక

ప్రకారము ప్రాసిక్యూషన్ (గవర్నమెంటు) తరఫున సర్టిఫికెట్టు (Certificate) దాఖలుచేసినాడు. పూర్వపుశిక్ష లీరికోర్టులోనికిఁ జేర్పఁగూడదని తిలకుగారి న్యాయవాది ఆక్షేపించెనుగాని, అట్టి ఆక్షేపణ అంగీకరింపఁబడ లేదు. తిలకుపక్షమున బారిష్టరు జిన్నాగారు 153 ఎ. అనుసెక్షన్ ప్రకారము విధింపఁబడిన రు 1000 ల జరిమానాను గవర్నమెంటువారు రద్దు పఱచిరని చెప్పిరి; గవర్నమెంటుపక్షమున బిన్నింగు అది నిజమే అనిరి.

తిలకు తన యుపన్యాసముల అంశములను అచ్చటచ్చట లోపములుగను అసంపూర్తిగను ఉన్నను మొత్తముమీఁద సామాన్యముగ సరిగానె యున్నవని కోర్టువారికి ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను. హోమ్‌రూలును సిద్ధాంతపఱచుటయు లేక రక్షించుట బోధనచేయుట (Explain) యు అది లభ్యమగు నుత్తమమార్గము నగపఱచుటయు హోమురూలు లీగులో మెంబర్లగునట్లు వారిని ప్రోత్సాహపఱచుటయు తనయుద్దేశ మని ఆయన చెప్పెను. కొద్దిమాటలలో హోమ్‌రూలు అను దానిని విపులముగ చెప్పుమనఁగా ఆయన "నాయుపన్యాసములలో చెప్పఁబడినది," అని ప్రత్యుత్తర మొసంగెను.

డిఫెన్సు (తిలకు) పక్షమున సాక్షులను విచారించలేదు. డిఫెన్సు (తిలకు) యొక్క న్యాయవాది ఆయుపన్యాసముల భాషాంతరీకరణము సరియైనది కాదని విశేషముగ వాదించలేదు. కాని, నేను ముందు చెప్పఁబోవు కొన్నిపదముల తర్జుమావిషయములో ఆయన ఆక్షేపించుచున్నాఁడు.

మొదటి యుపన్యాసము (జి. గుర్తుగల దస్తావేజు)లో 3 వ పుటలో 4 వ పంక్తిలో "ది" అను (నాంగ్ల)పద మనవసరమనియును; ఆపుట మధ్యనున్న "యన్‌టిటీ" (Entity) అను (నాంగ్ల) పదము "ఫారం" (Form) అని యుండవలయుననియును సూచింపఁబడెను; 5వ పుటలో "కన్‌సీట్" (Conceit) అను (నాంగ్ల) పదమునకు మాఱుగా "ఓవర్ కాన్ఫిడెన్సు" Over- confidence) అని యుండవలయునని డిఫెన్సు (తిలకుపక్షమున) సూచించినారు; 6 వ పేజీలోనున్న 'రోగ్' (rogue)అనునది 'ధూర్తు

అనుదానికి సరియగు తర్జుమా కాదని ఆక్షేపించినారు ; 7 వ పుటలో "ఎక్యూములేటెడ్" (accumulated) అని దానికి బదులు "కలెక్టు" (collect) అని చదువుదురు ; 8 వ పుటలో "అబ్‌స్ట్రక్షన్" (obstruction) అనుదానికి "హిన్డ్రన్సు" (hindrance) అనియును, 9 వ పుటలో "సావరిన్సు పాలిసీ" (sovereign's policy) అనుదానికి బదులు "స్టేటుపాలిసీ" (state policy) అనియును చదువుచున్నారు. 1 వ యుపన్యాసములో పూర్ణమైన సవరణల జాబితా యిదియె. ఈకోర్టువారి యభిప్రాయము ప్రకారము బొత్తుగా ప్రాముఖ్యత లేనిది చిట్టచివరదే అనఁగా చిట్టచివరసవరణయే. "సావరిన్సు పాలిసీ" (Sovereign's policy) అను అర్థమిచ్చు "రాజధోరణి" అనునది మరాటీవ్రాత (transcript) లో నగపడుచున్నది. అందులో "రాజ్యధోరణి" అని అగపడునెడల "స్టేటుపాలిసీ" (state policy) అని సరియైన తర్జుమాయగును. "రాజ", "రాజ్య" అనుపదములకు ఎట్టిభేదమును లేదని యొక క్షత్రలేఖరియును, అట్టి భేదమున్నదని రెండవయతఁడును చెప్పిరి. ఎట్లైనను, ఉపన్యాసకుఁడు చెప్పినది బాగుగ వినఁబడకుండ వచ్చు నని యెంచుట యుక్తమని కోర్టువారికి తోఁచుచున్నది. 1 వ యుపన్యాసములోని వాదమునందలి సామాన్యధోరణినిబట్టి చూడఁగా 9 వ పుట చివరభాగమందు "సావరిన్సుపాలిసీ" అనుదానికంటె 'స్టేటుపాలిసీ' అని యుండుటయే బాగుగ నున్నది. కాఁబట్టి యీవిషయములో సందేహముయొక్క లాభమును డిఫెన్సు (తిలకు) పక్షమున అంగీకరించి "స్టేటు పాలిసీ' అని చదివెదను.

రెండవ యుపన్యాసము (దస్తావేజు హెచ్, Exhibit H) లో రెండవపుటయందు 2 సవరణలను సూచించుచున్నారు. మొదటి "రూలింగ్ పవర్" (ruling power- ప్రభుత్వాధికారము) అనుదానికి బదులు "అడ్మినిస్ట్రేషన్ ఆఫ్ ది స్టేటు" (administration of the state) అనఁగా రాజ్యపరిపాలనము), అనియుండవలయును దానిని ప్రాసిక్యూషన్

గవర్నమెంటు పక్షముగ న్యాయవాది యొప్పుకొనెను. రెండవది, "ఏలియన్సు (aliens అనగా పరాయిలు) అనుమాటయొక్క అర్థము విషయములో కొంతవఱకు కష్టమగుభాగముయొక్క మెఱుఁగగు (improved) తర్జుమా 2 వ సాక్షియొక్క వాఙ్మూలములో నీమెఱుఁగగుతర్జుమా కనఁబడును.

మూఁడవయుపన్యాసము (దస్తావేజు ఐ, Exhibit I) 1 వ పుట చివరనున్న "స్లేవరి", "బాండేజ్" (Slavery and Bondage) అనుపదములను డిఫెన్సు (తిలకుగారి) పక్షమున నాక్షేపించుచున్నారు (challenged), "గులాంగిరి", "దాస్యము" అనునవి మహారాష్ట్రపదములు; రెండవసాక్షియును అనుభవజ్ఞుఁ డగుభాషాంతరీకరణకర్త యీపదములను సరిగానే తర్జుమా చేసినట్లు రూఢిగ చెప్పుచున్నాఁడు; డిఫెన్సుపక్షమున మొదటిదానికి "సర్విట్యూడ్" (servitude) అని యుండవలయునని రూఢిగ చెప్పుచున్నారు. "దాస్యము" అనుదానికిఁగూడ నాపదమునే యుపయోగించవలసియున్నట్లు సాక్షికి వారు సూచించినారు.

3 వ పుటలో "పశువు" అనుశబ్దమునకు "బీస్టు" (beast) అని యుండఁగూడదని ఆక్షేపించుచు, దాని స్థానమున "అనిమల్" (animal) "క్యాటిల్" (cattle) అని సూచించుచున్నారు.

ఉపన్యాసములం దంతటను "గులాంగిరి" అనునది ఉన్నచోట్ల "స్లేవరి" (servitude) అని తర్జుమా చేయఁబడినది; (దీనికి) డిఫెన్సుపక్షమున "సర్విట్యూడ్" (servitude) అని యుండవలయు ననుచున్నారు.

కోర్టువారు కనుఁగొనఁగలిగినంతవఱకు తర్జుమా విషయములలో డిఫెన్సుపక్షమున నాక్షేపింపఁబడువానియొక్క సంపూర్ణమగు జాబితా యిదియే. సామాన్యముగ నెంచఁబడురీతిగా అర్థమునకు సందేహము కలుగఁజేయునట్టిపదము లచ్చటచ్చట లోపించియున్నవి. మొత్తముమీఁద, మహారాష్ట్రభాషలో వ్రాయఁబడిన బి, డి, యఫ్ గుర్తులదస్తా

వేజీ (Exhibits B, D & F) లకు జి, హెచ్, ఐ, గుర్తులుగల దస్తావేజులు (Exhibits G, H & I) సరియైన తర్జుమాలుగానే యున్నవని నిశ్చితాభిప్రాయముల నొందుటకు ఈకోర్టువారికియెట్టి యిబ్బందియు నగపడదు. మఱియు, తిలకుగారు చెప్పినదానిని వాస్తవముగను సంపూర్ణముగను వ్రాసినట్లు చెప్పుచున్నట్టియు, వారి వృత్తియం దనుభవము కలిగియున్నట్టియు క్లుప్తలేఖకుల మాటలను విశ్వసింపకుండుటకు కారణ మేమియును నాకగపడదు.

బిన్నింగుగారు (Mr. Binning) ప్రాసెక్యూషన్ (గవర్నమెంటువారి) పక్షమున అన్ని యుపన్యాసములమీఁదను ఆధారపడియున్నారు. ఆయన కాధారము లగు కొన్నిభాగములను ఆయన కనఁబఱచినాఁడు. జి, హెచ్, ఐ, గుర్తులుగల దస్తావేజుల (Ehibits G, H & I) లో అట్టిభాగములను ఎఱ్ఱరంగులో కోర్టువారు గుర్తు పెట్టినారు. హోమ్ రూలు విషయమైన చర్చయొక్క మంచిచెడుగుల (propriety) ను గూర్చి ఆక్షేపించుటలేదని ఆయన (బిన్నింగుగారు) స్పష్టముగ చెప్పుచున్నాఁడు. ఆవిషయములోఁ నేమియు చెప్పఁగూడదని (గవర్నమెంటువారు) ఆయనకు చెప్పినారఁట. తిలకు గవర్నమెంటువారియెడల అమర్యాద (dishonest), అపవిత్రము (corrupt) లగుఉద్దేశ్యములు నారోపణచేసిన యుపన్యాసభాగములు (మాత్రమే) ఇండియాదేశపు శిక్షాస్మృతియొక్క 124 A అను సెక్షన్‌క్రింద రాజద్రోహ మగుటను కారణముచేత ఆయనను (అనఁగా తిలకుగారిని) శిక్షించవలసినదిగా చెప్పినాఁడు.

మేనెల తే 1 ది ఇయ్యఁబడిన యుపన్యాసమును సూక్ష్మముగ విమర్శించిచూచితిమేని (analyse) ప్రప్రథమమున ఆయన ప్రస్తుతము ఇండియాదేశములోనున్న గవర్నమెంటును రెండుభాగములుగ అనఁగా 1. "అదృశ్యమగు నాంగ్లప్రభుత్వము", 2. "ఎవరివలన అదృశ్యప్రభుత్వము పనిని జరుపుచున్నదో అట్టి దృశ్యప్రభుత్వము."—అని విభాగిం

చుట కొనర్చిన ప్రయత్న మగపడును. మొదటిదానియొక్క మార్పును కోరుటలేదని తిలకు చెప్పుచుండెనుగాని రెండవది "ఇతరులచేతులలోనికి పోవలయు" నట; మఱియు ఆయన ముందుబోధించునట్లు "మనయొక్క స్వహస్తములలోనికి" అనఁగా దేశములోని ప్రజలచేతులలోనికి; అని ఆయన తాత్పర్యము.

ఉద్యోగస్థుఁడగు ఒకసిపాయియైనను (sepoy) లేకఒకగవర్నరునైనను తీసివేయుమని కోరుట రాజద్రోహముకాదని తన శ్రోతల (audience) కాయన చెప్పసాగెను. పిమ్మట, ఇప్పటి పరిపాలనము బాగుగ జరుగుచుండలేదను తన యభిప్రాయమును స్పష్టపఱచుచుండెను. వారనుకొన్న ఇబ్బందులు లేక, మొఱలు, (greivances).—కులకరణివతనులనుతీసివేయుట, అటవి (సంబంధమగు) 'జూలమ్' (Zulum), మద్యపానాభివృద్ధి,తగువిద్యలేకుండుట, బెల్గాములో జూరీల (Jury)వలన విచారణ జరుగుటను తీసివేయుట, కర్నాటములో కలాశాల (College) లేకుండుట,—అను ఇబ్బందుల జాబితాను ఆయన యిచ్చుచున్నాఁడు. ఇట్లేలయుండవలయునని ఆయన అడుగుచున్నాఁడు. ఒకటే ప్రత్యుత్తరమున్నది. "వారిస్థానమున మీరే ఉద్యోగములలో నున్నయెడలకాని, వారి అధికారము ప్రజాభిప్రాయము ననుసరించవలసిన బాధ్యత కలదైన యెడలకాని ఇట్టివి తటస్థించి యుండవు"; వారు అసహాయులు (helpless) గ నున్నారనియును, వారు కలెక్టరునకు అర్జీ(మనవి)నీయుట నేమియు చేయఁజాలరనియును చెప్పుచున్నాఁడు. "మన కింతకంటె మంచిపద్ధతి కావలయును. ఇప్పటి యుద్యోగస్థులు ప్రజలచే ఎన్నుకొనఁబడనందున వారికే (అంతయు) బాగా తెలియుననుకొనెదరు,—అది వారి అతిశయము (conciet) లేక, అతినమ్మకము" (over-confidence); "మాయిష్టప్రకారము మీరు ప్రవర్తించునెడల మీ యిబ్బందు లన్నియును తొలఁగిపోవును. అని తక్కిన అధికారవర్గమువారు (bureaucrats) అనెదరు. తర్వాత జనులకును "అదృశ్యప్రభువు లేక ప్రభుత్వము" నకు

మధ్య దృశ్యప్రభుత్వము ఈదేశమందు "దేవతలు" వలె నున్నట్లు చెప్పుచుండెను. "దేవునకు కోపము రాదు; కారణము లేకయే యీదేవతలకు కోపము వచ్చును," (అనెను). వారిరక్షితుని (ward) చేతులలో వారి వ్యవహారముల నిర్వహణము నుండనీయకుండుటకు పంచాయతీదార్లు (panch) చేయు ప్రయత్నమును ఒక యుదాహరణముగ నిచ్చుచున్నాఁడు. రక్షితుఁడు సగము పిచ్చివాఁడనియును, అతనికి దురభ్యాసము లున్నవనియును అనెదరు. తుదకు వారు న్యాయస్థానమునకువెళ్లి అతనిని పిచ్చివాఁడని స్థిరపఱిచెదరు. "ఇట్టివి కొన్ని యిచట తటస్థించ నారంభించినవి" (అనెను).

అంతట, ముగ్గురు దొంగలయొక్క కథ ప్రారంభమగును. సర్ ఆర్. భండార్కర్ గారు కవున్సిలు (Council) లో యూనివర్సిటీ బిల్లు (University Bill) విశ్వవిద్యాలయపు చిత్తులచట్టము విషయములో నుపన్యసించునపుడు—సుప్రసిద్ధుఁడును, గౌరవనీయుఁడు నగుగోఖ్లేగారి వంటివారినికూడ చేర్చి—తన ప్రతికక్షులను కథలోని ముగ్గురు దొంగలకుఁ బోల్చిన అంశమును ప్రమాణముగా (ఉదాహరణముగా, or by quoting) గైకొని యీకథకు డిఫెన్సు (defence) పక్షమున జిన్నాగారు కొంతమర్యాదను కల్పించచూచెను. కాని, ఒకకథ ననేక విధములుగ చెప్పవచ్చును; దానిఫలితార్థ మనేకవిధములుగ నుండవచ్చును. హోమ్‌రూలును విశ్వసింపని (advocate) ఇండియనులకును కథలోని దొంగలకును గలపోలికను తనశ్రోతలకు (audience) అగపఱచుటయును వారికి హక్కుగల ఆస్థియైన స్వరాజ్యమును తొలఁగింప ప్రయత్నించువారి మోసములవిషయములో జాగ్రత్తగ నుండునట్లు వారికి హెచ్చరిక చేయుటయును ఆయన ఆశయమైనట్లు కనఁబడుచున్నది.

అటుతర్వాత ఆయన తగియుండుట (or సమర్థత, fitness) నుగూర్చి చర్చించుచున్నాఁడు. 60 సంవత్సరముల వయస్సుగల మహ్లత్ దా

ర్లపై అధికారము చలాయించు (lords over) నట్లు ఆయన సూచించెదునట్టియు ఇంగ్లండునుండివచ్చునట్టియు అనుభవములేని పిన్నవయస్కులనుగూర్చి (తిలకుపక్షమున జిన్నాగారి యొప్పుదల ప్రకారము) దూష్యమైనట్లొప్పుకొను కొన్ని ప్రసంగముల ఆయన చేయుచున్నాడు (indulges).

ఈ (క్రింది) మాటతో నీచర్చ ఆయన ముగింపుచేయుచున్నాఁడు; "మీరెంతకాలము మాకు బోధించెదరు?....దీని కేమైన నంతమున్నదా? లేక తుదవఱకు ఈవిధముగ మీక్రింద బానిసలవలె పని చేయవలెనా?" ఆయన (యింకను) ఇట్లు చెప్పుచున్నాఁడు:—"ఈయుద్యోగస్థులు ప్రజలవిద్యపై నధికారము గలిగియున్నారు; వారి నభివృద్ధిలోనికి తెచ్చుట వీరిపని అయియున్నది; వారి విధి యొకవైపున (or విధముగ) నున్నది, వారు మఱియొకవైపున (or విధమున) ప్రయత్నములు చేసెదరు. వారెన్నివిధములుగ ప్రయత్నించినను ఈజనులు పనికి తగియుండుట దుర్లభ మని వారనెదరు. అదృశ్యప్రభుత్వము ఎదుట నీతిమాపణలు చెప్పుట ఒకవిధముగ వారి స్వలాభసిద్ధికొఱకగుపనియని నాయభిప్రాయము."

స్వదేశసంస్థానమగు మైసూరులో నెమ్మదిగ (smooth) పరిపాలనము జరుగుటనుగూర్చి చెప్పినపిదప యిట్లనుచున్నాఁడు. "ఇండియనులు పరిపాలనముచేయుటకు తగరని చెప్పుటకుఉద్దేశ్యము వారినెల్లపుడు బానిసత్వమునం దుంచుటయును, బానిసలవలె వారిచేత పనిచేయించుటయును, వృద్ధికానున్నవారి బుద్ధిసామర్థ్యములను ఆపుటయునైయున్నది."—ఆయన శ్రోత లిట్టిభావములను విని, ఆహ్లాదము (cheers) నగుపఱచుచు లజ్జాకరమని (shame) అఱచిరి.

తర్వాతిభాగములో (next paragraph) 9 వ పుటలో ప్రజల మేలునెంచని పరిపాలనమయిన ఈస్టిండియాకంపెనీవారియొక్క ద్రవ్యార్జన, లేక వర్తక ధోరణి (trading policy) నిగూర్చి చెప్పు

చున్నాఁడు. 1858 సం॥ రములో విక్టోరియా రాజ్ఞిగారు పరిపాలన మును తనచేతిలోనికి తీసికొనెను; కాని, నవుకర్లయేర్పాట్లు ఎప్పటివలెనే (or పూర్వముపలెనే,) యుండెను. కంపెనీయొక్క డైరెక్టరు (direct or)పోయి ఆయనస్థానమున రాజకీయకార్యదర్శి (State Secretary) వచ్చెను. 'ఇండియాలో సొంతద్రవ్యమును వ్యయపఱచవలసినదియు, ఎట్టిపన్నుల (taxes) విధించవలసినదియును నిర్ధారణచేయునది యితఁడేకాని, గవర్నరుజనరల్ కాదు. ఇది 'వర్తకధోరణిమాత్రమే' అని తిలకుగారిట్లనుచున్నారు; "రాణిగారి ప్రభుత్వము పరిపాలనము గైకొనినను, వారుప్రకటనను (Proclamation) జారీచేసినను, రాజధోరణి (లేక, రాజ్యధోరణి) ప్రకటన కాధారముకాదు. 'రాజధోరణి' వర్తకసంఘ ధోరణి ననుసరించియేయున్నది; రాజ్యపరిపాలనము కంపెనీ (సంఘపు) ధోరణి ననుసరించియే యున్నది. మఱియు నీమధ్యకాలములో ప్రకటనయొక్క ప్రయోజనము లేకున్నది, (హాసము, ఆహ్లాదము)..."

ఆతర్వాత, అధికారవర్గము (bureaucracy) రాజకీయకార్యదర్శి, గవర్నరుజనరల్, ఇండియాలో జనులకు హెచ్చుఅధికారములను ఉద్యోగములను ఇచ్చెదమని ఊఱడించుచున్నారు (cajoiling); అంతట విద్యాధికారశాఖలలో తాబే (or కొద్ది) నవుకర్లందఱును ఇండియనులే అయినను వారి నోళ్లను (mouths) కట్టుటకును వారిబుద్ధిని ఆపుటకును వారిపై నొక సాహెబు (or ఆంగ్లేయఉద్యోగి)ను యుంచినారను ఆక్షేపణీయమగు సంగతులు వెడలినవి.

మఱికొంతసేపటికి (a little late) రాజకీయకార్యదర్శి అవసరము లేదనుచు ఆయనను అల్లునితోపోల్చి శేషించినదిమట్టిముద్ద (result of a cob), అని సూచించెను. కొన్ని పంక్తులక్రింద నీవాక్య మున్నది. "దేశజను లందఱికిని సుఖముబ్బవలయును, ఇప్పుడున్న వేలకొలఁదికష్టములుతొలఁగవలయును; గనుక, ప్రప్రథమున యీపరిపాలనాపద్ధతిమా

ర్చవలసినదని మరలనే ననెనను." వారికి స్వరాజ్యము బ్బనేని, వారికష్ట ములునశించునని శ్రోతల (audience) కు చెప్పెను. అందులకు ఉపరివ్య యము(నకుద్రవ్యము) కావలసినయెడల అట్టిది బుద్ధిపూర్వకముగ నీయఁ బడును, కాని వారికది మనస్తాపమును కలిగించదు. అంతట, (నీక్రింది కోపముఖ్యమగు వాక్యము వచ్చుచున్నది ; "మనమీ ద్వారముగుండ నడచుచుండఁగా, ఈద్వారముగుండ నడవకూడ దనియును, ఆద్వారము గుండనడువదగుననియును, విద్యాధికులు (లేక శాస్త్రజ్ఞులు) అనువరాయి వారు మనకు చెప్పుదురు; కాని, యెవరైననువచ్చి అచట నిలువంబడి దానిగుండ వెళ్లవలదని చెప్ప నారంభించు నెడల అప్పుడు మన మతనిని గెంటివేసి బయటికి వెళ్లవచ్చును. స్వరాజ్యముయొక్క స్థితియు నట్టిదియే, మనకున్నది అధికారవర్గముయొక్క అభ్యంతరమే."

"ఈద్వారము" అనఁగా పార్లమెంటుయొక్క ద్వారమనియును. వాక్యములో కొంత లోపించినదనియునుకూడ జిన్నాగారు సూచించు చున్నారు. అంతట కలెక్టరునకు రు 2500 లు (జీతము)ఇచ్చి, అతివ్య యము (extra agency) చేయుటనుగూర్చి చెప్పుచున్నాఁడు. శీతో ష్ణస్థితి మొదలగు కష్టములవలన వారింత పెద్దజీతము కోరుచున్నయెడల "వారి నిచటి కెవరురమ్మనిరి? మన మడుగలేదే" అని తిలకు ప్రశ్నోత్త రముల నిచ్చుచున్నాఁడు.

కొన్నిపంక్తులు పైకివెళ్లి ఆయన హోమురూలు అందోళనమును వృద్ధిపఱచునిమిత్తమావిషయమును (ప్రజలయెదుట) నుంచెఁ బూనినా నని శ్రోతలకు చెప్పుచున్నాఁడు.

బెల్గాములో 1916సం॥ మేనెల 1వ తారీఖున జరిగిన 18 వ రాష్ట్రీయసభలో అన్నివిధములగు మనుష్యులుగల సభవారి (or శ్రోత లకు—audience) ఇయ్యఁబడినఁ ప్రథమోపన్యాస మట్లుముగిసినది.

ఈ యుపన్యాసవిషయములో డిపెన్సు (తిలకుపక్షము వారేమని చెప్పిరరు? 1 వ యుపన్యాసములోని విమర్శనము ఒకవిధమగు పరిపాల

కులనుగూర్చిన విమర్శనమనియును, బ్రిటిషుఇండియాలో ఏర్పడిన గవర్న మెంటు అనఁగా "ఏముఖ్యవిధమగు పరిపాలకులకును భిన్నమగు రాజకీయపద్ధతిప్రకారము అమలులోనున్న బ్రిటిషుప్రభుత్వమును, దాని ప్రతినిధులు," అని 22 బొంబాయి 135 పుటలో న్యాయమూర్తి స్ట్రాచీ (Mr. Justice Strachey)గారి అర్థమున కనర్వయించినదనియును, కోర్టువారితో జిన్నాగారు చెప్పినారు.

దీనిని నిరాకరించుటకు పైన కనబరచిన వాక్యములు లేక, భాగములు (quotations) తగినన్ని హేతువుల నిచ్చుచున్నందున కోర్టువారాసూచనను నిరాకరించుట కెట్టి సంశయమును లేదు.

1858-సం॥పు చట్టము* దానిరద్దునిమిత్తముకాని,సవరణనిమిత్తముకాని,శాస్త్రోక్తముగ అసంతృప్తి (Disapprobation) గనఁబఱచఁదగిన చట్టముమాత్రమై యున్నదని జిన్నాగారు మఱొకరీతిని కేసు వాదించుచున్నారు. తిలకుగారు దానిని మార్పించదలఁచినయెడల ఆచట్టమువలన నేర్పడిన పద్ధతి యేవిధముగా చెడ్డదగునో లోపములు కలదగునో తెలుపవలయును. ఆయన పార్లమెంటుద్వారా శాస్త్రీయ పద్ధతిని మార్పుచేయించునట్లు చెప్పుచున్నాఁడు; (అట్లగుచో) ఆయన ఆపద్ధతిని విమర్శించి దానియందలి తప్పులను వెలిబుచ్చవచ్చును; లేనియెడల దానిని మార్పించుటకు ఆయన కవకాశముండదు.

ఇండియాదేశపు శిక్షాస్మృతియొక్క 124 A అను సెక్షన్‌లో పడకుండునట్లు ఆయన విమర్శన ముండవలయుననునదియే దీనికి సులభమగుప్రత్యుత్తరము. ఆసెక్షన్ అనేకములగు రిపోర్టుఅయిన కేసులలో (reported cases) లేక తీర్పులలో, విశదపఱచఁబడి వ్యాఖ్యానము చేయఁబడినది. 22వ బొంబాయితీర్పులో తిలకుయొక్క ప్రథమ విచారణయందు శాస్త్రము సంపూర్తిగ చర్చింపఁబడినట్లు ఒప్పుకొనఁబడు

* అనఁగా దేనిబట్టి ఇండియాలోని గవర్నమెంటు ఏర్పఱపఁబడెనో, అట్టి చట్టము. అచట్టము రద్దుచేయఁబడి 1915 సం॥పు చట్టములో చేర్చఁబడినది. ఆమీఁదజరగిన ఆందోళనమువలన 1919 సం॥ న మరొకచట్టము ఏర్పాటైనది.

చున్నది. 137 పుటలో అసూయ (disaffection) అసంతృప్తి (disapprobation) అనువాని భేదములను న్యాయమూర్తి స్ట్రాచీగారు తెలిపినారు. ఇండియాలో శాస్త్రీయముగ నేర్పడిన గవర్నమెంటు అను దాని నిర్వచనము 8వ బొంబాయి (తీర్పు) 438 పుటలో నున్నది. ఇది 22 బొంబాయి (తీర్పు) యొక్క 135 పుటలోని నిర్వచనము విపులముగ చేయుచున్నది. నేనీధర్మశాస్త్రమును విశేషముగ చర్చింపఁ బూనను ; అది యిప్పుడు బాగుగా తెలిసియే యున్నది. న్యాయమూర్తి స్ట్రాచీగారి మాటలప్రకారము అసూయ (disaffection) అనఁగా "ప్రేమ (affection) లేకుండుట, లేక వైషమ్యము...." "గవర్నమెంటువారి పనినిగాని చట్టము (measure) నుకాని ఒకఁడు విమర్శింప వగును, లేక, వ్యాఖ్యానము చేయనగును.... అట్టిచట్టముల (measures) యెడల దృఢమగు అయిష్టము (condemnation)ను గనపఱచనగును; అతఁడట్లు కఠినముగను నిర్హేతుకముగను, మూర్ఖత్వముగను (perversely) అక్రమముగను కూడ చేయ నొప్పును.... కాని, అంతకుమించి చట్టముల (measures)ను వ్యాఖ్యానము చేయుట యందుఁగాని, మఱొకవిధముగఁగాని, గవర్నమెంటునెడల ననహ్యమును, నిరాదరణమును కలుగునట్లు చేయునెడల"....ఎట్లనగా "దానికి (అనఁగా గవర్నమెంటునకు) జను లనుభవించు ప్రతివిధమగు చెడుగు, దురదృష్టముల నారోపించునట్లుగాని, లేక, దానియొక్క పరాయిపుట్టుక (foreign orgin) లేక, స్వభావమునుగూర్చి విరుద్ధముగ చెప్పునట్లుగాని, లేక, దానికి దురుద్దేశముల నారోపించునట్లుగాని, లేక, ప్రజలక్షేమమున కది విరుద్ధముగను, లేక అశ్రద్ధగ నుండినట్లును"— (చెప్పినయెడల) యీ సెక్షను ప్రకారము దోషియగుచున్నాఁడు. బెల్గాము ఉపన్యాసములోనుండి పైని పేర్కొనిన భాగముల (quotations made above) లో ఒకమనుష్యుఁడు చేయరానట్టి నాలుగంశములలో మాదంశములు (samples) ఉన్నవి.

కాఁబట్టి, బ్రిటిషుఇండియాలో శాస్త్రీయముగ నేర్పడిన గవర్న మెంటు నెడల అసహ్యమును నిరాదరణమును గలుగఁజేయునట్టి మాటలను 1916 సం॥ రము మే నెల 1వ తేది బెల్గాములో బి. జి. తిలకు ఇచ్చిన యుపన్యాసములో ఉపయోగించినట్లును అట్టి గవర్నమెంటు నెడల అనూరాయోద్రేకమును కలిగించుటకు ప్రయత్నించెననియును, అందువలన ఇండియాదేశపు శిక్షాస్మృతియొక్క 124 అను సెక్షన్ ప్రకారము శిక్షింపఁబడదగిన విషయములను వెదజల్లినాడనియును తీర్మానించుటకు ఈకోర్టు కేమియు సందేహము లేదు.

అహమ్మదుబాదులోఁ దరిమిలా అనంతరము నీయఁబడిన రెండు ఉపన్యాసములనుగుఱించి విశేషముగాఁజెప్పుట అనావశ్యము. నిస్సందేహముగా వానిలో రాజద్రోహవిషయములు పెక్కులు (passages) ఉన్నవి. ఇచట సంగ్రహముగా నుదాహరింపఁబడును. మే నెల తే 31 దిగల యుపన్యాసము (హెచ్ గుర్తుగలదస్తావేజు) లో 2 వ పుటయందు గవర్నమెంటు పరాయిదయినట్లు వర్ణించుచు పరాయి అనుదానికి యిట్లు నిర్వచనము చెప్పుచున్నాఁడు:—"ఎవరు యీవిధిని (అనఁగా వేనివలన దేశముగొప్పదై లాభమునుపొందునో అట్టివానిని) నెఱవేర్పక స్వలాభమునకును తనజాతివారిలాభమునకును స్వదేశలాభమునకును అపేక్షించునో, అట్టివానిని పరాయివాఁడనవచ్చును;" అతఁడిట్లనుచున్నాఁడు:—"గతించిన 20 లేక 25 వ సంవత్సరములనుండి ప్రజలు తమ యిబ్బందులనుగూర్చి మొఱబెట్టుకొనుచున్నారుకాని, గవర్నమెంటు(ఆయన మరల నీవాక్యమునే నుడువుచున్నాఁడు) పరాయిది. దానికి తెలియదు.........మీ రెంతమొత్తుకొన్న (clamour) ను మీ రెంత అందోళనము చేసినను, మీ రెన్ని కారణముల నగపఱచినను, తన రిపోర్టు (report) లో నుండి తయారు చేయఁబడి దానియెదుటనుంచఁబడిన సంఖ్యలను చూడలేనంత (దానిదృష్టి) మార్పునొందినది." "ఇంకను (ఇట్లనుచున్నాఁడు)" గవర్నమెంటుకు నొకవిధమగు మతవిధి (Religious duty) యున్నది; దాని

బాహువులపై నొకవిధమగుభార మున్నది. గవర్నమెంటు ఇట్టిభార మును తప్పించుకొను(evades) నెడల అది గవర్నమెంటే కానేరదు. అని నే ననెదను." అంతట ఆయన ఇండియాలోని గవర్నమెంటు ఉద్యో గస్థులను ఇండియాలోని సామెత ప్రకారము యజమాని తన ద్రవ్యమును పుష్కలముగ ఖర్చుపెట్టునపుడు కష్టపడు (కడుపునొప్పిగలిగి) నట్టి మధ్య వర్తులు, లేక ధాన్యపుకొట్ల కావలివాండ్రతో (keepers of granaries) పోల్చుచున్నాఁడు. దురాపేక్షాపరులును, స్వార్థపరులు నగుటచే యజమానికిని, (ఆయనయొక్క) ప్రజలకును మధ్య నడ్డగించు (obtrude) నట్టి మధ్యవా రనుచు వాడుకలోనుండు సామెతలో లేని మధ్య వారినొప్పిగలకడుపును తొలఁగింపవలయునను సూచనకలుగచేసి తన శ్రోతల (audience) కు చెప్పిన సామెతకు విషము (sting) కలుగచేసి నాఁడు ; (లేక విషము పోసినాఁడు).

ఆపైని మరొకచోట ఆంగ్లేయప్రభుత్వమేయుండవలయునని తన కోరికయనియు, దాని స్థానమున జర్మనులప్రభుత్వమును తా నపేక్షించ ననియు, ఈవిషయమును గమనించవలయుననియు ఆయన చెప్పినాఁడు. తిలకుయొక్క సదుద్దేశమునకును రాజభక్తికిని సాక్ష్యముగ ఈవాక్య ములు నంగీకరింపవలసినదిగా జిన్నాగారు కోర్టును కోరినాడు.

వేఱొకచోట, విద్యగఱపుటకు ద్రవ్యము లభింపకున్నను, అధి కారవర్గమునకు జీతములు వృద్ధిచేయుటకు లభ్యమగుచున్నదని తిలకు మొఱబెట్టుచున్నాఁడు (complains). పిమ్మట అతఁ డిట్లనుచున్నాఁడు:- "వారిజీతము నెట్లు జాగ్రత్తపఱునది చూచుకొనుటయే వారి మొదటి యాలోచన (look out) గా నున్నది.

మరల, ప్రజలు తమంతట తాము పరిపాలనము చేసికొనునట్లు 50 సం॥ ములలో ప్రజలను శిక్షితులు (or విద్యావంతులుగ-educated) చేయనందున ప్రస్తుతపు గవర్నమెంటు తగినదికాదని ఆయన(స్పష్టముగ) చెప్పుచున్నాఁడు, (declares). ఇండియనులు తగ రనువిషయములో

వారిమోసమును క్రిందుమీదు (or తలక్రిందు shuffling) చేయుటయును వర్ణించుచున్నాడు. వారి యిండ్లలోనవ్వు బదులుగా సాహేబుగారి (saheb) ముఖము నెదుట నవ్వఁగల ధైర్యమును వారు కలిగియుండవలయునని తన శ్రోతలకు (audience) చెప్పుచున్నాడు. ఆయన తుదకిట్లు వారిని ప్రోత్సాహ పఱచుచున్నాడు, (Exhorts):— "మీరు బానిసలుగా నుండఁదలఁచినయెడల అట్లే యుండుఁడు. బానిసత్వమున కిష్టపడువానికి నూఱుపర్యాయములు హితోపదేశముచేసిన నేమి ప్రయోజనము? బానిసతనము (slavery) లో నుండుట కిష్టము కలవాఁడు నిరభ్యంతరముగ (freely) అట్లే యుండవచ్చును. కాని, ఇది పౌరుల స్థితి (or లక్షణము-condition) కాదు." జిన్నాగా రిట్లనుచున్నారు :— "ప్రజలను నిద్ర (lethargy) నుండి మేల్కొలుపుటయే తిలకుగారి యుద్దేశ్యము;" సందేహము లేదు. కాని, అట్లు చేయుటకు ఆయన మూఁడు ఉపన్యాసములలో 10, లేక, 12 పర్యాయములు వారు బానిసలని గాని లేక, ఆతర్జుమా నంగీకరించు నెడల—దాస్యము (servitude) అనిగాని, చెప్పుచున్నప్పుడు, వారిని (ప్రజలను) ఈదురదృష్టస్థితియం దుంచినందులకు జవాబుదారి వహించినదని ఆయన చెప్పుచుండు గవర్నమెంటు నెడల అన్యాయ (disaffection) కలిగించుటకు ప్రయత్నించినాఁడని ఆయనపై దోషారోపణవచ్చినదని ఆయన విచారపడ (or మొఱపెట్టుకొన-complain) కూడదు.

మఱుదినమునం దాయనయిచ్చిన తృతీయోపన్యాసము(ఐ గుర్తుగల దస్తావేజు, Exhibit I) లో నుండి రెండువాక్యములు (or భాగములను, passages) నే నుదహరించెదను. మొదటిది బానిసతనపు ధోరణిని వృద్ధిపఱచినది; అది యిట్లున్నది:— "మన చేతిపనులు (or పరిశ్రమలు (industries) వృద్ధికావలయును. కాని, అది యెందులకాపఁబడినది? దాని నెవ రాపిరి? ఇందులకు కారణము మనము నెదుర నారంభించు నెడల ఈ పరిశ్రమసంస్కరణము (industrial reform) ను ఈమితవ్య

యసంస్కరణము (economic reform) ను మన మాపలేదని కనిపెట్టును. ఏ దేశములో (nation) ఒకని సమర్థత నుపయోగించుటకును కనఁబఱచుటకును మార్గము, స్వేచ్ఛలనునవి యుండునో అచట సద్గుణము లభివృద్ధినొందును. కాని, యావత్తును బానిసతనము, కట్టుబాటు (Bondage) లున్నపుడు ఎట్టి గుణము లభివృద్ధినొందును ? యజమానుని అనుగ్రహము లేక యేమియు కానేరదు." తన శ్రోతల (audience) ను ఆయన (అనఁగా తిలకుగారు) మేల్కొల్పుటను (wake up) ప్రయత్నించుచుండెనని జిన్నాగారు మరల చెప్పుచున్నారు; తన శ్రోతలయొక్క ప్రేమను చెడఁగొట్టుటకు ప్రయత్నించుచున్నట్లును గవర్నమెంటు నెడల అసూయ, రాజద్రోహము లగునట్టి ప్రేమలేకుండుటనుగాని వైషమ్యమునుగాని కలుగచేయుచున్నట్లు పరులకుఁ దోచునా, (సామాన్యన కగపడుచున్నాఁడు). మాటిమాటికి, వారు పరిపాలనమునందు మార్పు కలుగచేయనియెడల "ఇండియాలో ప్రతిమనుజుఁడును అంతకంతకు ఎక్కువగా నపుంసకుఁడు (effiminate) అగును. మన విధికృత మద్దియే. బానిసతనపు ప్రతిష్ఠాపనములు (institutions) అట్టివే;" అని చెప్పుటలో తన భావమును తిలకు స్పష్టీకరించినాఁడు.

జాతీయ (లేక దేశీయ national) సమస్య ఎట్లేర్పడిన దనుదానితో రెండవ ముఖ్యభాగము (వాక్యము, passage) ను బంధించియున్నది. "ఒక దేశములోని ప్రజలను గొడ్డు (beast) వలె భావించవలయునా, లేక, దేశములోని జనులను మనుష్యులుగ నెంచి వారిభావము, వారిస్వేచ్ఛాపేక్ష (ఇచటస్పష్టముగ లేదు) లను ఆలోచించి నాగరకతనొందిన దేశములవారితో సమానముగ నుంచవలయునా యనునది ముఖ్యసమస్య" యై యున్నది. "గొడ్డు" (beast) అనునది కఠినమగు పదమని డిఫెన్సుపక్షమున చెప్పుచున్నారు. సిద్ధముగానున్న నిఘంటువులనుచూచి సందర్భమును ఆలోచించినపిదప, ఇంగ్లీషు లేఖరి యీసందర్భమున "మూఢముగు గొడ్డు (brute, beast) అనుపదముల నుపయో

గించు ననియును తిలకునోటినుండి వచ్చిన "పశు" శబ్దమునకిదియే యర్థముకాని మరొకటిలేదనియును కోర్టువారునిర్ధారణ చేయుచున్నారు. ప్రభుత్వము నెడల శ్రోతలకు (audience) గల ప్రేమను విడదీయనోపునట్టి నింద్యమగు నితరభాగములు (or వాక్యములు, passages) ఈయుపన్యాసమందున్నవికాని, దానినుండి యింకను ఉదాహరించుట అనవసరము.

న్యాయముగను స్వతంత్రముగను అచ్చటచ్చట స్వల్పభాగములకు తగినట్టి ప్రాముఖ్యత ఈయకుండగను, ఈయుపన్యాసముల సారాంశమునాలోచించు నెడల, మన కవి యెట్టి అభిప్రాయమును కలిగించును? వానిని వినినజనుల కెట్టి యభిప్రాయము కలిగినట్లు మనము నమ్మవలయును? వారి ప్రస్తుత దుస్థితిని తెలిసికొనునిమిత్తమును (జిన్నాగారు చెప్పునట్లు) వారు మేల్కొనుటకును, వారు హోమ్‌రూలులీగులో చేరి దేశపరిపాలనావిషయములో మార్పుకలిగించుటకు ఆందోళనము జరుపుటలో తనకు సహాయముచేయునిమిత్తమును, గవర్నమెంటు నెడల తన శ్రోతల (audience) కు అన్యాయ కలిగించవలయునని తిలకుయొక్క కోరికయని వానినుండి నాయభిప్రాయ మేర్పడుచున్నది. ఆయన మూఢులను జనులకు (audience) ఉపన్యసించుచున్నారు.—ఈవిషయమునే డిఫెన్సుయొక్క న్యాయవాది నొక్కి చెప్పినాడు. తాను దృఢమగు దృష్టాంతరూపముగ హేతువులను గనఁబఱచిననేగాని వారికి దానియందభిరుచి కలుగదని ఆయనకు తెలిసియేయున్నది; గనుకనే, వారు బానిసలనియును, వారికష్టములు తొలఁగింపఁబడుట లేవనియును, వారి లాభమునకు విరుద్ధమగు తనస్వల్పలాభమునే గవర్నమెంటు చూచుకొనుచున్నదనియును, వారిని వారే పరిపాలించుకొనలేరను అబద్ధపుమిషతో వారిని బానిసతనమునందే యుంచుట కెంచుచున్నదనియును, వారి కాయన చెప్పుచుండెను.

సివిల్‌సర్వీసునుమాత్రమే తిలకునిందించుచున్నాఁడు, (attacking). గాని, గవర్నమెంటును కాదని జిన్నాగారు చేయువాదమును ఆయుపన్యా

సములను సమగ్రముగా (or జాగ్రత్తగా) చదువువతఁడు వెంటనే నిరసించును, (discord). ఉపన్యాసకుఁడు (తిలకు) తఱచుగా "బురాక్రసీ" (అధికారవర్గము) అనుమాట నాంగ్లమున నుపయోగించుచున్నాఁడు. కాని, యీవద్విశిష్టమగు గవర్నమెంటును గవర్నరుజనరల్ మొదలుకొని తుదకు పోలీసుభటునివఱకుఁగల ఇండియాలోని సకలమైన ఉద్యోగవర్గమునుగూర్చి ఆయన చెప్పుచున్నాఁడని ఆయనవాదమం దంతటను సందర్భమును బట్టియును, ధోరణి (trend) ని బట్టియును స్పష్టమగుచున్నది.

ప్రథమమున 1897 వ సంవత్సరమందును, పిమ్మట 1908 వ సంవత్సరమందును రెండుపర్యాయములు 124 A. అను సెక్షఁ క్రింద తిలకు శిక్షింపఁబడినాఁడు. ఆయనయొక్క రెండవనేరముయొక్క కారాగృహవాసము రెండుసంవత్సరములక్రిందట మాత్రమే పూర్తిఅయినది. ఈవిషయమునుగూర్చి మరల తాను ప్రసంగింపతలఁచినట్లు బెల్గాములో నిచ్చిన యుపన్యాసముద్వారా బయల్పఱచెను. కాఁబట్టి ఆయన సత్ప్రవర్తకుఁడుగ నుండునిమిత్తము, నేను జూౘ నెల తే 22 దిగల యుత్తరువులో తెలిపిన ప్రకారము ఇద్దరు జామీనుదార్లతో ఆయనయొక ఖత్తు (bond) ను వ్రాయవలయునని నాకు తృప్తికరముగ తోఁచినందున, ఒకసంవత్సరమువఱకు ఆయన సత్ప్రవర్తకుఁడుగా నుండుటకుగాను, ఒక్కొకరు రు 10,000 ల చొప్పున ఇద్దరుజామీనుదార్లతో తాను రు 20,000 లకు పూచీఖత్తు ఈయవలయునని ఆజ్ఞాపించుచున్నాను.

(దస్కతు) జి. డబ్ల్యు, హాచ్,

డిస్ట్రిక్టుమేజస్ట్రేటు, పునహా.

12-8-1916.

పునహా మేజిస్ట్రేటుగారి పై ఆర్డరుమీాద శ్రీతిలకుగారు 1916 సం॥ ఆగస్టు తే 23 దిని బొంబాయి హైకోర్టునకు ఆర్డరు రద్దుచేయవలెనని రివిషన్ పిటిషన్ యిచ్చిరి. తిలకుగారి తరఫున బారిస్టర్లుజిన్నా, బాప్టిష్టా, ఏరుల్కర్ వారును, హైకోర్టు వకీల్లు బలేల్, మోదక్, కరన్దికార్లును వాదించిరి. 1916 సం॥ నవంబరు తే 8 దిని జిన్నాగారి వాదమును, తే 9 దిని గవర్నమెంటు అడ్వొకేటు జనరల్‌గారి వాదమునువిని, గా॥ జస్టిస్ బాచిలర్, జస్టిస్ షా శ్రీతిలకు నిర్దోషి అనితీర్పులుచెప్పి పునహా మేజిస్ట్రేట్ ఆర్డరును రద్దుచేసిరి. వారి రెండుతీర్మానములు క్రిందతర్జుమాచేయబడియున్నవి. ఈతీర్మానములవల్ల శ్రీతిలకుగారు స్వరాజ్య ఆందోళనము ఏ ఆటంకము లేక దేశమంతట వ్యాపింపచేయుట కవకాశము కలిగినది.

బొంబాయి హైకోర్టుచొప్పున

జస్టిస్ బ్యాచిలర్‌గారి తీర్పు.

పునహా డిస్ట్రిక్టు మేజస్ట్రేటు క్రిమినల్‌ప్రొసీజర్‌కోడ్, శిక్షావిధానస్మృతి 108 వ సెక్షన్ క్రిందను దానితర్వాతి సెక్షనుల క్రిందను చేసిన యుత్తరవును విమర్శించ (revise) వలసినదిగా బాలగంగాధర తిలకుగారిదరఖాస్తు (లేక మనవి, application) చేసినారు. మనవిదారు (దరఖాస్తుదారు) ఒకసంవత్సరమువఱకు సత్ప్రవర్తకుఁడుగ నుండునట్లు రు 20,000 లకు పూచీఖత్తు ఈయవలయుననియు,ఒక్కొకరు రు 10,000ల చొప్పున యిద్దరుజామీానుదార్లు జామీాను ఈయవలయుననియు మనవిదారును (జిల్లా మేజస్ట్రేటు) ఉత్తరవుచేసెను. ఇప్పుడు రికార్డులోనున్న మూడు ఉపన్యాసముల (speeches, వ్యాసములు) ద్వారా మనవిదారు రాజద్రోహ విషయములను వెదజల్లెనని జిల్లామేజస్ట్రేటు అభిప్రాయపడుటయే అట్టియుత్తరువునకు హేతువు. తిలకుగారీయుపన్యాసముల

ఇచ్చినట్లు ఒప్పందలవైనది. అది మహారాష్ట్రభాషలో నీయఁబడినవి; కాని వానిభాషాంతరీకరణము మాయెదుటనున్నది. ఆభాషాంతరీకరణము దాదాపుగా సరియైనదని యొప్పుకొనఁబడినది. మరాటీభాషలో నున్నదానికంటె సర్కారువారి భాషాంతరీకరణకర్త (or తర్జుమాచేసిన యతఁడు) అచ్చటచ్చట యెక్కువ కఠినపదముల నుపయోగించెనను తిలకుగారిపక్షమున చేయువాదములోని స్వల్పవిషయములవలన నెట్టిప్రయోజనము లేదని నాయభిప్రాయము. ఇండియన్ పినల్ కోడ్ (శిక్షాస్మృతి)యొక్క 124 ఏ. అను సెక్షన్ప్రకారము శాస్త్రోక్తముగ నేర్పఱచబడిన గవర్నమెంటునెడల జనులు, అసూయాగ్రస్తులగునట్లు మనవిదారుచేసినాఁడనికాని, చేయుటకు ప్రయత్నించినాడనికాని ఋజువైనదా లేదా, అనునదియే యిందలి ముఖ్యసమస్య. ఇందులో శాస్త్రవిషయికసమస్య యేమియు లేదని నాయభిప్రాయము, కాని శాస్త్రజ్ఞుఁడైన జిల్లామేజస్ట్రీటు 22 బొంబాయి, 112 పుటలోని న్యాయమూర్తి స్ట్రాచీదొరగారి తీర్పును పొరబాటుగా "అసూయ" (disaffection) అనఁగా మంచియభిప్రాయము లేకుండుట యని యభిప్రాయపడిన లోపమును నేను కనిపెట్టవలసియున్నది. ఇట్టి పొరబాటగు తాత్పర్యము (misapprehension) శాస్త్రజ్ఞుఁడగు మేజస్ట్రీటుయొక్క తీర్పునకు ఆధారభూతమైనదో లేదో నేను చెప్పలేనుగాని, అది అట్లైయుండుట స్పష్టము. Dis అను (ఉపపదము, particle) దానితో సమాసము (లేక, సంధి) చేయఁబడి వాడుకలోనున్న సామాన్యపదములకు విరుద్ధముగా (disaffection,అసూయ)అనుపదమునకు అర్థము చేయఁబడె ననుట స్పష్టమని నేనుతలంచెదను. ఉదాహరణము. Dislike (అయిష్టము.) అనునది like (యిష్టము) లేకుండుటమాత్రమే కాదు ; disgust (అసహ్యము) అనునది రుచిలేకుండుటను మాత్రమే సూచింపదు. న్యాయమూర్తి స్ట్రాచీదొరగారి నిర్వచనమును, సవరణచేసిన ఫుల్ బెంచి (Full Bench) వలన నిది గుర్తించఁబడినది. (22 బొంబాయి, 151 పుటలోని

తీర్పును చూడనగును.) 124 A అను సెక్షనుకు వర్తించు 1 వ వ్యాఖ్యానము (Explanation). వ్యాఖ్యానమువలన నీయిబ్బంది నివారణమైనది. ఇట్టి నిర్వచనము మనయెదుట నున్నందున యీకేసుకు సంబంధించిన శాస్త్రవిషయములో నెట్టి సందేహమును లేనట్లు నాయభిప్రాయము. తదుపరి డిఫెన్సు(తిలకు)గారి పక్షమున నొక్కిచెప్పఁబడిన రెండు ఆరంభవాదములవిషయములో నొకమాట చెప్పవలయును. ఆయంశములలో సార మేమియు లేదని నేనభిప్రాయపడినందున వానినిగూర్చి యొక్కమాటనుమాత్రమే చెప్పెదను.

ప్రథమవాదప్రతివాదములు.

మొదటిది:—హిజ్ మేజస్టీ (రాజు) చక్రవర్తి (His Majesty King Emperor)గారికిని బ్రిటిషు (ఆంగ్లేయ) పార్లమెంటుకును విశ్వాసపూరితమగు రాజభక్తినిమాత్రమే యుపన్యాసకుఁడు (తిలకుగారు) కనఁబఱచినాఁడుగనుక ఆయన యుపన్యాసములలో పరవశత్వము, (Excitement) కాని, అసూయ (disaffection) కాని లేదని వాదించఁబడుచున్నది. బ్రిటిషుఇండియాలో శాస్త్రోక్తముగ స్థాపింపఁబడిన గవర్నమెంటునెడల అసూయను గలిగించుటయనెడు దోషారోపణకు నెంత విశ్వాసయుక్తమైనను హిజ్ మేజస్టి (చక్రవర్తి) గారికిని బ్రిటిషుపార్లమెంటునకును రాజభక్తి కనఁబఱచుట (మాత్రమే) సదుత్తరము (answer) కానేరదని 124 A అను సెక్షనుకు చదివినంతవఱకు చెప్పగలను. రెండవది.—ఇండియాలోని గవర్నమెంటును దూషించలేదనియును, సివిల్ సర్వీసు (Civil service) ను మాత్రమే వక్త (తిలకుగారు) దూషించెననియు అందువలన 124 A అను సెక్షకును భిన్నముగాలేదనుట శాస్త్రీయమనియు వాదింపఁబడుచున్నది. అది వాస్తవముగ నట్లుకాదనియే నాయభిప్రాయము. కాని, అది అట్లే అనుకొనినను, అది దోషారోపణకు (to the charge) సదుత్తరము కానేరదు; ఏలన, బ్రిటిషుఇండియాలో శాస్త్రోక్తముగ నేర్పడిన గవర్నమెంటువారితరవు మనుష్యుల

ద్వారా సేవనిచేయుచున్నది; మఱియు, దేశముస్వస్థస్థితిలో (times of peace) నున్నపుడు పరిపాలన నట్టి గవర్నమెంటుతరఫు మనుష్యులగు సివిల్‌సర్వీసువారే చేయుచున్నారని యొప్పుకొనఁబడుచున్నది. కావున, నిచటవలె సివిల్‌సర్వీసునంతయును మీరు విమర్శ (criticise) చేయునెడల మీరు గవర్నమెంటునెడల అసూయను కలిగించినను కలిగింపకున్నను, మీమాటయొక్క సహజమగు ఫలిత మట్టిదే అను వాస్తవమునుగూర్చిన సమస్య (question of fact) అగును. వక్త తానభిమానించు (advocates) రాజకీయ సంబంధమగు మార్పులు హఠాత్తుగ (suddenly) కలుగుననికాని, కలముపోటు (stroke of pen) వలన కలుగుననికాని ఆశింపఁడు. మఱికొన్నిచోట్లలో నతఁడట్టిభాష నుపయోగించుచున్నాఁడు.

"తమ గృహకృత్యములను తామే నెఱవేర్చుకొనునట్టి అధికారమును ప్రజల కిమ్ము. మన మీవిధమగు స్వరాజ్యము నడుగుచున్నాము. ఆంగ్లేయప్రభుత్వమును తొలఁగించవలెనని కాని, చక్రవర్తియొక్క పరిపాలనమును తొలఁగించి స్వదేశప్రభువులపరిపాలనము ఆస్థానమందు స్థాపింపవలయుననికాని యీస్వరాజ్యమున కర్థముకాదు." "వ్యాపారము, వర్తకము, మతము, సంఘమునకుసంబంధించిన కార్యములను మనము నెఱవేర్పవలయును. ఈకార్యముల నెఱవేర్చుటకుతగిన అధికారము పూర్తిగ మనచేతులలోనికివచ్చినగాని సమృద్ధి సమయములును, అదృష్టలాభైశ్వర్యోదయములను మనము చూచుట దుర్లభము. మఱియొకరినోటితో మనము నీరును త్రాగలేము; మనయంతట మనమే త్రాగవలయును. ఈయధికారమునుండి కొంతభాగమును మనము వశపఱచుకొనుట ప్రథమకర్తవ్యము. దానిలో స్వల్పభాగమును మాత్రమే తీసికొనినను సరే; క్రొత్తరాజు అవసరము లేదు. దేనిని పోగొట్టుకొనుటవలన మన మనాథల (orphans) స్థితికి వచ్చుచున్నామో, అట్టి అధికారముయొక్క భాగమును మనము వశపఱచుకొనవలయును."

తిలకుగారి సామాన్యాభిప్రాయములు.

(ఆయన) ఆశించునంశము లీపైని దెలిపిన వాక్యముల (passages) వలన స్పష్టమగుచున్నవి. రాజకీయతత్త్వము (poiltical theory) అను నీయాశలతో నాకేమియు సంబంధము లేదు; మఱియు నట్లే నేను సంతసించెదను, (లేక, తృప్తినొందెదను). నే నగపఱచిన యభిప్రాయము మనయెదుటనున్న విషయము (case) నకు సంబంధించినంతవఱకె అని యు,నీయుపన్యాసములు నేను విపులముగఁజెప్పిన (Explained)అట్లెంత వఱకుఁ బోవునో అంతవఱకే యనియు తెలిసికొనవలయును. అన్నివిష యములలోను స్వరాజ్యము నభిమానించుట (advocate) యొప్పిదమని నేననుచుంటినని యూహించతగదని తెల్పుచున్నాను. నేను స్వరాజ్య పదము నర్థముచేసికొన్నట్లే పలువురు (12 మంది) పలువిధములు నర్థము చేసికొనుదురుగాన, నిపుడావిషయములో నాయభిప్రాయము నిచ్చుటకు అవసరములేనందున నే నట్టియభిప్రాయము నిచ్చుట లేదు. నే నిదివఱకే నిర్వచించినట్టి ప్రయోజనము (object) నిమిత్తముననే నేను పైని చెప్పిన విమర్శనములు (remarks) వర్తించును. వక్త (తిలకుగారు or speaker) ఉపయోగించినభాష (or వాక్యముల)నుగూర్చియే మనమిపు డాలోచించవలయును; ఆయనకు అభిమానముకలిగినట్టియు నాయన ఆశించునట్టియు రాజకీయవిషయమగు మార్పులయొక్క పద్ధతులను ముఖ్యముగ గమనింపవలయును. ఆయనకు రాజద్రోహబుద్ధిలేనట్టు స్పష్ట ముగ చెప్పుచుండుటను మనము ఆలోచింపవలసియున్నది. అది అంత మాత్రముచేత దృఢముగ నిశ్చయింపఁదగినదికాదు(conclusive); కాని, తక్కిన సంగతులతో కూడ దీని నాలోచింపవలసియున్నది. వలన న్యాయ బుద్ధి (candid) తో సకలోపన్యాసములను చదివినపిమ్మట ఆయన తనకు రాజద్రోహచింతన లేదనుట మిషయనికాని, కల్పితమనికాని నాకు తోఁచ లేదని నేను నిశ్చయముగ చెప్పుచున్నాను. అమాయ (disaffection) ను కలిగించు నుద్దేశ్యమున్నటుల బుజువుకావలయును; ప్రేమనశించుటను

తాను చేయుపనులవలన సహజముగను సామాన్యముగను (probable) కలుగు ఫలితములు తప్పక కలుగునని తాను ఉద్దేశించియే యుండు నను విధి (rule) చొప్పున, వక్తవాడినభాష (వాక్యముల) నుండియే ఆయన యొక్క యుద్దేశ్యమును కనుఁగొనవలయును. ఈమూఁడుఉపన్యాసము లలో నగపడు వాక్యములయొక్క రీతినిగూర్చియే సక్రమముగ వాద ప్రతివాదములలో (arguments) వ్యాఖ్యానములు చేయఁబడినవి. స్వయముగ ఆలోచించు నెడల (in a personal sense) అనేకచోట్ల నీరీతిగా అసహ్యమైనవిగాను (offensive) అవమానకరమైనవిగాను నున్నవి. ఐనను, వానివలన వక్తయొక్క అనాగరికత (bad taste) కాని, దుష్టస్వభావము (bad temper) గాని స్పష్టపడునేగాని, శిక్షా శాస్త్రము (criminal law) ను నిరాకరించినందులకు శిక్షించుట కవి విశేషముగ పనికిరావని నాకు దోఁచుచున్నది. ప్రస్తుత మాతని యభి ప్రాయము కాని, అభిమానముగాని నిషేధింపఁబడినదనువాదము అవసరము లేదు. ఉపయోగింపఁబడినభాష (వాక్యముల) లోఁగాని, వక్కాణింపఁ బడిన పద్ధతులలోఁగాని వక్తను శిక్షాస్మృతి (Penal Code) క్రిందికి దెచ్చుట కేమైన నవకాశ మున్నదా యనుసంశయమునుగూర్చియే మన మాలోచింపవలసియున్నది. వినువారి మనస్సులలో నీయుపన్యాసము లెట్లు ఫలితము (or అర్థము, effect) కలుగచేసిన వనుదానిననుసరించి ప్రత్యుత్తరముండును. సెక్షనులో నిర్వచింపఁబడిన ప్రకారము ఆఫలి తము స్వాభావికముగను సామాన్యముగను (naturally and probably) దురభిప్రాయమును కలిగించునా? లేక శాస్త్రనిషిద్ధముకాని కొంత అనంగీకారమును గలిగించునా?

అసామాన్యఫలితమనూయికలిగించుటకాదు.

ఈ ప్రశ్నమునకు సదుత్తరమిచ్చుటయందు మనకు సహకారిగా మనమువినిన వాదప్రతివాదములు సహాయభూతములైనసంగతి వాస్త వములే కాని, తిలకుఁగారెవరియెదుట విన్నవించిరో వారు అనఁగాఅట్టి

జనులు లేకశ్రోతలు రాజకీయాంశములందు మూఢస్థితిని జ్ఞప్తియం దుంచుకొనుచు వాదప్రతివాదములు మరవకుండ మొదటినుండి తుద వఱకు నెమ్మదిగను జాగ్రత్తగను ఈమూఁడుఉపన్యాసములను ఉచితరీతి గను, బూర్ణముగను జదివి, అందువలన సామాన్యముగ నెట్టిఫలిత మేర్పడునో తీర్మానించుటయే కోర్టువారి ముఖ్యోద్దేశమగుటచేత అట్టి వాదప్రతివాదము లవశ్యము కొన్ని (యుపన్యాస) భాగముల (passages) కు మాత్రమే సంబంధించినవని జ్ఞాపకముంచుకొనవలయును. ఒక మాఱుగాక పలుమార్లీయుపన్యాసములను జదివితిని; ప్రాసిక్యూషన్ వారు (or గవర్నమెంటువారు) యుక్తముగ నాక్షేపించినభాగముల టుండ, మొత్తముమీఁద అసూయ యనఁగా, వైమనస్యము లేక శత్రుత్వము కలుగజేయుట వాని (యుపన్యాసములు) స్వభావమైనట్టియును సామాన్యమైనట్టియును ఫలితము కానేరదనియును, కాని "ప్రజలు" అని అనుకొనునట్టుగాని పిలుచుకొనునట్టుగా వారిచేతులకు రాజకీయాధికారములు నీయు (or బదలాయించ) నందులకు గవర్నమెంటువారియెడల అసూయను కలిగించు ఫలితముమాత్ర మున్నదనియు నామనసునకు దృఢముగ దోఁచుచున్నది. సారాంశమేమన (conclusion is): అచ్చులో 34 పుటలుగల మూఁడుఉపన్యాసములయొక్క మొత్తపు భావమునుగూర్చిమాత్రమే నేనాశ్రయించెదను (I can only appeal). ఐనను, ఈతీర్పునందు వానిని విపులముగ నేను వ్రాయజాలను. నాతీర్పుయొక్క ప్రధానముగుభాగము (లేకవాక్యము) మీఁద నాధారపడి యుండకున్నను, వాని సామాన్యఫలితముమీఁదనే నాధారపడియుండినను, నేను కదాచిత్తుగా నాప్రధానభాగమును సూచించెదను. తనశ్రోతలకు (audience) తా నభిమానపురస్సరమున జెప్పిన "స్వరాజ్యము" అనుపదముయొక్క అర్థమెద్దియో తెలుపుటకుగాను నేను ముఖ్యమైన భాగములు (వాక్యముల) నాలోచించెదను. ఇట్లాయన చెప్పెను; "కాని, ఇతరులచేఁ జేయఁబడిన యేర్పాటు ఎంత సమంజసముగ

నున్నను ఇట్టి యేర్పాటులను జేయు అధికారము నపేక్షించునతఁడు వీనినెల్లప్పు డంగీకరించుట తటస్థింపదు. ఇదియే స్వరాజ్యసూత్రము. మీకలెక్టరును మీరెన్నుకొనుఅధికారము మాకుండెనేని అతఁడు (అనఁగా మీరెన్నుకొనినఅతఁడు) ఇప్పటి కలెక్టరుకంటె నెక్కువపనిచేయునని అనుకొనతగదు. ఒకవేళ, అతఁడంతపని చేయుకపోవచ్చును; మీఁదు మిక్కిలి అతఁడు తక్కువగాకూడ చేయవచ్చును. ఇందులకు నేనొప్పుకొనెదను. సంగ్రహముగ చెప్పనదేమనఁగా, వ్యవహారములను చక్కఁబెట్టుకొను అధికారము మనచేతులలో నుండవలయునని కోరుటయే స్వరాజ్యమును కాంక్షించుట. మీరు ఇప్పటినుండి ప్రయత్నముచేసినను అయిదుసంవత్సరములలో 25 సంవత్సరములలో ఈఫలితమును మీరు పొందజాలరు. ''

సివిల్‌సర్వీసుఎడల ద్వేషమును కలుగఁజేయ నవసరము లేదనికాని ఎవరితరపున నమ్మకముగ సివిల్‌సర్వీసు పనిచేయుచున్నదో అట్టి (శాస్త్రో) క్తవిధానమున) ఏర్పడిన గవర్నమెంటుఎడల ద్వేషమును కలిగింప నవసరము లేదనికాని కనఁబఱచుటకే భాగము ముఖ్యమైనది. సామాన్యస్థితికి (moderation) తగినభాష (వాక్యముల) నుపయోగించుటవలనను, గవర్నమెంటువారియెడల ద్వేషమును స్వభావముగఁ గలుగనీయునిపదముల నుపయోగించుటవలనను, మీ రద్దానిని తొలగించ (avoid) వచ్చును. ఇది వాస్తవముగు చిన్నప్రశ్నయని నాకు తోఁచుచున్నది. ఉపన్యాసములను తానంతట వానినే యాలోచించునెడల వానిని పూర్ణముగఁ జదువవలయును. గవర్నమెంటువారిపక్షమునగాని మనవిదారుపక్షమునగాని యేదియును తీసికొనిరాకయును, అచ్చటచ్చట నుపయోగించిన మాటలకంటెను భాగములకంటెను మొత్తముయొక్క సామాన్యఫలితమందే దృష్టినుంచి వానిని సక్రమముగ నన్వయించవలయును. అట్టి సక్రమాన్వయప్రకార మీయుపన్యాసములు 124 A అను సెక్షనుకు విరోధములుగ నున్నవా లేవా, అనునదియే ముఖ్యప్రశ్నము.

అభిమానము—తానంతట అది శాస్త్రాతిక్రమణము కాదు.

ప్రథమమున ఇపుడు ఉపన్యాసకునియొక్క యాశయమును (aim) గూర్చి ఆలోచించునెడల, ఆయన "స్వరాజ్య"మని వర్ణించిన (describe) దానినిగూర్చి వాదించుటలో ఇండియనుల (హిందూ దేశపు జనుల) కు రాజకీయాధికారములో ఎక్కువగను క్రమముగనెక్కువయగు నట్టియును భాగము లభించుటయును; ఇండియాలోని జనులయొక్క గాని జాతులయొక్కగాని అధికారములోనికి దేశముయొక్క పరిపాలనమును లోబడఁజేయుటయందు ఆయన యుద్దేశము. అట్లభిమానించుట దానంతట అది శాస్త్రమునకు విరుద్ధము కాదని నాయభిప్రాయము. ఆవిషయములో అడ్వకేటుజనరల్ (Advocate General) ఒకమాటనైనను జెప్పలేదు. శాస్త్రవిరుద్ధ మనునది దానియందేమైన నున్నదా యని, తెలుసుకొనుటయే న్యాయాధిపతి (Judge) నైన నాపనియై యున్నది. నేను చెప్పిన పర్యవసానము లభించుటకుగాను (ఆయన) అభిమానించిన పద్ధతులను పరీక్షించునిమిత్తము వక్తయొక్క సామాన్య దృక్పథము (general view)ను తెల్పుటకై యీక్రింది 5 (Exhibits) భాగములను తెలుపుచున్నాను.

"ఆంగ్లేయప్రజల ప్రభుత్వముక్రిందనేఆంగ్లేయజాతియొక్కతనిఖీ క్రిందనే ఆంగ్లేయులసహాయముతోడనే వారి సానుభూతి (sympathy) ద్వారాగాని, వారి ఆశ (anxious) తోకూడిన జాగ్రత్తద్వారాగాని, వారికిఁగల గొప్పభావములద్వారాగాని, మనము మనమేలును సంపాదించుకొనవలయుననుట నిర్వివాదాంశము. ఈవిధముగా ఈపరిపాలనములో మంచి నిర్వాహకత్వమును కోరవలయును. అని ప్రస్తుతశాసనమునందు సవరణచేయువలసియుండును. అది పార్లమెంటుద్వారా జరుగును. మన మితరులద్వారా కోరము. ఈకోరిక నెఱవేఱుటకు మనము పైరించి (పరాసుల) దేశమునకు అర్జీలను పంపుకొన నక్కఱలేదు. అక్కడ మిత్రమండలియుండునుగాన మనము వారిని ప్రార్థింపనవసరము లేదు. ఆంగ్లే

యులకును ఆంగ్లేయపార్లమెంటునకును మనవిచేసికొననలయును. ఐరోపాఖండములో ప్రస్తుతము జరుగుచున్న సంగ్రామమువలన బ్రిటిషుసామ్రాజ్యములో నున్న అన్నిభాగములు నేకీభవించిననేగాని తాను పొందవలసిన బలమును సామ్రాజ్యము పొందనేరదని ఆలోచన ప్రారంభమైనది. వారివలసప్రదేశములును దొరల నివాసప్రదేశములును అగు ఆస్ట్రేలియా, కనడా, న్యూజిలండు దేశస్థుల సహాయాపేక్షయుందు తాము న్నామను జ్ఞానము వారి కిప్పు డుదయించినట్లుగా సంభవించినది. ఈజ్ఞానమునుండి మీరు లాభమును పొందఁదలఁచినయెడల కొన్నిహక్కులను సంపాదించుటకు మీకుకూడ సమయము కలిగియున్నది. కత్తి నుపయోగించి యీహక్కులను పొందవలసినదని ఎవరును మీతో చెప్పరు. ఈదినమున ప్రజలమనస్సు (nation's mind) మార్పును పొందినది. ఇంగ్లండునకు హిందూదేశము కొంత సాహాయ్యము చేయఁగలదు. హిందూదేశము సుఖముగా నున్నయెడల ఇంగ్లండు నొకవిధమగు ఖ్యాతియు బలమును ఘనతనుకూడ పొందును. ఈజ్ఞానమున కింగ్లాండు మేల్కొంచినది; యుద్ధము ముగిసినపిమ్మట తుదకు కొన్నివిషయములలోనైనను పరిపాలనము మాఱవలసియుండును. ఈహక్కులను సంపాదించుటకు అశాస్త్రీయకార్యములను చేయవలసినదిగా మీకు నేను చెప్పను. శాస్త్రీయమగు మార్గమున్నది."

శాస్త్రీయమగు ఆక్షేపణలు లేవు.

నేను పైనియుదహరించిన (యుపన్యాస) భాగములలో వక్తయొక్క ముసాయిదా (draft) సామాన్యముగ నుదాహారణపూర్వమై యున్నది. (Exemplification). దానిలో అశాస్త్రీయమేమియు లేదు సరికదా, శాస్త్రీయమైనట్టియు కట్టుబాట్లుకలిగినట్టియు (constitutional) పద్ధతులు నవలంబించుట మూలమున రాజకీయసంబంధమగు మార్పులు లభించవలయు ననువాదన సుస్పష్టముగ నున్నది. కావున, నుపయోగింపఁబడిన విశేషవాదప్రతివాదములనుచర్చించుచు ఈతీర్పును

పెంచ నవసరము లేదు. ఈవాదప్రతివాదము లన్నియును శాస్త్రీయమగు నాక్షేపణములు లేకున్న నను నాయభిప్రాయమును దెలిపినచాలును. అట్టి వాదప్రతివాదములలో నీక్రిందిది యున్నది; "ఎట్టి పితూరియు లేకుండ స్వదేశసంస్థానమును ఇండియా దేశపు పరిపాలకులు పాలించుచున్నారు. బ్రిటిషుఇండియాలో బ్రిటిషుఉద్యోగస్థులకు నత్యధికముగా జీతము లియ్యబడుచున్నవి. ఇండియనులును చర్చించుటకుమాత్రము స్వతంత్రము కలిగియున్నను, బొక్కసముపైనగాని, ధోరణినిగూర్చిగాని తగిన యధికారము కలిగియుండలేదు. ప్రస్తుతపు ఉద్యోగస్థులు వాస్తవముగ ఇతరజాతివారు సమర్థులును పాటుపడువారైనప్పటికి ప్రజల అవసరములను వారు సరిగా కనుఁగొనఁజాలరు."

ఇదంతయు రాజకీయసంబంధములో తెలివితక్కువగా నుండవచ్చును. అట్టిదానితో నాకు పనిలేదని మరల చెప్పుచున్నాను; కాని, అది 124 A అను సెక్షనుకు వైషమ్యము లేని నక్రమమగు రాజకీయ విమర్శయని నాయభిప్రాయము. ఐనను, ఈమూఁడుపన్యాసముల సముదాయము నీవాదప్రతివాదము లగుచున్నవి; మఱియు, నేర (selected) బడిన యేభాగముకంటెను విశేషించి వాని సామాన్యధోరణి (tenor) పర్యవసానములవలన విచారింపవలయుననియే మునిసిదారు యొక్క యాశయము (intent); మునిసిదారుపక్షమున న్యాయముగ చెప్పుటయందు ఈభాగములన్నియు దూషణలు కావనికూడ చెప్పవలసియున్నది. తే 31-5-16 దిగల యుపన్యాసములో నొకచోట ఆయనయిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు.

"గవర్నమెంటునుగూర్చియు ఈదేశములో గవర్నమెంటువారు చేసిన లౌకికాభివద్ధిని (material improvements) గూర్చియుచెప్పుచో ఈపనులు చేయలేదని నేనుచెప్పను. చేసినపనులు చాలవని నేను చెప్పుచున్నాను. కొన్నిపనులుచేసినారు; చక్కఁగాకూడ చేసినారు. పూర్వపు ప్రభుత్వమువారు చేసినపనులకంటె బ్రిటిషుగవర్నమెంటువారు ఎక్కు

వగను భాగుగను చేసియున్నారు. ఇది వారికి గౌరవమేను. అది (బ్రిటిషు గవర్నమెంటు) చేయునిపనులను చేయవలసినదిగా మనము చెప్పవలసి యున్నది. "

ఇది యింతటితో ఆగినయెడల గవర్నమెంటువారికి కేసు (case) ఏమియును లేకుండెడిదియే కాని, మీరు అదృష్టవశముచే ఈవిషయముల నింతటితో నాపకయున్నారు. రెండుమూఁడుభాగములు అవి యున్న విధముగా సమర్థించుట (justification) కవకాశము లేకుండుట నిస్సంశయము; తిలకుగారి శాస్త్రజ్ఞుఁడగు న్యాయవాదికూడ సమర్థించుటకు తగినంతగాని జయప్రదముగగాని ప్రయత్నించుటలేదు. ఆభాగము లట్లే యొంటరిగ నుండినయెడలగాని, లేక, అవి యుపన్యాసకుని (వక్తయొక్క) సామాన్యమనోగతమును వెలువరించినట్లు నేనెంచిన యెడల గాని, నేను మేజస్ట్రీటుయొక్క యుత్తరువును ఖాయ పఱచవలసియుండునదియే. ఈతీర్పులో నేరమగు (offensive) భాగములను మరల చర్చించి వాని కెక్కుడు ప్రాశస్త్యమును కలుగచేయుటకు నాకుద్దేశము లేదు. మొదటి యుపన్యాసములో నున్నట్టియును ఇండియనులను బానిసలుగగాని దాసులుగ (Servitude) గాని యుండుటనుగూర్చి తెలిపెడు నొకభాగ మున్నదని చెప్పినయెడల నద్దానిని తగినట్లు గుర్తింపనగును. రెండవయుపన్యాసమందు, "దానిలాభమునకై ముఖ్యముగ చూచుకొను పరాయి ప్రభుత్వము" అని గవర్నమెంటును వర్ణించెడి మఱియొకభాగమున్నది. శాస్త్రజ్ఞుఁడగు జిల్లామేజస్ట్రీటుయొక్క యుత్తరువును బలపఱచగల కారణము లున్నవని యీభాగములనుబట్టిమాత్రమే నిర్ణయింపవచ్చునా యనునదియును, ఈ కేసులో నిజముగా కష్టమని నా అభిప్రాయము. ఈ కష్టమైన ప్రశ్నవిషయములో నేను సాధ్యమైనంతవఱకు బాగుఁగా ఆలోచించియును, ఉపన్యాసములయొక్క మొత్తమగు ధోరణినిబట్టియును మనవిదారుపక్షముననే నిర్ధరించవలయునని నాఅభిప్రాయము. నేనట్టి మాటకు ఈభాగములు (passages) సమర్థనీయము లని నాతాత్పర్యము

కాదుగాని, అవి ప్రస్తుతవాదసందర్భమునుబట్టి వానిలో నగపడు నాక్షేపణలు కొంతవడి తగ్గుచున్నవి; మఱియు నుపన్యాసముల మొత్తము మీఁదనుండు సామాన్యఫలితమును అవి నిర్ణయించునని నే నెంచెను. 124 A అను సెక్షనుయొక్క 2-వ, 3-వ వ్యాఖ్యానములలో నిర్వచింపఁబడిన యుచితవిమర్శనముయొక్క హద్దులను మించినట్లు మొత్తము మీఁదనుండు ఫలితమువలన తేలలేదని నాయభిప్రాయము. ఈకారణములవలన నీయాజ్ఞను స్థిరపఱచి విమర్శింపఁబడుచున్నయుత్తరువును రద్దు పఱచవలయునని నాఅభిప్రాయము.

జస్టిస్ షా గారి తీర్పు

పునహా జిల్లా మేజస్ట్రేటుచేసిన యుత్తరువును విమర్శించుట కీధరఖాస్తు దాఖలుఅయినది. మనవిదారుపైన క్రిమినల్ ప్రొసీజర్ కోడ్ (శిక్షావిధానశాస్త్రము) యొక్క 108-వ సెక్షన్ ప్రకారము జరుపఁబడిన చర్య విషయములో నీయుత్తరువు చేయఁబడినది. మనవిదారొక సంవత్సరకాలమువఱకు సత్ప్రవర్తకుఁడుగ నుండుటకు మనవిదారు (స్వయముగ) రు 20,0 0 లకు పూచీఖత్తు నీయవలయు ననియు, నొక్కొక్కరు రు 10,000 చొప్పున నిద్దరు జామీనుదారులు జామీనీయవలయుననియు అది యాజ్ఞాపించుచున్నది.

మనవిదారుపై క్రిమినల్ప్రొసీజర్ కోడ్ 108-వ సెక్షను ప్రకారమువచ్చిన సమాచార (information) మేమన, బెల్గాము (Belgaum) లో తే 1-5-16 ది యందు అహమ్మదునగరునందు తే 31-5-16, ది 1-6-16 దులయందును "స్వరాజ్యము" లేక, "హోము రూలు" అనువిషయమును గూర్చి ఇండియాదేశ శిక్షాస్మృతి (Indian Peual code) యొక్క 124 A అను సెక్షన్ క్రింద శిక్షార్హమగు మూఁడు ఉపన్యాసముల నిచ్చుట మూలముగ రాజద్రోహ విషయములను వాగ్మూలపముగ ప్రచురించి వెదజల్లినాఁడనియే.

దేనియొక్క ప్రాచుర్యము ఇండియాదేశ శిక్షాస్మృతియొక్క 124 A అను సెక్షన్ ప్రకారము శిక్షార్హమగునో అట్టి సంగతు లీయుప న్యాసములం దిమిడియున్నవను దృఢమగు నభిప్రాయమును జిల్లామేజస్ట్రే టు కలిగి ఆయభిప్రాయానుకూలముగ ఇవుడాలోచింపఁబడు నుత్తరవును చేసినాఁడు.

ఆరోపింపఁబడిన లేక మొఱపెట్టఁబడిన (Complained of) విష యముయొక్క ప్రాచుర్యము ఇండియాదేశ శిక్షాస్మృతియొక్క 124 A సెక్షను క్రింద శిక్షార్హమగునా అను ముఖ్యప్రశ్నమునే యీాదరఖాస్తు మీాఁదతీర్మానించవలసియున్నది. "స్వరాజ్యము" లేక "హోమురూలు" అను ఉపన్యాసములలోని ప్రధానాంశమునకు గవర్నమెంటు వారి పక్ష మున నాక్షేపింపఁబడ లేదనియును, ఈయుపన్యాసములలో స్వరాజ్యమ నుశబ్దము నిందార్హమగు నర్థము (Offensine sense) లో నుపయో గింపఁబడినట్లు కూడ సూచింపఁబడలేదనియును,మున్ముందుగ చెప్పవలసి యున్నది. బ్రిటిషుఇండియాలో శాస్త్రీయముగ నేర్పఱపఁబడిన గవ ర్నమెంటునకు గౌరవరహితమగునట్టియు, అపవిత్రమగునట్టియు, ఉద్దేశ ములను (dishonest and corrupt motives) ఉపన్యాసములలో పలు చోట్లలో నారోపణచేసిన ఆక్షేపముల (remarks) వలన మనవిదారు రాజద్రోహ సంగతులను వెదజల్లినాఁడని క్రిందికోర్టు న్యాయసభలో శాస్త్రజ్ఞుఁడగు అడ్వకేటు జనరల్ వాదించినాఁడు.

124 A అనుసెక్షన్‌లోనున్న "అసూయ (disaffection) అను శబ్దమునకు "ప్రేమలేకుండుటయే" అని క్రిందికోర్టువారి యభిప్రాయము సరియైనది కాదని వాదింపఁ బడుచున్నది. న్యాయమూర్తి స్ట్రాచీ (Justice Strachey) గారి మాటలను శాస్త్రజ్ఞుఁడగు జిల్లామేజస్ట్రేటు ప్రమాణముగ లేక, కారికగా తీసుకొన్నట్లు తోఁచుచున్నది. రాణీచక్ర వర్తిని × బాలగంగాధరతిలకు; ఇండియన్ లా రిపోర్టు, 22 బొంబాయి 151, అను తీర్పులో ప్రధానన్యాయమూర్తి ఫరాన్ (Farran, C. J.)

గారును, న్యాయమూర్తి క్యాండీ (Candy. J)గారును, న్యాయమూర్తి స్ట్రాచీ(Strachey. J.) గారునుగల ఫుల్ బెంచి (Full bench) వారు చేసినసూచనల (Observations) వలనను, రాణి చక్రవర్తిని × నారాయణ (ఇం. లా. రి. 22 బొంబాయి 152) అను తీర్పులవలనను, "అసూయ (disaffection)" అనుదానికి "ప్రేమ లేకుండుట" అని అర్థము కాదని స్పష్టమగుచున్నది. ఈ కేసులు తీర్మానింపఁబడినపుడ ములులోనున్న సెక్షన్ 1898-వ సంవత్సరములో రద్దుచేయఁబడి దానిస్థానమందిప్పటి 124 A అనుసెక్షన్ ఏర్పఱచఁబడినది. సెక్షను యొక్క అర్థసంబంధములో "అసూయ" (disaffection) అనునది "ప్రేమ లేకుండుట" అని అర్థము ఈయఁజాలదని సెక్షన్‌యొక్క ప్రథమ వ్యాఖ్యానమువలన తెలియుచున్నది. చక్రవర్తి × భాస్కర (రి బొంబాయిలారిపోర్టు 432) అను తీర్పులో న్యాయమూర్తి బ్యాటి (Batty J.) గారు కనఁబఱచిన విషయములో నేనాయనతో నేకీభవించుచున్నాను. శాస్త్రజ్ఞుఁడగు అడ్వకేటుజనరల్ (Advocate General) మఱొక విధముగ వాదించుటలేదు. ఈ కేసులో ఈయంశమేమియు ప్రయోజనకారి కాదు.

"బ్రిటిషు ఇండియాలో శాస్త్రోక్తముగ నేర్పఱచఁబడిన గవర్నమెంటు" అనువాక్యముయొక్క అర్థమునుగురించి కొంత వాద ప్రతివాదము జరిగినది. ఈ విషయమై తిలకుయొక్క కేసులోని న్యాయమూర్తి స్ట్రాచీగారును భాస్కరుని కేసులోని న్యాయమూర్తి బ్యాటీగారును కనఁబఱచినవిషయములు పైన నుదహరింపఁబడినవి.

శాస్త్రోక్తముగ నేర్పఱచఁబడిన గవర్నమెంటు ఇప్పుడు 1915 సం॥ రపు ఇండియాగవర్నమెంటు శాసనముగ (V and VI George V, Chapter 61) క్రోడీకరింపఁబడినట్టి (cosolidated) ఇండియా గవర్నమెంటుతో సంబంధించిన చట్టములవలన నేర్పఱచఁబడిన పలువిధముల గు గవర్నమెంటులని యీవాక్యముయొక్క అర్థమైనట్టు ఈ కేసునిమిత్త

ము చెప్పిన చాలు నని తోఁచుచున్నది. మఱియు బ్రిటిషు ఇండియా లోని యేభాగమందైనను నిర్వాహకప్రభుత్వముగ పరిపాలించుటకు శాస్త్రోక్తముగు నధికారముగల యేమనుష్యు నైనను లేక యేమనుష్యుల నైనను ఈవాక్యము తెలుపుచున్నది ఉపన్యాసములలో "అధికారవర్గ ము" (bureaucracy) అని సామాన్యముగ వర్ణింపఁబడిన ఇండియన్ సివిల్ సర్వీసు మీఁద చేయఁబడిన విమర్శన మంతయు ఏసందర్భమునను "బ్రిటిషు ఇండియాలో శాస్త్రోక్తముగ నేర్పడిన గవర్నమెంటు" పైన విమర్శనముగ భావింపఁదగదని గౌరవనీయులగు జిన్నా (Jinnah) గారు వాదించినారు. ఈ వాదనను నేనంగీకరింపఁజాలను, సెక్షనుయొక్క అర్థ ము ప్రకారము బ్రిటిషుఇండియాలో శాస్త్రోక్తముగ నేర్పడిన గవర్న మెంటు క్రిందనుండు పలువిధములగు ఉద్యోగములు (services) గవర్న మెంటుయొక్క భాగము కాకపోవచ్చును; మఱియు, ఏసర్వీసు మీఁదనై నను చేయఁబడిన విమర్శనము (Criticism) బ్రిటిషు ఇండియాలో శాస్త్రోక్తముగ నేర్పడిన గవర్నమెంటు యొక్క విమర్శన మంతగా కాకుండవచ్చును కాని, 124 A అనుసెక్షను నిషేధించ నుద్దేశించిన మనోవికారములు (feelings) పలువిధమార్గములద్వారా గవర్నమెంటు నకు విరుద్ధముగ పరవశము చేయఁబడవచ్చును. దాని ఆగవర్నమెంటు యొక్క యేసర్వీసు (service) నైనను అక్రమముగ ఖండించుటచేత గవర్నమెంటు నెడల అట్టిమనోవికారములను (feelings) పరవశమగునట్లు చేయుటసాధ్యమగుననినాకుతోఁచుచున్నది. "బ్రిటిషు ఇండియాలో శా స్త్రోక్తముగనేర్పడిన గవర్నమెంటు" ఎడల అసహ్యము (hatred) నిరా దరణము (contempt) లేక అన్యాయ (disaffection) అను మనోవికా రములు నుద్రేకింపఁజేయుటకు ఏముఖ్యమగు విషయములోనైనను యే సర్వీసుయొక్క ఖండనమైనను చాలునా అనునది విమర్శయొక్క స్వభా వమును బట్టియును పరిపాలనలో సర్వీసు (service) యొక్క ప్రాధాన్య తను లేకపదవిని (position) బట్టియును, ఆవిషయమునకు సంబంధించిన

తక్కినస్థితిగతులనుబట్టియు నుండును. అది దాని సంగతిసందర్భములను బట్టి ప్రతియంశములోను (లేక, ప్రతి కేసులోను) నిర్ధరింపఁబడవలసిన వాస్తవసంబంధ మగు ప్రశ్న (question of fact) అయి యుండును ; కాని, శాస్త్రసంబంధమగు విషయముగ "బ్రిటిషు ఇండియాలో శాస్త్రోక్తముగ నేర్పడిన గవర్నమెంటు" క్రింది యొకముఖ్యమగు సర్వీసుయొక్క ఖండనము 124 A అను సెక్షనువలన నిషేధింపఁబడినట్టి గవర్నమెంటు నెడల ఏవిధమగు మనోవికారముల నుద్దేశించుటకు యెప్పటికిని చాలద నుటకు వీలు లేదు.

ఈయుపన్యాసములలో ప్రచురపఱచఁబడిన అంశములు 124 A అను సెక్షనుప్రకారము శిక్షార్హములగునా యను విషయము ఆలోచించెదను. హిజ్ మేజస్టీ (His Majesty) గారియెడలగాని, బ్రిటిషు ఇండియాలో శాస్త్రోక్తముగ నేర్పడిన గవర్నమెంటు నెడలగాని యుపన్యాసకుఁడు (or వక్త) అసహ్యమునుగాని నిరాదరణ (contempt) ను గాని కలుగ చేయకూడదనియు, లేక, కలుగచేయుటకు ప్రయత్నించకూడదనియు, లేక, అసూయోద్రేకమును కలుగ చేయఁగూడదనియు, లేక, కలుగచేయుటకుఁ బ్రయత్నింపకూడదనియు స్పష్టమైనది. సెక్షనుయొక్క 2-వ, 3-వ వ్యాఖ్యానముల (Explanations) క్రిందవచ్చు టీక (or వ్యాఖ్యానము, commentary) విషయములో సైతము ఈముఖ్యమగు పద్ధతిని (షరతును, condition) గమనింపవలయును. ఉపన్యాసములందంతట నుపన్యాసకుఁడు హిజ్ మేజస్టీ (చక్రవర్తి) గారియెడల రాజభక్తినే వెలిబుచ్చె ననువిషయమై యీకేసులో జిన్నా (Jinnah) గారు గట్టిగ నొక్కిచెప్పిరి. కాని, యింతమాత్రమున అతనికిఁ బ్రయోజన ముండదు. హిజ్ మేజస్టీ (చక్రవర్తి) గారియెడల నతఁడసూయోద్రేకమును కలిగించిన ట్లతనిపై దోషారోపణము కాలేదు. బ్రిటిషుఇండియాలో శాస్త్రోక్తముగ నేర్పడిన గవర్నమెంటు నెడల అసహ్యమును (hatred) గాని, లేక, నిరాదరణమునుగాని కలిగించుట కైనను, లేక, అసూయోద్రేక

మును కలిగించుటకైనను, ఆయన ప్రయత్నించినాఁడని గవర్నమెంటు వారి కేసుఅయినందున, ఆయన హిజ్ మేజస్టి (చక్రవర్తి)గారియెడల రాజభక్తి నగపఱిచెననుట యీదోషారోపమునకు తగు ప్రత్యుత్తరము కాదు.

ఉపన్యాసకుని యుద్దేశము

విచారణలో నున్న యుపన్యాసములు మరాటీ (భాష) లో నీయఁబడి కడుదీర్ఘముగ నున్నవి. ఈయుపన్యాసముల నిచ్చుటలో నుపన్యాసకుని యుద్దేశ మెద్దియో నిశ్చయించుట అవసరము. ముఖ్యముగ నుపయోగింపఁబడినభాష (or వాక్యముల) నుండి ఉద్దేశమును గ్రహింపవలయును; మఱియు నుపన్యాసములను చదివినపిమ్మట నీయుపన్యాసశ్రోతల (to whom they were addressed) మనస్సులందు సహేతుకముగను, స్వభావముగను, సామాన్యముగను (probable) ఆయుపన్యాసముల ఫలితము గవర్నమెంటు నెడల అసహ్యము, నిరాదరణము, లేక, అనురాయాసంబంధమగు మనోవికారములు (feelings) కలుగుటయే యైనచో మనవిదారుని కేసు ఓడిపోవలయును (must fail).

ఉపన్యాసముల ఫలితము

కాఁబట్టి, ఎవరినిమిత్తమై ఆయుపన్యాసము లీయఁబడినవో వారిమనస్సులందు అన్నియుపన్యాసములయొక్క సకారణమగునట్టియు, స్వభావసిద్ధమైనట్టియు, సామాన్యమైనట్టియు (probable) ఫలితమును నిర్ణయింపవలయు ననునదియే (ముఖ్య) సమస్య. నాయంతటనే నీయుపన్యాసములను జదివినాను. ఇరుపక్షముల వానినిగూర్చి వాదప్రతివాదములు జరిగి వానిలో కొన్నిభాగములు (or వాక్యములు, passages) ఉదాహరింపఁబడినవి (referred to). ఆభాగములనుగూర్చి ప్రత్యేకముగా (or విశదముగ, in detail) యోచించుట అవసరమని తోఁచదు. ఆయుపన్యాసములను మొత్తముగను "న్యాయమైనట్టియునుఁ స్వతంత్రమైనట్టియును, విశాలమైనట్టియును (in a fair, free and

literal spirit) "బుద్ధితోఁడను" చదువవలయును. వానిని ఆలోచించుట లో" ఇచట నొక ఆక్షేపణీయమగు వాక్యమునుగాని, అచట కఠినమగు పదమునుగాని" ఎవరైనను "అనుమానించకూడదు." "స్వేచ్ఛతోఁగూడిన బుద్ధితో" వానిని ఆలోచింపవలయునుగాని, "హ్రస్వమగు (or సూక్ష్మమగు, narrow) విమర్శనాదృష్టితో" ఆలోచింపఁగూడదు. మనవిదారునెడల "స్వతంత్రమైనట్టియును, ధైర్యముతోఁగూడినట్టి, మానుషమైనట్టియు (manly) బుద్ధితో" విషయమును ఆలోచింపవలయును. (ఆర్. బరన్సు, 16 కేను, పుట 362 ను చూడదగును.) ప్రస్తుతపు కేసులో, ఇండియాకు హోమ్ రూలు పక్షమున ప్రజాభిప్రాయమును కలుగఁజేయుటయును, శ్రోతలు (hearers) హోమ్‌రూలులీగులో చేరునట్లు ప్రోత్సాహపఱచుటయును మనవిదారుయొక్క ముఖ్యాశయ మైనట్లు ఉపన్యాసములలోని పలుభాగముల (or వాక్యముల, passages) వలన తెల్లమగుచున్నది. ఆయన యుద్దేశములు నెఱవేఱుటకై నిష్కపటమగు శాస్త్రీయపద్ధతులకంటె భిన్నమగుపద్ధతుల నేమియు ఆయన ఆమోదించలేదనికూడ నుపన్యాసములవలన స్పష్టమగుచున్నది. ఇట్టిసందర్భములలో, ఉపన్యాసములయొక్క సామాన్యఫలితము (general effect) నిర్ణయించుటలో ఆక్షేపణకరమగు భాగముల కెక్కుడు ప్రాముఖ్యత నీయకుండ జాగ్రత్త తీసికొనవలయునని స్పష్ట మగుచున్నది. నిస్సందేహముగ, మూఁడు ఉపన్యాసములయందు ఆక్షేపణీయమగు భాగములు (or వాక్యములు, passages) ఉన్నవి. ముఖ్యముగ, బానిసత్వపుస్థితి (condition of slavery) కిని ప్రభుత్వముయొక్క విదేశస్వభావము (alien character) నకును, సంబంధించిన యూహాలు (inferences) అసమంజసమును అక్రమమునై యున్నవి. ఐనను, శ్రోతలయొక్క మనస్సులందు కలుగు అభిప్రాయ మట్లుండునుగాన, ఉపన్యాసముల మొత్తమువీఁద కలుగు ఫలితమునే ఆలోచింపవలయునను వాదముయొక్క లాభము నకు మనవిదారుడు అర్హుఁడై యున్నాఁడని నాకుతోఁచుచున్నది. ఈయుప

న్యాసముల ఫలితములను పలువురు పలువిధములుగ వారివారి మనస్సునకుఁ దోఁచినట్లు ఎంచవచ్చును (might estimate). ఇట్టి సందర్భములలో ఒకవైపు మనవిదారుపక్షమునను, ఒకవైపు గవర్నమెంటువారి పక్షమునను ఉపన్యాసముల భాగములను (or వాక్యములను, passages) నాశక్తిలోపము లేకుండ యోచించితిని. ఉపన్యాసములను మొత్తముగ నాలోచించునెడల అవి యెవరినిమిత్త మీయఁబడినవో వారి మనస్సులలో "బ్రిటిషు ఇండియాలో శాస్త్రోక్తముగ నేర్పడిన గవర్నమెంటు" నెడల అసహ్యముకాని, నిరాదరణకాని, అసూయకాని కలుగఁజేయు ఫలితము ఆయుపన్యాసములందు స్వాభావికముగను, సామాన్యముగను (probable) ఉన్నదని నేను చెప్పఁజాలకున్నాను. కాఁబట్టి, మనవిదారు వలన వెదజల్లబడిన విషయములు (matter) శిక్షావిధానశాస్త్రము (Criminal Procedure Code) యొక్క 108 (a) అను సెక్షను ప్రకారము రాజద్రోహ మగునని నమ్ముటకు నేను ఉద్యుక్తుఁడనుకాను. వానంతట అవిమాత్రమే నిలిచినయెడల భాగములు మాత్రము నిందితునకు (accused) వ్యతిరేకముగ నెంచబడుటకు యుక్తముగ నున్నదను సంగతిని నేను కనిపెట్టకపోలేదు; కాని, వ్యాగ్రూపకముగ నీయఁబడిన దీర్ఘోపన్యాసములలో నట్టివానిఫలితము (effect) వేఱగుఅంశము. మన విచారుని శిక్షార్హమగు నుద్దేశము (criminal intent) స్థిరపడనికారణమున ఆవిషయముల (or ఉపన్యాసములు, matters) ప్రాచుర్యము 124 A అను సెక్షను ప్రకారము శిక్షార్హము కాకున్నను, శిక్షావిధాన శాస్త్రము (Criminal Procedure Code) 108 వ సెక్షను ప్రకారము కోర్టువా రట్టియుత్తరువును చేయవచ్చుననియు, ఆసెక్షనువలన నుద్దేశింపఁబడిన యుత్తరువును చేయుట కిది తగిన కేసుఅనియును నొక్కి చెప్పుచు అడ్వకేటుజనరల్ గారాయుత్తరువును నిలుపఁ బ్రయత్నించెను. శీతల్ ప్రసాద్ × రాజచక్రవర్తి,(ఇండియన్ లా రిపోర్టు 43 కలకత్తా 591) అను తీర్పును ఆయన ఆధారము చేసికొనెను. కాని వెదజల్లబడిన అంశ

ములు 108 (b) సెక్షన్ ప్రకారము రాజద్రోహమని కనఁబఱచవలయు
నని నాకుతోఁచుచున్నది. సెక్షనుయొక్క పదములు (or మాటలు, words)
స్పష్టముగా నున్నవి. వానిప్రకారము నడుచుకొనవలయును. ఇట్లు కను
గొనుటచేత (this view) శిక్షావిధానశాస్త్రముయొక్క 108 వ సెక్షను
అనవసరమగునని నేనెంచను. 124 A అను సెక్షన్ ప్రకారము ప్రాసిక్యూ
షనుచేయుటకంటె కొన్నికేసులలో నీసెక్షను ఉపరి (additional) పరి
హారము కలుగచేయుటకు యుక్తముగ నున్నదని తోఁచుచున్నది.

కాఁబట్టి శాస్త్రజ్ఞుఁడగు నాసోదరుఁడు (బ్యాచిలర్ జడ్జీ) చేయఁ
దలఁచిన యుత్తరువుతో నేనేకీభవించుచున్నాను.

జస్టిస్, షా.

పైతీర్పులు చెప్పఁబడినపిమ్మట తిలకుగారు పూచీఖత్తులను (Bonds)
అదివఱకే వ్రాసియిచ్చెననియు, న్యాయమూర్తులు (Their Lordships)
ఆఖత్తులను రద్దుపఱచనియెడల అవి అములులోనుండుననియు న్యాయ
మూర్తులతో మనవిచేసి వానిని రద్దుపఱచునట్లు ఉత్తరువును దయచేయ
వలసినదిగా కోరెను.

హైకోర్టువారాఖత్తులను రద్దుపఱచినామని యుత్తరువు చేసిరి.

శ్రీతిలకుగారిపక్షమున గౌరవనీయుఁడగు బారిస్టర్లు జిన్నాగారును,
బాప్టిస్టాగారును, బఖేల్ (Bakhale) గారును (వకీళ్లుగా) పనిచేసిరని
ముందే చెప్పియున్నాను.

గవర్నమెంటువారి పక్షమున, అడ్వకేటుజనరల్ గారును, బిన్నిం
గు, స్ట్రాంగుమన్ (Messrs. Binning, Strangman) గార్లును, పట్
వర్ధన్ గారును, గవర్నమెంటుప్లీడరుగారును (వకీళ్లుగా) పనిచేసిరి.

తే 1-5-1916 ది (Belgaum) బెల్గాములో లోకమాన్య

శ్రీబాలగంగాధరతిలకుగారి యుపన్యాసము.

నేఁడు నన్నుపన్యసింపవలయునని కోరినపుడు, ఏవిషయమై నే
నుపన్యసింపవలసినదియు నాకు తెలియలేదు. ఏముఖ్యవిషయమునుగూర్చి

యును నేనుపూర్తిగ ఆలోచించి సిద్ధము చేసికొని రాలేదు. నేను కాన్ఫరెన్సు (సభ) నిమిత్తమువచ్చితిని. గతించిన రెండు లేక నాలుగుదినములనుండి చర్చింపఁబడుచున్న విషయములను గూర్చియును 1915 సంవత్సరం డిసంబరుమాసములో సమావేశమైన 31-వ దేశీయమహాసభకు పూర్వమిచట స్థాపింపఁబడిన ఆంగ్లసామ్రాజ్యస్థ స్వరాజ్యసంఘము (Home Rule League) యొక్క యుద్దేశములనుగూర్చియు నేనుముచ్చటించుట(కొన్నిమాటలాడుట) అనుచితము కాదనియెంచి నేనీదిన మావిషయమై యుపన్యసింపఁబూనినాఁడను.

"స్వరాజ్యము" అన నేమి ? ఈవిషయమైచాలమంది పొరబాటగుఅభిప్రాయము కలిగియున్నారు. ఇది కొందఱకు బొత్తిగా తెలియనే తెలియదు. కొందఱు తెలిసికొని అపార్థము చెప్పుదురు. కొందఱకు దానియం దిష్టము లేదు. ఇట్లు అనేకవిధములవా రున్నారు. కావున అన్నిటిలో నీక్రిందివిషయములను ముచ్చటించుటకంటె ఎట్టి ముఖ్యమగుచర్చను నేనుజరుపుటకు నేఁడుపూనుకొనవలెను? "స్వరాజ్యము!" అన నేమి ? మన మెందులకు దాని నపేక్షించెదము ? మన మద్దానికి తగియున్నామా లేదా ? మన మెవరికి విన్నవింప (demand) వలసియుంటిమో వారిని స్వరాజ్యమునుగూర్చి మన మెట్లుకోరవలయును ? మనము చేయువలసినపనిని మన మేయేమార్గమున ఏపద్ధతులమీఁద జరుపవలయును? నేను చెప్పఁబూనిన యీసామాన్యవచనములు నాప్రయత్నము చేతను, సమర్థత చేతను చెప్పునవి కావు. స్వరాజ్యోద్దేశము పురాతనమైనది. స్వరాజ్య మనునప్పుడు "స్వ" అనుదానికి వ్యతిరేకమగు రాజ్యమున్నదనియు, అప్పుడే యీయుద్దేశ మంకురించెననియు గన్పట్టుచున్నది; ఇదిస్పష్టము. ఈస్థితి సంభవించినపుడు స్వరాజ్యాపేక్ష తలంపునకువచ్చును ; అందునిమిత్తము ప్రయత్నములుజరుగును. మీరిప్పుడట్టియవస్థలోనున్నారు. మిమ్ముపరిపాలించుచున్నవారి మతమును జాతియు దేశమునుకూడ వేఱుగానున్నది. ఆంగ్లేయుల ప్రభుత్వము మంచిదా ?

చెడ్డదా? అను అంశము వేఱు. స్వపరిపాలన, యితరపరిపాలన అనునవి వేఱు. ప్రప్రథమమునందే యీరెంటివిషయమున తారుమారు (లేక, గందరగోళము)పడపద్దు. మనవారా? పరాయివారా? అనుప్రశ్నవచ్చినప్పుడు పరాయివారే అని అనవలయును. మంచిచెడ్డలను ఆలోచించునప్పుడు మంచిదనిగాని, చెడ్డదనిగాని చెప్పవలయును. "చెడ్డది" అను నెడల అందులో నెట్టిమంచిమార్పు (improvement) జరుగవలయును? ఈ అంశము వేఱు. "మంచిది" అను నెడల పూర్వపరిపాలనలలో లేని యేమంచివిషయము లిందుగలవో ఆలోచింపవలయును. ఇవి వివిధములుగఁ గన్పట్టుఅంశములు. గనుకనే, ప్రథమమున స్వరాజ్యాపేక్ష దృఢముగఁ గలుగుటకు కారణమెద్ది? .... (మూలములో ఈవాక్యముఅసంపూర్తిగనున్నది.).... పూర్వముమనహిందూదేశములోఅనేక రాజ్యములుండెడివి.—కొన్ని ప్రదేశములలో మహమ్మదీయుల పరిపాలన, కొన్నిచోట్లలో రాజపుత్రుల పరిపాలన, కొన్నిప్రాంతములలో హిందూ పరిపాలన, కొన్నిచోట్లలో మహారాష్ట్రపరిపాలన ఉండెను.—ఇట్టిస్వరాజ్యములు మంచివా, చెడ్డవా? అనునది వేఱొక అంశముని మరలజ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుచున్నాను. ఇది తర్వాత ఆలోచింతము. అవన్నియు నుత్సన్నములైనందున హిందూదేశమంతటను ఏకముగ ఆంగ్లప్రభుత్వము స్థాపితమైనది. అవి యెట్లుత్సన్నములైనవో వానిని మనమిపుడు ఆలోచింపనవసరము లేదు; అవి చెడిపోయినవిధమును ఆలోచింపనవసరము లేదు. నే నావిషయమై ప్రస్తావింపఁబూనలేదు. కాని, ప్రస్తుతపు పరిపాలనావిధానానుకూలముగ సమర్థులగుకొందఱు ఇంగ్లాండులో విద్యనభ్యసించి కలాశాలలలోఁజదివి హిందూదేశమునకువచ్చి రాజకీయపరిపాలనమును జరుపుచున్నారు. "చక్రవర్తి" అనునది నామమాత్రమే. "రాజ" అను శబ్దము మనోగోచరమైనవెంటనే అట్టి మానసిక పదార్థమునకు రూపమారోపించితిమని, ఇప్పటిచక్రవర్తికన్పడును. భావము అదృశ్యపదార్థము. ఇట్టి అదృశ్యపదార్థమునకు రూపమును కల్పించు నెడల రాజా, లేక

(చక్రవర్తి) వ్యక్తీకరించును. కాని, పరిపాలనను చక్రవర్తి(స్వీయముగ) జరపఁడు. స్వరాజ్యసమస్య చక్రవర్తికిగాని అదృశ్యభావమునకుగాని వర్తించదు. ప్రథమముననే దీనిగమనింపవలయును. ఏదేశములోనైనను రాజు, పరిపాలనజరుపునుద్యోగస్థులు యుండి అచట కొంతయధికారము ను చలాయింపించవలెను. అరాజక దేశములస్థితి వేఱు ; అట్టి దేశములు (Nations, జాతులు) వృద్ధినొందవు. గృహమందు గృహకృత్యములను నెఱవేర్చుట కొకరుండవలెను. గనుక ఇంటివారు లేనప్పుడు నమ్మకస్థుడగువరాయివాఁడు (trustee) అట్టిపనులు నెఱవేర్చుటకు నియమింపఁబడునుకదా.—అట్లే రాజ్యస్థితియునుండును. ప్రతిదేశమందును పరిపాలనజరపుటకు కొన్నివిధులును కొందఱుజనులు నుండవలయును. ఈ రెండువిషయములు అనఁగా ఈవిధానములనుగూర్చియు అట్టివారినిఁగూర్చియు విపులముగ విమర్శింపవలయును. నిన్నటిదినము అధ్యక్షుఁడు (అనఁగా రాష్ట్రీయసభాధ్యక్షుఁడు శ్రీగణేశకపర్ది) చెప్పినరీతిగా 'రాజ' శబ్దభావమును (కూడ) విమర్శింపవలయును. రాజుండవలయును, రాజకీయ పరిపాలనముసుండవలెను. ఈరెండువిషయములును చారిత్రకములగు యథార్థములు. నియతిహీనమైనట్టియు, అరాజకమైనట్టియు, (అనఁగా పై విచారణ చేయు నధికారవర్గము లేనట్టియు) దేశస్థితినిఁగూర్చి మహాభారత మిట్లు నుడువుచున్నది. "అట్టిప్రదేశములయందు బుద్ధిమంతుఁడు వసింపఁ జనదు. అట్టిచోట్ల ప్రాణహాని, ధనహాని, ఇండ్లదోపిడి, గృహదహనములు ఈమొదలగునవి యేక్షణమందు జరుగునదియు తెలియదు." దొరతనముండవలయును. ప్రాచీనకృతయుగములో ఎట్లుజరిగినది నేను విశేషముగ చెప్పను. అప్పటివారికి రాజుతో అవసరము లేదు. పరస్పరశ్రేయముల నెఱింగియే కార్యముల నెఱవేర్చుకొనిరి. ఒకప్పుడు రాజు లేని స్థితికూడ నుండెనని మన పురాణములవలనఁ దెలియుచున్నది. చరిత్రాత్మకకాలమం దట్టిస్థితి యుండెనా యని ఆలోచించినయెడల అట్టి స్థితి చరిత్రదృష్టము కాదని తెలియుచున్నది. ఏదో ఒకవిధమగు అధికారి

యుండకతప్పదు ఒకచోట ప్రతిక్షణము ప్రజలుగుంపుగూడి అధికారమును చెలాయించుట సాధ్యముకాదు. అందుచేత, రాజాధికారమెల్లప్పుడును రెండుభాగములుగ విభజింపఁబడినది.—అందులో మొదటిటి (advisory body) ఆలోచనసభ, రెండవది (executive body) పరిపాలనసభ. ఇప్పుడు హిందూదేశములో పుట్టిన స్వరాజ్యసమస్య అట్టిఅదృశ్యభావమును గూర్చినదికాదు. మనపై అధికారముచలాయించవలసినవారినిగూర్చిగాని, యెవరి నాయకత్వము, ఆజ్ఞ, మార్గదర్శకత్వము (guidance) క్రింద ఆఅధికారము చలాయింపఁబడవలసియున్నదో, అనుదానినిగూర్చిగాని యీసమస్య సంబంధించదు. ఆంగ్లేయులయొక్క పరిపాలనకు లోబడియును, ఆంగ్లేయులవిచారణకు (supervision) లోఁబడియును, ఆంగ్లేయుల సహాయము, సానుభూతి, నిశ్చలదీక్ష (anxious care) వారియందున్న గొప్పభావములు లోనగువానిద్వారా మనమేలును మనము లభింపఁజేసికొనవలయు ననునది నిర్వివాదాంశము. దీనింగూర్చి నేనుచెప్పునది యేమియులేదు. (ఆహ్లాదము cheers). ఇదే మొదటిపని, ఈరెంటిని తారుమారుచేసి, (comfound) (ఒకదానిని మఱియొకటిగాభావించి) భ్రమ (comfusion) పడవలదు. ఈరెండును వేఱువేఱు. మన మిప్పుడసహాయస్థితియందుండుటచేత మనము చేయునది యితరులసహాయముననే చేయవలయును. వారి రక్షణముక్రింద మనమేలును మనముసంపాదింపవలయుననుటకు సందేహము లేదు. అట్లుకానియెడల మీస్వాతంత్ర్యము నశింపకయేయుండును. కావున, బ్రిటిషుసామ్రాజ్యముయొక్కయు, ఆంగ్లేయప్రభుత్వముయొక్కయు సహాయమే మనభాగ్యోదయమునకు ముఖ్యకారణమని మన మంగీకరించినయెడల ఇందుకొందఱకుగన్పడు విస్మయాస్పదమగు విషయము పూర్ణముగ అంతర్ధానమగును. అనఁగా ఇందు రాజద్రోహము (sedition) ఏమియును లేదు. కాఁబట్టి, ఆంగ్లేయప్రభుత్వసహాయములేకయే ఆంగ్లేయప్రభుత్వము అనుదానికి బద్ధు

లుగా అదృశ్యమగు ఆంగ్లేయప్రభుత్వము అనుచో నేమియు తప్పుండదు.—ఈయదృశ్యమగు ఆంగ్లేయప్రభుత్వసహాయముతో, వారిసహాకారముతో, మీభాగ్యోదయమును కలిగించుకొనినచో మీకు కోరతగినదింకేమియున్నది. (ఇట్లు) యీరెండవప్రశ్న కలుగుచున్నది. నేను పైన సూచించిన భేదమునందే దీనికి ఉత్తరము (జవాబు) న్నది. ప్రభుత్వము అదృశ్యముగ నున్నను, అయ్యది దృశ్యమగుట కారంభించినపుడు, ఆరాజ్యముయొక్క నిర్వాహకత్వము, దానిహస్తముల మూలముగను, దానిచర్యల మూలముగను నెఱవేర్పబడును. ఈదృశ్యస్థితికిని అదృశ్యప్రభుత్వమునకును భేదము ఎట్లనిన, మాయకును పరబ్రహ్మమునకును భేదమున్నట్లే. ఈ "దృశ్య", "అదృశ్య" అనుపదములను వేదాంతము నుండి గ్రహించినాఁడను. నామరూపరహితమైన పరబ్రహ్మమునకును, మాయకులోఁబడుట కారంభించునప్పుడు రూపస్వీకారమునొందు పరబ్రహ్మమునకును భేదముకలదు, కావున, మాయవలనఁ గలిగిన వ్యవహారములు మార్పుజెందుట నిశ్చయము. మాయయొక్క నైసర్గికచిహ్నమేమి? అది ప్రతిక్షణమందు మార్పుజెందుటయే. ఒకప్రభుత్వము (అనఁగా) అదృశ్యప్రభుత్వము నిలుచును. దృశ్యప్రభుత్వము ప్రతిక్షణమందును మార్పునొందును. ప్రస్తుతము ఆలోచనలోనకువచ్చిన స్వరాజ్యపదము దృశ్యప్రభుత్వమునకే అన్వయించును. అదృశ్యప్రభుత్వ మొకటి స్థిరీకరించి ప్రతిక్షణమును మార్పుఁజెందుఁ దృశ్యప్రభుత్వమునందు ఎట్టిమార్పును కలుగఁజేసినయెడల మనప్రజాసమూహమునకెట్లు ఫలదాయకమవును? ఇదియే స్వరాజ్యసమస్య. దీనిని స్వరాజ్యసమస్య యనుటవలన ....(మూలములో తేటగాలేదు) ....ఈక్రిందిప్రశ్నకలుగుచున్నది. "మన హిందూదేశమందుప్రస్తుతమమలులోనున్నపరిపాలనాపద్ధతియెవరిచేతుల యందుండవలయును? అదృశ్యప్రభుత్వము—ఆంగ్లేయప్రభుత్వము—మాఱవలయునని మనము కోరము. ఈఅదృశ్యప్రభుత్వము ఏదృశ్యరూపముయొక్క హస్తములద్వారా పనిజరుపుకొనుచున్నదో అట్టిహస్తముల

లోపరిపాలన ఉండకూడదనియును, కొందఱి ఇతరులహస్తములోని చేర వలయుననియును, మనము నొక్కిచెప్పుదుము. ఈపరిపాలన మితరులచేత లేక, మఱొకరిసహాయమున లేక, మఱియొకదృశ్యరూపమున జరుగునెడల ఇప్పుడు జరుపువారిపరిపాలనకంటె ఎక్కువలాభకారిగ నుండుననునమ్మిక ముతో ఈ 'స్వరాజ్యము' అను నాందోళనము నడచుచున్నది. మఱొక దృష్టాంతమువలయునెడల, ఇంగ్లాండులో చక్రవర్తిగారున్నారనవచ్చును. రాజు ఎట్టితప్పును చేయడని ఆంగ్లేయులయొక్క ఒకచట్టములోనున్నది. (ఈమార్పులు మూలములో నాంగ్లభాషయందున్నవి.) రాజుగారెప్పుడును తప్పిదమును లేక నేరమును చేయరు. ఏలనఁగా, ఒకమంత్రిపోయి వారితో (రాజుగారితో) ఏవిషయమునైనను చెప్పినప్పుడుమాత్రమే రాజుగారికి తెలియునట్లు రాజుగారి అధికారమునకు హద్దుఏర్పరచబడినది. ముఖ్యమంత్రిగారు తనస్వంతపూచీమీఁదనే పనిచేయును. ఆంగ్లేయుల చరిత్రమునుచదివినవారనేకులుందురు. అట్లు కాకుండుట వాస్తవము కాదు.—దానియొక్క ముఖ్యసూత్రము (principle) ఇదియే. ఈసూత్రము ఆంగ్లేయులచరిత్రమునుండి యేర్పడినందున రాజద్రోహనేరముల సంఖ్య తగ్గుట కారంభించినవి. ఏననిచటమాత్రమువారు రాజద్రోహపు కేసుల (cases of sedition) ను దాఖలు చేయుచున్నారు. పరిపాలనము చేయువారు వేఱు; రాజుగారు వేఱు. రాజుమాత్రమొక్కఁడేకాని, మంత్రి అయిదుసంవత్సరములకొకసారి మాఱుచుండును. అప్పుడు మంత్రి మారవలసినదిగా యెవరైనను చర్చించునెడల అది రాజద్రోహమని యెవరు అనరు. ఆంగ్లేయజనులకనులముందర ప్రతిదిన మిట్టిపనులు జరుగుచున్నవి. రాజుగారి మంత్రివర్గము (circle of ministers) అయిదు సంవత్సరములకు పిమ్మట నుద్యోగమును మానెదరు; రెండుసంవత్సరములు తరువాత నుద్యోగమును మానెదరు. వారిలో వారు తమ ఇష్టమువచ్చినట్లు పోరాడవచ్చును. రాజుగారికట్టిదానితో (పోరుతో) ఏమి సంబంధము ? ఆయన, నామరూపములులేని పరబ్రహ్మము (వంటి

వాఁడు). ఇందువలన (పోరుటవలన) ఆయన కెట్టియిబ్బందియును లేదు. కాఁబట్టి ఇప్పుడు హిందూ దేశమున జరుగుచున్న స్వరాజ్యాందోళనము మంత్రివర్గముయొక్క మార్పును గురించినదై యున్నది. హిందూ దేశము నెవరు పరిపాలనచేయుచున్నారు ? చక్రవర్తిగారువచ్చి అట్టిపనిని చేయుచున్నారా? గొప్పసమయమందు దేవునివలె ఆయననుఊరేగింపవచ్చును. ఆయనయెడల మనము మనరాజభక్తిని వెలిపఱచవలయును ; ఇదియే వారివిధి అయినను, పరిపాలన మెవరివలన జరుగుచున్నది ? అది యిప్పుడు నవుకర్లు సేవకులుగ నున్నవారిద్వారా అనఁగా రాజకీయకార్యదర్శి లేక, స్టేటుసెక్రెటరి, రాజప్రతినిధి లేక, వైస్రాయ్ (Viceroy) గవర్నరు, ఆయనక్రింద కలెక్టరు,(పటేల్ గ్రామయజమాని, Patel) ఆఖరునపోలీసు భటుఁడు (Police sepoy) అనువారిద్వారా జరుపఁబడుచున్నది. ఒక పోలీసుభటుని బదలాయించి మఱొకపోలీసుభటుని ఏర్పాటుచేయవలసినదనినయెడల అది రాజద్రోహమగునా ? ఇచటికి వచ్చిన ఒకకలెక్టరును అక్కఱ లేదనియును మఱొకకలెక్టరు కావలయుననియును కోరునెడల అది రాజద్రోహమగునా? "ఈ రాజకీయకార్యదర్శి అక్కఱ లేదు; మఱొకని నీయుము" అనిన అది రాజద్రోహమగునా? దీనిని రాజద్రోహమని యెవరు అనరు. పోలీసుభటునకు వర్తించుమాత్రమే రాజకీయకార్యదర్శికికూడ వర్తించును. ఏప్రభువు రాజునకు రాజకీయకార్యదర్శి మంత్రిగను నవుకరిగ నున్నాఁడో మనముకూడ అట్టిరాజునకు లోఁబడిన ప్రజలమే. అట్లగుటచే, " రాజకీయకార్యదర్శి అక్కఱ లేదు. రాజప్రతినిధి అక్కఱ లేదు; బంగాళా దేశములో ఫుల్లరు (or Sir Bamfylde Fuller) వారగారక్కఱ లేదు. ప్రస్తుతము కాకున్నను ఇంతకుపూర్వము గవర్నర్లవిషయములో ఇట్టితీర్మానములు జరిగినవి," అని యెవరైన అడిగి అందులకు కారణములం దెలుపఁబూనినచో, అట్లను వానికి తలతిరిగినదనియును అతఁడు చెప్పెడికారణములు సరియైనవికావనియును, తగినవికావనియును మీరనెదరు. కాని, చరిత్రను

బట్టి చూచినయెడల అతఁడు చెప్పునది రాజద్రోహ మగునని తేలదు. (ఆహ్లాదము, cheers). మనముకోరునది రెండవతరగతిది. అదిస్వరాజ్యము నకు సంబంధించినది. నేను చెప్పునది బాగుగ యోచింపుడు. ఇప్పుడు పరిపాలనము జక్కఁగ జరుగుచున్నదని మీరెంచు నెడల నేను చెప్పున దేమియు లేదు. ఇప్పుడు జరుగుచుండు దేశీయమహాజనసభలలోను కాన్ఫరెన్సు సభలలోను మీరువచ్చి "మా గ్రామకరణము మాన్య మును తీసివేసెను. ఆటవికశాఖవారు మామీఁదబలము దౌర్జన్య మును ప్రయోగించినారు, మత్తుపదార్థశాఖ (ఆబ్కారి డిపార్టుమెంటు) వారివలన త్రాగుడువృద్ధి అయినది, మాకు అవసరముగా కావలసి యున్నవిద్యను మాకిచ్చుట లేదు" అని మీరనెదరు. దీనికంతకు మూల కారణ మెద్ది? ఇట్లుచెప్పినంతమాత్రమున ప్రయోజనమేమి? మీకు విద్య యేలలభింపదు? మనము కోరని లేక, మనకక్కఱలేని చోట్ల మత్తుపదార్థశాఖవారి దుకాణము లేల తెఱవఁబడియున్నవి? ఆటవికశాఖ (Forest Department)లో రక్షితమైన అడవులు రిజర్వుడ్ ఫారెస్టులు (reserved forests) ను గూర్చియును, ఈవిధమగునడవినిఁ గూర్చియును ఆవిధమగు నడవినిఁగూర్చియును, విధులు రూల్సు (rules) ఏర్పరుపఁబడి నవి. అవి యెందుల కేర్పరుపఁబడినవి? ప్రస్తుతము, ఇట్టి విషయమగు జాబితాలమీఁద జాబితాలు అనేకములు దేశీయమహాజనసభయెదుట పెట్టఁబడినవి. మీయిష్టమునకు వ్యతిరేకముగ జూరీని (Jury) తీసి వేసిరి? ఇంతవఱకు కర్నాటములో నొకకళాశాల, కాలేజి నైనను పెట్ట లేదు? ఈ ప్రశ్నలకన్నిటికి నొకజవాబుకంటె వేఱులేదు. ప్రస్తుతము మన మిట్లనుకొనుచున్నాము: "కళాశాల, కాలేజి లేదా? అధికారము కలిగియున్నట్టి కలెక్టరుకుగాని గవర్నరుకుగాని అర్జీని (పిటిషన్, petition) పంపుదము." ఇట్టి అధికారము మీచేతులలోనికి వచ్చినయెడలగాని, లేక, వారిస్థానమున మీరే యుద్యోగములందున్నయెడలగాని, లేక, వారి అధికారము ప్రజాభిప్రాయము ననుసరించవలసిన బాధ్యతకలదై

యున్న యెడలను కాని, ఇట్టివి లోపములు తటస్థించి యుండవు. పైవాని కింతకంటె ప్రత్యుత్తరము లేదు. మీచేతులలో అధికారము లేనందున నిట్టివి (లోపములు) సంభవించుచున్నవి. ఇట్టి యేర్పాటులన్నియు నెవరి నిమిత్తము చేయఁబడవలసియున్నవో, అట్టి మీకు యిట్టి విషయములను నిర్ణయించు నధికార మీయఁబడ లేదు. కాఁబట్టి మన మడుగవలసినది పసిపిల్లలడుగునట్టిదిగ నుండును. పసిపిల్లకు ఆఁకలియైనప్పు డేడ్చును; ఆఁకలియని చెప్పఁజాలదు. అంతట ఆశిశు వాఁకలిచే నేడ్చుచుండెనో, లేక, కడుపునొప్పిచే నేడ్చుచుండెనో తల్లి కనుఁగొనవలయును. కొన్ని సార్లు ఔషధములు పనికిరానివయ్యెను. ప్రస్తుతము మనస్థితియునట్టి దైనది.

ప్రప్రథమమున మీ కేమి కావలసియున్నదో మీయిబ్బందు లెట్టివో మీ రెఱుంగరు. మీరు తెలిసికొన్నప్పుడు మీరు నోటితో మాటలాడ నారంభించితిరి; కాని, మీ మాటలచొప్పున కార్యములు నెఱవేఱుటకు మీచేతులలో అధికారము లేదు. ఇట్టి స్థితిలో నిపు డేమిసంభవించినది.? మీరు చేయవలసినదంతయు, మీరు కోరునదంతయు— మీయింటిలో బావిని త్రవ్వుకొనదలఁచినయెడల—కలెక్టరుకు అర్జీని పంపుకొనవలయు. అడవిలో పెద్దపులిని మీరు చంపఁదలఁచినయెడల కలెక్టరునకర్జీ నిచ్చుకొనవలయును. పశువులకు పచ్చికదొరకదు; అడవినుండి కట్టెలమోపులు దొరకవు, గడ్డికోసుకొనుట కనుజ్ఞనొందవలయును—కలెక్టరుకు అర్జీయిచ్చుకోవలయును. అనఁగా ఇదియంతయు నసహాయుని లేక దిక్కుమాలినవాని (helpless man) స్థితినిఁ బోలియున్నది. ఈపద్ధతి మన కవసరము లేదు—మనకింతకంటె మంచిపద్ధతి కావలయును. అదియే స్వరాజ్యము; అదియే హోమ్‌రూల్ (Home Rule).

ప్రథమమున ఈసమస్యలు రావు. పిల్లవాఁడు పసివాఁడుగనున్నపుడు వానికేమియు తెలియదు; పెద్దవాఁడైనప్పుడు (వాఁడీసంగతుల

యందు పెద్దవాఁడైనప్పుడు) వాఁడీసంగతుల నెఱుంగును; అంతట కొంతవఱకైనను తనయభిప్రాయము ప్రకారము తనగృహకృత్యములను నెఱవేర్చుకొనుట మంచిదని యెంచనారంభించును.—ఇట్లే, ఒకదేశస్థుల సముదాయము, లేక నొకజాతివారు (nation) అది (అనఁగా నాజాతి) దీని నాలోచింపఁగలిగినప్పుడు, దీని నాలోచించుటకు సామర్థ్యము కలిగినప్పుడు, ఈసమస్య బయలుదేరును. కాని యిచటి ప్రస్తుతపు స్థితినిఁబట్టి పై అభిప్రాయమును (thought) మనముమాని వేయవలయును.

ఇఁక అదృశ్యప్రభుత్వమును గూర్చినసంగతిని వదులుదము. దృశ్యప్రభుత్వహద్దులోనికివచ్చి యాలోచించు నెడల నిట్టియేర్పాటులను జేయునట్టియును, పరిపాలనమును జరుపునట్టియును అధికారులు ఇంగ్లాండులో కొన్నివిధుల (rules) అనుసరించియును న్యాయశాస్త్రమునననుసరించియును ఏర్పరుపఁబడిరనియు, వారిపరిపాలనాధోరణిని (policy) గూర్చి అట్టి న్యాయశాస్త్రానుసారముగ విధు లేర్పఱచఁబడుచున్నవనియు, మనకు గోచరమగును. ఈవిధులు (rules) మంచివి కావచ్చును, చెడ్డవి కావచ్చును. అవి మంచివే కావచ్చును, సక్రమముగ నేర్పఱుపఁబడి విధ్యుక్తముగ నుండవచ్చును. అవి(అట్లు)కావని నేననను కాని, ఇతరులచే చేయఁబడిన యేర్పాటు లెంతసమంజసముగ నున్నను ఇట్టియేర్పాటులను చేయు అధికారము నపేక్షించునతఁడు వీని నెల్లప్పుడు అంగీకరించుట కిష్టపడడు. ఇదియే స్వరాజ్యసూత్రము. మీకలెక్టరును మీరెన్నుకొనునధికారము మీకుండెనేని అతఁడు (అనఁగా మీరెన్నుకొనునతఁడు) ఇప్పటి కలెక్టరుకంటె నెక్కువపనిచేయునని అనుకొనఁదగదు. ఒకవేళ అతఁ డంతపని చేయకపోవచ్చును; మీఁదు మిక్కిలి అతఁడు తక్కువగా కూడ చేయవచ్చును. ఇందులకు నేనొప్పుకొనెదను. కాని, వీనికిని వానికిని భేద మిదియే: ఇతనిని మన మెన్నుకొంటిమి, మనవాఁడు, మనల మెప్పించువిధమును అతఁడు బాగుగా గుర్తెఱుఁగును; అయినను, రెండ

నవాఁడిట్లు తర్కించుకొనును. "మనము మంచిదనుకొనినవి యితరులకు కూడా మంచివిగా కనఁబడవలయును. మన మితరులవలన తెలిసికొనవలసిన దేమున్నది? మన మితరులకు చెవియొగ్గి వినవలసిన దేమున్నది? నేను విద్యాధికుఁడను. నాకింతజీతము వచ్చుచున్నది. నేనధికసమర్థుఁడను. ఇతరుల కుపకార మగుపనుల నేల చేయుదును?" "నీకింత అహంకార మున్నదిగనుక..." అనునదియే దీనికి ప్రత్యుత్తరము. (హాసము, laughter) ఒకటేమార్గమున్నది; ....(మూలములో నీవాక్యము సరిగా లేదు)... దీని కొకవిధి (rule) లేదు. కడుపుకాలినవాఁడు దాని అనుభవము నెఱుంగఁడు. దానికి కారణ మిదియే; మఱొక కారణము లేదు. కావున, మన దేశములో నుత్పన్నమైనకష్టముల నన్నిటిని ఆలోచించు నెడల, ఇప్పుడమలులోనున్న విధానము (system) మన కక్కఱ లేదని తోఁచును. మనకు రాజక్కఱ లేదనికాదు. ఆంగ్లేయప్రభుత్వ మక్కఱ లేదని కాదు; చక్రవర్తి అక్కఱ లేదనియును కాదు. అమలులోనున్న రాజ్యాంగ పద్ధతిలో నొకముఖ్యమగు మార్పును కోరుచున్నాము. అట్టిమార్పు కలిగినయెడల ఆంగ్లరాజ్యమున కెట్టి యపాయమును కలుగ నేరదని నా మట్టుకు నేననుకొనెదను. మనకు వ్యతిరేకమగు దృష్టిగలవారు అట్లనుకొనెద రనుటకు కారణముకలదు. ఏలనగా, వా రట్లనుచున్నారు. (ఆహ్లాదము, cheers). అందువలన, పైవిధముగ చలాయింపఁబడుచున్న ఆంగ్ల ప్రభుత్వములో నెట్టిమార్పులు జరుగవలయునో అనుఅంశమునుగూర్చి యిపుడ నేకులుతమమనస్సులలో(minds)ఆలోచించుచున్నారు. మనము చిన్నకోరికలు (demands) కోరెదము, అనఁగా, ఘోడెగవ్ (Ghodegoan) అనుగ్రామములోని సారాయిదుకాణమును తీసివేయుమనెదము; దానిదీసివేయకూడదని వారనెదరు. అయిపోయినది(done). ఉప్పుమీఁద పన్నుతగ్గించుమనఁగా, ఉప్పుపన్నువలనవచ్చు ఆదాయము తగ్గునని వా రనెదరు. ఈపన్నుతగ్గునెడల, అక్కడనెట్లు జరుగగలదు? కాని, యీయేర్పాట్లను చేయునతఁడే యీపనులను చేయువలయును. నాగృహకృత్యములను నేను (స్వయముగ) జరుపుకొనుఅధికారమునుగోరి

నప్పుడు "మీకు వచ్చుచున్న ఆదాయమును నాకీయవలసినది; దానిని ఖర్చుపెట్టవలదు" అని నేను అనను. మనంతట మనమే వ్యయపఱచవలయును; మనముకూడ ద్రవ్యమును వసూలుచేయవలయును; ఇట్టి ద్వివిధమగు పూచి (జవాబుదారి) మనకుండవలయును. అంతట మనమేమి జేయవలసియుండునో చూతము. ప్రస్తుతపువివాద మిట్టిది. అధికారవర్గము (bureaucracy) వారియిష్టము వచ్చినట్లు జరుపవలెననెదరు, మాయిబ్బందులన్నియు తొలఁగిపోవునట్లు మాయిష్టప్రకారము పనిచేయవలసినదని మన మనెదము.

ఒకచిన్నవాఁడు మూర్ఖత్వమున దనకు నిరువదిరూపాయిలటోపిని (cap) కొనిపెట్టవలసినదని తనతండ్రిని అడుగునని మన మెఱుంగుదుము. (కాని) అతనితండ్రిస్థానమందె అతఁడు (చిన్నవాఁడు) ఉండినయెడల ఆటోపినిమిత్త మిరువదిరూప్యముల నతఁడు వ్యయపఱచుననుట సందియము. తండ్రి ఒప్పుకొనఁడు, (లేక, వలనుకాదనును) కాని, చిన్నవాఁడపుడేడ్చును. చిన్నవాఁ డట్లేల నేడ్చును ? ఏలనన ; అతని కావిషయము తెలియదు; అతని కాయధికారము లేదు. కావున, అట్టి పరిపాలన ఈహిందూదేశమందు అమలులోనికిఁ దెచ్చుటే దేశమునకు లాభకరము. దీని నీదినముననే మనము కోరుచున్నాము. మన కిది లభించినయెడల దక్కినవి తనంతట నవియే మనవశగత మగును. మనము కోరు లెక్కలేనికోరికలకు నిదియే మూలము, ఈబీగము మనకుఁ లభించినపుడు మన మొకతలుపునేగాక, 5 లేక, 10 తలుపులను వెంటనే తెఱవగలము. ప్రస్తుతపుసమస్య యిట్టిది. ఈసమస్యవైపునకు నందఱి దృష్టిని మరల్పవలయుననియే యిచట ఈమధ్య ఆంగ్లసామ్రాజ్యస్థస్వరాజ్యసంఘము (హోమ్ రూల్ లీగ్) స్థాపింపఁబడినది. ఇది కొందఱకు విచారకరముగనుండును. ఒక్కొకఁడును విచారపడును ; చిన్నవాఁడు మైనరుగనున్నకాలమందు తండ్రి చనిపోవునపుడు పంచాయితీనేర్పాటు చేయునని యిచట కొలఁదికాలముక్రిందట అనిరి. పంచాయితి యేర్పా

పైనతోడనే నాఆస్తినంతయు రక్షింప (తనిఖీచేయు) బూనును. ఇట్టి యేర్పాటువలన కూడా కొంతలాభముకలుగును. ఇది యొప్పుకోనునది యే, తర్వాత చిన్నవాడు కొంచెము పెద్దవాడుకానారంభించినపుడు ఇందులో కొంతలోపమున్నదని కనుగొనును, (తెలిసుకొనును) "నేను చక్కబెట్టుకొను నధికారము (or నాపనులు నేను నెఱవేర్చుకొను అధికారము) నేను సంపాదించుకొనవలయును. తర్వాత నేనింతకంటె నెక్కుడుగ నిర్వహించెదను." అతనికి దీనియందు దృఢవిశ్వాసముకలదు. అతడీవిధముగ వాస్తవముగా నిర్వహించుననికాదు. తఱచుగా దుర్మార్గుడయినయెడల (prodigal) అతని తండ్రి ద్రవ్యము నతడు పాడు (దుర్వినియోగము) చేయును; కాని, అతడుపైరీతిగ అనుకొనును. ఈ యుద్ధఅనుధ్యపోటి (opposition) లేకుండుటకుగాను, అతనికి (చిన్నవానికి) 21 సంవత్సరములవయస్సు పూర్తియైనవెంటనే నమ్మకమగుపెద్ద మనుష్యుడు (లేక, ట్రస్టీ, Trustee) తన యధికారమును (తనిఖీ, supervision) వదలుకొని, ఆస్తిని ఆచిన్నవానికొప్పగించవలయునని న్యాయశాస్త్రమందు హద్దుఏర్పఱచబడినది. ఇది ప్రత్యక్షవిషయము. ఇది దేశములోని ఒకజనసముదాయమునకుకూడ వర్తించును (applies also to the nation) దేశములోనిజనసముదాయము (Nation) లోని ప్రజలు విద్యావంతులై తమవ్యవహారములనుతమంతటతామే నెఱవేర్ప గలుగుటను తెలిసికొనప్రారంభించినపుడు, అన్యపక్షమున నితరులు నిర్వహించుచున్నవ్యవహారములను తామే (స్వయముగ) నిర్వహింపను కోరుట సహజము. కాని, రాజకీయవ్యవహారములలో పై (నుదహరింపబడిన) 21 సంవత్సరములనుగూర్చిన శాస్త్రము లేకుండు టయే, యీచరిత్రములో లేక, రాజకీయవ్యవహారములలోని చిత్రము. ఒకదేశపుప్రజాతతిని మీరు నూఱుసంవత్సరములలో విద్యావంతులుగ చేసినపిమ్మట, దానిపరిపాలనమును దాని (ప్రజాతతియొక్క) హస్తగతము చేయవలయు నను న్యాయశాస్త్రము వినమెటులైన నూహించినను,

దాని నములులోనికిఁ దెచ్చుట సాధ్యముకాదు. ప్రజలు తమంతట తామే దీని నములులోనికి తెప్పించవలయును. అట్లు చేయుటకు వారికి వాక్కు-గలదు. కావున, నిచటఁగూడ సట్టిదేదైన నేర్పాటుండవలయును. పూర్వము కొద్దిగ సట్టియేర్పాటుండెను. అట్టి యేర్పాటిపుడు లేదు. మన కోరికలు (demands), మనకున్నయిక్కట్టులు, మన మపేక్షించుసద్దుబాట్లు (the wants which we feel) పరిపాలనలో మనకుఁ గన్పట్టు లోపములు (inconveniences); వీనిమూలములు (కారణములు) ఇందున్నవి. పైవిధముగ నామూలకారణమునుగూర్చి విచారించినపిమ్మట ప్రతిపాదింపఁబడుపరిహారము (remedy) ఆంగ్లసామ్రాజ్యస్థస్వరాజ్యము (Home Rule, దానిపేరే స్వరాజ్యము. క్లుప్తముగా చెప్పునెడ, మన వ్యవహారముల నిర్వాహకత్వము మనహస్తములనుండవలయునని కోరుటయే స్వరాజ్యమునుకోరుట. ప్రస్తుతము పలువురు దీనికూడ నాక్షేపించెదరు. విషయమును తేటపఱచుటకై సూత్రమే నిర్వచించినాను. ప్రతికక్షులు సర్వదా దీనికపార్థముచెప్పుదురు (misrepresent). నేను చెప్పిన హేతుభూతవాదములో (logical reasoning) లోప మేమియు నుండనియెడల, దానికపార్థము చెప్పిననేగాని, లోపము లెట్లు తటస్థించును ? కావున, దీనిలో లోపమెద్దియైన కనఁబఱచగోరువారిందేదియో కొన్నివాక్యములకు నపార్థముచెప్పి, "ఇది అట్లున్నది; అది ఇట్లున్నది" అని తప్పులు పట్టెదరు. కాఁబట్టి, మన మెప్పుడు నపేక్షించని (demand) విషయములను మన కారోపించుటయును, మనలను నిందించుటయును, ప్రజలముందఱ మనల నొకవిధముగ హేళనముచేయుటయును, బుద్ధిమంతులపని కాదు. నేనింతకంటె నేమిచెప్పఁగలను? (ఆహ్లాదము, cheers). కనుక, మీకెవరికైన నట్టిపొరబాటైన యభిప్రాయము (misconception) ఉన్నయెడల, దానిని పోఁగొట్టుకొనవచ్చును. తుదకు నేను చెప్పునది సందర్భానుసారముగ consistent) సరిగానున్నదా అనిమాత్రము గమనింపుఁడు. ఇది తర్క-

శాస్త్రానుసారముగ నున్నది. అది చరిత్ర కనుకూలముగ నున్నది. రాజు అనఁగ అదృశ్యప్రభువు, లేక అదృశ్య ప్రభుత్వమని చెప్పితిని. ఇందేమియు నేరము లేదు. (మూలములో నిదిస్పష్టముగ లేదు.) మధ్య దేవతలున్నారు. అనేకపర్యాయములు దేవునకు కోపము రాదు; కారణము లేకయే యీ దేవతలకు కోపమువచ్చును. వారివిషయములో కొంత యొడంబడిక (settlement) జరుగవలయును. కాఁబట్టి, అట్టిపారబా టభిప్రాయము మిద్దియైన కలిగినయెడల అట్టిదానినితొలఁగించవలయును. నేనిది యిందు నిమిత్తము చెప్పితిని. ఇపుడు దానిస్వభావమును మీకు చెప్పెదను. దీనికి ముందుకూడ మనమట్టిపరిపాలనము జరుపుటకు తగియున్నామో లేదో అను ప్రశ్నను ఇంచుక ఆలోచింతము.

ఇంతకు పూర్వము పంచాయితినిగూర్చియు, వారిరక్షితుని (ward) గూర్చియు నుదాహరణము నిచ్చితిని. చిన్నవాఁడు పెద్దవాఁడగుచున్న కొలఁది యితరచేతులకు వ్యవహారనిర్వాహకత్వము పోఁగూడదనియెంచు వారు అనఁగా పంచాయితీవారు అతని తలతిరుగనారంభించినదని సామాన్యముగ నివేదింతురు (report); అతఁడు పిచ్చివాఁడు కాఁడుగాని, సగమున్మాదస్థితి (half-mad) యందున్నట్లగుపడుచున్నాఁడని మఱియొకఁడు చెప్పును. ఇంకను సంవత్సరద్వయము అయినను నిర్వాహకత్వము తన చేతులలో నుండవలయునని కోరుటయే యిందులకు కారణము. "వాస్తవమే, మీరధికారము నతని కీయవచ్చును; కాని, అతఁడు దుర్విషయాసక్తుఁడని (bad habits) మీకు తెలియునా?" అని మూఁడవవాఁడనును. వీరతని విషయమై 5 లేక, 10 విషయములు (or లోపములు, or చాడీలు) చెప్పెదరు. ఇందుచే నేమిప్రయోజనము కలుగును? అంత ఈవివాదము న్యాయసభ కెక్కి అతఁడు పిచ్చివాఁడని తీర్మానింపఁబడును. ఇట్టివే కొన్ని యిచట నారంభించనాగి వి. ప్రజలచేతులలో నధికారమిచ్చుట పరిపాలనయొక్క అత్యుత్తమధర్మము (best principle). దీని నెవరును కాదనరు. ఏలననఁగా, ఇచటనున్న యుద్యోగస్థులదేశములో

నట్లే జరుగుచున్నది. వారక్కడికి మరల వెళ్లినప్పుడాధర్మమునే కోరుదురు. కావున, నీచారిత్రమై ధర్మము చెడ్డదని యెవరును అనరు. ఇంకేమిటిదిచెడ్డది (or పనికిరానిది)? హిందూదేశీయులీదినమున స్వరాజ్యమునకుఁ దగరనివారు స్పష్టముగఁ జెప్పుదురు: (హాసము, laughter). పంచతంత్రములోని ముగ్గురుదొంగల కథలోని దొంగలరీతిగా మనలో కొందఱున్నారు; ఆకథ యిట్లున్నది.

ఒకగ్రామస్థుఁ డొకగొఱ్ఱెనుమోచికొని పోవుచుండెను. నీనెత్తిమీఁద నొకయాఁడుమేక (she goat) యున్నది" అని ఒకదొంగ అనెను. "నీతలపైఁ నొకకుక్కయున్నది" అని రెండవ (దొంగ) వాఁడనెను. మూఁడవవాఁడు వేఱువిధముగ అనెను. అంత వాఁ డాగొఱ్ఱెను పాఱవైచెను (విడిచిపెట్టెను). దొంగలుదానిని హరించిరి. మనస్థితియు నట్లేయున్నది. ఇది మనుష్యస్వభావమునకు సంబంధించినది. వారిని పోలువారు మనలో కొందఱు *మనుష్యులున్నారు. మనమెందులకునుతగము? యోగ్యత (Fitness) మనయందు దయింపజేయఁబడలేదు. మనవారు (అనఁగా మనతలిదండ్రులు) అట్లుచేసియుండలేదు. మనకుకూడనట్టి అధికారములు లేవు. కాని, పరిపాలనాసభలో మీ కట్టియధికారమును దొరతనమువా రిచ్చినారు; సభ (కౌన్సిలు)లో సింహాగారును, చౌబలుగారు నున్నారు. ఇతరచోట్లనున్న పరిపాలనాసభ (Executive Council)లలోకూడ నెన్నుకొనఁబడిన (selected) వా రున్నారు. వీరిని ఉద్యోగమునకు ఏరి (sclected) నప్పుడు "మేము తగము, మాకీయుద్యోగము నీయవలదు" అని యెవరైన అనిరా (లేకవ్రాసిరా)? అట్లెవరు అనలేదు (ఆహ్లాదము, cheers). మనసభ (మీటింగు) కువచ్చి అట్లనిన ఏమిప్రయోజనము? అధికారవర్గము (Bureaucracy) వారికి నీగొప్ప యధికారమునిచ్చినపిమ్మట వారు నిలవఁబడి "మాకవి యక్కఱలేదు. మేమందులకు తగము—బ్రాహ్మణులుమాత్రమేవచ్చి మాయిం

* ఈ అభిప్రాయముగలవారిని 'మితవాదులు' అనిచెప్పవచ్చును.

డ్లలో శ్రాద్ధములు పెట్టవలయును, మేము పనిచేయఁజాలము," అని అను నెడల, మీరు నిజముమాటలాడుచున్నారని నేనెంచెదను. ఆయనకుఁగాని యీయనకుఁగాని యేదో యొకపనివిషయములో నిష్టముండదను హేతువుచేత అట్టి ఆక్షేపణలను వెలువరించుచు తమ అసమర్థస్వభావమును బయల్పఱచెదరని నేననుకొనియెదను. (ఆహ్లాదము, cheers). మనమేల తగము? మనకు ముక్కు లేదా, కండ్లు లేవా, చెవులు లేవా, మెదడు (or బుద్ధి) లేదా? మనము వ్రాయలేమా? మనము పుస్తకములను చదువ లేదా? మనము గుఱ్ఱము నెక్కి సవారి చేయలేమా? మనమెందులకు తగము? షేక్స్పియరు*యొక్క యొకనాటకములో నొకయూధుఁడడిగినట్లు "మన కేమి లేకున్నది?" అని నేనడిగెదను. 'మీరు పనిచేయలేరు.' మనకది యియ్యఁబడనియెడల మనమెప్పుడాపనినిచేయుదుము? (ఆహ్లాదము). మనకు పని నిచ్చినప్పుడు మనము పనిచేయకుండుట యెన్నఁడైన సంభవించెనా? 'మేము తగము, మాకీపనవద్దు' అని అప్పుడెవరును అన లేదు. వారిని మీరు నియమించుచున్నారు; మీరు వారిచేత పనిచేయించుచున్నారు; పిమ్మట నదిదొరతనము (or సర్కారు) వారి తీర్మానములో ప్రచురపఱచఁబడుచున్నది. (ఈమాటలు మూలములో నాంగ్లముననున్నవి—"అతఁడు తన విధులను నెఱవేర్చినాఁడు-మున్నగునది.) "పైగా ఇందులకు ప్రత్యామ్నాయముగ (బదులు or వ్యతిరేకము) ఇట్లుండుగ కలసియున్నది. "ఇంగ్లాండునుండి 21సంవత్సరములవయసుగల క్రొత్త (చిన్న) వాని మీరు తెచ్చెదరు. అతఁడేమి చేయఁగలుగును? అతని కేమైననను భవమున్నదా?" అతఁడు వచ్చినవెంటనే అసిస్టంటుకలెక్టరై 60 సంవత్సరములు వయసుగలమమ్లతదారు †(Mamlatdar,or) 21 సంవత్సరముల కలెక్టరెక్కడ? (మూలములోస్పష్టముగ లేదు. ఆహ్లాదము, cheers). 60 సంవత్సరముల వయస్సుగలడిప్యూటికలెక్టరెక్కడ? ఈ 60సంవత్సరములకువిలువ లేదా?

---

* ఆంగ్లమున నాటకములు వ్రాసిన గొప్పకవి.

† డిప్యూటికలెక్టరునకు పైయధికారి.

21 సంవత్సరములవయస్సుగలవాఁడువచ్చి మీకుబోధింపనారంభించును. సామాన్యముగ అతఁడు 60 సంవత్సరముల వయస్సుగల మన్లత్ దారును తనయెదుట నిలుచుండునట్లు చేయును. అతనికి (మన్లత్ దారునకు) కూర్చుండుటకుఁగుర్చియైన నీయఁడు; ఆనిర్భాగ్యుఁడు (poor man) తన రు. 150 లేక, రు 200, లేక రు 400లను సంపాదించుకొనవలయును గనుక చేతులుజోడించుకొని నిలువఁబడును. (ఆశ్చర్యము). సాహేబు (అనఁగా అధికారి) అనుభవము నెట్లు సంపాదింపవలయును? ఎట్లు తగినవాఁడుకావలయును? అతనిపని (బండి) యెట్లు సాగవలెను? దీని నెవరైన నాలోచించినారా? హిందూదేశస్థులు స్వరాజ్యమున కనర్హులగుటయు, వారిరాజ్యములను సరియగుస్థితిలో నుంచుకొన జాలకుండుటయు నిజమైనయెడల పూర్వకాలమందు హిందువులును మహమ్మదీయులును ఈదేశమందు రాజ్యము లేలకుండెడివారే. పూర్వ మీదేశమున మనరాజ్యములుండినవి; పరిపాలనాధురీణు లుండిరి. ఈదేశమున కాంగ్లేయులు రాకపూర్వము కొంతవఱకైనను నెమ్మదియుండి యుండుటయు,ఎచటనైన తొందరలు (నెమ్మదికిభంగము, disordesr) యుండియుండుటయు నిండులకు నిదర్శనము. ఒకరినొకరు చంపలేదు. ఇట్టి నెమ్మది యుండినందున జను లధికారయోగ్యులుకారని యెట్లననగును? ప్రస్తుతము, కళలు (sciences) అభివృద్ధి నొందుచున్నవి. జ్ఞానము (knowledge) పెంపగుచున్నది. అనుభవ మొకచోట జేరుచున్నది. కావున, మునుపటికంటె నిపుడుమనకు స్వతంత్ర మెక్కువకావలయును. మనకు ఎక్కువయోగ్యతలు కలుగవలయును. కాని, దీనికి భిన్నముగా మనము తెగనుట; పూర్వకాలములలో నిది యెట్లుండినను, ఇట్టిసంగతి (allegation) యిప్పుడు శుద్ధఅబద్ధమైయున్నది. ఇచ్చుటకు వీలులేదని చెప్పుట అంతకంటె బాగుండును. నేను చెప్పిన దేమనఁగా మాకు "యోగ్యతలేదు" అనుమాటలను వర్తింపఁజేయకుఁడు. తుదకు, మాకు దాని నిశ్చయముగ ఈయరని తెలియును; మా కదిలభించును. కాని,

మీకేల లభింపదు? మేమందులకుతగమని సూచనగా చెప్పెదరు. "మీకు బోధించుటకే మేమిచటికి వచ్చినారము" (అనెదరు); ఇది యొప్పిదమే (this is admitted) కాని, యెంతకాలము మీరు బోధించెదరు? (హాసము, laughter) ; ఒకతరమువఱకా, రెండు తరములవఱకా, మూడుతరములవఱకా? దీనికంతము లేదా? లేక, తుదవఱకు బానిసల వలె మీ క్రిందపనిచేయవలయునా? (ఆహ్లాదము). ఏదో యొకహద్దు నేర్పఱచుడు, మీరు మాకుబోధింపవచ్చితిరి. మేమింటియొద్ద నొక బాలునినిమిత్త మొకయుపాధ్యాయుని ఏర్పఱచుకొనునపుడు పదిసంవత్సరములలోనా, 20 సంవత్సరములలోనా, లేక 30 సంవత్సరములలోనా యెన్ని సంవత్సరములలో బోధించెదరని ఆయన నడిగెదము. రెండు మాసములలో, 4 మాసములలో (మూలములో నీవాక్యమసంపూర్తిగనున్నది) అని యేర్పాటుచేసికొందుము'. కాని, బాలుఁ డాఱుమాసములలో పూర్తిగా నేర్చుకొనుదానికి, మాకోరికకు భిన్నముగా అతఁడు ఉపాధ్యాయుఁడు ఒకసంవత్సరముపట్టు ననునెడల, నీవు పనికిరావు, వెళ్లుము ; మేము మఱొకయుపాధ్యాయుని నియమింతుము' అని మనము చెప్పుదుము. (ఆహ్లాదము.) పిమ్మట నీరీతిగా జనులపై — అందఱిపై (మూలమున నీవాక్యమసంపూర్తిగ నుండి యిక్రింది 6 పంక్తులు స్పష్టముకాకున్నవి.) ఈయధికారులు జనులచదువుపై నధికారము గలిగి వారినభివృద్ధిలోనికిఁ దెచ్చుబాధ్యత (or విధి, duty) గలిగి యున్నారు. ఈవిధి (or బాధ్యత) యొకతట్టున నుండ వారు మఱియొక తట్టున బ్రయత్నించెదరు. వా రెన్నిప్రయత్నములు చేసినను ఈపనికీప్రజలు తగియుండుట దుస్సాధ్య మని వా రనెదరు. ఇట్టికుమాపణలను అదృశ్యప్రభుత్వము నెదటనుంచుట (or చెప్పుట) ఒకని స్వవాంఛ (interests, జాగ్రత్త) నిమిత్తమగు వ్యాపార మని నేను తలంచెదను. ఇందు కొంతస్వలాభాపేక్ష (self interest) యుండునని యెవరైన అభిప్రాయపడునెడల అది తప్పిదము కాదు. అది అట్లేలనుండవలయును?

వారును నీవంటిమనుష్యులే. నీవంటిబుద్ధిమంతులే. వారిని మీరు నవు కరిలోనుంచి వారివలన పనిగొనుచున్నారు; మీరు వారియొకల తక్కువ జాగ్రత్తగా నున్నారని కాదు. ఖాల్సారాష్ట్రమం దేమిజరుగుచున్నది? నిర్వాహకత్వమున (management) కెట్టి యభ్యంతరమును లేదు. మైసూరునం దభ్యంతరము కలుగుచున్నదా? పని నెవరుచేయుచున్నారు? మైసూరురాజు హిందువు, మంత్రి హిందువు. ప్రజలు హిందువులు, క్రింది అనఁగా చిన్నతరగతి యుద్యోగస్థులును హిందువులు. మీరు మైసూరువంటి గొప్పరాజ్యముయొక్క పరిపాలనమును జరుపుచున్నారు, కాని మైసూరు వెలుపలి రెండుజిల్లాలలోని ప్రజలు సైతము ఆవిధముగ పరిపాలన జరపలేరఁట; (హాసము, ఆహ్లాదము, laughter and cheers). మైసూరు రాజ్యములో 6 జిల్లాలున్నవి. కనుక ఆయు జిల్లాలు తగియున్నవనియు 8 జిల్లాలు తగవనియు అనునట్లున్నది. నిస్సందేహముగ మనము తగియున్నారము (ఆహ్లాదము, cheers) కాని, మీరేదో యొకకారణముచేత నొప్పుకొనవచ్చును, ఒప్పుకొనక పోవచ్చును. సరియే. మనము తగియున్నామనుకొనుట కేమియాధారము (or ప్రమాణము authority) ఉన్నది? నే నొక స్వదేశ రాజ్యము నగపఱచెదను. (అనఁగా ప్రమాణముగ గ్రహించెదను). నే నింకొక సంగతిని చెప్పెదను. 10 సంవత్సరములు మీరు దూరముగనుండు నెడల అదిజరుగగలుగునో లేదో చూడఁగలరు. (ఆహ్లాదము, హాసము cheers, laughter) అది జరుగనియెడల మమ్మును మీయధికారములో (లేక స్వాధీనములో (control) 10 సంవత్సరము లుంచుఁడు (ఆహ్లాదము). అట్లు చేయుటకు మీకు స్వతంత్రము కలదు. దీనినికూడ చేయరు. అందువలననే, హిందూదేశస్థులు పరిపాలన చేయుటకు తగరని చెప్పుటకు వారెల్లప్పుడును బానిసలుగ నుండవలయుననియును, బానిసలవలె వారిచేత పనిపాటులు చేయింపవలయుననియును, వారి బుద్ధిసామర్థ్యములు పెంపొందుమార్గముల నాపవలయుననియు ముఖ్యోద్దేశ్యములు (లేక ముఖ్యకారణములు

objects). (ఆహ్లాదము, cheers, shame, 'లజ్జాకరము') స్వరాజ్యము లేదు; స్వరాజ్యము లేదు. అనఁగా నేమి? మన మెద్ది కోరుచున్నాము? "ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వమును వెడలగొట్టవలసినది" అని మనమందుమా? కాని, చక్రవర్తికి దానితో నేమిపనియున్నది అని నేనడిగెదను. సివిల్ ఉద్యోగస్థుఁడు (civil servant) పరిపాలించినను మన బెల్విసాహేబు (Belwi Sahab) పరిపాలించినను చక్రవర్తిగారి కేమైన నష్టమగునా? (ఆహ్లాదము). ప్రభుత్వ (rule) మట్లే జరుగుచుండును. చక్రవర్తియు అట్లే యుండును. భేద మేమనఁగా ఆయనతోనున్న తెల్లనవుకరుకు బదులు నల్లనవుకరు ఏర్పడును. (ఆహ్లాదము). అయిన ఈయెదిరింపు (opposition) ఎవరివలన కలుగును? అధికారములో నున్నవారివలన ఈయెదిరింపు కలుగుచున్నది. అది చక్రవర్తియొద్దనుండి రాదు. చక్రవర్తిగారి దృష్టిలో దీనియందు అరాజకముగాని, రాజభక్తిలేకుండుటగాని రాజద్రోహముగాని లేదు. "రాజద్రోహము" అన అర్థమేమి? రాజు నేవగించుట, 'రాజు' అనఁగా పోలీసుసిపాయి (or పోలీసుభటుఁడు) అను అర్థమగునా? (హాసము). నే నిదివఱకిట్టి భేదమును గమనింపవలసినదిగ చెప్పియున్నాను. కానియెడల, తేవు "ఈరక్షక భటుని, పోలీసుసిపాయిని తీసివేయుము" అనినచో రాజద్రోహ మగునా? రక్షకభటుల నమ్మక మట్టిదే. (హాసము). ఈవిధముననే, కొంచెము పైకిపోయినయెడల మన మపేక్షించునది (demand) సరియైనదనియు, క్రమమైనదనియు, న్యాయమైనదనియు, మనుష్యస్వభావమున కనుకూలమైనదనియు తోఁచును. ఇతరదేశీయులు (nations) నట్లే చేసిరి. మనదేశమునమాత్రమే అది జరుగలేదు. స్వరాజ్యము, స్వరాజ్యము,—అన నేమి? ఆంగ్లేయుల ప్రభుత్వమక్కఱలేదని కాదు. మొదటనే పొరబాటున్నది. దానిలో ఎవరికో కొంతయుద్దేశ్యము (object) ఉన్నది. మిమ్మును మోసపుచ్చుటవలన లాభమునొందఁగోరువా రిట్టివాదమును (argument) బయల్పఱచెదరు. వాని నేమియు లక్ష్యపెట్టవద్దు.

"మీరితరమనుష్యులవంటి మనుష్యులని మీరెంచు నెడల, వారు ఇంగ్లాండునకు వెళ్లినపుడు వారి తెలివియును (intellect) వారును అచట పరీక్షింపఁబడుదురు. అందులో మన శ్రేష్ఠత్వము గన్పట్టును. అంతకంటె నేమగును? మీబుద్ధిమంచిది కావచ్చును, కాని, మీయందు సత్ప్రవర్తన (character), ధైర్యము, తదితరగుణములును వానిస్వభావము నుండవు. స్వభావాభావము (absence of nature) నొకగడియవఱకొప్పుకొనెదను. కాని, దానిని సంపాదించుట సాధ్యము కాదననొప్పను. (హాసము). నవుకరియందు మాత్రమే తమ జీవితమును (life) వినియోగపఱచిన వారిస్వభావమట్టిదెట్లగును? అతఁడు 25 సంవత్సరములు గుమాస్తాగా (clerk) పనిచేసి (సాహేబు) అధికారి గారి యుత్తర్వులను కాగితము (or కవరు) మీఁదవ్రాసి దానిపై సాహేబుగారిచేత చేవ్రాలు చేయించి 25, 40 సంవత్సరములకు పిమ్మట అలవాటు (habit, or అభ్యాసము) పడినాఁడనినను, అప్పటికిని ప్రథమమున పనిచేయుట అతనికి కష్టముగఁ దోఁచును; (మూలమున నిది స్పష్టముగ లేదు.) ఇది కాదనరాదు. కాని, అట్టిమనుష్యు లేపద్ధతిప్రకారము పనిచేయుచున్నారో అట్టిపద్ధతి యదృశ్యమగునపుడు తర్వాతి తరము వారు (next generation) అయినను తగియుండుదురనుటకు వీలు లేదు. కాఁబట్టి, మనము స్వరాజ్యార్హులమని నాయభిప్రాయము. మన మెద్దికావలయునని కోరుదుమో, మనము దేని నపేక్షించెదమో అనుఅంశములను క్లుప్తముగ చెప్పి నాయుపన్యాసమును పూర్తిచేసెదను.

హిందూదేశపరిపాలన మెట్టిదో మీరెఱుంగుదురు. కాని, మీరెఱుఁగవలసిన దేమనఁగా నదియొక ముఖ్యమైన న్యాయశాస్త్రము ననుసరించి జరుగుచున్నదను విషయము. దాని విధులు (rules) నిర్ణీతములై యున్నవి. రాజకీయ కార్యదర్శి స్టేటు సెక్రెటరిగారి అధికారము లేవి? గవర్నర్ జనరల్, రాజప్రతినిధిగారి యధికారము లెవ్వి? పద్ధతి (system) మూఁడుభాగములుగనున్నది. రాజకీయ కార్యదర్శి యింగ్లాం

దునం దున్నాడు. గవర్నరుజనరల్ హిందూదేశమంచుఢిల్లిలోనున్నాఁడు. ఆయనక్రింద రాజధాని, రాష్ట్రము (Presidency) కొక గవర్న రున్నాఁడు. ఆయనక్రిందివారిని ప్రస్తుతము మానెదము, (or బెర్కొనము (omit). కాని ప్రధానపద్ధతి పై మూఁడువిధములుగ నున్నది. మన మెుక్కొకరినిగూర్చి యాలోచింప నారంభించు నెడల, రాజకీయకార్య దర్శి నెవరు నియమించుచున్నారు? మనము కాదు. కంపెనీ సంఘపు ప్రభుత్వధోరణి (policy) ననుసరించి యీయేర్పాటు జరిగినది. ఈదేశములో ఈస్టిండియాకంపెనీవారు రాజ్యము చేయునప్పుడు అన్నిపనులును వర్తకన్యాయము (commercial principle) ననుసరించి జరుగుచుండెడివి. కంపెనియొక్క భాగస్థులకు అధికలాభ మెట్లుకలుగు ననుసంశమునకే దృష్టియంతయు త్రిప్పఁబడినది. ఇప్పటి రాజకీయకార్యదర్శిస్థానమందు కంపెనీయొక్క నిర్వాహకు లుండిరి. రాజ్యమునంతయు పరిపాలించుటకు, గుత్త, (కంట్రాక్టు contract) కీయఁబడినదని మీా రన వచ్చును. పేష్వాలు రాజ్యము చేసినపుడు మస్తాత్ దారు నుద్యోగములు గుత్తకీయఁబడినవి. అప్పటి రాజకీయశాస్త్రము ననుసరించి యీ హిందూదేశపరిపాలనము ఈస్టిండియా కంపెనీవారు చేసినవర్తకము వలె నున్నది. సాధ్యమైనంత లాభమును వారు రాబట్టుకొనుచుండిరి. కంపెనీయొక్క నిర్వాహకులు (directors) ఇంగ్లాండులో నుండవలసి వచ్చినది. నిర్వాహకులకు (directors) అనఁగా భాగస్థులకు (shareholders) లాభము నీయవలయునను సంశమునందే దృష్టిని నిలిపిరి. ఇక్కడ గవర్నరుజనరల్‌గారికీక్రిందివిధముగ నుత్తరము వచ్చెడిది; "మాకీసంవత్సర మింతలాభమును చెల్లింపవలయును. వసూలు చేసి మాకు పంపవలసినది." పరిపాలన మిట్టిదిగ నుండెను. ప్రజలక్షేమమునుగూర్చి ఆలోచింపఁబడలేదు. పాలవాఁడు వాని ఆవు రీతిగనుండెను. ఆవులు పాలీయకపోయినయెడల చాఁదుకుండనిండుగా నీరుపోసితీసికొనిరమ్మనును. ఆవిధముగనే హిందూదేశపరిపాలనము జరిగినది. తర్వాత, కొంతచర్చ జరిగిన పిదప అట్టిపరిపాలనము మంచిదికాదని తెలిసినది.

విక్టోరియాచక్రవర్తిని పార్లమెంటు (మహాజనసభ) పరిపాలనమును తమచేతులలోనికి తీసికొనినప్పుడు, ఈవర్తకపద్ధతిని వారంగీకరింపలేదు. వారు దానినిగైకొనిరి,—ఇదియొక భాగము. పార్లమెంటువలన ఈ పరిపాలనము గైకొనఁబడినపు డుండినట్టి వర్తకధోరణి (policy) ననుసరించియే నిర్వాహకులు (directors) ఇంగ్లాండులో నుండుటయును, వారి నౌకర్లు ఇక్కడ నుండుటయును కలిగెనో ఆవిధానమున కనుకూలముగనే యీపరిపాలనాపద్ధతి యేర్పాటయినది. నిర్వాహకులస్థానమందు రాజకీయకార్యదర్శియును వారి (నిర్వాహకుల) గవర్నరుస్థానమందు గవర్నరుజనరలును యేర్పడిరి. ఇక్లేమైనది? ప్రభువు-(పార్లమెంటు)—పరిపాలనమును వారిస్వాధీనమునసుంచికొనిరి, కాని, నవుకర్ల నేర్పఱుచు నధికారము (Establishmenst of employees) అంతకుపూర్వమున్నస్థితియందే యున్నది. ఇది 1858 సంవత్సరములో సిపాయీలకలహానంతరము (after the Mutiny) జరిగినది. నాఁటి నుండి నేటివఱకు కంపెనీవారిధోరణి (policy) ప్రకారమేర్పడినవిధులు, విధానముల ననుసరించియే హిందూ దేశపరిపాలనము జరుగుచున్నది. అది నిజముగా రాజుగారియెదుటకుఁ వెళ్లనున్న యెడల....(ఈవాక్యము మూలములో పూర్తిగ లేదు.) రాజున్నందునకంపెనీయొక్క యీస్వభావ మంతరించియుండవలసినది. ఆయన రాజు, మన మాయనయొక్క ప్రజలము; ప్రజలక్షేమమునకై రాజ్యముచేయుట ఆయనవిధి. (Duty).ఆవిధిలోచేరతగు న్యాయశాస్త్రీయమగు—విధుల ననుసరించి యొక యేర్పాటు జరుగవలయును. కాని, యేర్పాటీవిధముగ జరిగినది—నిర్వాహకులుపోయి వారిస్థానమందు రాజకీయకార్యదర్శి యేర్పడినాఁడు. హిందూదేశమం దెంతసొమ్ము వ్యయపడవలయునో యెట్టిపన్నులను విధింపవలయునో యెవరు నిర్ణయింపవలయును ? రాజకీయకార్యదర్శి. గవర్నరు జనరల్‌గారిచేతులలో అట్టియధికారము లేదు. ఆయనయే ముఖ్యోద్యోగి; గవర్నరులు ఆయనక్రిందివారు. ఆయన నౌకరు. ఆయనక్రింద నితర

నవుకర్లున్నారు. రాజకీయకార్యదర్శియొక్క అంగీకారముతోడను, ఆయనయొక్క ఆలోచనతోడను, సలహాతోడను, పరిపాలనమంతయు జరగవలసియున్నది. ఇప్పటిపద్ధతి (policy) యిట్టిదే, అంతటితో నేమిమైనది? (or ఏమిసంభవించినది, what happened then?). క్రమముగా మూలములో నీవాక్యము పూర్తిగా లేదు.) ఇదివర్తకపద్ధతి (commercial policy) మాత్రమే. పరిపాలనము చక్రవర్తిగారి రాజ్యముయొక్క చేతికి పోయినను, వారుగొప్పప్రకటనము (great Proclamation) ను ప్రకటించినను రాజధోరణి (sovereign's policy) (మాత్రము) ఆప్రకటనము ననుసరింపలేదు, రాజధోరణి (sovereign's policy) పద్ధతికంపెనీయొక్క వర్తకపద్ధతి ననుసరించియున్నది; కంపెనీపద్ధతి ననుసరించి రాజ్యపరిపాలనయున్నది. ఈలోపుగ (చక్రవర్తినిగారి) ప్రకటనము (proclamation) యొక్క ప్రయోజనమేమియు లేదు. (హాసము, ఆహ్లాదము). ఏర్పాటట్టిదిగ నున్నది. అప్పుడు మనజను లది తెలిసికొనలేదు. ఇప్పుడున్నంతఅధికముగ విద్యాభివృద్ధి అప్పుడున్నయెడల, రాజ్యభారమును చక్రవర్తిని స్వీకరించినందున ప్రభువునకును ప్రజలకును సంబంధించినంతవఱకు ప్రజాక్షేమముకొఱకే రాజ్యపరిపాలనము జరుగవలయు నని జనులు వాదించియుందురని నేననుకొనెదను.

కంపెనివారు తమ (కంపెనివారి) స్వలాభము నిమిత్తమే ర్పాటు చేసియుండిరనియును ఆవిధానము:—(ఆయేర్పాటు)—నందు మార్పు జరగవలయుననియు మనవారుచెప్పియుందురు. చాలసంవత్సరములవఱకు జను లీవిధముగ వాదించిరి. సంగ్రహముగచెప్పుచో ఇవుడు జీవించియున్నట్టియును, ఈయేర్పాటును పరిశీలించినట్టియును, దానిలోని లోపములను కనబఱచినట్టియును శ్రీదాదాభాయినౌరోజిగారు (ఆహ్లాదము) ఈపని నారంభించిరి. ఆయన ఏవిధముగ నారంభించెను? "కంపెనీవారి పద్ధతి (system) కిని ఈ ప్రస్తుతపు పద్ధతికి భేదమేమి? అదేమియు మనకగపడదు. కంపెనీవారిపద్ధతిప్రకారము విధులు (rules) ఏర్పడినవి.

వానివలన ప్రజల క్షేమైన లాభముకలుగుట కనకాశమున్నదా ? " అని ఆయన అనెను. అంతట శాసననిర్మాణసభ లేర్పడినవి. వానివలన మన లను గవర్నరుజనరలు గారు నియమించవలసివచ్చెను. ప్రథమమున మెం బర్లను (members, ప్రతినిధులను) జనులెన్నుకొనుటకు లేదు. క్రమ ముగా మీవారు మ్యునిసిపాలిటీ, పురపారిశుద్ధ్యసంఘములలో మెంబర్లు ప్రతినిధులుగ నెన్నుకొనఁబడి శాసననిర్మాణసభలోని కెన్నుకొనఁ బడిరి. కాని ఇప్పటికిని బీగములు సర్కారువారి చేతులలోనే యున్నవి. శాసనసభలో చర్చింపవచ్చును. చర్చించుటకు మీకు పూర్ణమగు స్వాతంత్ర్యమున్నది. ఈదేశములో ద్రవ్యమును వ్యయపఱ చుటకు మీరు చర్చింపవచ్చును. అట్లు వ్యయపఱచవచ్చునో లేదో మనము స్థిరపఱచవచ్చును. మీవాక్కును మీమనసును సాధ్యమైనంత కష్టపెట్టుటకు మీకేమియు నాక్షేపములేదు. రాత్రియంతయు మేలు కొని మీయుపన్యాసములను సిద్ధముచేయుఁడు. వార్తాపత్రికలో నచ్చు వేయుటకంటె మేము " బొంబాయి గవర్నమెంటు గెజెట్ "లో ప్రచు రించెదము. ఇదియే భేదము. ఇందువలన ప్రయోజనము, లాభము ఏమియు లేదు. లాభించుననను ఆశ కనఁబడును. 'ఆశ (hope) కాలము ననుసరించియుండవలయు'నని మహాభారతములో నొకశ్లోక మున్నది. మీకట్టి యోగ్యత కలిగినప్పుడు మీకు హక్కు, అధికారము లీయఁబ డును. మేముహిందూదేశములో నుండుటకు మాకిష్టము లేదు. మీరు తగియున్నప్పుడు, మోపు (bundle) ను మీస్వాధీనపఱచి ఆంగ్లేయ ధూమనౌక (స్టీమరు, English steamer) మీఁద నింగ్లండునకేఁగెదము. (ఆహ్లానము). అట్టి కాలనియతి (time limit) యేర్పడవలయును." మేము రెండుసంవత్సరములలో నిచ్చెదము ;" "మేము పదిసంవత్సరములలో నిచ్చెదము " పిమ్మట నట్టి తరుణము తటస్థించెను. "కాలనిర్ణయముతో కొన్ని అభ్యంతరములను చేర్పవలయును" (coupled). పదిసంవత్సరము లనిచెప్పిరి. ఇట్టి దినములు గడచినవి; విసుగుపుట్టించినవి. వానిని

15 సంవత్సరములు మనము చేయవలసివచ్చెను. "ఆశయును, కాలమును, ఒకఅభ్యంతరముతో జతపఱచవలయును" (coupled). అట్టి అభ్యంతరము తటస్థించెను. మీయుంతట మీరే అట్టిదానిని అభ్యంతరమును కలిగించితిరి. మేము కలిగించినది కాదు. మేము మంచి కాలమును నిరీక్షించుచుంటిమి. దానితో నొకతీర్మానమును జేర్పవలయును. తీర్మానమువచ్చినది. అదికూడ నెటుల వచ్చినది? అది తీర్మానము గనుక దానివిషయములో నేమియు అనఁగూడదు. దానికి ప్రత్యేక మొకకారణమునగుపఱచవలయును. ఇది యొకవిధమగు రాజ్యధోరణి (policy). ఇచ్చుటకు మీకిష్టము లేనపుడు మీరెట్లుమాటలాడుదురు? నీతినిఁగూర్చియు రాజకీయవ్యవహారముల (or రాజనీతి, politics) ను గూర్చియు వ్రాయబడిన ఆధునిక గ్రంథములలో నిట్టిది వ్రాయఁబడె ననుటకు వలను కాదు. ప్రాతపురాణము మాత్రమే సాగినది (only the old tradition continued). ఇట్లు అధికారవర్గముతో (bureaucracy) మనలనూఱడించుచున్నారు, (cajoling ఊరించు). గతించిన 5 లేక, 50 సంవత్సరములు రాజకీయ కార్యదర్శియును గవర్నరుజనరలును ఈవిధముగ మనల నూఱడించు (or మోసపుచ్చు cajoling) చున్నారు. మనలను తేల్చివేసిరి (kept us afloat); మీరు కొంచెము గడబిడ చేయనారంభించినవెంటనే, 5 గురుసభ్యులున్నారఁట; రేపు వారి నాఱుగురుగ చేయుదురట. వారిసంఖ్యను అయిదిటినుండి ఆఱింటికి హెచ్చించిన మన కేమి ప్రయోజనము (or లాభము, benefit) ? మనలో నొకరచట కొన్నిరోజులు కాలము వ్యర్థపుచ్చుటమాత్రమే యగును. (ఆహ్లాదము) ఇంతకంటె నేమియుప్రయోజనము లేదు. ఆఱింటికి మీరాక్షేపించునెడల (if you object six) వారి నెనమండ్రుగ చేయుదు మనెదరు. అవసరమైన మన 10 ని 12 కి హెచ్చించవచ్చును. (హాసము, ఆహ్లాదము). ఈవిషయ మీవిధముగ ఫయిసలు (ముగింపు, dispose of) చేయకూడదని ప్రజ లిదివఱకే నమ్ముచున్నారు. మీయధికారము

లెంతగొప్పవారుగనున్న,మాకునిమ్మాకీయనున్న అధికారములు (or హక్కులు, rights) అన్నిటిని మాకుసంపూర్ణముగ (absolutely) ఇచ్చివేయుదు. విద్యాధికారశాఖను (educational department) ఆలోచించు నెడల పెక్కండ్రు తాబేదారినవుకర్లు (subordinate servants) మన లోనివారే అయియున్నారు. మొదట (లేక అగ్రమున, head) నొక ఆంగ్లేయుడగుఅధికారి యున్నాడు. అతని నేల అచటనుంచినారు? వారివాక్కును వారి తెలివి (లేకబుద్ధిని) నిర్బంధించునిమిత్తమే. 20 సంవత్సరములు నవుకరిచేసిన నిర్భాగ్యుడుసైతము ఆంగ్లేయోద్యోగిలేనిది పనిజరుగదని ఆరంభించును. అట్టివారిని తరిఫీయతు (or తయారు prepare) చేయువలయును. బహిరంగము కాకున్నను ప్రస్తుతపు పరిపాలనావిధానముయొక్క రహస్యోద్దేశము (inward object) ఇదియే. వీనిలోనే భేదములను చూడనగును.

ఇచట నీస్థలముపై నొకయుద్యానము (or తోట)ను సిద్ధము చేయుమని తోటమాలితో చెప్పినప్పుడు, పుష్పఘటములు (or పూవులకుండలు, flower pots) కావలయునని చెప్పును. అట్టివీకశాఖవారి (Forest Department) యాజమాన్యముక్రింద పెద్దయడవులను తయారుచేయించునపుడు కుండ లవసరముండవు విత్తనముల బస్తాలను తెచ్చి కుమ్మరించెదరు. ఎక్కడబట్టిన నక్కడ చెట్లు చాలపెరుగును. కొన్నిపెద్దవిగను, కొన్నిచిన్నవిగను పెరుగును. ప్రస్తుతపు ఏర్పాటట్లున్నది. ఈయేర్పాటువలననే మనచెట్లు పెరుగకున్నవి. ఇంతేకాదు కుండలలో నాటినచెట్లు (మొక్కలు) అందముగ గనపట్టునట్లును, వాని పుష్పములను చేతితో గోయుటకు వీలగునట్లును జాగ్రత్తపుచ్చుకొందురు. అట్టి అందమగుచెట్లు పెరుగునట్లే అతనికి విద్య అబ్బును. (ఇది మూలములో తేటగలేదు). ఈవిధముగనే అతనింగనిపెట్టి (treated) అతనివలన పనిగొనియెదరు. (or పనిచేయించెదరు). అంతట 25 లేక, 30 సంవత్సరములు జరిగినపిమ్మట "నేనీపనికి నిజముగ పనికిరాను" అని అత

దనుకొనును. ఈపద్ధతి మనకు పనికిరాదు, ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వముమనకు కావలయును. ఈప్రభుత్వమునీడను (ఛత్రముక్రింద) మనము నిలువ వలయును. కాని, అల్లునివలె నేర్పడిన రాజకీయకార్యదర్శి మనకక్కఱ లేదు. (ఆహ్లాదము). తుదకు, ఆయన సభలోని మనుష్యుల (or సభ్యుల) నైనను మనమెన్నుకొనవలయును. చేయువలసిన సంస్కరణములలో నిది యే మొదటిది. అవ్విధముననే హిందూ దేశముయొక్క ద్రవ్యము నెవరు ఖర్చు పెట్టవలయునో, అంతే నెంత ద్రవ్యమును వసూలుచేయువలయునో, అతడెన్నిపన్నుల విధింపవలయునో అనువిషయములు మనయభిప్రాయ ప్రకారము తీర్మానింపఁబడవలయును. (ఆహ్లాదము). ఆపన్నులుండఁగూడ దని మన మనెదము. "వ్యయపఱచుటకు (or ఖర్చులకు ద్రవ్య మేది?" అని వారనెదరు. అది తర్వాత నాలోచింతము. మనయొద్ద నుండుద్రవ్య మునుబట్టి ఖర్చుపెట్టవలయుననియును ఖర్చుఅయినదానినిబట్టి ద్రవ్య మును వసూలుచేయవలయుననియును, మన మెఱుంగుదుము. మనకిది తెలియును. ఎట్టియేర్పాటు జరుగవలయునో పిమ్మట చూడవచ్చును.

ఈ (పైనిచెప్పిన) యధికారములు ప్రజలచేతులలో మంచివారిచే తులలో అనఁగా, ప్రజలచే నెన్నుకొనఁబడినవారి చేతులలోనుండవలయు నను నది హోమురూలు (స్వరాజ్యము) యొక్క రెండవసూత్రము. ప్రస్తు తమంత గొప్పయుద్ధము ఐరోపా దేశమందు జరుగుచున్నది. యుద్ధమున కెంతద్రవ్యమును వినియోగపఱచ(or ఖర్చు) పెట్టవలసినదియు చక్రవర్తి గారు తీర్మానించరు. ఆస్క్విత్ మంత్రిగారు తీర్మానింతురు. ఆస్క్విత్ గారు చేయుపనిలో లోపము లున్నయెడల నదిపార్లమెంటునకు చేరును (అనఁగ పార్లమెంటువారు విచారింతురు;) ఆస్క్విత్ దొరగారు తప్పు చేసినయెడల ఆయనఆపదవిని (ఉద్యోగమును) వదలుకొనవలయును. ఆయన తనయుద్యోగమును మానుకొనునెడల అది రాజద్రోహమగునా? ఏర్పాటులలో భేదమున్నది. పద్ధతుల(organisation) లో భేదమున్నది. విధానము (system) లలో భేదమున్నది. విధానమందట్టిమార్పు కావల

యునని కోరుచున్నాము. ప్రభుత్వము పడిపోవును, ప్రభుత్వము నశించును—ఇట్టియూహలు మనకు బొత్తుగా లాతివి (foreign) అనఁగా (సహజమైనవి కావు). అవి మనహద్దులలోనికి, మనసమీపమునకు మన దృష్టికి (view) రానేరవు. మనము దానిని అభిలషింపము. మన ప్రజలకు సుఖము లభించుటకును, ఇప్పుడున్న వేలకొలఁది లోపములు (complaints) తొలఁగిపోవుటకును ఈపరిపాలనావిధానము మాఱవలయును అని నేను మరల నుడువుచున్నాఁడను. "గుఱ్ఱమెందువలన నిలుచున్నది? తమలపాకు లెందుచే కుళ్లినవి? రొట్టె దేనిచే కాలలేదు?" అని మహారాష్ట్రభాషలో నొకసామెత యున్నది. "తిరుగకుండుటవలన, ఆకులను తిరగవేయనందున, రొట్టెను తిరగవేయనందున" "గుఱ్ఱమును త్రిప్పినయెడల నది నిలబడకుండునది" అనునదొకటియే దానికి బ్రత్యుత్తరము. దానికిమూలమేమన, మనచేతులలో అధికారము లేనందున నే యని తెలియఁదగును.

అడవులనుగూర్చిన లోపములును మత్తుపదార్థములనుగూర్చిన లోపములును, కులకరణిపతనులనుగూర్చిన లోపములును కలిగియున్నవి. స్వల్పముగ మాటలను మార్చి చెప్పునెడల—మనకు "స్వరాజ్యము" లేనందున కలిగినవి. (ఆహ్లాదము). మనకు స్వరాజ్యము లభింపవలయు ననునదియే దానిమూలము. అంతట మన మొకరియిష్టప్రకారము ఆడ (dance) నక్కఱలేదు. స్వరాజ్యములో సైతమిదిసంభవింపవచ్చును; నేను కాదనను. మనకు ద్రవ్యము తక్కువై అధికారము మీచేతులలోనికి వచ్చినప్పుడు మీరుపన్నులను వృద్ధిచేయుదురు. పూర్తిగామీయిష్టము మీదనే దానిని వృద్ధిచేయుదురు లేనియెడల ఖర్చులకు ద్రవ్య మెట్లు సమకూరును? కాని, జనుల యిష్టమును బట్టి అది వృద్ధిచేయఁబడును? గనుక, అది మనమనస్సునకుకష్టముగ నుండదు. మనమీద్వారముగుండ నడుచుచుండఁగా ఈద్వారముగుండ నడవకూడదనియును, ఆద్వారముగుండ నడువవగుననియును, విద్యాధికులఁగు పరాయివారు (aliens)

మనకు చెప్పుదురు; కాని, ఎవరైననువచ్చి అచట నిలువఁబడి దానిగుండ వెళ్లవలదని చెప్పనారంభించునెడల, అప్పుడు మన మతనిని గెంటివేసి బయటికి వెళ్లవచ్చును. స్వరాజ్యముయొక్క స్థితియు నట్టిదే. ఇది నిరంకుశాధికారవర్గముయొక్క అభ్యంతరమే. అట్టి అభ్యంతరము మనకక్కఱలేదు. రాజద్రోహముతో నెట్టిసంబంధమును లేనిదే స్వరాజ్యకాంక్ష (demand) అనునది. అదృశ్యప్రభుత్వముతో కూడ దానికేమియు సంబంధము లేదు. నీయింటిపెత్తనమును నీకుంతట నీవే చేసుకొనవలయును; అట్లు చేసినయెడల ప్రథమమున నీకు మనశ్శాంతికలుగును. నీవుచేయవలసినదంతయు నీమేలుకొఱకే నీవుచేయుచున్నావను నుద్దేశముతో చేయుదువు. ఇంతియకాదు. నీవు వ్యయమునుకూడ తగ్గించెదవు. ఏస్వదేశసంస్థానములలో (native states) నైనను కలెక్టరు 25 వందల రూపాయలజీతమును సంపాదింపడని నేననుకొనను. కలెక్టరు పనిచేయునతఁడు యింత హెచ్చుజీతమును సంపాదించుదేశ మీప్రపంచమం దెచటనైన నున్నయెడల నట్టిది హిందూదేశమే. (ఆహ్లాదము). పూర్వపుప్రభుత్వములో కలెక్టరునకు 2500 రూపాయలు జీతమునిచ్చుటయనునది సంవత్సరమునకు 30,000 రూపాయల జాగీరు నిచ్చుటవంటిదే యగును. మన స్వరాజ్యకాలమందు 30,000 రూపాయల జాగీరువంటి దెప్పుడైన ఈయఁబడెనా? 30,000 రూపాయిలు స్వల్పమొత్తముకాదు. దానికి కారణము లున్నవి. ఏకారణమును చెప్పెదరు? ప్రతివిషయమునకును ఏదోయొక కారణ ముండునని గ్రహింపుఁడు. ఇతఁడు ఇంగ్లండులో తనపిల్లలు మొదలగువారికి 2500 రూపాయలు పంపవలయును. మీ క్షేమముకొఱకు శీతలదేశమునుండి ఉష్ణదేశమునకు వారువచ్చి వారి ఆరోగ్యమును చెడగొట్టుకొందురు. కనుక నట్టివారికి జీతమీయఁగూడదా? వారలంత శ్రమపడి, స్వార్థత్యాగులై అనేకకష్టముల ననుభవించుచున్నారు. అట్టివారికి మీరు ద్రవ్యమీయరు? మొట్టమొదట ఇది వినునప్పుడు న్యాయ్యమని కనఁబడును (or తోఁచును) కాని, యిప్పటి

ముఖ్యప్రశ్న యేమనఁగా, అచ్చటినుండి యిచ్చటికి రానలసినదిగా నెవరు చెప్పిరి? (ఆహ్లాదము). మనము రమ్మనలేదు. నీకుతగినపనిని నీవుచేయుదువు. నీకున్నంతసమర్థత మాకుకూడ నున్నది కాని, మేము తక్కువ జీతమునకే ఆపనిని చేయఁగలము. మనుష్యులు దొరకుదురు. కావున అంతజీతమతని కేల యీయవలయును? అది మాకవసరము లేదు. విద్యనిమిత్తము ద్రవ్యము లేదని మన మనుకొనెదము. ప్రజోపయోగము లగుపనుల (works of public utility) ను చేయువిషయములో చెప్పఁబడు "ద్రవ్యము లేదు" అనుతప్పుసాకు (or మిష, excuse) ప్రథమమున నంతర్ధాన మగును. ఇప్పటివలెనే నిరభ్యంతరముగ పనిజరుగును. ప్రథమమున అంతనిరభ్యంతరముగ జరుగకపోవును. ఒకవేళ, రూపాయికొక అణాచొప్పున తక్కువగనుండవచ్చును. ఐనను, పనిని ప్రజలు నెఱవేర్చిరి. అనెడి మంచియభిప్రాయము యొక్క విలువ హెచ్చును. ఈవిధముగ నిందులో(or ఈ పరిపాలనములో)మంచిని ర్వాహకత్వము (management) కోరఁబడును. ప్రస్తుతపు శాసనము (లేకచట్టము, law) నందు సవరణ చేయవలసియుండును; అది పార్లమెంటుద్వారాజరుగును. మన మితరుల ద్వారా కోరము. ఈ కాంక్ష నెఱవేఱుటకు మనము పరాసుల (ఫ్రాన్సు, France) దేశమునకు అర్జీలను పంపుకొననక్కఱ లేదు. అక్కడ మిత్రమండలియుండుఁగాక ; మనము వారిని ప్రార్థింపవలసిన నవసరము లేదు. ఆంగ్లేయులకును, ఆంగ్లేయుల పార్లమెంటు(మహాజనసభ)కును మనవి చేసికొనవలయును. ఈస్థితిగతులను వారియెదుట పెట్టవలయును. ఇందుల కవసరమగుదానినెల్ల మనము చేయవలయును. 5 లేక, 25 సంవత్సరములు మీరిట్లు చేసిన యెడల అందలి ఫలము ననుభవింపకపోరు. మఱియు, (more over) హిందూదేశముయొక్కయు, హిందూదేశీయుల ధైర్యముయొక్కయు, హిందూదేశీయుల సాహసముయొక్కయు (లేకపరాక్రమముయొక్కయు) హిందూదేశీయుల స్థైర్యము (stability) యొక్కయు, విలువను వృద్ధిచేయగలట్టి ప్రయత్నము చేయవలసినకాల మిపుడు

జరుగుచున్న యుద్ధమువలన నాసన్నమైనది. ఇట్టి ప్రయత్నమును వారం తటవారే చేయుచున్నారని దొరతనమువారికి తెలిసినయెడల మనకాంక్ష (demand) ఫలరూపమును దాల్చునుటకు ఆశ (hope) యున్నది. కావున, ముఖ్యముగ ఈవిషయమును మీయెదుట నుంచితిని. ఇతరప్రదేశములందుకూడ నీవిషయము చర్చింపఁబడుచున్నది. ఇందు నిమిత్తము మనము స్థాపించినసంఘము (league) మూలమున ఈపనిజరుగుటకై నేఁడుకాకున్నను కొన్నిదినములతర్వాతనైనను నేనుగాని, మఱొకరుగాని, యీవిషయమును మీయెదుట నుంచుట కవకాశము కలుగును. మీరీవిషయము నెల్లప్పుడును చర్చింపుచు, దానినిగూర్చి సదా ఆలోచింపుచు, దానిప్రయోజనమును తెలిసికొనుచు, నిందు రాజభక్తి యెంత యున్నదో రాజద్రోహము (disloyalty) రాజభక్తిలేకుండుటే యెంత యున్నదో జాగ్రత్తగ ఆలోచింపుఁడు. ప్రస్తుతము నేనుచెప్పిన దిదియే. ఇంతకంటె నేను చెప్పఁదగినది హెచ్చుగనుండినను, దాని పర్యవసానమును (substance) సంగ్రహముగ చెప్పినాఁడను.

మహారాష్ట్రదేశములోను, హిందూదేశములోను మీరీవిషయము నాలోచింపనారంభించినయెడల నొకప్పుడు గాకున్న మఱొకప్పుడిది జయప్రదమగును. ఇది భగవంతునిచేతులలోనే యుండినప్పటికి కూడ అది యవసరమే. అది మనచేతులలో లేదని నేనొప్పుకొనుచున్నాను. కాని, యీప్రపంచములో కర్మసాఫల్యము (effect) నొందక తప్పిపోనేరదు.

నేనుచెప్పినంతత్వరలో కర్మసాఫల్యము కాకపోవచ్చును; నాకనుల యెదుట నది సిద్ధింపకపోవచ్చును; బహుశః నేనందలిలాభము నొందకపోవచ్చును. కాని, యీకర్మకు ఫలితముండితీరవలయును. (ఆహ్లాదము). కర్మశాస్త్రప్రకార మొకకార్యము జరిగినప్పుడు దానివలన మఱొకఫలితము (results) కలుగును. అందువలన వేఱొకఫలము సిద్ధించును. ఇట్టివి పరంపరగా (or వరుసగ, in succession, ఒకదానివెంట నొకటి)

కలుగును. కాలముపట్టును, ఆలస్య మగును. కాని, మనకనులయెదుటనే మోక్షము గంపడవలయునని మనము కోరుదుమా? మోక్షమనఁగా దేహమునుండి జీవుఁడు ముక్తుఁడగుట స్వేచ్ఛగ (or బయలువెడలుట) ఒకానొకమనుష్యుని చేతులనుండి మన కది రావలయు నను నభిప్రాయముతో మనము దానిని గోరుచుంటిమా? ఇప్పుడే మన కాన్ఫరెన్సు (సభ) లో మితవాదులు జాతీయవాదులు అనుకక్షు లుండఁగూడదని తీర్మానింపఁబడెను కదా. అనఁగా యెవరికి స్వరాజ్యమిచ్చిన నొకటియే (or మనకిష్టమే), రేపు మీ సిపాయికి (భటునకు) అధికార మీయఁబడు నెడల నా కాక్షేపము లేదు. ఆభటుఁ డట్టిగొప్పయధికారముల నెట్లుచలాయింపఁగలుగు నని మీ రనవచ్చును. ఎప్పుడైన నాభటుఁడు చనిపోవును. పిమ్మట, మనము చూడ (ఆలోచింప) వచ్చును. (ఆహ్లాదము). మన యధికారముల (or హక్కులను, rights) గాంక్షించుచున్నాము. మన శ్రేయస్కర మగు (or సౌఖ్యకరమగు) నొక విధానము నపేక్షించుచున్నాము. అది మనకు లభించును. (లేనిచో) అది మన సంతతివారికి లభించును. చేయఁదగుప్రయత్నమును చేయుఁడు. ఇది మీ స్వంతకార్యముగ నాలోచించుచు దీనినిచేయుటకు సిద్ధపడుఁడు. మీ జీవితకాలములో అదిలభ్యము కాకుండినను, భగవదనుగ్రహమువలన మీ తర్వాతితరములో (next generation) నైన అది తప్పక సిద్ధించును. (ఆహ్లాదము).

1916 సం॥ మే నెల తే 31 ది అహమద్‌నగరమున లోకమాన్య

బాలగంగాధరతిలకుగారి ప్రథమోపన్యాసము.

మహాజనులారా! మీతో కొన్నిమాటలు ముచ్చటించుటకు పూర్వము, మీకు అనేకనమస్కారము లాచరించుచున్నాఁడను. నన్నిచటికి ఆహ్వానముచేసి గౌరవించినందులకును, నాకు మీ రొసంగిన స్వాగతము

నకును (address), మీకు వందనములు సమర్పించెద. నన్ను గౌరవించుటయందు మీయుద్దేశ్య మేమైయుండినను, మీతో నేను చెప్పవలసిన కొన్నిసంగతులు నానిరంతరకృషియొక్క (my work) విషయమై యుండును. ఈసంగతి మీకు మిక్కిలి ఆశ్చర్యముగా తోఁచవచ్చును. మీరు నన్ను ఇచటికి ఆహ్వానించితిరి. అట్టి విషయములో మీయెదుట నేను నాకార్యమును గుఱించి చెప్పినయెడల అది ఒకవిధమైన అనౌచిత్యమని (impropriety) మీకు తోఁచును. "తెలకునచ్చి తనవిషయములనుగూర్చియే యుపన్యసించి" రని మీకు తోఁచినప్పటికిని, నేను చెప్పఁబోవు విషయములు నాకు ఎంత లాభకారియో మీకు నంతంతలాభకారియే యగుటవలన యీస్థలమం దట్టిసంగతులు ముచ్చటించుటకు నేను ఎంత మాత్రమును వెనుదీయను.

మనదేశముయొక్క స్థితినిఁగూర్చి యింతవఱకును అనేకస్థలములలో అనేకవిధములుగా చర్చలును వివాదములును జరగుచువచ్చినవి. మొత్తముమీఁద ప్రజలకు ఏదిలాభకారి? (beneficial). అనేకవస్తువులు లాభకరములు. పరలోకవిషయము బోధించుమతము లాభకారి. ఈవిధముగానే నీతియు లాభకారియే. ఎవరి జీవనోపాధినిగూర్చి వారు జాగ్రత్తపడుటలాభకరము. వర్తకముఅభివృద్ధిచెందవలయును. జనసంఖ్య వృద్ధిపొందవలయు. (plenty) సమృద్ధి యుండవలయును. అదియంతయు సురక్షితముగా మనచేతులలో నుండవలయును;—ఇట్టి కోరికలను మను ష్యులందఱును కోరుచుందురు. నాకొసంగఁబడిన కొద్దికాలములో నీవిషయములన్నిటిని చర్చించుటకు నాకు వీలుపడదు. కనుక పైవిషయములో ముఖ్యమైనవియు, ముఖ్యమని వేనవేలుజనులచే నెన్నఁబడుచున్నవియు నగు కొన్నివిషయములనుగూర్చి మీకు కొన్నిమాటలు చెప్పెదను. మఱియు, ఇప్పు డెల్లప్రదేశములలో చర్చింపఁబడుచున్న ఒకవిషయమునుగూర్చియే చెప్పెదను ఇదియే స్వరాజ్యవిషయము. (ఆహ్లాదము) మనగృహకృత్యములను మనయింటియొద్దఅధికారముతో (authoratati-

vely) నెఱవేర్చుకొనగలము. ఇతరులకు సంబంధములేని (private) ఒకానొకకార్యము నేను చేయఁగోరినయెడల ఆవిషయమై నేను ఒకరి నడుగవలసినపనిలేదు; ఒకరి అనుజ్ఞను పొందవలసినయవసరము లేదు; మఱియు, ఒకరి సలహాతో నిమిత్తము లేదు. కాని, జనసామాన్యమునకు సంబంధించిన (public matters) విషయములలో నీపద్ధతి పనికిరాదు. మనలాభము మనకెంతముఖ్యమో ప్రజలలాభమునుమనకంతముఖ్యమే. ప్రజలు క్షేమముగానుండుటకు ఎట్టియేర్పాటుచేయవలెనో, నిత్యమును అభివృద్ధిపొందుస్థితికి ప్రజలెట్లు చేరఁగలరో — ఈవిషయములను గుఱించి మన మాలోచించినప్పుడు, ఎన్నెన్ని విధములుగా మనమాలోచించినను అధికారము మనచేతిలో లేనందున నిర్జయుల మగుచున్నాము (handicapped).

ఒకస్థలమునుండి మఱియొకస్థలమునకు నొక అయోమార్గము (రైలుపట్టాలు) మనము వేయఁదలంచుకొన్నయెడల నది మనయధికారములో లేదు. వర్తకవిషయములోనొకానొకపరిశ్రమను మన దేశములో ప్రోత్సాహము చేయవలయునని మనమెన్నిమాఱు లుపన్యసించినను, ఆవృత్తి జయప్రదముగా జరుగుచున్న దేశమునకువెళ్లి ఆవృత్తినిగుఱించి జ్ఞానముసంపాదించుటకుఁగాని, అట్టి దేశములోనివర్తకమును మనదేశములో తగ్గించుటకుఁగాని, మనవర్తకమును వృద్ధిచేయుటకుఁగాని మనకు శక్తి పూర్తిగా లేదు. ఏవిషయమునుగుఱించి యాలోచించినను ఇట్టి స్థితియుండే యున్నాము. మనము మద్యమును (అమ్మకము) ఆపలేము. మనచే కోరఁబడనటువంటియు, మన ప్రభుత్వము (government) చేఁ గోరఁబడనటువంటియు, కొన్నివస్తువులుకలవు కాని, అట్టివానివిషయమై ఎంతటికొద్దిమార్పుచేయుటకును ప్రస్తుతపరిపాలనాపద్ధతుల ననుసరించి మనకు ఎంతమాత్రమును అధికారములేదు. ఇంతవఱకు మనము అనేక ఫిర్యాదీలను (complaints) చేసినాము. వానిని ప్రభుత్వమువారు విన్నారు. కాని, యీఫిర్యాదులకు (complaints) మూలమేమి? మనము

కోరినప్రకారము మనస్థితిని అభివృద్ధి చేయుటకు మార్గములో నడ్డమువచ్చినవి యేవి? అనఁగా అట్టిదానికి అభ్యంతరమేమి? అను విషయమునుగూర్చి యేఁబదిసంవత్సరములనుండి ఆలోచించిరి. ఈవిషయము చక్కఁగా పరిశోధించి మనచేతులలో అధికారము లేనిలోపమే ముఖ్యకారణమని చాలమంది బుద్ధిమంతులు కనిపెట్టిరి. బహిరంగ (public matters) విషయములలో అనేకభిన్నాభిప్రాయములను ప్రజలు కలిగియున్నారు. కొందఱు 'మీ కధికారము లేదా? మద్యపానము చేయని యెడల నన్నియు నెఱవేఱును' అని చెప్పెదరు. ఈసలహా నిజముగా బాగుగానే ఉన్నది. కాని ప్రజలను సారాయి త్రాగనీయక చేయుటకు సలహామాత్రముతో జరుగదు. దీనికి కొంచెము అధికారము కావలయును. తన చేతులలో ఆయధికారము లేనివాఁడు, ఆపనిని నెఱవేర్పలేడు. సలహాతో మాత్రమే యిట్టి పనిని మనము నిర్వహించుకొనఁగలిగిన యెడల మనము రాజును కోరక యుండెడివారమే. ప్రజలలో చాలమందియొక్క కోరికలను నెఱవేర్చుటకు ప్రభుత్వము వచ్చినది. ఈప్రభుత్వము మనచేతులలో లేకపోవుటచేత మీలో వేనవేలుజనులు ఒకవస్తువును కోరినప్పటికిని, అది పరిపాలనము చేయువారుకూడ కోరకపోయిన యెడల ఎన్నటికిని నెఱవేరదు. ఇచ్చటికి నేను పూర్వ మొకసారి వచ్చితిని. (అకాలము నాటి) కఱవు విషయ (famine administration) మగుపరిపాలన మేమైనది? సాలెవారికి క్షామమువలన చాలదండుగ నచ్చినదని ప్రభుత్వమువారికి (government) తెలిసినపిమ్మట, ఆవిషయమై కొన్నిపనులు చేసిరి. మనవ్యాపారము (trade) ను పోఁగొట్టుకొంటిమి, పూర్వము రుసుము గ్రహించు ప్రతినిధివ్యాపారము (Business of commission agency) జరుగుచుండెడిది. ఆ యేజంట్లపని (ప్రతినిధివ్యాపారము) పూర్వము లేదని కాదు. ఇప్పుడును లేకపోలేదు. ఏజంట్లవ్యవహారము ఈ కాలములోఁగూడ జరుగుచున్నది. పూర్వస్థితికిని ఇప్పటిపద్ధతికిని వ్యత్యాసమేమనిన, పూర్వము మీ వర్తకులకు మీరు ప్రతినిధులు (agents) గా నుంటిరి. ఇప్పుడు ఇంగ్లాడు

దేశవర్తకులకు వీరు ప్రతినిధులు (agents) గా నున్నారు. వీరు ప్రత్తి (లేక దూది, cotton)ని యిచ్చటకొని ఇంగ్లాండునకు పంపెదరు. ఆప్రత్తినుండి ఇంగ్లాండులో చేసిన గుడ్డలు మన దేశమునకు వచ్చినప్పుడు వీరురుసుము(commission) గ్రహించికొని మాకుఅమ్మివేయుచున్నారు. రుసుము గ్రహించుప్రతినిధివ్యాపారము మిగిలియున్నదికాని, వానివలన పూర్వము మన దేశముపొందెడులాభము ఇప్పుడు మనకు లేదు. ఆలాభము ఇంగ్లీషువారికి (ఆంగ్లేయులకు) జేరినది. సంగతియేమనఁగా, మనుష్యులలోను వ్యవహారములలోను ఏమియు భేదములేదుగానీ పరిపాలనాధికారులలో మార్పుకలిగినందున మనము కొన్నికార్యములను చేయలేక పోయినారము.

ఇప్పుడు మనఅవస్థవరీతిగానున్నదనఁగా, దేశమునకు మేలుకలుగజేయుకార్యములను మనము నెఱవేర్పలేము. ప్రప్రథమమున ఆంగ్లేయప్రభుత్వము మనకునిజముగా అన్యము కాఁబట్టి యిట్లయినదని మనము తలంచితిమి. ఇట్లుచెప్పుటవలనరాజద్రోహము ఎంతమాత్రమును లేదు. అన్యములగుపదార్థములను అన్యములు అని నుడువుటవలన రాజద్రోహముగాని మఱియేయితరమైన నేఱముగాని లేదు. అన్యభావమురొక్క ఫలితమేమి ? అన్యులకును మనకును భేద,మేమియనిన, అన్యుల (alien) దృక్పథము (point of view) అన్యముగా నున్నది; వారిభావములు అన్యములే. ఏప్రజలమధ్యవారు అన్యులుగానున్నారో, అట్టిప్రజలకు ప్రత్యేకముగా మేలుచేయునట్టి ఏకార్యమునకు వారిమనస్సు పోనట్టిప్రవర్తనమును మొత్తముమీఁద వారుకలిగియున్నారు. అహమదానగరమును పరిపాలించిన మహమ్మదీయరాజులు—వారిని అన్యులు అని నేనుచెప్పను.—వారు ఈ దేశమునకువచ్చి ఇక్కడ నివసించిస్థానికవ్యాపారములు (industries) జయప్రదముగా నభివృద్ధిపొందవలయునని (thrive) వారు అధమపక్షము కోరనైనకోరిరి. మఱియు వేఱైయుండవచ్చును. హిందూదేశములో (India) నివసింపవలయుననియును వారిబిడ్డ

లుకూడ హిందూదేశములోనే యుండవలెననియును కోరుదురు. వారిని ఉండనిమ్ము. అట్టిమనుష్యులకును అట్టిబిడ్డలకును హిందూదేశములోని యితరవాస్తవ్యులకును మేలుచేయఁగోరువారు అన్యులుకానేకారు. అన్యులనఁగా అన్యమతముకలవారని నా అర్థముకాదు. ఈదేశప్రజలకు మేలుకలుగఁజేయువాఁడు మహమ్మదీయుఁడైనను, ఆంగ్లేయుఁడైనను, అన్యుఁడుకాఁడు. 'అన్యము' లాభాపేక్షలనుబట్టియుండును, తెల్లచర్మమూ (white skin) నల్లచర్మమూ అనుభేదమునుబట్టి 'అన్యము'ఎంతమాత్రమువర్తించదు. మతమునకును అన్యభావమునకును సంబంధము లేదు. వ్యాపారముతోను వృత్తితోను అన్యభావమునకును సంబంధము లేదు. తానునివసింపనెంచినట్టియు తనబిడ్డలును రాబోవుసంతతివారును నివసింపవలయునని తలంచినట్టియు దేశముయొక్క మేలునుగోరువానిని నేను అన్యునిగా భావింపను. నేను ప్రార్థించుదేవాలయమునకేవచ్చి వాఁడుప్రార్థింపకపోవచ్చును. వానికిని నాకును వివాహసంబంధబంధుత్వముగాని సహపంక్తిభోజనముగాని లేకపోవచ్చును. ఇవన్నియుగూడ స్వల్పాంశములు. కాని, హిందూదేశముయొక్క మేలుకొఱకు పాటుపడుచున్నను ఆమార్గమున తగినసన్నాహములను సమకూర్చినను, వానిని నేను అన్యునిగాభావింపను; ప్రభుత్వము అన్యమైనది. ఈసంగతిలో ముఖ్యమైన దెద్దియు లేదని ప్రప్రథమున తలంచినాడను. పీష్వాలప్రభుత్వము గతించినది. మహమ్మదీయప్రభుత్వము గతించినది. (దేశము) ఆంగ్లేయుల వశమైనది. దేశము ఔన్నత్యమునకువచ్చుటకును, మేలుపొంది అభివృద్ధిగాంచి యితరదేశములతో సమానస్థితికివచ్చుటకును, కావలసినపనుల నెల్లను నిర్వహించుట రాజుయొక్క విధాయకకృత్యము. ఈవిధాయకకృత్యమును నెఱవేర్చురాజు అన్యుఁడుకాఁడు. ఈవిధాయకకృత్యమును నెఱవేర్చనివాఁడును తనస్వలాభముకొఱకుఁగాని, తనజాతివారిమేలుకొఱకుఁగాని, తనస్వదేశముయొక్క మేలుకొఱకుఁగాని, ఎదురుచూచు వానిని అన్యునిగా నేను భావించెదను. ఈప్రభుత్వము అన్యమని ఎవ

రై నచెప్పినయెడల అట్టివారు పైఅర్థముతోనే యీమాటను చెప్పుదురు. (అన్యత్వము) అనెడు భావము ఎట్లుఅదృశ్యము కాఁగలదు? మొట్ట మొదట లెక్కలేనిసమస్యలు పొడచూపినవి. వ్యవసాయపుసమ్మెలు ఎక్కువాయెను. ఆటవికశాఖ ఒకానొకపద్ధతిననుసరించి యేర్పాటు చేయఁబడినది. మత్స్యపదార్థశాఖ ఒక్కపద్ధతి ననుసరించి నిర్మింపఁబడి నది. ఈపైనిచెప్పఁబడిన అన్నియంశములను గుఱించియు మనప్రభుత్వ మువారికి గడిచిన 20, లేక 25 సంవత్సరములనుండి మొఱబెట్టుకొను చునేయున్నాము. కాని వేలువేలువిధములగు పరిపాలనాశాఖలవిష యమైగాని, వేలువేలు వృత్తులవిషయమైకాని, వేలువేలువ్యాపార ములవిషయుమైకాని వేలువేలుపరిశ్రమలవిషయమైకాని; తగిన ఏర్పా టులు ఏమియు చేయఁబడలేదు. గడిచిన ౬0 సంవత్సరములలోను ఇదియే ముఖ్యసమస్య. దీనికికారణమును వెదకినపుడు ఈసంగతిప్రభుత్వమువారికి (government) తెలియఁజేసినయెడలవారు మనము కోరినప్రకారము చేయుటకు తత్క్షణమే ప్రారంభింతురని మనము మొట్టమొదట నమ్మి తిమి. ప్రభుత్వము అన్యమైనది. దానికి నిజము తెలియఁదు.

మనలో 5 లేక 10 మంది ప్రముఖులుకలసి ప్రభుత్వమువారితో చెప్పినయెడల ప్రభుత్వమువారికి బోధపడును. ఆప్రభుత్వము అన్యమ గుటచేత బోధపడలేదు. ఈసంగతి ప్రభుత్వమువారికి తెలిసినతక్ష ణమే, వారు ఉదారబుద్ధి కలవారగుటచేత మీరు చెప్పినదానిని చెవి యొగ్గివిని మీ యిబ్బందులను తొలగింతురు. మననమ్మకము ఇట్టిదై యున్నది. కాని, గడిచినయేఁబదిసంవత్సరములలో ప్రభుత్వముయొక్క ప్రవర్తనము మననమ్మకమును పాఱఁదోలుటకు కారణమైనది. మీరు ఎంతమొఱపెట్టినను(clamour), మీరు ఎంత ఆందోళనము (agitate) చేసినను, మీరు ఎన్ని హేతువులను చూపించినను, వారి వివరణపత్రికల నుండి (report) తీసి కనఁబఱచిన అంకెలనుగూడ చూడలేనట్టుగా ప్రభు త్వముయొక్క దృష్టి మార్పుచెందినది. ఆవాదనలే ఆహేతువులే వారి

యంగీకారమును పొందవు. మనము ప్రభుత్వమువారితో ఏమిచెప్పినను, మనము చెప్పినదానికి (statement) వ్యతిరిక్తమునే పట్టుదలగనుండును. ఈవిషయములో ఆశ్చర్యమొందవలసిన దేదియు లేదని యెవరైనను మీతో చెప్పవచ్చును. మహమ్మదీయులుగాని, హిందువులుగాని, పీష్వాలుగాని లేక, పూర్వము ఎవరు పరిపాలకులై యుండినను, ఆరాజ్యములన్నియు విచ్ఛిన్నములై యిప్పుడు ఆంగ్లేయపరిపాలనము స్థాపింపఁబడినది. సరియే, (of course) వారు వారికి ఏది మేలో అదియే చేసెదరు. వారి విషయమై ఎందులకు మొఱపెట్టుకొనెదరు? ఇది సంభవించుట తప్పదు. చాలమందియొక్క అభిప్రాయమిట్టిదియే. మీయొక్క మొఱ (outcry) ప్రభుత్వమువారికి నొప్పికలుగఁజేసి వారిమనస్సు కలతజెందుటకు కారణము మాత్రమగును. కనుక ఇట్టి మొఱపెట్టుకొనక, ప్రభుత్వము మీకు నియ్యఁబోవుదానిని నిశ్శబ్దముగా పుచ్చుకొనుఁడు. మీరు ఎంతకొంచెము (రొట్టెలో నాలవవంతు) ఇచ్చినను ప్రభుత్వమువారు ఏదియిచ్చినను దానిని మీరు సంతోషముతో పుచ్చుకొని, వారికి వందనములు చేయుఁడు. * ఇదియే కొందరిప్రజలయొక్క యభిప్రాయము. ఈయభిప్రాయమును నేను అంగీకరింపను. ప్రభుత్వము, ఆంగ్లేయప్రభుత్వమైనను మఱియేప్రభుత్వమైనను, ప్రభుత్వమగుటవలన నెఱవేర్పవలసిన విధాయక కృత్యమున్నదని నాయభిప్రాయము. ఒకవిధమైన మతవిషయక విధాయకము ప్రభుత్వమువారి కున్నది. ఒకవిధమైన భారము దాని భుజముల మీఁద నున్నది. ఈభారమును తప్పించుకొను ప్రభుత్వము ప్రభుత్వముకాదని నేను వక్కాణించెదను. ప్రభుత్వము అధికారమును కలిగియున్నది. యుద్ధముచేత సంపాదింపఁబడినను, లేక ప్రజలచే సమర్పింపబడినను, ఎట్లువచ్చినను, ప్రభుత్వము కలిగియుండు సర్వాధికారమును (నెఱవేర్చుటకు) ప్రభుత్వమునకు విధాయకము. మనకు ఎట్లు విధాయకకృత్య

* ఇట్లు వందనములుచేయువారు మనలో మితవాదులని గ్రహింపవలెను. ఇట్టి వారిని శాసనసభలకు ప్రతినిధులుగా ఎన్నుకొన్నపుడు వారు దేశమునకు చేయు మేలు సున్న ○ అని తెలియవలెను.

ములుకలవో ఆరీతిగనే ప్రభుత్వమనఁబడెడువారికిఁగూడ విధాయకకృత్య ములు కలవు. వారును కొన్నిపనులు చేయవలయును. కొన్నివిధాయక కృత్యములను ప్రభుత్వమువా రంగీకరించియే యున్నారు. బాటలను నిర్మించుట, తపాలాకచ్చేరీలను తంతివార్తాస్థలములను స్థాపించుట మొద లయిన పనులను ప్రభుత్వమువారు చేయు లేదా? వారు చేయుచున్నారు. "ప్రభుత్వమువారు బాటలువేయుట వారి చిత్తము. (it is its plea-sure) వారికి ఇష్టమున్న బాటలు వేయుదురు. ఇష్టములేనిచో వేయరు, అని లేవు ఎవఁడైనను మీతో చెప్పవచ్చినయెడల ఇక్కడకూడిన మీరు అతనితో నీవిధముగా చెప్పి లోపములయెంచెదరు. "ఇవి ప్రభుత్వము వారిచే చేయుబడనిచో మేముపన్నులు ఎందులకు చెల్లింపవలయును? ప్రజ లనుండి గ్రహింపఁబడిన పన్నులును! ప్రజలసదుపాయమునకు వ్యయపఱు చకపోయిన మాయొద్దనుండి యేవిధమైన పన్నులు వసూలుచేయుటకు ప్రభుత్వమునకు అధికారము లేదు. మాయొక్క లాభమునకే వానిని ప్రభుత్వమువారు గ్రహించుచున్నారు." మీముందు ఎవరైనను ఈప్రభుత్వము మంచిదని వాదించునప్పుడు వారు మీకు దేనిని తెలియఁ జేసెదరు? మన ప్రభుత్వమువారు బాటలువేసిరి, అయోమార్గములను ఏర్పాటుచేసిరి, తంతివార్తాస్థానములను తపాలాస్థానములను స్థాపించిరి. ఇవన్నియు మీసదుపాయమునకు చేయుబడినవేకదా? ప్రభుత్వము గూర్చి ఎందులకు మొఱపెట్టెదరు. (outcry)?" అనిప్రశ్న ఎప్పుడును వేయుచునేయున్నారు. ఈపనులుచేయు లేదని నేనుచెప్పను. చేసినపనులు చాలవని నేను చెప్పుదును. కొన్నిపనులు చేసినారు; చక్కగాకూడ చేసి నారు. పూర్వపుప్రభుత్వమువారు చేయుస్థితికంటె చాలబాగుగ చేసి నారు—ఇది యీప్రభుత్వమునకు గౌరవము. ఇంకను చేయనిపనులను చేయువలసినదని ప్రభుత్వమువారితో మనము చెప్పఁగూడదా? ఇంత వఱకు ప్రభుత్వమువారు చేయునిపనులను ఇప్పుడైనను చేయువలసినదని కోరినప్పుడు, తమ్ముఅమర్యాద చేసితిమని భావించెదు ప్రభుత్వమును, ఎన్ని

విధములచెప్పినను ఆకార్యములవైపు దృష్టిని పోనివ్వని ప్రభుత్వమును, అట్టి సంగతులు మనము చెప్పఁగూడదని తలంచునట్టి ప్రభుత్వమును, యథార్థప్రభుత్వము కాదు.

యథార్థప్రభుత్వమన అర్థమేమి? దానినివారు కొంచెము ఆలోచింపవలయును. ప్రస్తుతపుపద్ధతికిని (system) ప్రాచీనపద్ధతికిని వ్యత్యాసము మెండుగఁగలదు. ప్రస్తుతము ఒకవిధమైన దురభిప్రాయమును గలుగజేయుటకు ప్రయత్నము జరుగుచున్నది. ఆంగ్లేయభాషలో (బ్యూరోక్రసీ) నిరంకుశాధికారవర్గ మనఁబడెడివారుగాని, ఇచ్చటికినచ్చు మండలాధికారి (collector) గాని, సివిలియనులు (civilians) గాని, ప్రభుత్వమువారు కారు. పోలీసుసిపాయి ప్రభుత్వము (government) కాఁడు. "మనదేశముపైనున్న బ్రిటిషుపరిపాలనమునునిలువఁబెట్టి దానికి హానిగాని బలహీనముగాని కలుగఁజేయకుండ ఏదైనను చేయుటకు వీలున్నయెడల చేయుఁడు" అని చెప్పుట ఎంతమాత్రము రాజద్రోహము కానేరదు. మనపైనున్న ఆంగ్లేయప్రభుత్వము కావలెనని మనము కోరుచున్నాము, ధాన్యపుకొట్లయొద్దనున్న యీకావలివాండ్రగు మధ్యవర్తులు మనకు అక్కఱలేదు. (ఆహ్లాదము). ధాన్యము యజమానునిది. భోజనసామగ్రి యజమానునిది. కాని, ఈమధ్యనున్నవారి నొప్పిగల కడుపును తొలఁగించుఁడు. తమగృహకృత్యములను తామే నెఱవేర్చుకొనునట్లుగా ఆయధికారము ప్రజలకీయవలయును. మనము ఈవిధమైన స్వరాజ్యము నడుగుచున్నాము. ఆంగ్లేయప్రభుత్వమును తొలఁగింపవలయునని నేనుగాని చక్రవర్తియొక్క పరిపాలనమును తొలఁగించి స్వదేశప్రభువుయొక్క (native state) పరిపాలనము స్థాపింపవలయుననిగాని, యీస్వరాజ్యమునకు అర్థము కాదు. బెల్గాములో శ్రీఖపర్డి (Mr. Khaparde) గారు, బోధపఱచినట్టుగా స్వరాజ్యమనుమాటలకు అర్థము ఏమనఁగా, దేవుని యొద్దనున్న యీపూజారులను తొలఁగించవలయునని మనము గోరుచున్నారము. దేవతలు తప్పక ఉండవలయును. ఈపూజారులు అక్కఱ

లేదు. మాలోనే కొంతమందిని పూజారులనుగా నియమించవలసినదని చెప్పుచున్నాము. ఈమధ్యనున్న కలెక్టర్లు, కమీషనర్లు ఇతర మనుష్యులు మాకు అవసరములేదు. ఇప్పుడు మామీఁద పరిపాలన మెవరు చలాయించుచున్నారు? చక్రవర్తి యిక్కడికివచ్చి దానిని చలాయించుచున్నాఁడా? ఆయన ఇంగ్లాండులో నున్నాఁడు. కొన్నియథార్థపుసంగతులు (facts) ఆయనకు తెలియఁజేసినయెడల, మీకుమేలు చేయఁబడవలయునని ఆయనకోరిక. అయినను మీకు ఎందుచేత మేలుచేయుట లేదు? గనుక మనకు ఈపూజారులు (priests) అవసరములేదు. (ఆహ్లాదము). * ఆమనుష్యులు తెలివియైనవారు. పూజారి అవసరములేదని మీరు చెప్పుతారు. "మేము పరీక్షలలో గృతార్థులైనాము. మేము చాలపనులు చేయుదుము" అని వారు చెప్పెదరు. ఈసంగతులన్నియు నిజమే. పూజారికి చెందవలసిన ప్రతిఫలము † వైపు వారిదృష్టి ఎక్కువగా తిరిగినది. కనుక యీపూజారిఉద్యోగము మనచేతులలోనే ఉండవలసినది. పంఢరపురములోని బాడ్వాచు ‡ యొక్క స్థితియు వీరి స్థితియు ఒక్కటే. (ఆహ్లాదము). § తమ హస్తములలో నుంచుకొనవలయునని ప్రయత్నము చేయుచున్న (bureaucracy) నిరంకుశాధికారులచేతులలోనుండి యీపూజారియుద్యోగము తొలఁగించినయెడల చక్రవర్తికి ఏమైన నష్టముండునా? ఏమియు ఉండదు. ఆంగ్లేయులు చక్రవర్తిగారి జాతిలోనివారమని కొందఱందురు. మనము ఆయన ఏలుబడిలోని ప్రజలమైనప్పటి (subjects) నుండి ఆంగ్లప్రజలకున్ను నల్లనిప్రజలకును ఆయన భేదము చేయఁడు. చేయుట ఆయన కిష్టముకాదు. స్వరాజ్యమనఁగా మునిసిపల్ స్థానిక స్వతంత్రపరిపాలనము. కాని, అదియొకతమాషా,

* ఈమాట మూలములో ఇంగ్లీషున ఉన్నది.

† మూలములోనిమాట కృత్యాంశము. ఈమాటకు అర్థము. ఒక ఆస్తిలో గాని, ఉద్యోగములోగాని వృత్తిలోఁగాని, జీవనార్థముగవచ్చు ఒక భాగము.

‡ పంఢరాపురములోని విఠోబాదేవళముయొక్క పూజారి.

§ ఈమాట మూలములో ఇంగ్లీషుననున్నది.

(farce), అదిచాలదు. కలెక్టరువద్దనుండి ఒకఆజ్ఞ (ఉత్తరువు, order) వచ్చినయెడల అది మీరు శిరసావహించవలసినదే (obey); ఆయన (కలక్టరు) ను *మధ్యజోక్యముగా కలుగఁజేసికొనుటకు అధికారము గలదు. అధ్యక్షుని (president) పిలిచి ఒకానొక కార్యము చేయవలసినదని చెప్పుటకు అతని కధికారము కలదు. అధ్యక్షుఁడు చేయకపోయిన యెడల అతనిని తొలఁగించుటకు కలెక్టరుకు అధికారము కలదు. ఇకను స్వరాజ్య మెక్కడనున్నది? (ఆహ్లాదము). పూర్వము చెప్పిన స్వరాజ్యమున కర్థమేమనిన, చక్రవర్తి, ఆంగ్లేయుల పరిపాలనమును ఉంచుకొనుటయు తక్కిన వ్యవహారములు చక్కపఱుచుటకు పూర్తిగా ప్రజలకు అధికారముండవలయు ననుటయే. ఇదియే స్వరాజ్యమునకు నిర్వచనము (definition); మేము కోరునదేమనఁగా—ఆంగ్లేయప్రభుత్వము తగ్గవలయునని కాదు. ఆంగ్లేయప్రభుత్వముపోయి యాస్థానమున జర్మను ప్రభుత్వము రావలయునని కాదు. ఇఁకను దానికివ్యతిరిక్తముగా (on the contrary) జర్మను ప్రభుత్వము మనదేశమునకువచ్చుట మనకోరిక కాదని ప్రస్తుతసంగ్రామము ఋజువుచేసిన విషయము ప్రపంచములో నందఱెఱింగినదే. అంతేకాదు. ఇక్కడ ఆంగ్లేయప్రభుత్వము స్థావరముగా (permanently) నుండవలయునని దూరముననున్న శీతలప్రదేశములలో మనప్రజలు వేనవేలు తమప్రాణములను ఈరోజున సమర్పించుచున్నారు. (గమనింపుఁడు, ఆహ్లాదము). ఇంకను మిగిలినదేమి? ఈపరిపాలనముండుటకును ఈపరిపాలనము పోకుండుటకును జర్మను పరిపాలనము ఆస్థానమున రాకుండుటకును మనశక్త్యానుసారముగ ఆంగ్లేయులంతధనికులము కాకున్నప్పటికిని, మనము సొమ్ము చెల్లించుచున్నప్పుడు.... † మన శక్త్యానుసారముగా మనయుద్ధభటులు కష్టపడి యుద్ధము

---

* ఈమాట మూలములో ఇంగ్లీషులో నున్నది.

† మూలములో ఈవాక్యము రిపోర్టర్లచే అసంపూర్తిగా వదలివేయబడినది.

చేయుచు తమప్రాణములను బలియిచ్చుచున్నారు. ఫ్రెంచివారు జర్మనులు ఇతరదేశస్థులు మనవారిని పొగడుచు మెచ్చుకొనుచున్నారు. (ఆహ్లాదము, గమనింపుఁడు, గమనింపుఁడు). *

ఆంగ్లేయప్రభుత్వము నెడల మనరాజభక్తియీపద్ధతిగ నుండవలయునని, మనకోరికయని మనరక్తపాతమువలన మనముఋజువుచేసితిమి. (గమనింపుఁడు, గమనింపుఁడు, ఆహ్లాదము). మనపక్షమున నంతకంటె ఎక్కువసాక్ష్యము ఎవరునుతీసికొనిరాగలరని నేనుఅనుకోను. కనుక, మనకు ఆంగ్లేయప్రభుత్వమే యుండవలయుననియు, దానికొఱకు మనము పాటుపడుచున్నామనియు, నీరోజుననిస్సందేహముగను, యథార్థముగను తెలియుచున్నదికదా! ఇట్టిస్థితిలోయున్నప్పుడు ఇప్పుడు ఉద్యోగములో నున్న యీమధ్యప్రజలనుతొలగించి బ్రిటిషుసామ్రాజ్యములో నితర ప్రదేశములలో ప్రజలు పొందియుండు హక్కులను మనము ఎందులకు పొందకూడదు? ధైర్యములోను విద్యలోను మనము వారికితీసిపోము. మనకు సామర్థ్యముకలదు. ఇట్టివిషయమందు మన హక్కులను ఎందులకు సంపాదింపకూడదు? చక్రవర్తియొక్క తెల్లప్రజలకును (subjects) నల్లనిప్రజలకును చక్రవర్తిఎందునకు భేదముకల్పించవలయును? చక్రవర్తికి అట్టిసలహా ఎవరుఇచ్చిరి? ఆంగ్లేయదేశపరిపాలనాపద్ధతియొక్క విచిత్ర మేమనిన, చక్రవర్తి ప్రజలసలహా ననుసరించి ప్రవర్తించును. మంత్రులు, చక్రవర్తికి అట్టిసలహాలెందులకియ్యవలయును? ప్రస్తుతముఅధికారము (power) కలిగియున్న నిరంకుశాధికారవర్గము (bureaucracy) తెల్లవారు. ఒకనల్లవాఁడు ఎవఁడైనను వారిమధ్యనున్నను వారివలెనె అగుచున్నాఁడు. ప్రస్తుతపద్ధతిప్రకారము ఒకస్వదేశీయుఁడు (native) ఇంగ్లాండునకుపోయి అక్కడపరీక్షలయందు కృతార్థుఁడై కలెక్టరుగా నియమింపఁబడినప్పుడు అతఁడు వారితో తిరుగును గనుక, వారివలెనేఉండును. నేను తెల్లవారివిషయమే మాటలాడు

* యీమాటలు మూలములో ఇంగ్లీషున వ్రాయబడినవి.

చున్నానని మీరు తలచవద్దు. ఈపద్ధతిమనకవసరము లేదు. వారిలోమన వారొకరిద్దఱు ప్రవేశించిననేమిప్రయోజనము ? అతఁడు విశేషముగా ఏమియుచేయఁజాలఁడు కనుక, ఈపద్ధతిని పూర్తిగాతీసివేయవలెను. ఒక రిద్దఱకు ఉద్యోగములు యిచ్చుటవలన మేము తృప్తిపొందము. దాని సంగతి యుండనిండు.

ఈ పద్ధతిని ఎవరుఏర్పాటుచేసిరి ? చక్రవర్తిఏర్పాటుచేయలేదు. రాణిగారు ప్రచురించిన ప్రకటన ఒకమోస్తరుగాన్నది ; ప్రస్తుతపద్ధతి మఱొకమోస్తరుగానున్నది. ప్రస్తుతము మన మేలును సమకూర్చుటకుఅవ కాశములన్నియు మనచేతులలో లేవు. దిగుమతిగాబడిన విదేశీయవస్తువుల మీఁదపన్ను వేసి మనదేశవస్తువులకు ప్రోత్సాహము చేయవలయునని మన మూహించినయెడల అది మనచేతులలో లేదు. మనదేశమునకుకావలసిన కొన్ని పరిశ్రమలను మన దేశములో చేయవలయునని మన మెంతఆలోచిం చినను,ఇతరదేశములనుండి జీతములిచ్చియుపాధ్యాయులను మన దేశము నకుపిలిపించవలయునని మనమాలోచించినను ఆకార్యనిర్వాహణము మన చేతులలో లేదు. ఇదిఎంతస్వల్పమైనసంగతియో ఆలోచింపుఁడు.ఒక్కొక్కఁ డునుచదువుటకునువ్రాయుటకును నేర్చియుండవలయును; ఒకఁడుమహమ్మ దీయుఁడైనను లేక యితరమతస్థుఁడైనను,ఏవర్ణమువాఁడైనను,కొంచెము వ్రాయుటకును, చదువుటకును నేర్చుకొనుటవిధాయకము. ఈసంగతి ప్రపంచమందంతటగల ప్రజలు ప్రస్తుత మంగీకరించినసంగతియే. ఈవిష యమై యిప్పుడు సందేహము లేదు. మనుజునకు చదువుటకును వ్రాయు టకును తెలిసియుండిన అధమపక్షము కొంతలాభమైననుండును. ఈసం గతిని మరలచెప్పవలసినస్థితిలో నిప్పుడెవరును లేరు. అయినను ఆపని మనదేశములో నెందులకుజరుగదు ? ధనము లేదు గనుక. ఈసమాధా నము (excuse) ఎవరు చెప్పుచున్నారు ? నిరంకుశాధికారవర్గముచే (bureaucracy) ఈసమాధాన మియ్యఁబడినది. వారిజీతము 2,500 రూపాయలును, 3000 రూపాయలుగావృద్ధిచేసికొనుటకు ధనముండును.

మారక ప్రతిఫలమునకు (exchange compensation) సంగతియిదియే. రూపాయలయొక్క (వెండియొక్క) ధర తగ్గినప్పుడు మారకమువలన ప్రభుత్వమువారు ఆరుకోట్లరూపాయలు పైకితీసిరి (were brought out); అప్పుడు ధనముకనంబడినది. మీచేతులలో అధికారముండిననే తప్ప ఇవుడుజరుగుచున్నవానినుండి మనము తప్పించుకోలేము. విద్య వ్యాపనకు ధనములేదు కాని, కలెక్టర్లకు 2,500 రూపాయలిచ్చుటకు ధనముకలదు.

ఈవిషయమై మనమెంతస్పష్టముగా చెప్పినను * మఱియు, మన చేతులలోనికి అధికారమునిచ్చినయెడల మనముచూచురీతి (point of view) ప్రస్తుత నిరంకుశాధికారవర్గము (bureaucracy) ఆదృష్టితో ఆవిషయమునుచూడదు. మొట్టమొదట, విద్యకొఱకు ధనమునువ్యయము చేయవలసినదని మనముచెప్పితిమి. వ్రాయుటకును చదువుటకును ప్రజలునేర్చినయెడల నేరములు వేలకొలంది తగ్గిపోవును. వారికార్యములను వారుచక్కగానిర్వహింతురు. వారికి ఏదిక్షేమమో, ఏదినష్టమో, వారికిబోధపడును. ఈపద్ధతిలో ప్రజలున్నయెడల వారినిపాలించుటకు, 2,500 రూపాయలు జీతముగల అధికారిఅవసరములేదు. 500 రూపాయలుగలవాడుచాలును. విద్యకొఱకు 2000 రూపాయలు ఖర్చుపెట్టుటకు సామర్థ్యము కలిగియుందుము. ఏయితరదేశమునందు ఇంతఎక్కువ జీతములు గ్రహించుఅధికారులు ప్రస్తుతములేరు. హిందూదేశమును పరిపాలించుటకువచ్చినరాజప్రతినిధి నెలకు 20,000 రూపాయలుగ్రహించును. ఇంగ్లాండులో ప్రధానమంత్రికి నెలకు 5000 రూపాయలుమాత్రమే, ఇంగ్లాండులోనుండి ఆంగ్లేయసామ్రాజ్యముయొక్క సకలవ్యవహారములను నిర్వహించువానికి 5000 రూపాయలే. హిందూదేశముయొక్క ప్రభుత్వమును జరపించువానికి రూ. 20,000 జీతము, ఇదిఎందుచేత? దీనికి ప్రత్యుత్తరములేదు. ఇతరులుఖర్చుభరించునట్టుగా వారుజరపించుచు

* మూలములో అసంపూర్తిగానున్నది.

న్నారుగనుక యిట్టిస్థితిలోనున్నది. (ఆహ్లాదము). * ఇదిహిందూదేశము. నీవు పోయి భుజింపుము. (go and eat). అన్నిటిని నీవు నిర్వహించ వలసినది. నీకు ఇచ్చినయెడల దానిలో ఉద్యోగి మీశాఖవాఁడై నఁగాని, మీసంఘమువాఁడైనగాని (community) నెలకు 100 రూపాయలుజీతము యిత్తువుకాని మీఅంగడిలోనున్న అట్టిఉద్యోగస్థునికి మీరు 50 రూపాయలుమాత్రమేయిచ్చెదరు. † ప్రస్తుత మీపద్ధతిగనే జరుగుచున్నది. ఈపద్ధతివలన మనకు ఏమాత్రమును మేలుచేకూరలేదు. ఈవిషయములు మనకు గోచరించుటకిదియే ప్రథమముకాదు. ఈవిషయము మనకుగోచరించి 50 సంవత్సరములైనది.

1906సం॥లో కలకత్తాలోదేశీయమహాసభ (National Congress) సమావేశమయినప్పుడు, దాదాభాయినౌరోజీగారు (ఆహ్లాదము) ఈసంగతినిస్పష్టముగా చెప్పిరి. ప్రస్తుతముహిందూదేశములో జరుగుచున్న ఒక విధమగు అన్యాయమును (injustice), అక్రమమును (irregularity) అణఁగఁద్రొక్కుటకును, ప్రజలచేతికి అధికారము జాఱుటతప్ప వేఱొకమందులేదని ఆయనతన 50 సంవత్సరముల అనుభవమనిచెప్పిరి. ఆయన దానికి స్వపరిపాలనమని పేరుపెట్టిరి. మఱియుప్రజలచేతులలోను, మన ‡ ఏ ఇండ్లలో నేమిజరుగవలయునో, మనగ్రామములో నేమిజరుగవలయునో, మనదేశములోనేమిజరుగవలయునో, మనరాజధానిలోనేమిజరుగవలయునో అట్టిఏర్పాటులను మనము నిశ్చయింపవలెను. ఈవిషయమును మనమునిశ్చయించినయెడల, అది కొలఁదిఖర్చుతో జరుగును, అది బాగుగాజరుగును. ఏవిషయమై ఎక్కువధనముఖర్చుపెట్టవలయునో, ఎట్టి విషయమై తక్కువఖర్చుపెట్టవలయునో, వీనినన్నిటిని, మనమునిర్ధారణ

---

* మూలములో నీమాట యింగ్లీషుననున్నది.

† మూలములో నీవాక్యము యొక్క అన్వయము తాఱుమాఱుగానున్నది.

‡ ఈవాక్యమునకును రాఁబోవువాక్యమునకును సంబంధమగపడదు.

ముచేసినచో మన ప్రజలకు ఎక్కువలాభకారిగానుండును. నిరంకుశాధికారవర్గము వారికిమాత్రమే జ్ఞానమున్నట్లు మనకుజ్ఞానము (knowledge) లేదని నిరంకుశాధికారవర్గము వారనెదరు. వారిజీతముభద్రముగా ఉండవలయునని వారు మొట్టమొదట నే చూచుకొనెదరు. ధనాగారము లేక ట్రెజరీ(treasury)లోనికి ధనమురాఁగానే, వారిజీతము మొట్టమొదట నియ్యవలయును. సైనికులఖర్చులు మొట్టమొదట నీయవలయును, వీరికి మొట్టమొదట చక్కఁగ అమర్చఁబడవలయును, (They must be first fully provided for) ; ఇదిపోఁగా ధనముమిగిలినయెడల అదివిద్యకు వినియోగపడును. విద్య అవసరము లేదనివారనరు. వారిదృష్టిలోవిద్య చెడ్డవస్తువుకాదు కాని పైనుడివిన ఖర్చులన్నియుపోఁగా, మిగులున్నయెడల ప్రజలకు విద్యగరవుసదుపాయములు సమకూర్చబడును; ఇది తరువాత ఆలోచింపవలసినవిషయము.

"అధికారము మీచేతులలోనికివచ్చినయెడల మీరు మీవ్యవహారములను నిర్వహించుకొనఁగలరా? లేరా?" అనువిషయమును మనము ప్రథమమున విచారింపవలయును. వీరికి ఎక్కువజీతమిచ్చుచున్నారని మీకు తోఁచినయెడల, అదితగ్గించి యీపనిని దేశమునకు వారుచేయవలసినదని వారితో చెప్పఁడు. ఈవిధముగా అన్నిసంగతులను ఆలోచించినప్పుడు, ఏకార్యములను నిర్వహింపవలయునని మనము కోరుచున్నామో అట్టివి నెఱవేర్చుటకు తగిన అవకాశమును మనచేతులలో మనము కలిగియుందుము. ఇది ఉత్తఆలోచన, మీకు కష్టము ఎక్కువ. మహారాష్ట్రభాషలో ఒకసామెతకలదు. ఒకమనుష్యుఁడుమూఁడు ప్రశ్నలు వేసెను. గుఱ్ఱము ఎందులకు మొండిదైనది? తమలపాకులు ఎందుచేతకుళ్లినవి:—ఈకథమూఁడవపుస్తకములో పూర్వము ఉండినది. ఇప్పుడున్నదో లేదో నాకు తెలియదు.—ఇటువంటి రెండుమూఁడు ప్రశ్నలకు నేను ఒకటే ప్రత్యుత్తరమిచ్చెదను. "తిరుగకపోవుటచేత" అనియే. ఈరీతినే, మనరాజధానిలో "మద్యమురొక్క అమ్మకము ఎందుచేతతగ్గిం

పఁబడ లేదు? అడవులలోని ప్రజలను కష్టము(జులుము)నకు ఎందులకు లోబఱచిరి? విద్యగఅవుటకు ఎందుచేత సొమ్ముకనపడదు?''—ఈ ప్రశ్నలకు జబాబు ఒక్కటియే. మీచేతులలో అధికారము లేదు, . . . 'కనుక' అనునదే....(ఆహ్లాదము).

ఈఅధికారము మీచేతులలో నెంతకాల ముండునో అంతకాలమును మీకు అదృష్టోదయము (dawn of good fortune) చేకూఱదు. చక్రవర్తి ఎవరైనను మనము ఆయన విషయమై చర్చింపము. వ్యాపారము, వర్తకము, మతము, సంఘము వీనితో సంబంధించెడు కార్యములను మనము నెఱవేర్పవలయును. ఈకార్యములను నెఱవేర్చుటకు తగిన అధికారము కొంతవఱకైనను మనచేతులలోనికివచ్చిననేకాని—(తుదకు పూర్తిగానే రావలయును)—పూర్తిగా మనచేతులలోనికి వచ్చిననేగాని సమృద్ధిసమయమును, అదృష్టలాభైశ్వర్యోదయములను మనముచూచుట దుర్లభము. మఱియొకరినోటితో మనము నీరుత్రాగలేము. మనయంతట మనమే త్రాగవలయును. ప్రస్తుతపుఏర్పాట్లు ఇతరుల నోళ్లతో నీరుత్రాగుటవంటిదే మననూతిలోని నీరును మనమేతోడి మనము త్రాగవలయును. ఆనుయ్యి ప్రభుత్వమువారికిని చెందినయెడల అవసరమున్నయెడల నెలకు ఒక్కరూపాయి పన్నుచెల్లించవచ్చును. కాని, మనకు అధికారము కావలయును, మనస్వాధీనములో దానిని ఉంచుకోనిది మనకు ఏవిధమైన మోక్షసాధనమును లేదు. చరిత్ర, నీతిశాస్త్ర, సాంఘికశాస్త్రములనుబట్టి యీరాజ్యాంగసూత్రము దాదాపుగా నిశ్చయింపఁబడినది అనగా ఋజువు చేయఁబడినది. అయినను ఇంతవఱకు మీకు ఇన్ని దినములుగా ఎందులకు తెలియఁజేయఁబడలేదని మీరు అడగవచ్చును. ఈవిషయమై నేను కొన్నిమాటలు చెప్పవలసియున్నది. అధికారము మీచేతులలోనికి వచ్చునట్లును, లేక, అధికారము మీచేతులలోనికి వచ్చుకాలము సమీపించుచున్నట్లు కనబడుచున్నది. * ఇంతవఱకును

* ఈవాక్యము మూలములో స్పష్టముగా లేదు.

హిందూదేశమునుండి వీలయినంత ఎక్కువలాభమును తీయవలయునని యింగ్లాండులోని జనసామాన్యము తలంచెడిది. వారికి హిందూదేశము ఒకవిధమైన భారమువంటిది. హిందూదేశములోని ౩౦ కోట్ల ప్రజలును, ఎప్పుడో ఒకప్పుడు తమప్రభుత్వము త్రోసివేయుదురనియు, ప్రజలను నిరాయుధులనుగ జేయవలయుననియు, వారిని వీలయినంత వఱకును బానిసలుగాను, లొంగుబాటులోను ఉంచవలసినదనియును ఇంగ్లాండులోనిప్రజలు తలంచుచుండెడివారు, (used to think). కాని, ఆస్థితి యిప్పుడు మాఱిపోయినది. ఐరోపాఖండములో ప్రస్తుతము జరుగుచున్న సంగ్రామమువల్ల బ్రిటిషు సామ్రాజ్యములోనున్న అన్నిభాగములు ఏకీభవించిననేకాని, తాను పొందవలసిన బలమును సామ్రాజ్యము పొందనేరదనెడి ఆలోచనము ప్రారంభమైనది. వారి వలసప్రదేశములును (colonies), దొరల (sahebs) నివాసప్రదేశములును అగుఆస్ట్రేలియా, కేనాడా, న్యూజీలండు దేశస్థుల సహాయాపేక్షయందు తాముంటిమను జ్ఞానము వారి కిప్పు డుదయించునట్లుగా సంభవించినది. ఈజ్ఞానోదయము (awakened conscionsness) వలన, మీరు లాభము పొందఁదలఁచినయెడల, కొన్నిహక్కులను సంపాదించుటకు అదను మీకుఁగూడ కలిగియున్నది. కత్తిని ఉపయోగించి యీహక్కులు పొందవలసినదని యెవరును మీతో చెప్పరు. ఈదినమున ప్రజలమనసు (nation's mind) మార్పును పొందినది. ఇంగ్లాండునకు హిందూదేశము కొంతసహాయము చేయఁగలదు. హిందూదేశము సుఖముగానున్నయెడల, ఇంగ్లాండునకు నొకవిధమైన ప్రఖ్యాతి (glory) బలమును ఘనతనుకూడ పొందును. ఈజ్ఞానమునకు (consciouness)ఇంగ్లండు మేల్కాంచినది. ఈయుదయించిన జ్ఞానమునుండి మనము లాభమునుపొందకపోయినయెడల,ఇట్టిఅదను మరల ఎప్పుడునురాదు. ఇదిచెడ్డదని (bureaucracy) తలంచుచున్నారు. దీనివలన ఎవరు నష్టముపొందెదరు? నిరంకుశాధికారవర్గము, (bureaucracy) కాని, చక్రవర్తికాదు. కనుక, ఇది చెడ్డదని వారు తలంచెదరు. మనము స్వరాజ్యమునకు తగమనియు అందుచేతనే తాము ఇక్కడను

వచ్చితిమనియు వారుమనతో చెప్పుచున్నారు. వారు ఇక్కడ లేని పూర్వ కాలమునందు మనహిందూదేశములో స్వరాజ్యము లేనట్టే ! మనమంద అమును కిరాతులము. ఒకరితల నొకరుపగుల గొట్టుకొనుచుండెడివా రము. పీష్వాల ప్రభుత్వములో రాజ్యాంగపద్ధతియే లేదు. మహమ్మదీయ ప్రభుత్వములోను రాజ్యాంగపద్ధతి లేదు. మనకు, రాష్ట్రపరిపాలనమును నిర్వహించుటకు చేతకాకుండెడిది. బాటలు వేయించుటకును మనకు సామర్థ్యము లేకుండెడిది. ప్రజ లెట్లు సుఖముగా నుందురో మనకు తెలి యకుండెడిది. నానాపడ్నవీసు తెలివితక్కువవాఁడు. మాలికాంబరు ఒక తెలివితక్కువవాఁడు. అక్బరును అవరంగజేబును తెలివితక్కువ వారే.కనుక నే వారు మీమేలుకొఱకు ఇచ్చటికిదయచేసినారు.' మీరు ఇంకను పసిపిల్లకాయలు. (హాసము, laughter) * మీరు పిల్లకాయ లని ఒకనిముసము ఒప్పుకొందము. మీరు ఇంకను ఎప్పటికి పెద్దవా రగుదురు ? 21 ఇరువదియొకటవ సంవత్సరమువచ్చినయెడల ధర్మశాస్త్ర ప్రకారము మనుష్యుఁడు పెద్దవాఁడుగ గమనింపఁబడుచున్నాఁడు. వీరు మనలను 50 సంవత్సరములు పరిపాలించినను, మనమింకను పెద్దవార ముగా నెదుగ లేదు. అయినను, 50 సంవత్సరములలో వారు ఏమి చేసి నారు ? హిందూదేశములోని ప్రజలు పసిపిల్లలైనయెడల వారికి విద్యగఱ పించుట ఎవరివిధాయకము ? అది వారి విధాయకమే. వారు పరిపాల కులు. వారు ఈవిధాయకకృత్యమును నెఱవేర్ప లేదని నేను సాహసము చేసి చెప్పుచున్నాను. కనుక, మనము పిల్లలమగుటయే కాక, మనము పరిపాల నకు పనికిరాము. (ఆహ్లాదము). 50 సంవత్సరములు తాము పరిపాలించిన ప్రజలయొక్కస్థితిని బాగుపఱచ లేనివారు తమ అధికారమును విడనాడి యితరులకు దానినిచ్చుట మంచిపని. మీఅంగడిలో ఒకనిర్వాహకు డుండి (manager) అతఁడు 50 సంవత్సరములు మునిమ్ (munim) పనిచేయుచు 50 సంవత్సరములు వరుసగా ప్రతిసంవత్సరమును మీకు

---

* ఈమాట మూలములో ఇంగ్లీషులో నున్నది.

నష్టమునే కలుగఁజేసినయెడల, అట్టివారితో నీవు ఏమిచెప్పఁదువు? అయ్యా, మీరు ఉద్యోగమును చాలించి వెడలిపొండు. మావ్యవహార మును మేమేనిర్వహించుకొనెదము. ఒకఁడు క్రిందిమెట్టులో నుండ వచ్చును (lower grade), వాఁడు తెలివికలవాఁడు కాకపోయినప్పటికిని, బజారు వ్యవహారములు చేయుటలో అథమపక్షము దంయుగఉండకూడ దన్న సంగతియైనను, వానికి తెలియును. ఈసంగతియయినను వానికి తెలిసి యుండును. మనము తగియుండలేదని వారుచెప్పెడిసంగతి స్వార్థపరత్వ మునుండి వెలువడుచున్నది. వారు చెప్పినదినిజమే యైనయెడల, ఒకరీతిగా వారి కది అవమానకరమే. తగినవారు కారని ఋజువు అగుచున్నది. అది అబద్ధమైనయెడల, వారు స్వార్థపరులు. పై సంగతులనుండి తుదకు తేలిన యభిప్రాయము (conclusion) ఇదితప్ప వేఱులేదు. ''మనము తగినవార ము కాము' అనుటవలన,అర్థమేమి? మనకున్న లోపమెద్ది? (what is the matter with us?) మనమునిసిపల్ నిర్వాహకముచూచి అంగీకరించు చున్నారు(tolerated). ఇంగ్లాండునకేగి పరీక్షలయందుఁ గృతార్థతజెంది మనవాఁడు కలక్టరుగా వచ్చినయెడల, అదివారు సహించుచున్నారు. వారు కార్యములను నిర్వహించుచున్నారు. ప్రభుత్వమువారు వారిని మెచ్చుకొనుచున్నారు. కాని, ప్రజలకు 'స్వరాజ్య' హక్కులను ఈయ వలసివచ్చినప్పుడు ప్రజలందఱు పనికిరానివారు (అనఁగా తగినవారుకారు) అని సర్టిఫికేట్టుయిచ్చుట కోట్లకొలదియున్న జనులందఱు తగినవారు కారు అని నుడువుట తమయొక్క చేతగానితనము వెల్లడిచేసికొనుటయే. (ఆహ్లాదము). *

ఇదికాక స్వరాజ్యమునకు అనేకఅభ్యంతరములు చూపించు చున్నారు. మొదటిదేమనఁగా, నేను ఇదివరకు చెప్పినట్లుగా, జనులం దఱును తగినవారుకారని వారు నిస్సందేహముగా నిశ్చయించుచున్నారు. పరీక్ష పెట్టవలసినదని మనము చెప్పినచో పరీక్ష పెట్టరు. ''తగరు, తగరు'-

* ఈమాట మూలములో నింగ్లీషున నున్నది.

అనఁగా ఏమిటి ? మీ మనుష్యులను పనులలో పెట్టండి, మా వారిని పనులలో పెట్టండి, వారు చక్కఁగా పనిచేయఁగలరో చేయలేరో చూడండి. పనిచేయుటకును తగిన అవకాశమును మనకీయరు; అయినను మనము తగమని పేరుపెట్టెదరు. అవకాశమీయఁబడినవారు తగనివారని నిశ్చయింపఁబడినారా ? శాసనసభలలో సభ్యులున్నారు; వారు పనికిరానివారా? తాము పనికిరానివారము అని వారు ఎప్పుడైనను అనుకున్నారా? వారు చేతకానివారని మీరు ఎప్పుడైన అనినారా ? లేదు. చేతకాదు. అనఁగానికేమి అర్థమున్నది? మీకు ఇయ్యఁదలఁచుకోలేదు అనుమాటయే. మజ్జిగ లేదు అని చెప్పుటకు మోసముచేయువలసిన అవసరమున్నదా ? ఈదినము ఆదివారము కనుక మజ్జిగ లేదు—ఇప్పుడు ఇట్టి తలక్రిందులు జరుగుచున్నవి. అట్టిమోసమును (shuffling) చేయనీయక ధైర్యముతో పట్టుపట్టి అడుగుటకు సంసిద్ధులై యున్నారా లేరా అనుసంగతిమిమ్ము నేనుఅడుగఁదలఁచితిని. అడుగుటకు మీరుసంసిద్ధులై యుండనియెడల, నీవిషయమై అవశ్యముగా ప్రార్థించనయెడలను, ప్రస్తుతావకాశమును మీరు త్రోసివేసినయెడలను, మీకు 100 సంవత్సరములవఱకు ఇట్టి అవకాశము తిరిగిరాదు. కనుకనే, మీరు సంసిద్ధులై యుండుఁడు. మీరు సంసిద్ధులైయుండి కొంచెము గంభీరముగా (a little forcibly) మాటలాడినయెడల, ఏపోలీసుసిపాయియైన 'నీవా' అనునన్న సంగతి నాకుఁ దెలియును. (ఇది అసంభవము కాదు), కాని దీనిని మనము ఓర్చుకోవలసినదే. దీనిని తప్పించుమార్గము లేదు. మనచేతిలో అధికారము లేదు. "నీవు తెలివితక్కువవాఁడవు. అవతలికిపొమ్ము" అని పోలీసుసిపాయితో మనము చెప్పలేము. వాఁడు పోలీసు ఇన్స్పెక్టరుయొక్క ఉత్తరువు నవలంబించును. అన్నిమతములవారును, అన్నిశాఖలవారునుఅగు మీరు సంఘీభవించి పట్టుదలతో ఏకగ్రీవముగా ఈసమయమందు కోరినయెడలను, మనఃపూర్తితో నీవిషయమై నొక్కియడిగినయెడలను, దీనికి కావలసినఖర్చును భరించుటకు సిద్ధపడి మీకోరిక చెల్లించినగాని, మీరు

తృప్తిఁబొంది సుఖముగానుండ లేరని ప్రభుత్వమున కేగాక, ప్రపంచమున కంతకును తెలియుబఱచినయెడలఁ గొలఁదికాలములోనే భగవదనుగ్రహ మువలన మీకోరికను పొందగలరని నేను దృఢముగా నమ్ముచున్నానని చెప్పఁగలను. మీపట్టుదలనుండి వచ్చు ఫలిత మిదియే. మతవిషయముల లోను, రాజకీయవిషయములలోను పట్టుదల కావలయును. ధైర్యము లేని యెడల, మనోనిశ్చయము ముఖ్యవింపదు. "ఎలాగు పరిణమించునో?" అని అనుకొనుట తగదు. మంచివచ్చినను చెడుగువచ్చినను మాకు ఈవస్తువే కావలయును. ఈవస్తువే కావలయునని మనముకోరుచున్నాము. దీనికొఱకు సొమ్మునసూలు చేసి అవసరమైనఖర్చును కాయకష్టములను ననుభవించె దము. మనకోరిక నెఱవేఱునవఱకు ఈఆందోళనమును ఆపివేయము. మన జీవితకాలములో నీపని సమాప్తిచెందనియెడల మనబిడ్డలుకూడ నీఆందో ళనమును నిలువఁబెట్టుదురు. ఈవనివిషయమై యింతపట్టుదల యుండి నప్పుడుమాత్రమే మనకు ఫలము లభించును. పట్టుదల లేనియెడల, భగ వంతునివలనఁగాని, రాజువలనఁగాని, ఇహాపరములయందు ఫలములభిం పదు. ఈవిషయమై గట్టిగ పాటుపడినప్పటికిని మీకు పట్టుదల లేనియెడల, ఫలమును పొందనేరరు. మొట్టమొదట పట్టుదల కావలయును. ధనికు లును పేదలునుకూడ పట్టుదల కలిగియుండవలయును. పేదలు తమకు వీలయినవిధము సహాయము చేయవలయును. ధనికులుతమకు వీలయిన విధముగ సహాయము చేయవలయును. బుద్ధిసూక్ష్మతగలవారు (intelli-gence) వారి బుద్ధిమూలమున సహాయము చేయవలయును. ప్రతిమను ష్యుఁడు నీవిషయమును మనస్సులో నెప్పుడును ఉంచుకొనవలయును. ఈ విషయమును మీరు ఎప్పుడును మనస్సనయుంచుకొనవలయును. మీరు కష్టపడుటకు సంసిద్ధులు కాకపోయినయెడల, నిర్జయులయినప్పుడు (for-the failure) ఇతరులమీఁద నేరముద్రోయుట ఉత్త తెలివితక్కువ, (sheer folly). తెలివితక్కువ యనుమాటను మీరు తేలుచుగా సహిం పరు. అట్లు ప్రసంగధోరణిలో నంటిని. (I uttered it in the heat

of speaking). తగినంత పట్టుదలతోను మనఃపూర్తితోను గట్టిగా మనము ప్రయత్నములు చేయుటలేదని నాదృఢనమ్మకము. మీకు అధికారమిచ్చిన గందరగోళము ఉండునా లేదా' అని ఒకదొర మిమ్ము అడిగినయెడ ''అవును, అవును, మాలో మనుష్యులు లేరు. మేము సిద్ధముగా లేము'' అని మీరుత్తరమిచ్చెదరు. తరువాత, దొరగారివిషయమై మన యింట్లో నవ్వెదము. అక్కడ మనము నవ్వకతప్పదు. (ఆహ్లాదము, హాసము). మనయింట్లో నవ్వుటతగదు. అతనిముఖముమీదనే ఉత్తర మీయవలయును. ఏసంగతులను మనము నిజమని నమ్ముచున్నామో అట్టివానిని ప్రజలముందును, ఉద్యోగస్థులముందును, చక్రవర్తిముందు నుగూడ నిలువఁబెట్టుకొనుటకు మనము సంసిద్ధులమై యుండవలయును. దీనికి మీరు ఏదినమున సిద్ధులుగానుందురో—ముఖ్యముగా ఈదినము అలో యుద్ధము ముగించగానే—అధమపక్షము కొన్ని విషయములయందైనను పరిపాలనాపద్ధతి మార్పుచెందును. ప్రస్తుతపురీతినే పరిపాలన పద్ధతియున్నయెడల, ఐరోపా దేశస్థులందఱిలో ఇంగ్లాండు అధికారమును ఇయ్యదు. *

ప్రస్తుతమింగ్లాండు దేశము అన్ని దేశములకంటెను మిక్కిలి బలము కలది. ఆంగ్లేయప్రభుత్వము మిక్కిలి బలిష్టమైనది. కాని, దాని నట్లుంచుటకు ప్రస్తుతపరిపాలనాపద్ధతిలో మార్పు విధాయకముగా చేయఁబడును. నిజముగా 'ఆమార్పును చేయుఁడు' అని వారు చెప్పుచున్నారు. మార్పు చేయవలసినదని హిందూదేశము చెప్పదు. ఏవో కొన్నిలోపములు దానియందు కనఁబడుచున్నవి. ఈదినము నేను నిలుచుండి చెప్పుచున్నాఁడను. రేపు మఱియొకఁడు నిలుచుండి ''మీమేలు దీనిలో లేదు' అని చెప్పవచ్చును. ప్రస్తుత మమలులో నున్న పద్ధతియే మంచిది. దయాళువైన ప్రభుత్వ మున్నది. నిరంకుశాధికారవర్గము వారు (bureaucracy) బుద్ధిమంతులు. కాఁబట్టి వారిమార్గముల ననుసరించి మీరు వర్తించినయెడల

* ఈవాక్యము మూలములో స్పష్టముగా లేదు.

మీరు మేలుపొందెదరు." మీరు బానిసలుగా నుండఁగోరినయెడల నట్లుచేయుఁడు. చేయనలదని ఎవ్వరును చెప్పరు. బానిసత్వ మిష్టమున్న వానికి హితోపదేశము వందలకొలఁది చేసినను ప్రయోజనము లేదు. బానిసత్వములోనుండఁదలఁచుకొన్నవాఁడు స్వేచ్ఛగానట్లుచేయవచ్చును. కాని ఇది పౌరుల (citizens) స్థితికాదు. ఇది వర్తకులయొక్క స్థితికాదు. ఇది బుద్ధిమంతుల స్థితికాదు. ముసల్మానులు మొదలయిన ఏమతస్థులకు నుండవలసిన స్థితికాదు. ఒక్కతరగతికిమాత్రమే ఒక్కమహమ్మదీయ వర్తకులకుమాత్రమే యీవిషయము మన్వయించదు. నేను చెప్పఁబోవుసంగతి మహమ్మదీయులకు మాత్రమేకాదు, హిందువులకు మాత్రమేకాదు, వర్తకులకు మాత్రమేకాదు. అది అందఱకును వర్తించును. అందఱకును ఒక్క ఔషధమే కలదు. ఆఔషధము అధికారమే. దానిని మీరు స్వాధీనము చేసికొనుఁడు. అది మనకు స్వాధీనమైనప్పుడు మీకును మాకును ఏదేని వ్యాజ్యములున్నయెడల వానిని మనమే తీర్చుకొనఁగలము. అధికారము మనచేతిలోనికి వచ్చినతరువాత, వానిని చక్కఁబఱచుకొనుటకు మనకు చాలవ్యవధియుండును. మతవిషయిక నమ్మకములలో ఏదేని యభిప్రాయభేదము లున్నయెడల దానిని మనము సరిచేసికొందుము. దీనికొఱకు మనకు అధికారము కావలయును. కలహములను సరిచేసికొనుటకు అధికారము కావలయును. వానిని వృద్ధిచేయుటకు మనము అధికారమును కోరుటలేదు.

మన దేశమునకు ఏమిచేయవలయునో మనకు తెలిసినట్లుగా అన్యులకు తెలియదు. వారిదృగ్పథమువేరు. (Their point of view is different) కనుక, శిరమున (at the head) బ్రిటిషు ప్రభుత్వము నిలువుటవలన బ్రిటిషు సామ్రాజ్యమునంతట నేలునట్లుగనే ఒకేచక్రవర్తి మన హిందూదేశమును పరిపాలించును. కాని వలసప్రదేశముల (colonie) లోనున్న పద్ధతివలె ఇక్కడ నొకవ్యేర్పాటును తీసికొనిరావలయును. ఆవలసప్రదేశములలో స్వత్వపు హక్కును (right of ownership)

శాసనములు చేయుటకు నధికారమును అన్ని అధికారములను వారు కలిగియున్నారు. అది చక్రవర్తికి సంబంధించదు. (That does not affect the Emperor) బ్రిటిషు ప్రభుత్వమును తొలఁగించుటకు ఎట్టి ప్రయత్నమును లేదు. కాని, ప్రజలను నెక్కువ యింపుగానుండునట్లుగా బ్రిటిషు పరిపాలనమును మార్చుటకు ఇదియొక ప్రయత్నము. కొంతమంది జీవనోపాధిని కోలుపోవుదురు. అట్లు కాదనము. అట్టి ప్రజలకు హిందూ దేశమును చక్రవర్తి ప్రత్యేకముగా నుంచెనని (reserved) మేము తలంపము. ఒకానొక కారణమువలన ప్రస్తుతపు ఏర్పాటు అమలులోనికి వచ్చినది. అది పోవలయును. ప్రజలహస్తములలోనికి అధికారమును చక్రవర్తి యీయవలయును. హిందూప్రజలకును బ్రిటిషు ప్రజలకును తెల్లప్రజలకును నల్లప్రజలకును ఎట్టిభేదమును కల్పింపకుండ వారు చక్రవర్తికి ఎట్టిప్రజలో మనమును అట్టిప్రజలమే (subjects). వారెంతసౌఖ్యముగానున్నారో మనమంత సౌఖ్యముగా నుండవలయును. వీనికన్నిటికిని బీగమని బుద్ధిమంతులచేతను, విద్యావంతులచేతను, జ్ఞానులచేతను ఎన్నుకొనఁబడినది స్వరాజ్యమే. దానికి తగినకాలము సమీపించినది. దాని అర్థము మీకు బోధపఱచితిని. దానియొక్క సమయ మెట్లువచ్చినదో మీకు చెప్పితిని. అన్నివస్తువు లున్నప్పటికిని మీపట్టుదలయే కొనసాగించునది. ఇప్పుడు వచ్చిన సమయము పోవును. నేనుచెప్పిన యేర్పాటును మీ ధ్యానములో నుంచినను, మీరు దానిని సంపాదించలేరు. మీలో పట్టుదల యుండవలెను. దానిని సంపాదించు విషయమై ఆందోళనము ప్రారంభింపఁబడుటయే మనయదృష్టము.

స్వరాజ్యముకొఱకు పాటుపడుటకే ఒకసంఘము నీమధ్యనే బెల్గాములో మేము స్థాపనచేసితిమి. మద్రాసులో నొకసంఘము స్థాపింపఁబడినది. ఈవిషయ మప్పుడే దేశీయమహాజనసభ (congress) లోనికి వచ్చినది. ఇటుగాని అటుగాని దానిని నిర్ధారణచేయును. కాని, వేరువేరురాష్ట్రములు తమయేర్పాటులను చేసికొని వానికి సహాయము

చేయుచున్నను "మీకు ఏమి కావలయును," అని కలెక్టరుగాని, కమీషనరుగాని, లేక యేఅధికారిగాని మిమ్ము అడిగినప్పుడు "మాకు అధికారము కావలయును. అది మాచేతులలో నుండవలయు"నని చెప్పుటకు తగినంతధైర్యమునైన అధమపక్షము మీరు కలిగియుండవలయును. ప్రభుత్వముయొక్క సేవకులు (servants) ప్రజలయొక్క సేవకులుగా నెన్నఁబడవలయును. భావికాలమందు మీకధికారము వచ్చినయెడల యూరోపియనులను మీసేవకులుగా నుంచకూడదని మీరు తలంచవద్దు. అతఁడు సరిగా పనిచేయఁగలిగినయెడల మనముంచుకొనెదము. ఎంతజీతము వానికి తగునని మనకుతోఁచునో అంతయిచ్చెదము. కాని, అతఁడు మన సేవకుఁడై యుండవలయును. మనము అతనిసేవకులముకాము. ఈకోరికనే మీరు కలిగియున్నయెడలను, దీనికొఱకే మీరు ప్రయత్నముచేసినయెడలను, మీకిది సుసాధ్యమగును,(capable of accomplishment). దీనికి కావలసిన సహాయమును మీకొంసగుఁడు. ఈవిషయమై మన కుపన్యసించుటకు వచ్చువారికి కావలసిన సదుపాయముల నొసఁగుటకు సిద్ధముగా నుండుఁడు. మీరిట్లు సిద్ధముగా నున్నప్పుడే బొంబాయి, పూనా, నాగర్ (Nagar) పట్టణప్రజలును, బెంగాలు, మదరాసు మొదలయిన అన్నిప్రదేశముల ప్రజలును సిద్ధముగా నున్నప్పుడే యీకార్యము సాధ్యమగును. దీనిని నెఱవేర్చుటకును, దీనిని శీఘ్రకాలములోనే నెఱవేర్చుటకును దీనికొఱకు పాటుపడుఁడు. ఇంతమాత్రమే యీవిషయమై మీతో ప్రసంగించితిని. నాయుపన్యాసములోపొరబాటులున్నయెడలను యీవిషయమై ఎత్తిపొడుపుమాటలున్నయెడలను క్షమింపుఁడని మిమ్ముకోరుచు పై పద్ధతిననుసరించి ఏదేనికొంతఫలమును చూచునపుడును హిందూదేశమునకు త్వరలో సంభవించునని కోరుచు మనఃపూర్వకమగు వందనముల నాచరించుచున్నాఁడను.

తే 1-6-1916ది అహమ్మదునగరమున లోకమాన్య

బాలగంగాధరతిలకుగారి ద్వితీయోపన్యాసము.

("తిలక్ మహారాజ్‌కీ జై" అని చప్పట్లు కొట్టఁబడినవి.)

నేను నిన్నటిదిన ముపన్యసించిన పిమ్మట మఱియొకయుపన్యాస మిచ్చుట తటస్థించు నని నే ననుకొనలేదు. నేనప్పు డొకగంటలో స్వరాజ్యవిషయమునుగూర్చి, రెండు లేక నాలుగుసామాన్యవిషయములను జెప్పితిని. కాని ఒకయుపన్యాసమేగాక, పదియుపన్యాసములయినను ఈవిషయమునకు చాలవు. కాఁబట్టి ఆవిషయము నే మిక్కిలి స్పష్టముగను బాగుగ గ్రహింపఁబడునట్లుగను, దానింగూర్చి ప్రజలయభిప్రాయములు మిగుల తేటగనుండునట్లును, స్వరాజ్యమునుగూర్చి నిన్న చెప్పినవిషయములేగాక, మఱిరెండువిషయముల నిప్పుడు మరల నేను చెప్పఁబూనినాఁడను. మనము కావలయుననుసంస్కారణము లన్నియును స్వరాజ్యమునకు సంబంధించినవేయని నా సామాన్యాభిప్రాయము. తెలుచుగా ముసలమ్మసామెతను మీరెఱిఁగియే యున్నారు. అది ఈ క్రిందివిధముగ నున్నది. ఆముసలమ్మ దేవతనుపూజించిన పిమ్మట యేమి (వరము) కోరవలయునోయని యాలోచించి యీక్రిందివరమునకై ప్రార్థించినది — దేవత నాకీయవలసినవర మెట్టిదనఁగా, నామనుమలు బంగారు పళ్లెరములలో భుజించుటను నేను జూడవలయును. అనఁగా అంతకాలమామె జీవింపవలయుననియు, ఆమెకు కుమారుఁడు కలుగవలయుననియు అతఁడు ధన మార్జింపవలయుననియు మొదలగునవి. ఈ చిన్నవరములో నామెకోరికంతయు నిమిడియున్నది. స్వరాజ్యమనువిషయము నట్టిదే. మనకు స్వరాజ్యమబ్బనియెడల పరిశ్రామికాభివృద్ధియుండదు. మనకు స్వరాజ్యమబ్బనియెడల ప్రజల (nation) కు పనికివచ్చు ప్రారంభవిద్యగాని, ఉన్నతవిద్యగాని కలుగుట కవకాశముండదు. మనకు

స్వరాజ్యమబ్బనియెడల స్త్రీవిద్యాభివృద్ధికలిగినను, పరిశ్రామికాభివృద్ధి కలిగినను, సంఘసంస్కరణముకలిగినను, నిష్ప్రయోజనమే. ఇవన్నియు స్వరాజ్యభాగములే. ప్రథమమున అధికారము (కావలయును), ఉండిన జ్ఞానము (or వివేకము) ఉండును. అధికారమునుండి జ్ఞానము (వివేకము) వేఱుకాదు. అట్లగుచో నదినిష్ప్రయోజనము. ఏ దేశము (nation) నందైనను ఈయుపపాదనము (proposition) ఇంతకంటె నెక్కువ స్పష్టపఱచనక్కఱలేదు; కాని మనప్రజలకు ఒకముఖ్యపద్ధతిని బోధపఱచుటావశ్యకము. ఇందులకుకారణము మనదేశములో స్వరాజ్యము లేకుండుటయే. మనపక్షమువారిని కొందఱు ఇట్లాక్షేపింతురు. మీరుసంఘసంస్కరణమేల చేసికొనకూడదు? మనకు స్వరాజ్యము ఈయుదలంచనట్టియును, మనయాందోళనము నొకవైపునుంచి మఱియొకవైపునను మరల్పందలంచునట్టియును వారిట్లు చెప్పుచున్నారుగాని, మనమిట్లనుటలేదు. వారిలో వారు సంఘసంస్కరణము చేసికొనినవారనేకులున్నారు. బర్మాదేశములో సంఘసంస్కరణము పూర్ణముగ జరిగినది. వారిమతమొక్కటి, వారు దేనికిని సంసిద్ధులయియున్నారు. వారిబిడ్డలు ఇష్టమునచ్చినవారిని వివాహమాడెదరు. కాని, ఆదేశము పరతంత్రమై మునిఁగినస్థితియందున్నది. అచట నేవిషయములోను జాతీయతయునువ్యక్తి లేదు. కనుక, ఏమికావలయును? మనమొకదేశస్థుల (nation or జాతి) మే. మన మీ ప్రపంచమున జరుపవలసినవిధి యొకటియున్నది. మనకు స్వభావసిద్ధముగ మనుజున కుండవలసినహక్కులు కావలసియున్నవి. మనకు స్వేచ్ఛ కావలయును. మనవ్యవహారములను మనముచక్కపెట్టుకొనుహక్కు మన చేతులలో నుండవలయును. మన కిట్టివి లభించనియెడల ఎట్టిసంస్కరణమైనను నిష్ఫలమగును. అన్నిసంస్కరణములకదిమూలము. అధికారము లేనియెడల వివేకము (జ్ఞానము) ఉండదు. పుస్తకపాండిత్యముమాత్రము వ్యర్థము. మనమీఁద నధికారముచేయుటకు వచ్చినజనులు బుద్ధియందును పాండిత్యమునందును మనకంటె నెక్కువవారని మీరు

నమ్మినను నానమ్మకమట్టిది కాదు. వారికున్నంతపాండిత్యము ధైర్యము సమర్థతలు మనము కనబఱచఁగలము. ఒకవేళ ఇప్పుడవి కనిపించకపోవచ్చునుగాని ఆశక్తి మనయందున్నది. చరిత్రయందును ఖగోళశాస్త్రమందును కూడ కూటమి (conjunctions) కలదు. మహమ్మదీయప్రభుత్వమంతరించుచున్నప్పుడు మహారాష్ట్రులు కొలఁదికాలములోనే తలయెత్తిరి. అటుపిమ్మట ఆంగ్లేయులు ఇండియాలో కాలుపెట్టినందున, అధికారమంతయు వారివశమైనది. మనము వారియెడ నగపఱచునట్టి మెప్పునకును వారిసమర్థతయెడ కనఁబఱచు—(నిజమగునట్టిగాని అబద్ధమగునట్టిగాని)—గర్వమునకును వారి యధికారమే కారణము. ఈయధికారములో నెంతకొద్దిమాత్రమైనను మీచేతులలోనికి వచ్చినప్పుడు, మీపాండిత్యము పనికివచ్చును. మన మనేకవిషయముల నపేక్షించుచున్నారము. మన పరిశ్రమలు వృద్ధికావలయును.అదియెందుల కాగినది? దాని నెవరాపిరి? మన యిందులకు కారణమును వెదకునెడల పారిశ్రామిక సంస్కరణములు మనమాప లేకనియు, ఆర్థికసంస్కరణమును(economic reform) మన మాపలేదనియు కనఁబడును.— ఏ దేశము (nation)లో నిలుచుటకును సమ్మతినగపఱచుటకును (మార్గమున్నదో) స్వతంత్రముకలదో అక్కడ సుగుణసంపత్తి వర్ధిల్లును. ఎక్కడ బొత్తుగా బానిసతనమును దాస్యమును (bondage)నుండునో అచట నెట్టిగుణములువృద్ధియగును? యజమానియొక్క చిత్తానుసారము కాని మఱొకరీతి నెద్దియు జరుగనేరదు. ఆయన యిష్టపడునంతవఱకు మాత్రమే మీ రభివృద్ధి పొందుదురు. మీకు పాండిత్యమున్నయెడల మీరొక గొప్పయుద్యోగస్థునికి సహాయముచేసినప్పుడును ఆయనమిమ్మును 'సెభాసు' అనునప్పుడును మీకుసమర్థతకలదని మీరనుకొనెదరు. ఇదొకవిధమగుదుర్బలబుద్ధి,—ధైర్యములేమి, (want of spirit)—మఱియునిది దేశము (nation)నంతయు వ్యాపరించియున్నది. 'నేను చేయలేను' అని నీవనెదవు. నీవు దాని నెప్పుడును చేయలేవు. నీకెవరును పట్టా (sannad) నీయలేదు, అంతకు

పూర్వముకూడ నేనదిచేయ లేను, ఇదిచేయలేనని రోదనముచేయుదువు. ఇట్లనుచు వారు మఱియొకమార్గ మవలంబింతురు. తుదకు మన మహారాష్ట్రములో నయినను కొంచఱిపయివిధముగు మిష పెట్టి స్వరాజ్యపు హక్కులనుసంపాదించుటకు జరుగుచున్న ఆందోళనమునకు భంగము కలిగించుట గొప్ప దురదృష్టమని నాయభిప్రాయము. దీనిని ఆలోచింపుడు: మహారాష్ట్రదేశములో ప్రజలకు (nation) ఉపకరించుగుణము లున్నవి కాని, ప్రస్తుతము అట్టిగుణము నుపయోగించుటకు మన కవకాశము దొరకదు. మఱియు, అట్టి అవకాశము మనకీయఁబడనందున మాత్రమే స్త్రీవిద్యావిషయమునకుఁగాని, మఱేవిషయమునకుఁగాని, మనబుద్ధి తిరుగదు. ఇందులో నెవరయిన అపాయ మున్నదనియెంచు నెడల అతఁడట్లు చేయనగునుగాని, నామనస్సుతృప్తినొందఁజాలదు; తృప్తిపఱుపఁబడదు. నేనిఁక జీవించనున్నకొద్దిసంవత్సరములలో తృప్తిపఱచఁబడునని నేనను కొనను. (ఆహ్లాదము). తక్కినవిషయములనుగూర్చి, మాటలాడుట నిష్ప్రయోజనము. ప్రస్తుతము మనజనులు పరాక్రమము, ధైర్యము, పాండిత్యములును కలిగియుండ లేదు; మనస్త్రీలు విద్యావంతులగునప్పుడు వారి సంతతివా రట్టివారగుదురు. కాని, అందులకుకూడ మనమే విత్తనము (seed) వేయవలయును. (ఆహ్లాదము). ఎవరికైన నట్టి (పైనిచెప్పఁబడిన) నమ్మకమున్నయెడల అది సరియైనదికాదు. స్త్రీవిద్య యవసరము లేదని నేననుకొని, మనల నీ ఆందోళనమునుండి త్రిప్పుటకుగాను దానివైపునకు తిరుగుమని వారనునప్పుడు 'దేశము (nation)ను నాశనముచేయుట కిదియొక ఔషధము' అనిమనము నెదము. నీకు బలము లేనియెడలను నీవు దేనినైనసంపాదించుటకు తగుసాహసము (pluck) లేనియెడలను విద్యావతిని పెండ్లియాడి యామెవలన కలుగుసంతాన మట్లే (విద్యావంతులు) అగుదురనుటయును, వారు మనయెడల కలిగియుండు బాధ్యతలను నెఱవేర్చుటకుఁగాని లేక ఋణములను తీర్చుటకుఁగాని ప్రయత్నించెదరు అనుటయు వట్టివెఱ్ఱితనము. (ఆహ్లాదము). మీకాళ్లమీఁదనే మీరు

నిలువవలయును, మీరు దీనిని నెఱవేర్పవలయును. వీనిలో ముఖ్యమగు దానిని మీరు నెఱవేర్ప (bring about) వలయును. గతించిన 50 సంవత్సరములనుండి ప్రయత్నములు చేసినవారి అనుభవమునుబట్టి అన్నివిషయములకును స్వరాజ్యము బీగము (or తాళపుచెవి, key) వంటిది. మఱియునది మీ చేతులలోనికి రానియెడల అంతట "మేము చిన్నచిన్న సంస్కరణములకు ప్రయత్నించి యీసంస్కరణ మొనర్తుము," అనునెడల,....స్వరాజ్యమునకు (యీమార్గము) సహాకారి కాదు. ఆయభిప్రాయ ప్రకారమే నిన్నటిదినము నే నుపన్యసించి యీవిషయమును గూర్చియే యీదినముకూడ మాటలాడుచున్నాను. "స్వరాజ్యము" న కర్థము నిన్నటి దినమున చెప్పితిని. స్వరాజ్యమనఁగా ఆంగ్లేయులను తరిమివేయుట కాదు. రాజెవరైనను ఇబ్బంది లేదు. (If does not matter whoever may be the King). మనకు రాజుతో పనిలేదు. మనహక్కులు మనకువచ్చిన చాలును. మఱియు, మనపై రాజుగా రెవరున్నను ఆహక్కులను సంపాదింపవచ్చును. ఇంగ్లాండులో ఒకరాజున్నాఁడు.... కాని ఆంగ్లజనులకు హక్కులున్నవా, లేవా? ఇంగ్లాండుయొక్క రాజే మనచక్రవర్తి కావున, ఇంగ్లాండులో నాయన రాజుగనున్నంతవఱకు ఆంగ్లజనులకు స్వతంత్ర సంబంధమగు హక్కులు కలిగియుండునెడల, ఆరాజే ఇండియాదేశపు చక్రవర్తికూడనై యున్నందున, మనము బ్రిటిషుపౌరత్వము (British citizenship) ను పొందుటలో నేమిప్రతిబంధకమున్నది? ఎట్టికష్టము నుండదు. చేయుబడు దురారోపణ (dark imputation) ము అనఁగా హోమ్రూలు—స్వరాజ్యవిషయమగు నాందోళనము—రాజద్రోహమైనదని. అదిరాజద్రోహమను నమ్మకముతో కొద్దిదినములక్రిందట (the other day) అనీబెసంటుగారియొద్ద రు 2,000 లను జామీనుగా పుచ్చుకొనిరి.—ఈయారోపణము, ఈనింద (accusation) చక్రవర్తిగారియొద్దనుండి రాదు, ప్రజల (subjects) యొద్దనుండిరాదు, కాని, ప్రాతళ్లను కావలాచేయువారు (granary keepers) అగుమధ్యవారినుండి

వచ్చుచున్నది. (ఆహ్లాదము). ఈపరిపాలనము మాఱునట్లు చేయుటయే వీరాకర్తవ్యము. రాజు మాఱనవసరము లేదు. ఈపద్ధతి—పరిపాలనము దేనిప్రకారము జరుగుచున్నదో అట్టియేర్పాటు మాఱనియెడల ఇండియాలోని ప్రతిమానవుడును అంతకంతకు ఎక్కువ నపుంసకుడు (effiminate) అగును. మనము చేయవలసినవిధి అదియే. బానిసతనపు ప్రతిష్ఠాపనలు(institutions), ఇట్టి బానిసతనముండిన నేమి(నష్టము) అని కొందఱందురు. వారైనను తిండికిచ్చుట లేదా? వారెవరినైనను తిండి లేక చచ్చునట్లు చేయురు పక్షులు,పశువులుకూడ తినుటకుసంపాదించుకొనును. తిండి సంపాదించుకొనుట (మాత్రమే) మనుష్యునియాశయము (aim) కాదు. కుటుంబమునకుతిండిపెట్టుట(మాత్రమే) మనుష్యుని యాశయము కాదు. కాకిసైతము చాలకాలము బ్రతికి బలుల (బలి=offering)ను తినును. కాకితనజీవనముజరుపుకొనును. అవి పంటలనుపండించనక్కఱ లేదు. ప్రతిదినము వండినఅన్నము వానికిదొరకును. ఒకడు తనజీవనము, జరుపుకొనుటయును, ఉదరపోషణము చేసికొనుటయును, రాజుగారిచే నేర్పఱచబడిన హద్దులలోపల నవకాశమీయబడు (kept open) నుద్యోగముల నొప్పుకొని వారియాజ్ఞలకు లోబడుటయును, ఆయన చిత్తానుసారముగ జీవించుటయును మాత్రము మగతనమని (manliness) నేనెంచను. ఈస్వభావము మనుష్యులకును పశువులకును సామాన్యమే. మనుష్యునియందు పుంసత్వము (manhood) ఉండవలసిన యెడల మనబుద్ధికిని, మనసమర్థతకును, మనధైర్యసాహసములకును తగినంతఅవకాశ మున్నదేమో చూడవలయును. కాబట్టి మీరుచేయవలసినవిధి యేమైననున్నయెడల, అట్టి అధికారమును వశపఱచుకొనుటయే ప్రథమకృత్యము. కొద్దిభాగమును మీరు తీసికొనినను చింత లేదు. నాగరుజిల్లా సభాధ్యక్షుడగు యన్. సి. కేల్కారుగారు (Mr. N. C. Kelkar, President of the Nagar District Conference) సంగ్రహముగను మనకు దెలిసినట్లును చెప్పినట్లు, మనము చెల్లించు

వస్తువుల నేయే కార్యముల నిమిత్తము ఖర్చుపెట్టవలయునని 5, 6 మనుష్యుల యిష్టానుసారముగను స్థిరపఱచుకొని మనద్రవ్యమును మనము ఖర్చుపెట్టువిషయములో మనయిష్టప్రకారము (or స్వేచ్ఛగా)పని చేయుటకు కోరిక (hope)ను మనము కలిగియుండనియెడల, ప్రకృతిశాస్త్ర ప్రకారము మనుష్యుల మనస్సులందున్న యిట్టికోరిక (hope or thought) క్రమముగా తగ్గిపోయి, అంతవఱకు (to that extent) మనము అంతకంతకు పశువుస్థితికి వత్తుము; (discend). 'స్వరాజ్యము' 'స్వరాజ్యము' అననేమి? దానిఫలిత మేమగును? స్వరాజ్యమనఁగా నొకకలెక్టరును తొలఁగించి మీమనుష్యుని యేర్పఱచుటయేనా? దేశీయుఁడగు కలెక్టరునిలిచితునకు ఆంగ్లేయకలెక్టర్లువచ్చునెడల వారుకావలయును.... అట్టిమనుష్యునితొలఁగించి అట్టిస్థానములలో నట్టివారినేర్పఱుపుమనినచో నాక్షేపణయుండదు. ఒకవేళ తెల్లవానికిజీతమిచ్చునెడల నతఁడు మనవుకరుగాకూడ నుండవచ్చును. అతఁడుమంచివాఁడగునెడల మనమతనినుంచవచ్చును. ఇది వ్యక్తుల (or మనుష్యుల, individuals) ను గూర్చిన సమస్య కాదు. ఇది ప్రజలనుగూర్చిన సమస్య. ఒకజాతిని (ప్రజలు, nation) పశువులవలె భావించవలయునా? లేక, ఆజాతిలోని ప్రజలను మనుష్యులుగ నెంచి వారిభావమును స్వతంత్రాభిలాషను ఒకవైపునకుపంచి వారిని తెచ్చి నాగరకతగల దేశము (ప్రజలు)లలో చేర్చవలయునా? అనునదే ముఖ్యసమస్య. ఈవిధముగ (stand-point) నీవిషయము నాలోచించునెడల స్వరాజ్యమును సంపాదించుటకంటెను, అధికారమును వశపఱచుకొనుటకంటెను, దీనిని నెఱవేర్చుకొనుటకు వేఱుసదుపాయము లేదు. ఒకపర్యాయము అధికారము మనచేతులలోనికి వచ్చినపుడు మనము వేలకొలఁది పనులను చేయుటకు సమర్థుల మగుదుము. ఒకటి, లేక రెండువేల రూపాయలు ఆదాయమును గవర్నమెంటువారికిఁ గలుగఁజేయఁగల మద్యపు (liquor) దుకాణమును మూయుటకు పునహాలో నొకపెద్ద ప్రయత్నము జరిగినది. దానినిమూయుటకు మనఅధికారములో

లేదు. ఒకదుకాణము నొకచోట పెట్టవలయుననికాని, పెట్టకూడదనికాని నిశ్చయించుటకు ఇంతయుత్తరప్రత్యుత్తరములు (correspondence) ఎందులకు? దానివిషయములోజరుగు వ్రాతనిమిత్తము కావలసిన కాగితపుఖరీదుకు దానివలన సంవత్సరమునకువచ్చులాభమునకు చాలదని నాయభిప్రాయము. (హాసము, వినుఁడు, వినుఁడు, Hear, Hear) ప్రస్తుతపద్ధతిలో జరుగుచున్న యీపాలనని మార్పవలయును. ఈదౌర్జన్యము (high-handedness) అంతమొందవలయును. ఈఅధికారము మన చేతులలోనికి రావలయును. అధికారము మన చేతులలోనికివచ్చుటవలన మనకువారసత్వపు (వంశపరంపర, heriditary) గుణములు పెంపగును. ఏదో యొకవిధమున నీగుణముల నుపయోగించుటకు మనకు మార్గముదొరకును. అదియే స్వరాజ్యము; స్వరాజ్యమన మఱియొకటికాదు. అది కొలఁదిమాత్రమైననేమి? అది మిమ్ముకష్టపెట్టదు. అది పెట్టవలసినంతకష్టమును పెట్టదు. ఇంటిలోకూర్చుండి ఏదో యొకపని చేసికొని కొంతద్రవ్యమునార్జించి కుటుంబమును సంరక్షణచేసికొనుట చాలును అనునెడల, ఇప్పుడు స్వరాజ్యాందోళన మెందులకుచేయవలయును? ఈప్రపంచమున మనకంటె నెక్కువగుపదార్థ మొకటియున్నదనియు, నీయొక్కనికంటె పెక్కుమందికి మేలును కలుగఁజేయవలయుననువిధియున్నదనియు, జాతీయభావమున కిదియే ప్రత్యుత్తరము. ఈవిధిని మీరు మఱచిపోవ నారంభించితిరి. ఒకప్పుడు ఈమహారాష్ట్రదేశములో గొప్పవారిపరంపరలో ఇట్టి ఆదర్శముల (ideals) యెడజాగ్రత్తగలసమర్థులుండెడివారు. కర్మ (fate) విధానమున ఈమనుష్యస్వభావము నిలువదు. మన పనిని మఱియొకమనుష్యుఁడు చేయనారంభించునెడల మనముసరియేయని చెప్పుదుము. పనిజరుగుటయే చాలునుకాని, ఎక్కడసరియనవలయునో, ఎక్కడ అట్లనకూడదో, అవివేకము మనలనువిడనాడినది. ఆంగ్లేయులు మనపరిపాలనమును జరుపుచున్నారుగనుక మీరూరక కూరుచున్నారు. పశువులచావడిలో పెంట (dirt) ఉన్నయెడల వారూడ్చెదరు. ఆరోగ్య

మును ఆలోచించి సకాలములో వానికి మేతవేసి నీళ్లు పెట్టినను —కాని, యీనిర్వాహకత్వము తమచేతులలోనికి రావలయునని పశువులు ప్రశ్నించినవా? (హాసము) మనుష్యులకును పశువులకును భేదమేమన, నాగరు (Nagar) యొక్కకట్టను ఆరోగ్యమునాలోచించి వ్యాధివచ్చునెడల ఏమిచేయవలయునో చెప్పి, తామనుసంభవించునెడల తగునేర్పాటులు చేసి యీకట్టివిపత్తును సంభవింపకుండ తగుజాగ్రతపడును. అనగా మీస్థితి పంజరములోని చిలుకవలెయున్నది. అట్టిస్థితి అక్కఱలేదు. ఇందులకు కారణము వారావను జరగునట్లుచేయుటమాత్రమేకాదు కాని, అట్టిఏర్పాటువలన మనకున్నమంచిగుణములన్నియును క్రమముగా అదృశ్యమగుచున్నవి. అట్టిగుణము లదృశ్యతనొందకుండ వారుచేయునది మనముచేయుస్వాతంత్ర్య ముండవలయును. వారుచేయుపనులకంటె నెక్కువవిషయములను కనుగొన నక్కఱలేదు. వారుచేయుదురని వదలిపెట్టి మనకిష్టముగలపనులను మనము చేయఁగూడదు. అదియేకావలయును. అట్టిఅధికారమే మనచేతులలోనికి రావలయును. దీనికొకటియే ఆక్షేపమున్నది. కాని, ఇట్టిస్థితికి వచ్చుట చాలచెఱుపు. "కేసరి" అను మహారాష్ట్రవార్తాపత్రికలో నొకకథ ప్రచురింపఁబడినది. పంజరములోనుండు చిలుకనుగుఱించి యొకవిధమగుపద్యము (లేక గీతము, poem) ను తన స్వీయచరిత్రలో రవీంద్రనాథఠాకూరుగారు వ్రాసినారు. అందులో పంజరములోనున్న చిలుకకును, స్వేచ్ఛగనున్నచిలుకకును జరిగినసంభాషణ చెప్పఁబడినది; పంజరములోనిచిలుకకు స్వేచ్ఛగలచిలుక యిట్లుచెప్పినది. "బయట తమాషాయున్నది. ఒకఁడు తనయిష్టమువచ్చినట్లు సంచరించవచ్చును. ఇష్టమువచ్చినచోటికి వెడలవచ్చును. ఇష్టమువచ్చినపుడు భుజింపవచ్చును. అట్టి సంతోషము నీకున్నదా?" పంజరములోని చిలుక యిట్లనుచున్నది. "అయ్యా! నీవుచెప్పునది నిజమే కాని, బయటికి పోయినపిమ్మట ఇట్టిబంగారుకాడ (లేక ఖడ్డీ, perch) ఎచ్చట లభించును?" మనస్థితియు నిట్లే అయినది.

స్వరాజ్య మబ్బినయెడల మన మెట్లు నిర్వహింపఁగలము? ఇచ్చు వారు లేరు, పుచ్చుకొనువారు లేరు; స్వరాజ్య మబ్బినయెడల మనమెట్లు నిర్వహింపఁగలమనియే కదా నీ అభిప్రాయము! మనము తగము; అనఁగా పైని చెప్పఁబడిన చిలుక బయటికి వెడలినయెడల దానికి పంజరము కాని, కూయుచుండుటకు ఖడ్డిగాని ఎట్లు దొరకును, అనునట్లున్నది. మనము ఆస్థితికే వచ్చితిమి. ఇది స్వభావసిద్ధమగు స్థితిగాదు. ఇది కల్పితమైనది. (It is artificial) అనేక సంవత్సరములు పంజరములో ఖైదుగానుంచ బడినచిలుకయొక్క మనస్సులో కలిగిన భావమునలెనే పై అధికారములు మనచేతులనుండి తొలఁగినందున మనమనస్సులలో పై భావము ఉదయించినవి. అది మన ప్రథమమగు స్వభావసిద్ధమగు భావము కాదు.— స్వాభావికమగు మానుషభావము (కాదు) అది చిలుకయొక్క నైజ భావము కానట్లు ఇదియు మనజాతి (ప్రజల) యొక్క నైసర్గికభావము కాదు. ప్రథమమున నిది మనమునందుంచుకొనవలయును. మనపైని పడు నట్టి పనిని చేయుటకు మనము తగినవారమగుదుము. మనము ఇట్లు తగినవారిసంతతివారము. మఱియు, మనము వారియొక్క నిజమగు సంతతివారమే అగునెడల, మన కట్టియవకాశము కలిగినపుడు మనయం దట్టిగుణములు ద్యోతకములు కావలయును. మఱియు, అవి ద్యోతకము (manifest) అగు ననుసమ్మకముతో దానికొఱకు మనము ప్రయత్నము చేయువలయును. ఇదియే నేనుచెప్పునది (ఆహ్లాదము). వారసత్వమున కేమైన ప్రయోజనమున్నయెడల దానిని గుర్తింపుడు. అట్లు కాని యెడల ఫలానివారిమనుమలము—మునిమనుమలము—అని పిలిచి కొనుటనైన మానివేయుఁడు. మన దేశములో నిపు డనేకమందిసర్దారు లున్నారు. వారితాతలు సర్దార్లనియు, వారితాతలరక్తముయొక్క గుణ ములు వారికిఁగూడ సంక్రమించినవనియు, వారనెదరు; కాని, వారు (తాతలు) సంపాదించిన వతనులను (జాగీరు మొదలగునవి) నిలుపుకొను నిమిత్తము వారిష్టమువచ్చినట్లు సాహేబులకు (అనగా అధికార్లకు)

వారు నౌకరీ (లేక సలాములు) చేయుదురు. మంచిదే. వారు సర్దార్లు గనుక వారట్లుచేయ ప్రారంభించి రనెదను. కాని, యేదియు సంపాదింపం గోరనిమీరుగాని, మేముగాని వారివెంట ఎందులకు పరుగిడవలయును. ప్రజల (లేక దేశము) నొకవిధమగుపీడ కప్పుచున్నది. దానినుండి మనము తప్పించుకొనవలయును. ఇది యొకగ్రహణము. చంద్రగ్రహణము తటస్థించినపుడు ఆయనకు విముక్తికలుగుటకు మనము దానములుచేయుదుము. మీకు సంభవించిన గ్రహణమును నాశనము చేయుటకై యొక దమ్మిడీనైనను ఖర్చుపెట్టుటకు మీరు సంసిద్ధులుకారు. మీరందులకు ప్రయత్నించనైనను ప్రయత్నించరు. చంద్రగ్రహణముపట్టినపుడు పూర్వపుబ్రాహ్మణులు జపము (వేదపఠనము) నైననుచేసిరి. మీరు తుదకు జపమైనను చేయుదురా? మీరిందులకు ప్రయత్నములు చేయుచున్నారా? ఇందునిమిత్త మెవరికైన నొకయాగాని (రెండుదమ్మిడీలు) ఇచ్చుటకు మీరు సిద్ధముగ నున్నారా? లేదు, ఏమియు లేదు. వారుమాత్రమే యీఆక్షేపము చేయుదురు. హిందువుల కధికారమిచ్చినయెడల, మహమ్మదీయు లేమికావలయును? హిందువులకు స్వరాజ్యపు హక్కుల నిచ్చినయెడల మహమ్మదీయులకు లభింపవు. తర్వాత, మన మహమ్మదీయసోదరులను మనమాలోచించ లేనట్లును, వారును మనము నొక యేర్పాటును (setllement) చేసికొనంజాలనట్లును మన చేతులలోనికి అధికారము వచ్చునెడల మనము వారిని (జులుము) దౌర్జన్యము చేయుదు మట!, వారిచేతులలోనికి అధికారము వచ్చునెడల వారు హిందువులను జులుముచేయుదు రట! వీరువచ్చి యిట్టి సంగతులను ప్రజలపక్షమున జెప్పుదురు. వారెవరు? వారీసంగతుల నేల చెప్పుదురు? మిమ్ము భ్రమింపంజేయుటకు (to delude you); దీని నాలోచింపవలయును. ఈసివిల్ సర్వెంట్సు (civil servants) మీకంటె ఎక్కువ తెలివిగలవారు. వా రధికారమును వారిచేతులలో నుంచుకొనం గోరదరు. ఈవిషయము కథలోని ముగ్గురు దొంగలవలె నున్నది.

మీరు రాజకీయవిషయములలో నేదైననపేక్షించునెడల(want), 'మీరునపుంసకులు. మహమ్మదీయులు మీకనుకూలురుకారు' అనివారనె దరు. మహమ్మదీయులు తమకాక్షేపణ లేదనునెడల వారింకొకదానినిప్రేలు పెట్టిచూపెదరు. ఈవిధముగా మోసము(roguery) జరుగుచున్నది. ఇట్టి మోసము (roguery) వలన మోస(deceived) పోకుండ.... ఈహక్కులను సంపాదించుటకుంగాను అశాస్త్రీయమగుపనులను మీరుచేయవలసిన దని నేననను. శాస్త్రీయమగుమార్గమొకటియున్నది. కాని, ఆశాస్త్రీయ పద్ధతియెట్టిదనమీరితరుల మాటలను వినకూడదనునది. మీహక్కులను మీరుకోరుచున్నట్లు దృఢమనస్కులై చెప్పుటకు మీరుసంసిద్ధులుగనుండ వలయును. మీరు మీమనస్సులో దృఢనిశ్చయము కలిగియుండనియె డల, ఒకపోలీసు ఉద్యోగస్థుడువచ్చి "మంచిది, మీరుతిలకుగారిఉపన్యాస మునకు వెడలితిరా?" అని అడిగినవెంటనే "అవును; నేను అదిముగింపు కావచ్చినప్పుడు వెడలి దూరముగ కూర్చునియుంటిని. నేను దానినంతయు వినలేదు" అని, ప్రత్యుత్తరమిచ్చెదరు. పోలీసు ఉద్యోగస్థుడు చూచి నాడుగనుక, మీరు వానినితిరస్కరించలేరు. మీమనస్సులలోనట్టిభయ మెందులకున్నది? స్వరాజ్యము కాంక్షించుచున్నామని మీరనుటకు భయపడవలసిన దేమున్నది? ఇచ్చట ఏకష్టము సంభవించుచున్నది. తరువాత, ఉపన్యాసమునకు హాజరైన (attended) వారడిగినప్పుడు అతడు నిజముచెప్పును. కాని, పోలీసువా రడిగిన "నేను బాగుగ విన లేదు, ఇద్దరు లేకనలుగురు చెప్పుచుండిరి. ఏమిచేయవలయును? నాయభి ప్రాయముమాత్రము ఆయన (అభిప్రాయము) వంటిదికాదు," అని అత డనును. ఈవిషయములో నట్టిక్రిందుమీదులు (shuffling) పనికిరావు. క్రిందుమీదు (shuffling) చేయుటవలన ఏదేవతను సేవించుటకాదు. మీమనస్సులో నేమున్నదో అది ఆదేవతకు తెలియును. ఇట్లు తెలిసికొను దేవతలలో స్వతంత్రమను దేవత అతిజాగ్రత్తగనున్నది. మీరు కావలసిన దానిని కోరినయెడల, వారు దాని నిచ్చెదరు. వా రొకటి రెండుపర్యా

యములు "కాదు" అనవచ్చును. వా రెన్నిపర్యాయములు 'కాదు' అనెదరు ? ఈవిషయములో తలక్రిందులేమియు లేదని వారికి నమ్మకము కలిగింపవలయును. ప్రయత్నము చేసినఁగాని, వేఱుమార్గము లేదని వారికి నమ్మకము కలుగ చేయవలయును. మీలో నేదియో కొంతకనిపించు వఱకు ప్రతిదేవత మిమ్ము వెఱపించును, (frighten). మనయోగశాస్త్ర మునాలోచించునెడల దేవతను సంతోషపెట్టవలయునని కనఁబడు చున్నది. వారు మనలను భయపెట్టనారంభించెదరు. జయము కలిగిన యెడల సరియే. భయపడకుండ స్థిరచిత్తముతో మనము పనిచేసినయెడల, యోగశాస్త్రములోని దేవతలు పూజింపఁబడుదురు. దీనిని ఋజువు పఱచఁదగినది; ఇదియే విధి (rule). రాజకీయవిషయములలో సైతము వేఱువిధి లేదు; వేఱుమార్గమును లేదు. అది స్వరాజ్యము; అది మనకు కావలయును; దానిని మనము సంపాదించెదము. దానిని సంపాదించకుండ మనప్రయత్నములను మనము మానము;—మీయందిట్టిదృఢమగునమ్మక ముండినఁగాని ఇది లభింపదు, ఈభయము వెనుకచిక్కును. పోలీసువారు వెనుకచిక్కుదురు. సి.ఐ.డి. (C. I. D., గూఢచారశాఖ) కలెక్టరు వెనుక చిక్కును. తుదకు అదిలభించును. వారి వెఱపులకు (blustering) ను, కేకలకును భయపడకూడదు. ఇంతియకాక దీనియొక్కనిశ్చయమగు ఫలితము (consequence) నిదియేయని మీరాలోచింపుఁడు. ఇంగ్లీషులో నొకసామెతయున్నది. "చీకటిలోనుండి వెలుపలికిపోకుండ వెలుతురు నెట్లుచూడగలము?" ఉదయమున నుదయించుటకు(ముందు)సూర్యుఁడు చీఁకటినుండి పోవలయును. శాస్త్రసూత్రముగాకుండ సామాన్యజనుల నమ్మకమును మాత్రము చెప్పుచున్నాను. చీఁకటిలోనుండిపోకుండ వెలుతురులభింపదు; ఉష్ణవాతపు దెబ్బలనుండియు, కష్టములనుండియు, జనుల యొక్క వెఱపులు లేక కేకలనుండియు తప్పించుకొనకగాని, స్వతంత్రము లభింపదు. స్థిరచిత్తత కావలయును. స్వరాజ్యమన నేదియో చెప్పితిని. అంతపట్టుదలతో ప్రయత్నముల నారంభింపవలయును.... దేవునికృపవలన

ప్రస్తుతపు ప్రపంచస్థితి సూచించుచున్నది. విశ్వాసముగు భాష (Language of faith)లో మాటలాడునెడ, దైవము మనకుపహాసము చేయుటకు సిద్ధముగనున్నాఁడు కాని, దేవుఁడు సిద్ధముగనున్నను మీరు సిద్ధముగ లేరు. (హాసము) దేవుఁడు శాంతిస్వరూపుఁడు. స్వర్గము నుండి మీకు వరమును పంపవలయునా? ఎవరును పంపుట లేదు. దేవుఁడు సయితము పంపఁడు. ఖుటీయు నాయునపంపునెడల అది నిప్పు మోజనమగును. ఏలన, మీరు భయపడినప్పుడు అదివఱకున్నదికూడ తర్వాత అదృశ్యము కావచ్చును. ఇట్టివరమీయఁబడినయెడల, దాని నెట్లుపయోగింపవలయును? అనఁగా దేవునియొక్క నివాసస్థలమే దైవమండినయెడల, మీరు దానిని ఆయన యింటికిపంపుదురు. అది పోస్టుద్వారా పంపతగినయెడల మీరట్లు పంపుదురు. (హాసము). ఇట్టి భావోదయము కలిగినపిమ్మటను, నేను చెప్పునట్టి ప్రజలహక్కగు నీయధికారము మీ చేతులలోనికి వచ్చినతరువాతను ఏమిజరుగును? దేశము (ప్రజలు) నకు ఏమిఫలితము కలుగును? నేఁటి దినముననే నిది చెప్పఁబోవుచున్నాను. స్వరాజ్యమన నెట్టిదో చెప్పినాఁడను. స్వరాజ్యమన ఆంగ్లేయులను వెడలఁగొట్టి మనయధికారమును స్థాపించుట కాదని మనమిత్రులగు కేల్కరుగారు (Mr. Kelkar) ఇదివఱకే చెప్పినారు. కొంతమందిని వెడలఁగొట్టవలయును. రాజును వెడలఁగొట్టి ఆయనయధికారమునొకరిచేతులలోనికిలాఁగుకొనుట స్వరాజ్యము కాదు ప్రజలహక్కులను చేతులలోనికి దీసికొనుట యని దానియర్థము. ఒకదేశము (nation) ను బానిసతనములో నుంచుటవలన ఇంగ్లాండునకు లాభమేమైనకలిగినదా యనిజాగ్రత్తగ నాలోచించునెడల, ఇంగ్లాండు యొక్క అధికారములోనుండు సామ్రాజ్యముయొక్క రాష్ట్రములకును, దేశములకును ఎప్పుడో యొకప్పుడు ఇంగ్లాండు స్వతంత్రము నీయవలయునని ప్రస్తుతము సకలప్రపంచస్థితినిఁబట్టి తెలియుచున్నది. ఇదియెప్పటికైనను తటస్థించవలయును. ఇది జరిగి కావలయును; కాని, మీరుమాత్రమేమియుచేయనియెడల అది జరుగదు. రాత్రియంతయు మేలుకొని

దొంగవచ్చినప్పుడు నిద్రపోవునట్టిస్థితివంటిది మీదిఅగును. కాలము సమీపించుచున్నది; ఒకవేళ ఈ ప్రపంచములో ఇతరదేశములలో (nations) —సంభవించుచున్న మార్పుయొక్క స్వభావము దేవునికృపవలన మీకనుకూలమగును. కాని, సమయము (time) అనుకూలించునెడల మీరు మేల్కొనియుండుచో మీకు లాభకర మగును. లేనియెడల, మీరొకసారినిద్రించుచో మీ రెల్లప్పుడు నిద్రించవలెను. ఇందువలన మీకు స్వరాజ్యపుహక్కులు లభించినను ప్రయోజన మేముండును? కానున్నదాని స్వరూపమును (picture) సంగ్రహముగ తెలిపెదను.

పీష్వాలకాలములో నేమితటస్థించినది? దానికొఱకు మనము చరిత్రము నించుక పరీక్షింపవలయును. పీష్వాలకాలములో మహారాష్ట్ర దేశపరిపాలనము బాగుగ జరుగుచుండెను. పీష్వాలయొక్క రాజ్యమును ఎల్ఫిన్స్టన్ (Elphinstone) దొర చెడఁగొట్టి అది చేసినపిమ్మట కమిషనర్ (commissioner) అయ్యెను. నేను చెప్పుచున్నదానికి ఆదొరయేసాక్షి. పునహా మహాపట్టణము అంతపెద్దదైనను (దానిలో) రాత్రియందు దారిదోపుడులు (docoities) జరుగలేదు. మద్యపానము లేకుండెను; అది బొత్తుగ నిషేధింపఁబడెను. నానాఫడ్నవీసువలన నేర్పాటుచేయఁబడిన జమాబందివిధానము తర్వాత ననుసరింపఁబడియున్నది, (copied). ఇంతియకాక, సర్కారులెక్కలెట్లుంచవలయునో తెలుపుశాస్త్రముపీష్వాలరాజ్యకాలములో మనలో నేర్పడినది; ఆలెక్కలేయిప్పుడు నుంచఁబడుచున్నవి. రాష్ట్రముల నెట్లు పరిపాలింపవలయునో మనకు తెలియును. భోజనకాలమందొకానొకసర్దారు ఫలానివానితో మాటలాడినాఁడను సమాచారము నానాఫడ్నవీసునకు (వెంటనే) తెలియునట్టిరీతిగా నానాఫడ్నవీసుయొక్క గూఢచారశాఖ(C.I.D;) యుండెను; (ఆహ్లాదము). ఒకపర్యాయ మీక్రిందిసంగతి తటస్థించినదట. ఖోపోలీఘాట్ (Khopolighat) మార్గముగా నొకపల్లకిలో ఇంగ్లీషువారి రెసిడెంటునకుబొంబాయి గవర్నమెంటువారు మందుసామానులపంపించిరి. ఫలా

నాదినమున రానున్న ఆపల్లకిని ఘాటుమీఁద నాపవలసినదని వునహోద ఫ్తార్ (daftar) నుండి హుకుము వెడలినది. ముందు సామాను పల్లకిలో వచ్చుచున్నదను సమాచారము దానికి (దఫ్తార్‌కు) తెలిసినది. తరువాత 'మాపల్లకి నెందుల కాపఁబడినదని రెసిడెంటు మొఱపెట్టెను' (complained). అందుపై " దానివిషయమై మీరే ఆలోచించి చూచుకొనుఁడు. మేము పల్లకిని జప్తి (attached) చేసినాము; పోనీయము. ఎక్కడ నేమిజరిగినదో దానిని మారాజునకు తెలియపఱచవలయును. కాబట్టి యిట్లు మేమేచేసినాము." అని నానాఫడ్నవీసు నొద్దనుండి ఆయనకు జవాబువచ్చినది. ఇట్లాయనకు చెప్పిరి. గూఢచారశాఖ (C. I. D) కావలయును. ఏవరక్కఱ లేదనెదరు? రాజునకు సమాచారము తెలియనియెడల, ఆయన పరిపాలనము జరుపఁజాలఁడు. గూఢచారశాఖ (C. I. D.,) తో మాకు తగదా లేదు. వారుపనిచేయు పద్ధతినిగూర్చియే మాతగవు. (ఆహ్లాదము, శృణు, Hear). ఆపద్ధతి మన అధికారములో లేదు. పరిపాలనము జరుపుటకని అన్నిశాఖలును (departments) ఉండవలయును. పోలీసు (శాఖ) కావలయును, గూఢచారశాఖ (C. I. D.) కావలయును, రివిన్యూ (శాఖ) కావలయును, న్యాయశాఖ (Judicial department) కావలయును. అన్నిశాఖలును కావలయును. అయినను కష్ట మెక్కడనున్నది? ఒక్కటేవిషయములో కష్టమున్నది. అన్ని (శాఖలు) ప్రజలయొక్క—(మనయొక్క) అధికారములో నుండవలయును. ఇందులోమాత్రమే కష్టమున్నది. ఆంగ్లేయులు అత్యంతనాగరకు లనియును, మనముకూడ నాగరకులము కావలయు ననియును,అభిప్రాయము చాలనుంది కలిగియున్నారు. నాగరకత నెవఁడపేక్షించఁడు ? అన్నిసంస్కరణములు కావలయును. నానాఫడ్నవీసు కాలములో ఉత్తరములు పంపవలసియుండెను, ఇప్పుడు గూఢచారశాఖ (C. I. D.) వారు తంతిని పంపెదరు. సదుపాయములు (means) దొరకుచున్నవి. వీని నన్నిటిని ఉపయోగించుచు పరిపాలనమును జరుపవలయును. కాని, పీష్వాలరాజ్యకాలములో ఈపరిపాలనా విధానమంత

యము నుండెను. ఆపద్ధతి (system) చెడిపోయినవిమ్మట, ఏమి జరిగినదో ఆలోచింపుఁడు.

పీష్వాలరాజ్య మంతరించినవుడు పీష్వాలస్వాధీనములోనుండిన నాగరు,సతారా, పునహా మొదలగుచోట్లు ఆంగ్లేయులవశమైనవి. అప్పటి పీష్వాయొక్క సహాయులు (Lieutenants) గొప్పసైన్యాధిపతులుగ (generals)నుండిరి. సైన్యమును ఆజ్ఞాపించిన (లేక, నడిపిన) జాగీరుదార్లలోను సర్దార్లలోను గైక్వార్, హోల్కారు,సింధియాముఖ్యులు. వారు ఇంగ్లీషుప్రభుత్వముతో చేరి పీష్వాప్రభుత్వమున ణంగఁద్రొక్కినందున వారిప్పటికిమిగిలియున్నారు. ఇది 1818సంవత్సరపుచరిత్ర. ఇప్పుడు ఈముగ్గురస్థితియెట్లున్నది? బరోడాసర్కారుస్థితియెట్లున్నది? హోల్కారుస్థితియెట్లున్నది? సింధియాసర్కారుస్థితియెట్లున్నది? పునహా చుట్టుపట్లనున్న రాష్ట్రము లేక జిల్లాస్థితియెట్లున్నది? దీనిని ఆలోచింపుఁడు. ఈమూఁడునాలుగు జిల్లాలును ఇంగ్లీషుగవర్నమెంటువారి స్వాధీనములోనికి వచ్చినందున వారిపరిపాలనము క్రమముగా అధికారవర్గముయొక్క చేతులలోనికిఁజేరినది. జనులు చెప్పుకొనునది వినిపించుకొనకపోవుటయే యీయధికారవర్గపుధోరణి (policy). మొదట గవర్నరు, తరువాత కమీషనరు, తరువాత కలెక్టరు, అటుతరువాతకలెక్టరుయొక్క తాబేదారు అసిస్టెంటుకలెక్టరు, మమ్లత్దారు,ఆవలకార్కూన్, ఫౌజ్దారు (Fouzdar),పోలీసుసిపాయి అధికారవర్గమంతయు మొదటినుండి చివరవఱకునిట్టియేర్పాటుగ నున్నది. జనుల క్షేమమైన జరుగవలసినయెడల వారేచేయవలయును. ప్రజలకు లాభకరమైనదిగాని, నష్టకరమైనదిగాని దేనివిషయమైనను పై గవర్నమెంటువారు ఉత్తరువు జారీచేయుదురు. దాని ననుసరించి క్రిందివారు తగుజాగ్రత్త (steps) పుచ్చుకొనెదరు. మొట్టమొదట నీయేర్పాటు మంచిదనుకొనిరి. బాజీరావు పీష్వాప్రభుత్వములోని అల్లరులు అణఁగఁద్రొక్కఁబడినవి. వారప్పుడు సుఖముగనున్నామనిరి. వారు నేతినిచూచిరిగాని, కవ్వమును (rod)చూడలేదు, (హాసము). అటుపిమ్మట క్రమముగా అదికనుపించ నారంభించెను. సర్వాధికారమును అధికారవర్గముక్రిందికి చేరినది. మిగి

లినజనులు విద్యావంతులైరి, (లేకవివేకులైరి). వారరయోమార్గములనువ యోగింపనారంభించిరి. నేను నాగరుకువచ్చుచున్నాఁడనో లేదో అను సమాచారము ఎవరికైనను తెలియవలసినయెడల తంతిని పంపవచ్చును. విద్య కలిగినది. ఈలాభములన్నియు కలిగినవి. కాని, అధికారమంతయు అధికారవర్గముచేతులలోనికి వెడలినది. కంపెనీవారికాలములో కొంత వఱకది వారిచేతులలోనికిఁ జేరినది. 1858 సంవత్సరములో నేర్పడిన ఇండియాగవర్నమెంటుచట్టముప్రకారము అది వారిచేతులలోనికి పూర్తిగ పోయినది. ఆచట్ట మేర్పడి యిప్పటికి 58 సంవత్సరములైనది. ఈ 58 సంవత్సరములలో నేమిజరిగినది ? ఉద్యోగస్థునకు బలము హెచ్చినది ; అతనికి అధికారముకలిగినది ; ప్రజలయొక్క అధికారము తగ్గిపోవనారంభించినది. కులకరణి మాకక్కఱలేదనునంతవఱకు మాకందఱునొకర్లు కావలయును. మనకు వారసత్వపుఅధికారములేవైననుండినయెడల, అవికూడ పోయినవి. ఇనాంకమిషన్ ఏర్పడినప్పుడు మన కది తోఁచలేదు. ఇప్పుడు మనము దానివిషయములో నేమియుఁ జేయఁజాలము. అప్పుడు వించుర్కార్ (Vinchurkar) జాగీర్దారని అనిరి. ఆయన సైన్యాధిపతిగ నుండెను. ఒకరు 10,000 సైన్యమునకును, మఱొకరు 15,000 సైన్యమునకును అధికార్లు (officers)గ నుండిరి. "నీవు 15,000 సైన్యమును పంపవలసినది. నీకు 15 లక్షలరూపాయల నిచ్చెదము, వానిలో 14 లక్షల రూపాయలు ఖర్చుపెట్టుకొనవలసినది. తరువాత, లక్షరూపాయలు తీసికొనవలసినది" అని వారికిఁ దెలిపిరి. వారొప్పుకొనిరి. ఇంటియొద్దకూర్చుండి ఆద్రవ్యమును వినియోగపఱచుకొనవచ్చును. ఇంకేమి ? ఇది యొకగొప్పసూత్రము (principle). అప్పుడు "గవర్నమెంటుపక్షమున యుద్ధముచేయుటకు సైన్యమునుంచుకొనునధికారమును మేముపోఁగొట్టుకొంటిమి." అని యెవరును అనలేదు. ఎవరు నట్లనుకొనలేదు. మనమింటియొద్ద సుఖముగా కూర్చుండి తినుటకు ధన మిచ్చుచున్నారు. గనుక, గవర్నమెంటుమంచిదనుకొనిరి. ఇంకేమికావలయును. ఇట్టిస్థితివలన మనమిట్టి క్షీణదశకు వచ్చితిమి. 50 లేక 60 సంవత్సరములలో రాష్ట్రముయొక్క

అధికారము లన్నియును ఆంగ్లేయాధికారవర్గమునకు వశమైనవి. ఇంత మాత్రమున ఆంగ్లేయాధికారవర్గము చెడ్డదని నే ననుచున్నట్లు మీరు గ్రహింపఁగూడదు, వారు చాల పాండిత్యము, నేర్పుకలవారు. ఇంగ్లండులోని యుత్తమవిద్యార్థులకే యీయుద్యోగములనిచ్చుచున్నారు. వారి సమర్థతలు అధికతరమైనవి కాని, దీనినంతయు నొప్పుకొనినను మననిమిత్తము వారు పనిచేయుచు కష్టనష్టములనుభవించుచు (wear and tear) నుండుట వాస్తవము. ఇంగ్లాండు శీతలదేశమైనందునను ఇదియుష్ణదేశమైనందునను, వారికెక్కువ జీతమీయవలయును. మన మేలుకొఱకువచ్చినందున వారికి కాదనెదరా? (హాసము). ఇవియన్నియు మన మొప్పుకొనుచున్నాము. మనకంటె వారు తఱుచుగా కొంచెమెక్కువ పనిచేయుచున్నారని నే నొప్పుకొనెదను. "మనము పనిచేయుటకు సిద్ధముగానున్నప్పుడుఅది మనపనియే యైనప్పుడు దాని నితరుల కెందులకీయవలయును?" అనిమాత్రమే నే ననెదను. వారు చెడుగుగా పనిచేయుదురని (కూడ) నే ననను. మనపనికిని, మనలాభమునకును హద్దులు (లేక, మితము, restrictions) ఏర్పాటు చేసినందున, మన మనస్సులు బలహీనమగుట కారంభించినవి. మనయుత్సాహము తగ్గనారంభించినది. నపుంసకత్వము (effiminacy) వృద్ధియగుచువచ్చినది. కనుక, ఇది మనకక్కఱలేదు. వారు విద్యావంతులగుటచే వారినక్కఱలేదనను; వారు మంచివారు. వారు వర్తకులు; మీకంటె నెక్కువ తెలివిగలవానిని మీదుకాణములోగుమాస్తా(ఏజంటు, agant) గా నుంచరా? అట్టివా రుండవచ్చును; కాని, అట్టిగుమాస్తా (ఏజంటును) మీదుకాణములోనుంచి, మీరు వెలువల నిలచి, అతఁడిచ్చు ద్రవ్యమునుమాత్రమే పుచ్చుకొని యూరకుండెదరా? ఇది నిశ్చయముగ వ్యవహారసంబంధమగు సమస్య(or ప్రశ్న.) ఈ రాష్ట్రముయొక్కనిర్వాహక మట్లేయున్నది. బరోడావిషయ మేమైనది? బరోడాయొక్క చరిత్రను చూడుఁడు. బరోడాచరిత్రములో నట్టి వ్రాతలున్నవి. ఏదియు క్రమముగా (by degrees) ఆయన చేయఁగలిగినది అక్కడ. క్రమముగాఁ జరుగుట లేదు. బరోడామహారాజుయొక్క

సింహాసనము, (gadi) శాశ్వతముగునట్లు చేయఁబడవలసివచ్చెను. అది పరంపరహక్కు (regular matter of succession) కలదయ్యెను. ఇది చరిత్రలోనిభాగము.

పూర్వము బరోడాయొక్క వ్యవహారములు పునహానుండి నిర్వహింపఁబడుచుండెను. అనగా పునహా పైవిచారణ (supervision)కు లోఁబడియుండెను; తక్కినపనిని బరోడా రాజులు చేయుచుండిరి. ఇతరరాజులవలన (కూడ) జరుపఁబడుచుండి యుండవచ్చును. కాఁబట్టి, యిచట విద్య నేర్చుకొనుటవలన మీరుసిద్ధము (ready) అగుచో, మీరు బరోడాకుఁబోయి నవుకరి నీయవలసినదని అడుగవచ్చును. పునహా, బొంబాయి పట్టణములలో విద్యనేర్చుకొని, అచట జిల్లా మేజస్ట్రీటులుగను, మునసబులుగను, సుభాలు (subhas) గను, దివానులుగ నున్నారు. నాయబ్ దివానులు, హైకోర్టుజడ్జీలు నున్నారు. వీ రక్కడ పనిచేయుచున్నారు. వారివిషయమున యెట్టిపితూరీ (complaint) లేకుండ వారచట పనిచేయుచున్నారు. కాఁబట్టి, అట్లే యిచట జరుగుట కేమియాక్షేపమున్నది? పునహా, సతారాజిల్లాలనుండి మనుష్యులు పోయి, బరోడాయొక్క పరిపాలనము జరగించుచున్నయెడల, వారాపరిపాలనము నావిధముగనే మనరాష్ట్రములో జరుపుట కేమియాక్షేపమున్నది? ఎవరాక్షేపించిరి? దేశము (or ప్రజలు, nation) రెండు తెగలుగవిభజింపఁబడినందున నొకభాగము మహారాష్ట్రజాతి (చారిత్రకకారణమువలన నాంగ్లేయులవశమైనది;) మఱియొకటి స్వదేశరాజుల (chiefs) స్వాధీనములో నుండినది. ఈదేశస్థులు పనిచేయుట కర్హులని యొకభాగము చెప్పుచున్నది. రెండవభాగములోని అధికార్లు వారుపనికిఁగాదని అనెదరు; మనము వారనునట్లేఅనుచు వారివలెనే మాటలాడ నారంభింతుము. రెండుమానములు (standards) ఉన్నవి, రెండువైపులున్నవి. కావున, 'స్వరాజ్యము'నుగూర్చి మాటలాడునపు డేమికావలయును? బరోడాలోవలెనే పునహావిషయములోను, సతారావిషయములోను, అట్టి యేర్పాటు లేల చేయుటకు ఆక్షేపమెచట నున్నదో యిపుడు చూడవలయును. ఇంగ్లీషుగవర్నమెంటువారి అధి

కారము నిలుచును. బరోడామీఁద కూడ అది యున్నది. బరోడారాజు (chief) స్వతంత్రరాజు కాఁడు. పునహాలో పీష్వాలు రాజ్యముఁ జేసినప్పుడు రూపాయిలో 10 అణాలకు 6 అణాలవంతున బాసీన్ (Basse-en) లో సంధిజరిగినది. పునహాసంస్థానము అట్లే నిలిచినయుండినయెడల వారుకూడదానినినిర్వహించుటకు సమర్థతకలిగియుండెడివారే. సతారానాగరులోనువారు నిర్వహించెడివారే. నిజాము రాష్ట్రమునందట్టినిరాఘాకమే జరుగుచున్నది.

ప్రస్తుతపుస్థితి.

1918 సంవత్సరము ఏప్రలు తే 21 ది ఆదివారముసాయంకాలము మదరాను రాయపేటయందలి డాక్టరు: సర్ సుబ్రహ్మణ్యయ్యరుగారి గారీవిలాసమున లోకమాన్య బాలగంగాధరతిలకుగారు "ప్రస్తుతపుస్థితి"ని గుఱించి మహోపన్యాసముఁగావించిరి. ఆనిబిసెంటు అధ్యక్షురాలయ్యెను. ఐదాఱువేల జనులువచ్చిరి. తిలకుమహాశయుఁడు సభకువచ్చునపుడు "వందేమాతర" ధ్వనములు మిన్నుముట్టెను. ప్రారంభమున బిసెంటు సభాకార్యక్రమమును ఉపక్రమించుచు లోకమాన్యుని ఉపన్యసింపఁగోరెను. శ్రీ తిలకుమహాశయుఁడు ఇట్లు చెప్పెను.

"నేఁడు మన మెట్టితీర్మానముచేసికొనినను రేపటి పరిస్థితులవలన నవి విచ్ఛిన్నమగుట సంభవింపవచ్చునని ఇదివఱకే చెప్పియుంటిని. ప్రస్తుతపరిస్థితులు అన్నియు మనకెఱుకలేకయే సత్వరముగా మాఱఁబడుచున్నవి. స్థితిగతులనుబట్టి నేఁడుచెప్పినవిషయములనే రేపును చెప్పవలసివచ్చునేమో చెప్పఁజాలము. ప్రభుత్వమువారు ప్రకటించిన కొన్నిపత్రములనుండి బాహ్యస్థితులను మనము సులభముగ నూహింపఁగలము. సుమారు మూఁడువారములక్రిందట నేను మీసమక్షమున

మాట్లాడినపుడు యుద్ధసందర్భములననుసరించి భారతదేశమునకు స్వరాజ్యమునీయవలెనని బ్రిటిషు ప్రజలకుఁ జెప్పఁబోవుచుంటినని తెల్పియుంటిని. మనయోగ్యతను వారియౌదార్యమును అట్లుంచినను జాతివర్ణమత వివక్షతలును, న్యాయమును, ధర్మమును అట్లుంచినను సామ్రాజ్యము సంరక్షింపఁబడవలసినచో యుద్ధసందర్భములననుసరించి భరతవర్షమునకు స్వరాజ్యము తప్పక యొసఁగవలయును. ధర్మసూత్రములవలనను, అమెరికావారి నిర్బంధమువలనను, ఐర్లండునకు స్వరాజ్యమును ఈయవలసివచ్చినది. ఎందులకు? స్వదేశమునందు తముచే నిరాకరింపఁబడిన ధర్మసూత్రములకొఱకు తాము యుద్ధము చేయుటలేదని ఐర్లండుప్రజలు భావించునట్లు చేయవలయునని ఆంగ్లప్రధానమంత్రి నుడివెను. ఇది యొకకారణము. ఇది బలసుగు కారణమే. అట్లు చేయుటకు అమెరికాదేశాధ్యక్షుఁడగు విల్సనుమహాశయుఁడు కోరుట రెండవకారణము. బహుశా లోకస్వాతంత్ర్యముకొఱకును, లోకశాంతికొఱకును, ఈయుద్ధము జరగుచున్నదని నమ్మకము గలుగునట్లు చేసినగాని యుద్ధమునందు అమెరికా యెంతమాత్రమును పాల్గొనదని చెప్పుటయే ఈవాక్యమునకు అర్థమైయుండవచ్చును. ప్రస్తుతయుద్ధము ఏధర్మసూత్రముల సంస్థాపనమునకు జరుపఁబడుచున్నదో ఆసూత్రములు స్థాపితములగుటయే అమెరికావారి యాశయము. జాతివర్ణవిభేదములను పాటింపక ఆధర్మసూత్రములను లోకమున స్థాపించుటకొఱకే యుద్ధము సల్పుచున్నచో తాము సాధ్యమైనంత సహాయము చేయుటకు సంసిద్ధులమై యున్నామని అమెరికావారు ప్రకటించిరి. పైనిఁజెప్పిన రెండు కారణములవలనను ఐర్లండుకు తత్క్షణము స్వరాజ్యము నొసంగుట తప్పనిసరియైనది. ఈసందర్భమున తూర్పుదేశమునందును, పశ్చిమదేశమునందును, ఉన్నస్థితులను గుఱించి కొంత తెలుపవలసియున్నది. పశ్చిమమున స్థితులు విషమములై యున్నవి. ప్రతిదినమును, ప్రతిగంటయు ఇంకను విపరీతములు అగుచున్నవి. అమెరికావారిసహాయము రాకముందే ఇఁక రెండుమూఁడు నెలలలో జర్మనులు బ్రిటిషుసేనలను నాశనముచేసినచో ఇఁక ఆశలేదు.

ఇంతలోపల బ్రిటిషు పరాసు సేనలు నాశనము చేయఁబడఁజాలవనియు, తమస్థానములను తాము నిలిపికొందుమని బ్రిటిషు పరాసు సేనాధిపతులును, ప్రజలును నమ్మకముతో నున్నారు. జర్మను దౌర్జన్యప్రవాహము నాపుటకు అమెరికను సేనలు సహాయము వచ్చువఱకును యుద్ధము నిలిచిపోవునంతవఱకును, మనస్థానములను మనము పట్టుకొనియుండుటయేగాదు; మనకు కావలసినది. పశ్చిమమున స్థితులు ఇట్లున్నవి. తూర్పు దేశమునఁ జూడ, ఆసియాఖండమంతయు జర్మను దండయాత్రకు గుఱి కానున్నది. రాజకీయ ప్రముఖత్వపుడాంబిక మేమియు లేకయే తూర్పు దేశమున వాస్తవస్థితులను ఉన్నవియున్నట్లు మీయెదుటఁ బల్కెదను. ఆసియాఖండమంతయు జర్మనుదౌర్జన్యప్రవాహమునకు గుఱియగుచున్నది. రష్యాసామ్రాజ్యము విచ్ఛిన్నమైనతోడనే ఆసియాయందలి తురుష్కదేశమును, రష్యాయును, జర్మనుల హస్తగతములైనవి. ఎట్లయిన జర్మనులు ఒకవారములో భరతవర్ష వాయువ్యపు సరిహద్దునకు రావచ్చును. అప్పటికి స్థితులు విషమించును. ఆస్థితి నెదుర్కొనుటకు మనము సిద్ధముగ నుండిన నేతప్ప దైవము మనకు సహాయము చేయదు. దానినిఁగూర్చి మనము యోచించి, తర్కించి, దాని నెదుర్కొనుటకు ఏర్పాటులు చేయవలెను. రాజకీయజ్ఞానియగువాఁడు ప్రజాబలముపై నాధారపడియుండవలెను. ఇప్పుడు రెండుప్రదేశములయందు భయస్థితి గలుగును. ఏషియాయందొకభయస్థితి; యూరపునందొకభయస్థితి. పశ్చిమమునందలి భయస్థితి నెదుర్కొనుటకు అయిర్లండుదేశమున నిర్బంధసైనికశాసనము నుపయోగించుట యొకయుపాయము తమకు నిరాకరింపఁబడని ధర్మసూత్రసంస్థాపనమునకు తాము యుద్ధము సలుపవలయునని అయిర్లండుప్రజలకు తోఁచునట్లు చేసిననేతప్ప ఇది సాధ్యపడదు. ఇది యందఱు నంగీకరించినదే. అయిర్లండు ప్రజాశయమువిషయమున బ్రిటిషుప్రజలను సాధ్యమైనంతవఱకు తృప్తిపఱచిన వెనుక ఆంగ్లప్రభుత్వమువారు అయిర్లండున నిర్బంధసైనికశాసనము ప్రవేశపెట్ట నూహించుచున్నారు. ఆంగ్లప్రధానమంత్రి చెప్పినది ఇదియే. ఈ

ప్రకారము 2 సంవత్సరములలో 50 లక్షలనుండి 70 లక్షలవఱకును సేనను గూర్పవచ్చునని వారు ఊహించుచున్నారు. ఆవిషయమంతయు మనకు అనవసరము. ఆసియాఖండస్థితియే మనము యోచింపవలసినది. ప్రభుత్వమువారు ప్రకటించిన కొన్నివిషయములనుండి దీనినూహింపవచ్చును.

జర్మను నిరంకుశదౌర్జన్యము పశ్చిమమున నిలిపివేయఁబడువచ్చునని ఒకప్రకటనము నందు గాన్పించుచున్నది. పశ్చిమమున నిలిపివేసినచో తూర్పున దాని కవకాశము కలుగనచ్చును. ఇవి నావాక్యములు కావు. ఇప్పటినుండియే యూహింపవలసియున్న ఈమహాకష్టమునుండి మాతృదేశమును సంరక్షించుటకు భారతీయులు సంసిద్ధులై యుండవలయును. ఇదియే మీకుచేయఁబడినవిజ్ఞాపనము. మీరు సంసిద్ధులైయున్నారా? సంసిద్ధులుకాకున్నచో అయిర్లండువిషయమున యోచించిన ధర్మసూత్రముసైన మీవిషయమున పాటింపకయే మిమ్ములను సంసిద్ధులగునట్లు నిర్బంధించుదురు. భరతవర్షస్థితినిసూచించు రెండవప్రకటనము ఆరాజప్రతినిధి ఆంగ్లప్రధానమంత్రి సందేశమును, దానికి రాజప్రతినిధి యిచ్చినయుత్తరమును, మూఁడవది ఢిల్లీలోజరుగనున్న యుద్ధసమావేశము. వీనినన్నిటిని చూచినచో ప్రభుత్వమువారు తమచర్య నిదివఱకే నిశ్చయించుకొనిరనియు, దానిని కొద్దికొద్దిగ నాచరణమున బెట్టుచున్నారనియు నూహింపవలసియున్నది. వారు చేయఁదలఁపెట్టిన విధాన మెట్టిదియో ఇంతవఱకును బ్రకటింపలేదు. పైమూఁడువిషయములను బాగుగా యోచించినవారు భరతవర్ష సందేశవాహకుల ప్రయాణనిరోధసమయముననే యిఁక జరుగనున్న మహానాటకమున ప్రథమరంగము ప్రారంభమైనదని తెలిసికొనఁగలరు. మాకు మొదటరహదారీచీట్లు ఒసఁగఁబడినపుడు ఈచర్య యోచింపఁబడుచుండెను. ఈ విషయమున హిందూదేశాంగమంత్రికిని, రాజప్రతినిధికిని, యుద్ధమంత్రివర్గమువారికిని, ఉత్తరప్రత్యుత్తరములు జరుగుచుండెను. సందేశవాహకులు ప్రయాణమైనప్పటికి రాజ్యాంగవర్గమువారొకతీర్మానము గావించుకొనిరి. రాజ

ప్రతినిధిగారు ఏమిచేయవలయునో, హిందూదేశాంగమంత్రిగారు ఏమి చేయవలయునో, యుద్ధమంత్రివర్గమువారు ఏమిచేయవలయునో నిర్ణయింపఁబడెను. సందేశవాహకులకు ప్రయాణనిరోధమొనరించుటయే ప్రథమకర్తవ్యము. రెండవది, ఎట్టివిధానముననుసరింపవలయునో నిర్ణయించుటకు సభను జేర్చుట. హిందూదేశమునందు సంస్కరణోద్యమమును అణఁచుటకును, హిందూదేశమునందలి మనుష్యబలమును, ఫలసాయమును సామ్రాజ్యోపయోగముకొఱకు వినియోగించుటకును, సామ్రాజ్యసహాయార్థము మనస్ఫూర్తిగ స్వార్థత్యాగమును చేయునట్లు ప్రజలనుద్బోధించుటకును, ఈసభయందు యోచింపఁబడునని తెలుపఁబడినది. వార్తాపత్రికలకు పంపఁబడిన సభోద్దేశములు ఇవిమూఁడే. సభయెట్టిది? మొదట స్వదేశసంస్థానములవిషయము ప్రభుత్వము వారి యోచనకురాఁగా సంస్థానాధిపతులు బ్రిటిషుపరిపాలనమునందు జోక్యముకలిగించుకొనఁగూడదని నిశ్చయింపఁబడెను. బరోడామహారాజుగారు అట్లుచెప్పిరి. మహారాజుల భావములును, ఆశయములును, ప్రజలభావములకంటెను, ఆశయములకంటెను అన్యములుగానుండును; గనుక మహారాజులును యుద్ధనిధితోఁబాటు భారతస్వరాజ్యనిధికిని సహాయము చేయుదురని తోఁచదు. సభాసారాంశమునందలి మొదటిలోపమిదియే. రెండవలోపము, అఖిలభారతశాసనసభలోని అనధికారసభ్యులది. స్థానిక ప్రభుత్వమువారు వివిధసంఘములప్రతినిధులను తమకుఁదోఁచినవారిని నిర్ణయించి సభకుపంపుట మూఁడవలోపము. ప్రతిప్రతినిధికిని తానుప్రాతినిధ్యమువహించుసంఘముతరపున ఒకవోటు ఉండును. ఇట్టిసంఘములు అనేకములు భరతవర్షమునఁ గలవు. ప్రతిసంఘమునకును ఒక్కొక్క వోటునిచ్చుచో ప్రభుత్వమువారి కనుకూలముగా వోటునిచ్చువారి సంఖ్యయే అధికముగానుండును. సభలో విశేషసంఖ్యాకులు ప్రభుత్వమువారిచే నియమింపఁబడినవారగుటచే ప్రభుత్వమువారిచర్యలను ఆమోదించుటయే వారివిధియైయుండును. ఆచర్యలను మనము నిర్బంధముగ

అనుసరింపవలసినదేనా ? (వలదు, వలదు అని ధ్వనులు.) మనకాంగ్రెసు నాయకులు ఈసభకు రావింపఁబడుదురేమో తెలియదు. నేఁటిసభకు అధ్యక్షతవహించిన అధ్యక్షురాలికి ఇంతవఱకును ఆహ్వానము రాలేదు. ప్రభుత్వమువారు జరుపనున్నసభ వారితీర్మానమే హిందూదేశపు అదృష్ట దురదృష్టములను నిర్ణయించును. అదియే ప్రజాశయములపై కడపటితీర్పు అగును. ఇది అయిర్లండు స్వరాజ్యవిషయికసభవంటిదైనను కాదు. ఇది యిట్టిదనిచెప్పుటకు వీలులేదు; ఏమో మోసము. ప్రజాప్రతినిధిసంఘములు ప్రభుత్వమువారికి తమతమరాజకీయ సంస్కరణవిధానములను సమర్పించిరి. వీనిలో అనేకసంఘములు దేశీయసభా మహమ్మదీయ మహాసభలచే నిర్వచింపఁబడిన సంస్కరణముల నామోదించెను. మాంటేగ్యూగారీసంస్కరణములకు ఆమోదముదెలుపవలదా? ఆమోదము దెలుపవలయుచో రాజకీయోద్యమము నడఁచివేయఁబనిలేదు. మాకు స్వరాజ్యమునొసఁగుచో మాతృదేశమును సంరక్షించుటకు మేము సంసిద్ధుల మగుదుము. వారేరాజకీయవిధానమును స్థాపింపఁబోవుచున్నారో, ఏమిచర్యపూనఁబోవుచున్నారో మన కేమియు దెలియదు. సందేశవాహకుల ప్రయాణనిరోధసమస్యవిషయములు ఇండియా కౌన్సిలునుండి కొన్నివిషయములు తెలియఁగలవు. ప్రభుత్వమువారు విశేషౌదార్యమును ప్రకటించిరని ఇండియాకౌన్సిలువారనిరి. మాంటేగ్యూగారిచ్చుటనే యున్నారఁట. ఆంగ్లజాతియంతియు మాంటేగ్యూగారితోడనే యున్నది కాఁబోలు. మాంటేగ్యూగారు ఇచ్చుటనే యున్నారు, గనుక రాజకీయాందోళనాపరులు అవసరములేదఁట! మనకుస్వరాజ్యము నీయరనుట సులభముగ నీయవచ్చును. సందేశవాహకవర్గమువారు ప్రజల పక్షమున స్వరాజ్యముకొఱకు అనఁగా ప్రజలను సంతృప్తిపఱచుటకు అధమము కాంగ్రెసు-లీగువిధానము కొఱకైన ఇంగ్లాండునకు అరుగుచున్నారు. కాంగ్రెసు-లీగువిధానమును, ప్రభుత్వమువారు నిర్ణయించువిధానమును బ్రిటిషుప్రజలయెదుట నుంచుచో అదియైనను ప్రభుత్వ

మువారు మన కియ్యఁబూనుకొనరు. మనముకోరినదానిలో ఏభాగమునో మనకు ఇచ్చెదరు. ప్రభుత్వమువా రవలంబించు రాజకీయవిధానము డిల్లీ సభలో చర్చింపఁబడునేమో తెలియదు. ప్రభుత్వమువా రెంతయిచ్చిన నం తేచాలుననియు, ప్రభుత్వమువారు సభలో ఏదినిర్ణయించిన నదియే పదివేలనియు, సంతృప్తినొందువారు కొందఱుగలరు. ఇదియొకపక్షము వారిచర్య. వా రేదియోయిచ్చిన మనము నిరాకరించినచో సమాధాన మునకు రాఁజాలక ప్రభుత్వమువారు తాము ఈయఁదలఁచినదాని నింకను ఎక్కువసేయుదురనియు, క్రమముగా ప్రజాశయములు ఫలింపనువచ్చు ననియు మఱికొందఱభావము. ఈరెండుచర్యలలో అనుసరింపఁదగినచ ర్యయేదో మీరే నిర్ణయింపవలెను. ప్రభుత్వమువారిభావమును పరికిం పుఁడు. మహాధర్మసూత్రమునకు పోరాడుచున్నామని ప్రజలు తలంపవల యుననుసూత్రమును అయిర్లెండునకు అన్వయింపఁజేసిరి. ఆసూత్రమును భరతవర్షమునకు అన్వయింపఁదగదా? అయిర్లండుప్రజలవలె మనము మనుష్యులముకామా? భారతీయులేమియు షరతును బెట్టలేదు. షరతును పెట్టుటకు మీ రెవ్వరందురని కొందఱందురు. ఇదియొకషరతా? స్వజా తియందనువర్తింపఁబడుచున్న ధర్మసూత్రముకొఱకు పోరవలయునని ఒక నిహృదయమునందు విశ్వాసము నుదయింపఁజేసినఁగాని అతనిని అట్లుపో రుటకు నిర్బంధింపవీలులే దను మనుష్యసహజప్రకృతిని ప్రభుత్వవారికి తెలుపుటయే మనయుద్దేశము. స్వదేశమునందు మీరును స్వాతంత్ర్యము ననుభవించెదరని ప్రజలకు నమ్మకముకలిగింపవలెను. ఇదియొకషరతగునా? ఇది మానుషధర్మము. సహజప్రకృతి మనసహకారము ఫలప్రదమగుటకు మానుషప్రకృతిని ప్రభుత్వమువారియెదుటఁ బెట్టుటయే మనయుద్దేశము. ఇట్టిచర్చలయిర్లండువిషయమున నంగీకరింపఁబడెను. మేము ప్రభుత్వము వారిని తోడ్పడ సంసిద్ధులమయ్యెదమనియు, వాయువ్యసరిహద్దునుండి వచ్చుఏయుద్ధమువలననైన భరతవర్షమును సంరక్షించెదమనియు మేము మా దేశముకొఱకు పోరుచున్నామని మాకునమ్మకముకలుగునటుకు అంతటి

ఉత్సాహముతో పనిచేయఁజాలమనియు, నేను కొలంబోనుండి రాజప్రతినిధికిని, ఆంగ్లప్రధానమంత్రికిని తంతివార్తనిచ్చితిని. ఈవిషయమును ప్రభుత్వమువారు తప్పక యోచింపవలయును. అధికారవర్గమువారు తమకు తోఁచినరాజకీయవిధానమును మనకొసఁగుటకష్టముగాదు. వారు దాని నిదివఱకే రెండుమూఁడుమాసములక్రిందటనే నిశ్చయించియుండిరి. మాంటెగ్యూగారిసంస్కరణవిధానమును ఇంకను ప్రకటింపలేదు. ప్రకటించినచో దానిపై తీవ్రముగుచర్చయు, కొంతకష్టమును గలుగును. ఇదియంతయు ప్రభుత్వమువారికిని, ఢిల్లీసభ కాహ్వానింపఁబడిన సంఘమువారికిని, సంబంధించినది. ఈసభవారితీర్మానమే ఖాయము. అయిర్లాండువిషయమున వర్తింపఁజేయఁబడిన ధర్మసూత్రము మనవిషయమున వర్తింపఁజేయనిచో మనము మనదేశముకొఱకు పోరుటలేదని భావింపవలసివచ్చును. మనము కూలికొఱకు హీనకార్యములకు పాల్పడువారము కాము. ఆంగ్లప్రభుత్వవారు అయిర్లాండువిషయమున స్వయంనిర్ణయసూత్రము నంగీకరించి భరతవర్షమువిషయమున నంగీకరింపఁ దలఁపలేదు. ఇందు మనమేమియు షరతును బెట్టుటలేదు. ఒకజాతిని సహాయము చేయుమని కోరుటకు ముందు ఆజాతివిషయమున ననుసరింపవలసినవిషయమును ప్రభుత్వమువారికి జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుచున్నాము. ఆవిషయమును ప్రజలకు నచ్చచెప్పవలెను. అయిర్లాండునకు ప్రజాశయము నిచ్చుట ప్రజాశయానుగుణ మని నిన్నటితంతీవార్త ప్రకారము లాయిడుజార్జిగారు అంగీకరించిరి. ఆయిర్లాండునకు స్వరాజ్యము నీయనిచో అమెరికానుండి ఆంగ్లేయులు ఊహించినంతటిసహాయము రాదని లాయిడుజార్జిగా రొప్పుకొనిరి; దాని నిప్పుడు పార్లమెంటుసభలో బహిరంగముగా నంగీకరించిరి. అమెరికావారికోర్కెననుసరించియే అయిర్లాండునకు స్వరాజ్యము నిచ్చితిమని పార్లమెంటువారు బహిరంగముగా ప్రకటించిరి. అమెరికాసహాయమును మనము యాచింపఁజాలము. సర్వసామాన్య మని మిత్రమండలివారు ప్రకటించుస్వాతంత్ర్యమునందు

మనకు విశ్వాసము చాలదు. లోకమునం దంతటను స్వాతంత్ర్యము ప్రతిష్ఠింపఁ గోరుచో దానిని భరతవర్షమునఁ బ్రతిష్ఠింపవలదా? రాజకీయాందోళనమును దానివిషయపుచర్చను సంపూర్ణముగ నడఁచి వేయుదురనియు, వీరియొద్ద మీయుత్సాహస్ఫూర్తిగ స్వార్థత్యాగమును, మనుష్యబలమును, ఫలసాయమును, పడయుదురనియు భయమగుచున్నది. మనస్ఫూర్తియనునది హృదయమునుండి రావలయును. మనహృదయములనే కప్పి యుంచి భావములకు ప్రాముఖ్యము నీయకుండినచో మనస్ఫూర్తి యనునది ఎక్కడనుండి వచ్చును? మనలను పశువులనువలె పని చేయునట్లు నిర్బంధించెదరు. భరతవర్షమునకు స్వవ్యవహారమును జన్మస్వత్వము నంగీకరింపనిచో భరవర్షము యుద్ధము సలుపఁ జాలదు. మనము చేయవలసిన దేమి? మనము ధనమును, బలమును సిద్ధపఱుపవలెను. ప్రకృతి యనుమహాదేవత తాను విధించుధర్మములను ఎట్లయినను నిర్వర్తింపఁ జేయు ననుసత్యమును ప్రభుత్వమువారి మనస్సునకు ఎక్కునట్లు చేయవలెను. రాజకీయాందోళనము నడఁచివేయుచో దాని నడచుటెట్లు? ఇంకొకముద్రణశాసనమును, ఇంకొక అరాజకీయ సభలశాసనమును, ప్రబలముగు ఇంకొక హిందూదేశరక్షకశాసనమును ప్రవేశపెట్టుటయే దీనికి ఉపాయము. స్వరాజ్యమునుగూర్చి వారొక్కమాటయైన అనరు. యుద్ధము జయప్రదముగ నంతము కావలయు ననువిషయమును వారు గమనింపరు. భరతవర్షక్షేమలాభములకు సామ్రాజ్యరక్షణము ముఖ్యమని 30 కోట్లజనులకు నమ్మకము గలిగించినచో వారు సామ్రాజ్యసంరక్షణమునకు సంసిద్ధులగుదురు. సామ్రాజ్యరక్షణవిషయము మాత్రమే కాదు. మనస్ఫూర్తిగ ప్రజలు తోడ్పడవలయుననియు, ఇప్పుడున్న రాజకీయతంత్రమే నడచుచుండవలయు ననియు, ప్రభుత్వమువారు కోరుచున్నారు. బహిరంగముగ చర్చించుట మానివేసి కాలపువిషమస్థితిని బ్రిటిషువారికిఁ బ్రకటింపవలయును. గాని బ్రిటిషువా రట్టిచర్య నంగీకరింపలేదు. తమనిధానమును తామే నిర్ణయించుకొని మీరు ఇంగ్లాం

దునకు పోఁగూడ దనియు, హిందూదేశమునలన నైనస్థితిగతులను
గుఱించి మీ రొకమాట నైనఁ బలుకఁ గూడ దనియు ప్రభుత్వము
వారు చెప్పెదరు. మనము భారతీయులసహజగుణములతో కట్టకడపటి
వఱకును పోరి యుద్ధానంతరమున నైనను అయిర్లండువలె స్వయంనిర్ణ
యస్వాతంత్ర్యములను బడయవలయును. మనకు సమయ మిదియే. దానికొ
ఱకుఁ బనిచేయు బద్ధప్రతిజ్ఞులమైనచో దైవము మీకు దోడ్పడును.
అధికారవర్గము వారికి లోనుగా నుండుటకు ఎంతవఱకును మీకు మనో
నిశ్చయముగలదో దైవము పరిశీలింప వేచియున్నది. మనము నిర్ణయించు
కొనినపట్టుదలనే దృఢముగఁ బట్టి యుండవలయును. రూపాయిలో ఏ 4
అణాలో, 5 అణాలో ప్రభుత్వమువారీయఁ దలఁచినంత పుచ్చుకొనుట
మనకిష్టము లేదు. ముష్టివాఁడైనను ఒకదమ్మిడే నిచ్చిన నవతల పాఱవే
యును. మనము ముష్టివాండ్రము కాము. వారిచ్చుదానికంటె నధిక
ముగా నీయవలయు నని మనము పట్టుపట్టినచో అధికముగనే మనకు
లభించును. మీరు పోరవలసినయవసరమును తెలిసికొన నిర్బంధించునం
తటి యవస్థ తటస్థించినది. ప్రభుత్వమువారు నిర్బంధసైనికవిధానము నీ
దేశమునఁ ప్రవేశపెట్టనిండు. మన మేమి చేయవలయునో అప్పుడే నిర్ణ
యించుకొందము. ఎట్లయినను ఇప్పుడు లొంగితిమా మన మధోగతిపా
లగుదుము. ప్రభుత్వమువారు చాలకష్టస్థితియందున్నారని మఱియొక
వాదము చెప్పఁబడుచున్నది. దీనియందర్థము లేదు. కడచిన 150 సంవ
త్సరములు ప్రభుత్వమువారు మనక్షేమలాభముల నేమియు యోజింపక
సామ్రాజ్యమునకు విషమదశ సంప్రాప్తించినప్పుడు మనయొద్దకు వచ్చి
మనసహాయ మత్యవసర మనికోరెదరు. అట్టి ప్రభుత్వమువారు నిజముగ
మనసహాయము నపేక్షించుచో వారు మనయెడఁ దమకుఁ గలఅన్యాభి
ప్రాయమునువిడిచి ప్రస్తుతస్థితిలో మనకు కొంతన్యాయమునొసఁగవలయు
ను. ప్రజలు ప్రభుత్వముకొఱకు సృజింపఁబడలేదు. ప్రభుత్వమే ప్రజలకొ
ఱకు ఏర్పఱుపఁబడినది. ప్రస్తుతపరిపాలనావిధానమే అసందర్భము; ప్రభు

త్వము వారి కాసక్తిలేదు. ప్రజలా అసహాయులు, అసహాయు లగువారి చేతను ఆయుధములు లేకపోలేదు. ఆయాఁయుధము సాత్వికనిరోధము. ఈయాయుధబలమున ప్రభుత్వమువారే ప్రజాభిప్రాయమునకు లొంగె దరు. మనఅసహాయస్థితియందును ప్రభుత్వము మనకుఁ తోడ్పడకున్నచో వారు మనసహాయము నపేక్షించుటయే అనవసరమని ప్రభుత్వమువారికి నచ్చ జెప్పవలయును. ఇదియే ప్రస్తుతపుస్థితి. ప్రజలలో తమ కిష్టము వచ్చిననాయకులను నియమించి ప్రభుత్వమువారు తమపనులను సాగిం చుకొనుచున్నారు. రాజకీయాందోళనము నంతను నిలిపివేయవలయు నని ప్రభుత్వమువారుకొందఱు నాయకులతోఁ బలుకుదురు. పశ్చిమము నందువలె తూర్పునందును, ఆసియాఖండమున యుద్ధభయము గలుగు చున్నది. దీనినెదుర్కొనుట కేర్పాటులు చేయఁబడెను. వాని నిదివఱకె చెప్పియుంటిని. మనము 50,100 లక్షలసేనను సామ్రాజ్యమునకు ఒసఁ గఁగల మనియు. దానిని ప్రభుత్వమువా రంగీకరించినచో తూర్పునఁ కాని పడమటఁగాని ఎచ్చటనైన సామ్రాజ్యమును రక్షింపఁగల మనియు నమ్మకము చెప్పుచు మనయాశయములను దెలుపుచు అమెరికాఅధ్యక్షు నకు ఒకఉత్తరమునందు దెలిపితిమి. హిందూదేశ మొక్కటియే సర్వ శక్తియుతమైనది. ఈమహాసంగ్రామానంతరమున బ్రిటిషువారియందు వర్ణవిభేదచింత యుండు నని నాకుఁ దోఁచుచున్నది. భారతస్వరాజ్య మును నిరాకరించినను, యుద్ధమును సక్రమముగా నడపవచ్చు నని హిందూదేశప్రభుత్వమువారూహించుచున్నారు. మాతృదేశసంరక్ష ణమునకు మనము సంసిద్ధులముగాని అన్యదేశీయులలాభములకు ఉండు దేశమును రక్షింప సంసిద్ధులము గాము. హిందూదేశప్రభుత్వమువారు ప్రస్తుతస్థితులను గ్రహించి రని భావించెదను. మీరడుగుచుండుదానిని మఱింతతగ్గించుటకును, మిమ్ము నిర్బంధించుటకును వారు ప్రయత్నిం తురు. మనము ఓపికతో వేచియుండి మన మిదివఱకు నిర్ణయించుకొనిన అత్యల్పసంస్కరణము లగు కాంగ్రెసు-లీగువిధానములనే పట్టుపట్టి

సాధింపవలెను. మనకు షరతులను జెప్ప నవసరము లేదు ; గాని మనలను గూడ మనుష్యులవలె నితరులతో సమానముగ నాదరింపవలయు నని కోరుచున్నాము. మనకు ఉత్సాహమును, హృదయపూర్వక మగుభావమును ఉండవలయు ననినధర్మమాత్రము ననుసరించి మనుష్యధర్మవిధముగ మనల నాదరింపవలెను, అట్లు ఆదరించిననే మనభావబలమును, ఉత్సాహమును ఫలకారియగును. ఇది షరతు కాదు; అవలంబింపఁదగిన సక్రమవిధానము. ప్రస్తుతరాజకీయస్థితి త్వరితగతిని మార్పుల నొందుచున్నది. ఢిల్లీసభవారితీర్మానము అనంతరమున రాజకీయస్థితి మాఱవచ్చును; గనుక మనము సభావిషయమునే మొదట బలవంతముగ ఖండింపవలయును. మననాయకులను తప్పుత్రోవలఁ ద్రిప్పవచ్చును. ఇది వఱకువలె విశ్వాసము నుంచవలసిన నాయకులు కాకపోవచ్చును. ఎట్లయిన నొక్కటే యగును; కాని మనపట్టునుమాత్రము వదలఁగూడదు. యుద్ధము విజయము గలుగునంతవఱకును సాగకుండినచో మనరాజకీయాందోళన మంతయు నిదివఱకన్న మఱింత బలకరముగ సాగింపవలసినసమయ మిదియే. ప్రభుత్వమువారిచర్య తీవ్రముగ ఖండింపఁబడును. అప్పటికి మీరందఱును సంసిద్ధులై యుండవలెను. మీకుఁ బాతికభాగమే కావలయునో, అంతయుఁ గావలయునో మీరే నిర్ణయించుకోవలెను. మననాయకులు కొందఱు ఇప్పుడు సందిగ్ధమనస్కులగుచున్నారని పత్రికలవలనను, ఇతరవిధములను దెలియుచున్నది. వా రెట్లయినఁ గానిండు. మనము మాత్రము పట్టు విడువవలదు. స్వరాజ్యము హక్కు నిచ్చునంతవఱకు మనము మనస్ఫూర్తిగఁ బ్రభుత్వమువారికిఁ దోడ్పడఁజాలము. ఇట్టిమహాప్రభుత్వమైనను లొంగక తప్పదు. ఐర్లండు విషయమున అమెరికావారినిర్బంధ ముండెను. అమెరికావారిసహాయము మనకు లేకున్నను దైవసహాయమును న్యాయమును మనపక్షముననుండి ప్రభుత్వమువారిని నిర్బంధింప నున్నవి. మనము ఓపికతో బ్రయత్నించుచున్నచో ఆసహాయములు మనకు దప్పకసిద్ధించును; పోరు ఆరంభమైనది.

ప్రభుత్వమువారిచేతనే ఆరంభింపఁ బడినది. మనము చెప్పవలసినదంతయు చెప్పినవెనుక ఎవరు జయించెదరో చూడవలసియున్నది. మనకున్యాయము గలిగినపిదప సామ్రాజ్యమునకు సేవఁ జేయఁగోరుచున్నాము. పైనిచెప్పిన ధర్మసూత్రములవలననే మనము సామ్రాజ్యరక్షణమునకు సంసిద్ధుల మయ్యెదము. ఈవిషయమును ప్రభుత్వమువారి ఆలోచనకు నకు తోఁచవలెను. డిల్లీసభవారు మన కనుకూలముగఁ జేసినచో మంచిదే. లేకున్న ప్రభుత్వపక్షము నెదిరించుటకు ప్రజాపక్షమును నెల కొలుపవలెను. పూర్వపుమితవాదులు, అతివాదులు అనుపేర్లు పోయి క్రొత్తపేర్లు వచ్చును. కట్టకడపట యుద్ధస్థితివలనను, కాలసందర్భము వలనను మనయాశయములు ఫలించి తీఱును.

అనంతరము అధ్యక్షురాలగు ఆనిబిసెంటు సభను ముగించుచు రష్యావిచ్ఛేదముతో ఏషియాస్థితులు మాఱిన వనియు, ఈసందిగ్ధసమయమున హిందూదేశసంరక్షణార్థము సేనను గూర్చి యుంచి మాతృదేశమును గాపాడుట యవసరమనియు, పూర్వము భారతీయుల మగుమనము స్వరక్షణకు సమర్థులై యుంటిమి. గాని 1878 సంవత్సరమునుండి మనకు సహాయులమైతిమనియు, సాధించి మనయాశయములను బడయుటకిదియే సమయమనియు, యుద్ధారంభముననే భరతవర్షమున సేనలను తయారు చేసి యుంచినచో మన ముత్సాహపూరితులమై సామ్రాజ్యమును రక్షించి విజయము బడసి యుండెడివార మనియు, మనము యుద్ధము నలుపవలసియున్నచో స్వాతంత్ర్యయుతులమై సామ్రాజ్యపౌరులవలె నుండు రని మనకు నమ్మకము నీయవలె ననియు లోకమాన్య తిలకుగారి హితోపదేశనిర్వహణమున చెన్నరాష్ట్రి మెన్నటికిని వెనుకఁ బడ దని ప్రజలతరపున శ్రీ తిలకుమహాశయమునకు నివేదించుచుంటిననియు చెప్పెను. వందేమాతరమను ధ్వనులతో సభ ముగిసినది.

ఉపసంహారము.

శ్రీతిలకుగారు 1916 సంవత్సరమువఱకు చేసినపని యిదియని 12-వ పుటలో చెప్పియున్నాము. ఇటీవల వారు ఇంగ్లాండునకు వెళ్లి కాంగ్రెసుప్రతినిధులతో కలసి మనదేశము మేలునకై పడినపాట్లు పత్రికలవల్ల అందరికిని తెలిసియే యున్నది. ఇప్పుడు మనకు ప్రసాదింపబడ్డ రాజ్యాంగసంస్కరణములకు వీరినిరంతరకృషియే ముఖ్యకారణ మని కూడా చెప్పి యుంటిమి. ఈసంస్కరణములగూర్చి కొంత వివరించి ఈగ్రంథమును పూర్తిచేసెదము. మితవాదుల కుట్రలవల్లను, బ్రాహ్మణేతరుల పోరబాట్లవల్లను కాంగ్రెసు-ముస్లిమ్‌లీగువారు కోరినసంస్కరణలు మనకు లభించినవి కావు. శ్రీతిలకు, గాంధి, పండితమాళవ్యా మొదలగువారిసహాయముతో మరింత కృషిచేసినగాని మనకు సంపూర్ణాధికారము రాచాలదు.

రాజకీయసంస్కరణములు-గవర్నమెంటు.

ఇప్పటి రాజ్యాంగవిధానమును గుఱించి చెప్పుట అనవసరము. ప్రజాభిప్రాయమునకు బద్ధులుకాని కార్యనిర్వాహక సభ్యులతోఁ గూడుకొన్న ఒక అధికారవర్గము (Bureaucratic Government) క్రింద మనము చిరకాలమునుండి కష్టపడుచున్నాము. ప్రజల సంరక్షణకు ఏర్పడ్డ కార్యనిర్వాహకసభ (Executive Government) యొక్క చర్యలు ఎంత అధర్మములు, అక్రమములైనను దానిని లోంగదీసి ప్రజాభిప్రాయప్రకారము నడచునట్లు చేయుటకు సమర్థతలేని చట్టనిర్మాణసభ యొకటి మనకు సంప్రాప్తమై యున్నది. ఇట్లుండఁగా ఇటీవల పోసగిన ఐరోపామహా సంగ్రామమున మనదేశస్థులు ధీరతనము వారికి చూపిన ప్రభుభక్తి విశ్వాసములును, సంగ్రామమునకై మనశక్తికి వంచన లేకచేసిన మనుష్యసహాయము, ద్రవ్యసహాయములుఅమూల్యము లగుటచే బ్రిటీషు మంత్రివర్గమువారు హిందూదేశమున బాధ్యతా

యుత ప్రభుత్వమును (Responsible Government) నెలకొల్పుదుమని వెల్లడిపఱిచిరి. శాసననిర్మాణసభనుండి ఎన్నుకొనఁబడిన కార్యనిర్వాహక సభ్యులను నియమింపను, లేక తొలగింపను అధికారముగల ప్రజాసభయొక్క ప్రభుత్వమునకే బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వమని పేరు. ఈశాసననిర్మాణసభాసభ్యు లప్పుడప్పుడు ప్రజలచే ఎన్నుకొనఁబడుదురు. కాఁబట్టి శాసననిర్మాణకర్త ప్రత్యక్షముగ సభ్యులదే అయినను, వారు ప్రజలవలన ఎన్నుకొనఁబడిన సభ్యులైయుండి ప్రజాభిప్రాయము ననుసరించి నడచువారగుటచే, నిజముగ శాసననిర్మాణకర్త ప్రజలదే అని భావింపవలసియున్నది. ఈశాసననిర్మాణసభ్యులు తమకును, తమద్వారా ప్రజలకును బాధ్యు లగుమంత్రివర్గమును ఏర్పఱచుకొనుట విధియై యున్నది. శాసననిర్మాణసభ్యులకు మంత్రివర్గము బాధ్యమై యుండవలయును. అనఁగా శాసననిర్మాణసభ్యులకు మంత్రివర్గమున నమ్మకము పోయినవెంటనే అట్టిమంత్రులు వారిపదవులను వదలవలయును. ప్రజాభిప్రాయమును పొందనిది వారిపై ఎట్టిపన్నును విధింపరాదు. మఱియు వారి ఇష్టము లేక తమమంత్రులు ఇష్టానుసారము కోశములోని ద్రవ్యమును ఖర్చుపెట్టరాదు. ఇట్టిప్రభుత్వమే బాధ్యతాయుత (జబాబుదారీ) ప్రభుత్వము.

న్యాయశాస్త్రమునందు మంత్రి చేయుప్రతికార్యమునకుబాధ్యత మంత్రిదై యున్నది. పై నుదాహరించిన మంత్రియొక్క బాధ్యతకును ఇప్పుడు చెప్పెడు బాధ్యతకును ఏవిధమైన సంబంధము లేదు. ప్రభుత్వమువా రెల్లప్పుడు మంత్రిద్వారా చర్యను నడపుదురు. కాఁబట్టి మంత్రి చేయు ప్రతికార్యమునకు బాధ్యత మంత్రిదై యున్నది. ఇందుకు దృష్టాంతము.—అవసరము లేనిది ఇప్పుడు సైనిక ప్రభుత్వమును మంత్రివర్గమువారు స్థాపించినయెడల, అట్లు చేసినందులకు న్యాయప్రకారము మంత్రి జబాబు చెప్పవలసియున్నది. ఈరెండు విధముల బాధ్యతలను వహించే మంత్రివర్గము ఏర్పడినయెడల అద్దానినే బాధ్యతాయుత

ప్రభుత్వ మనెదరు. పార్లమెంటుసభవారివల్ల మనకువాగ్దానము చేయఁబడిన బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వస్వభావము ఇదియే.

ఈప్రకటనలోని విధానములను నెఱవేర్చుటకే ఇండియామంత్రిగారు (State Secretary of India) రాజప్రతినిధియగు వైసిరాయిగారును కొన్నిసంస్కారణములను ప్రకటించిరి. అట్టి సంస్కారణముల లోని విధానములను మనదేశమునందలి రాజకీయసభలు పరిపరివిధములుగా విచారించుచున్నారు. ఆసంస్కారణముల విధానముపై ప్రజాభిప్రాయమును తెలుపుఁడని సంస్కర్తలు కోరియున్నారు. స్వయంనిర్ణయ స్వాతంత్ర్యాధికార ప్రభుత్వమును (Right of Self-determination) యుద్ధానంతరమున ప్రపంచములోనుండు ఎల్లదేశములలోను నెలకొల్పవలయునని ఐరోపాదేశములోని బలిష్ఠములైన రాజ్యము లన్నియు (powers) నొక్కచోటఁ జేరి నిర్ధారణ గావించియున్నందున, నాసందర్భము నెఱిఁగి, ఇండియాదేశవు సర్వజనహితార్థమై, సర్వజనాభిప్రాయమును తనగుండా వెల్లడిజేయుటకు బాధ్యతగల ఇండియన్ నేషనల్ కాంగ్రెస్‌సభ ఒక్కచోటఁగూడి వెంటనే రాజప్రతినిధిగారియొక్కయు మంత్రియగుమాంటాగ్యూగారియొక్కయు సంస్కారణములు ఈసమయమున ఇండియాదేశములోని ప్రజలకు యాశాభంగకరము లనియు, వెంటనే సంపూర్ణరాష్ట్రాధికారమును ఇండియాదేశమునకియ్యవలయుననియు, కేంద్ర ప్రభుత్వమున (Central Government) కొంతవఱకైనను స్వయంనిర్ణయ స్వాతంత్ర్యాధికార ప్రభుత్వమున కెడ మునుచవలయుననియు తెలిపెను. ఇండియాదేశము అంతట బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వమునకు ప్రకృత మర్హత గలదైయున్న దనునాధారముపై బలపఱచి కాంగ్రెసుసభవారీవిధానమును వేడిరి. కాంగ్రెస్ ప్రతినిధులు ఇగ్లాండునందు ఏర్పడ్డ విచారణోపసంఘము (Joint Commitee) ఎదుట సాక్ష్యమునిచ్చి ఇండియా ప్రజాభిప్రాయమును నిరాఘాటముగా తెలిపి కాంగ్రెస్ సభవారు కోరిన సంస్కారణముల నిప్పింప

మని కోరియున్నారు. ద్వంద్వరాజ్యాంగపద్ధతి (Diarchy) బాధ్యతా యుత ప్రభుత్వము కానేరదు కాని, ఏదో ఒకతీరున అధికారవర్గముతోఁ గలసిపోవలయు ననుభావముతో కాంగ్రెస్ ప్రతినిధులు కేంద్రప్రభుత్వ మున (Central Government) ద్వంద్వరాజ్యాంగపద్ధతి(Diarchy) నంగీకరించి రాష్ట్రీయప్రభుత్వమునమాత్రము సంపూర్ణాధికారమును గోరిరి. ఇందువలన మితవాదులలో నాయకులకు భయోద్రేకము కలి గెను. కారణ మేమన, మన మంత గొప్ప కోరికలను కోరినయెడల బ్రిటీషుప్రజలు గొంతెమ్మ కోరికలని భావించి అసలే దేనిని ఇయ్యకపో వుదురేమో అని! అవును, అది నిజమే! మనప్రభుత్వము నిర్వహించు టకు మనము తగినవారమని వారికి తోఁచునటుకు అధికారమునెట్లు వద లుదురు? వారేకాదు, వారిస్థానమున ఎవరున్నను మనకోరికలు కొన సాగనివి, అనియే అనవచ్చును. బ్రిటీషురాజ్యాంగముక్రింద నూటయే బది సంవత్సరము లుండియున్నను, అవసరము వచ్చినప్పుడు నిర్భయముగ ప్రభుత్వము వారితో " మా దేశ వ్యవహారములను సంస్కరించుటకు మాకు తగినశక్తి వచ్చినది. మాఅధికారమును మా కియ్యవలసినది" అని పోరుటకుకూడ మనము నేర్చుకొననియెడల మనచదువు, మన అను భవములవల్ల ప్రయోజనమేమి? ఈసందర్భమున మన దేశములోని ప్రము ఖులలో ఒకరికిని ఒకగవర్నరుగారికిని జరిగినసంభాషణలో వారు "మీకు సంస్కరణములు కావలసిన వానిని నిర్భయముగ కోరవచ్చును. కోరి తుదకు అవి లభించువఱకు ప్రభుత్వముతో పోరాడవచ్చును. కాని కొందఱు ప్రజానాయకుల విషయమై నాకు కలిగిన అనుభవ మెట్టిదో చెప్పెదను వినుఁడు," అన్నారు. గవర్నరుగారు. వారు నాయొద్దకు వచ్చి రాజకీయసంస్కరణములవిషయమున నాసలహాలే (proposals) అన్ని టికన్న మేలైనవనియు, అవి తమకును సమ్మతము లేయనియు చెప్పి పిదప మఱియొక పెద్దమనిషి వచ్చినపుడు వారియొద్దకు వెళ్లి వారి సలహాలే గొప్పవనియు సమ్మతిమైనవనియు చెప్పియుండిరి. గవ

ర్నరువంటివానికి మీ ప్రజాప్రతినిధులు చేయుసహాయ మెట్టిదైనయెడల ఏ కార్యములు కొనసాగగలవు?" అనిరి. ఇదే నిజమైనయెడల మనలో నెవ్వరికైనను వారికి చెప్పఁదగిన సమాధాన మెద్దియో ఆలోచింపుఁడు. సిగ్గుతో తలవంచుకొని అట్టివారు మనప్రతినిధులు కారనియు, మన అభిప్రాయములను బైలుపుచ్చువారు కారనియు బదులు చెప్పవలసినవారమైయున్నాము. వీరుగాక, ఇంకను ఒకతరగతి ప్రజాప్రతినిధులమని చెప్పుకొనువారున్నారు. వీరెట్టివా రనఁగా శ్రీమాంటాగ్యుగారి విధానమును బలపఱచి అంతేచాలు నని చెప్పకపోయినయెడల, అసలు విధానమే యూసిపోవునేమో అని నిశ్చయముగ మనస్సునన్నమ్మియుండువారు. అట్లుచేయనియెడల సైడన్హాంకక్షివారుఅసలుబిల్లునే అణఁగఁద్రొక్కుదురని చెప్పుచున్నారు. ఈరెండవతరగతి ప్రజాప్రతినిధులు మనతో ఐర్లాండుదేశపు స్వరాజ్యవిధానము ఎన్నిమాఱ్లు విఘ్నమైనదో చూడుఁడని చెప్పుచున్నారు. ఈతీరుగా భయపడి 'చిత్తము, మీరెంత ఇచ్చిన నంతేచాలును, మహాప్రభో!' అని దీనాలాపములాడు స్థితిలోనే యుండినయెడల యెన్నటికిని మనకు సంపూర్ణమైన బాధ్యతాయుతప్రభుత్వము లభింపదు. మనవారిలో కొందఱు తాము ప్రభుత్వమువారి అభిప్రాయముల ననుసరించి నడచుటవల్లనే కొన్నిసంస్కరణములైనను మనకు లభించినవి, లేనియెడల మొదలే లేకపోవుననే యభిప్రాయముతో నున్నారు. ఇది కేవలము పొరబాటు. మనవిమోచనము మనచేతిలోనే యున్నది. ప్రతినిమిషమున సహాయము నిమిత్తమై దీనులమై గవర్నమెంటువారివంకనే మనము చూచుచుండినయెడల ఎట్టిమేలును కలుగనేరదు. మిస్టర్ జిన్నాగారు హోంరూలు తరఫునను, ముస్లింలీగు తరఫునను ప్రతినిధులైనను వారు విచారణోపసంఘమునకు (Joint Committee) ముందు యిచ్చినసాక్ష్యములో యాచకులకు వారికిష్టము వచ్చినదానిని అడుగుట కర్హతలేదనిన్ని, ఈసంస్కరణవిషయమున మన దేశప్రజలను అట్టియాచకులుగాఁ దలచి గవర్నమెంటువారికి తోచినంత

ఇచ్చెదమని చెప్పుచుండు అభిప్రాయముతో నున్నారని చెప్పియున్నారు. వీరు కాంగ్రెసు ప్రతినిధులు కాకపోయినను, మన దేశముయొక్క ముఖ్యాభిప్రాయమును వెల్లడిచేసినపుడు ప్రజలకు అట్టి అభిప్రాయ ముండుట మంచిదికాదు; దానిని తొలగింపవలసినదని కమిటిలోకొందఱుకోరఁగా, మీరు సాధ్యమైనంతవఱకు ప్రజ లంగీకరించు ముఖ్యసంస్కరణముల నిచ్చినయెడల అటులే చేయుదుమని చెప్పియున్నారు. మఱియు వారు మాంటాగ్యు విధానములన్నియు విజికీతనముతోను, పక్షపాతముతోను కూడియున్నవని చెప్పిరి. వీరు చెప్పినదే నిజము. ఇట్లు ప్రభుత్వము వారికి చెప్పుటవలన జిన్నాగారు మన దేశమునకు మహోపకారమును చేసినవారై యున్నారు. కాంగ్రెస్ ప్రతినిధులు శ్రీశ్రీనివాసశాస్త్రి, మోచర్ల రామచంద్రరావుగార్లవలన ఏల నిందార్హులు కావలయును. వీరును, వీరికక్షివారును కొద్దిసంఖ్యాకులై యున్నారని వీరి కక్షికి నాయకుఁడైన శ్రీ సురేంద్రనాథబానర్జిగారు ఇచ్చిన సాక్ష్యమున ఒప్పుకొన్నారనుసంగతి శ్రీ శాస్త్రిగారు మఱువఁగూడదు. తామే మన దేశమును వదలుటకు ముందు ప్రజ లెవ్వరును తాము గవర్నమెంటుపక్షము నవలంబించుటవలన తమ మాటపై గౌరవ ముంచ లేదనియు, తాము చెప్పినతీరున నడచుట లేదనియు, బహిరంగముగ ప్రకటించినసంగతి వారు మఱువఁగూడదు. మఱియు విచారణోపసంఘము (Joint Committee) యెదుట సాక్ష్యము నిచ్చిన ప్రముఖులలో కొందఱు యిచ్చట రాష్ట్రీయప్రభువులుగ నుండినవారు రాజకీయవ్యవహారములలో తా ముండినప్పటి ఇండియాస్థితికిని యిప్పటికిని భేద మున్నదని చెప్పినసంగతి శ్రీ శాస్త్రిగారు మఱువఁగూడదు. వీరును, వీరిమిత్రవర్గమువారును ప్రజానాయకత్వము నేలకోల్పోయిరి? వినుఁడు. ప్రజలు రాజకీయవ్యవహారములయం దారి తేరినవారై పూర్వపుతీరున గ్రుడ్డివారివలె నాయకులుచెప్పు ప్రతివిషయమునకు తలలూచక వారుచెప్పినదానిని విమర్శించి మంచి చెడుగులను కనిపెట్టుశక్తికలవా రగుటవల్లనే. ప్రజ లిట్టిస్థితియం దున్న

ప్పుడు నాయకుల నిరంకుశాధికారత్వమునకు భంగము కలుగకపోదు. నాయకులు చిరకాలము కష్టించి ప్రజల రాజకీయవ్యవహారములయందు ఈస్థితికి తేగలిగినందులకు సంతోషించి ప్రజాభిప్రాయమున కనుకూలముగ తాము నడచుకొనవలసినది విధియై యుండెను. శ్రీశాస్త్రిగారు వీరి మిత్రవర్గమిప్పు డేమిచేసిరో కనుఁగొనుఁడు. ప్రజ లీస్థితికి రాఁగానే పూర్వమువలె వారిమాట సాగలేదని కాంగ్రెస్ సభయందుండి తాము చీలిపోయి తమ కక్షతరపున ప్రత్యేకప్రాతినిధ్యమును వహించి ఇంగ్లాందునకుపోయి తమకిట్టియవస్థసంప్రాప్తమైనదనిన్ని మాంటుగ్యూసంస్కరణవిధానముల బలపఱుప వచ్చియున్నామని చెప్పియున్నారు. శ్రీ మాంటగ్యుగారు మన ప్రజాసామాన్యాభిప్రాయప్రకారమే నడుచుకొనవలయునని తామాతురముతో నుండునట్లు చెప్పుచున్నారు. అయితే ప్రజాభిప్రాయమను మాటకు వారిదేశమున ఏయర్థము చేయుదురో ఆయర్థమును మన దేశమునచేయుట లేదు. ప్రజలయభిప్రాయమెట్టులున్నను తమ కనుకూలముగనుండి తాము చెప్పునదే సరియైనది అనిచెప్పు ఏకొలదిమందినైన తృప్తిపఱచుటకూడ ప్రజాసామాన్యాభిప్రాయమును తృప్తిపఱచుటయే యని శ్రీమాంటగ్యుగా రభిప్రాయపడుచున్నారు. సర్ జేమ్సుమేస్టన్ గారిని విచారణోపసంఘమువారు (Joint Committee) అడ్డసవాళ్లు వేయుటలో ఇండియా దేశములో మనము కావించు సంస్కరణములు కొందఱికైన తృప్తికలిగింపఁగలవా? అనియడిగిరి. ఇది ఎంత సరసమగు మాటయో చూడుఁడు. శ్రీ శాస్త్రిగారు, వారిమిత్రులు, కాంగ్రెసునుండి చీలినందులకుగాని, ఆమీఁద వారీవిషయమై చేయుచుండు కృషివిషయమైకాని, కాంగ్రెస్సువారితో దెబ్బలాడుట లేదు. ఇట్టి స్థితిలో మిక్కిలి జాగరూకులును, మితవాదులునైన శ్రీ శ్రీనివాసశాస్త్రిగారు తమ "సర్వెంటు ఆఫ్ ఇండియా" పత్రికలో కాంగ్రెస్ ప్రతినిధి యగు శ్రీ గా॥ పటేలుగారు మొదటినుండి తప్పుదారిద్రొక్కిరనియు ఒకప్పుడైన విచారణోపసంఘమువారు వీరు చెప్పిన సంగతులకు

సానుభూతి నియ్యలేదనియు వ్రాసియున్నారు. శ్రీ పటేలుగారు జాయింటు కమిటీవారి సానుభూతిని సంపాదించుటకు అంత దూరప్రయాణము చేయలేదు. అట్టి సానుభూతిని వారు చూపకపోయినందున శ్రీ పటేలుగారికిగాని, వారి దేశమునకుగాని ఆశాభంగము కలుగనేరదు. ఇతరులవలె తమ దేశీయుల అభిప్రాయమును తెలియఁజేయవలసిన విధాయకమును వదలి, గవర్నమెంటువారి అభిప్రాయప్రకారమే నడుచుకొని యుండినయెడల వీరికిని కమిటీవారి సానుభూతి లభించియే యుండును. పార్లమెంటువారియొద్దకు యాచనార్థమై పోయియుండినయెడల వారి సానుభూతికి ఎదురుచూడవలసినవారే. ఇది ముష్టియడుగుటకు తరుణము కాదని శ్రీ శాస్త్రిగారు తెలిసికొనకపోవుట విచారకరము. శ్రీ దివాన్ మాధవరావుగారిని గుఱించి వ్రాయుటలోకూడ, వారు అడ్డసవాళ్లకు సరియైనజబాబు లియ్యలేదనియు, మొదటచెప్పినకొన్నియంశములను అడ్డసవాళ్లను వేయునప్పుడు దృఢపఱచుకోలేక పోయిరనియు శ్రీ శాస్త్రిగారు వ్రాసిరి. న్యాయప్రకారము సాక్ష్యము నిచ్చునపుడు మొదట కొన్ని యంశములను దృఢముగఁ జెప్పినను అడ్డసవాళ్లలో అవసరమైనప్పుడు వానిని కొంత సవరించుకొనుట విధి. ఇందులో చిత్రమేదియును లేదు. తాముపట్టిన కుందేటికి మూఁడేకాళ్లని చెప్పవలసిన విధి ఎచ్చటను లేదు. శ్రీ తిలకుగారు, శ్రీ పటేలుగారు, శ్రీ దివాన్ మాధవరావుగార్ల సాక్ష్యమువలన జాయింటు కమిటీవారి కంత తృప్తి కలిగినట్లు లేదని శ్రీ శాస్త్రిగారు భయపడుచున్నారు. ఉభయకక్షుల తరఫున సాక్ష్యమును విచారించుటకు మునుపే, తాము చేయనున్న తీర్మానమును మనస్సున నుంచుకొని పక్షపాతబుద్ధితో కూర్చున్నన్యాయమూర్తియెదుట శ్రీ శాస్త్రిగారు వాదించి న్యాయమును బడయుటకు ప్రయత్నించినవారు కాకపోవుటచే వారి కట్టిభయముపుట్టుట సహజము. కాని వారి మనోభిప్రాయముల నీతీరున వెలిబుచ్చుట సరికాదని శ్రీ శాస్త్రిగారి బుద్ధికి తట్టనందుకు చింతిల్లవలసియున్నది. కాంగ్రెసు మహాసభ

వారు ముప్పదిమూఁడుసంవత్సరములు పాటుపడి తుదకు ఫలప్రాప్తినము యుమున కాంగ్రెసు మహాసభానుభవములనుగాని, మూలయుద్దేశము లనుగాని యెంతమాత్రము గ్రహింపలేని శ్రీ పటేలుగారు, శ్రీ మాధవరావుగారును ప్రతినిధులుగా నెన్నుకొనఁబడినందులకు విచారము చెందవలసియున్నదని వ్రాసినారు. ఈపట్టున శ్రీ శాస్త్రిగారి రచనాశైలికి సంతోషింపవలసినదే కాని వారుచేసిన నిందారోపణమునకు కానేరదు. కాంగ్రెసు మహాసభ ముప్పదిమూఁడుసంవత్సరములు కృషిచేసి సంపాదించిన అనుభవ మేమిటిది? వారి ముఖ్యోద్దేశము లేమిటివి? అవి ఎట్టినాయకులలో మూర్తీభవించినవి? అను ప్రశ్నలకు శ్రీ శాస్త్రిగారి వ్రాత అవకాశమిచ్చుచున్నది. ఇంత దీర్ఘకాలానుభవముగల కాంగ్రెసు మహాసభాభిప్రాయముల కనుగుణముగ నడచుకొనుట తమవిధియై యున్నదని తెలిసికొనిన నాయకులలో మూర్తీభవింపవలసినదా? లేక కాంగ్రెస్ మహాజనసభయొక్క అభిప్రాయములను నిరాకరించి, అందుండిచీలి స్వాభిప్రాయమే ఎల్లప్పుడు అమలునందుండవలయు ననువారిలో మూర్తీభవింపవలసినదా? రెండవతరగతివారిలో మూర్తీభవించినదని చెప్పుటకు అవకాశము లేదు. ప్రజాప్రభుత్వమునకు (Democracy) ముఖ్యమైన సంవిధాన మేమన: 1. హెచ్చుసంఖ్యాకులు సభలో తీర్మానించిన ప్రకారము అందఱును నడచుకొనవలయునని గ్రహించుటయు, 2. భిన్నాభిప్రాయములు గలిగినప్పుడు సహనముతో నుండుటయు. శ్రీ శాస్త్రిగారును, వారిమిత్రులును పై రెండుముఖ్యాంశములను పాలించిన వారు కారు. అట్టిస్థితిలో కాంగ్రెస్ మహాసభ యిష్టానుసారము ప్రతినిధులను శ్రీ శాస్త్రిగారు నిందించుట భావ్యము కాదు. ఆంగ్లేయరాజ్యాంగచరిత్రను చూచినయెడల అచ్చట ప్రజానాయకులు ప్రజలు రాజకీయాంశములను చర్చించుటకు శక్తిలేక యున్నంతకాలమును వారికి సలహా యిచ్చుచుండి, ప్రజల కాశక్తిరాఁగానే, వారి యభిప్రాయముల కనుగుణముగ నడచుకొనుట విధాయకమని తెలిసికొని ఏ తిరుగ ప్రవర్తించిరో

శ్రీ శాస్త్రిగారికి తెలియగలదు. దేశీయమహాసభా ప్రతినిధులపై ఇట్టినింద శాస్త్రిగారు మోపుట సరికాదు. ప్రభుత్వమువారిదయకు ఎదురుచూడక, స్థిరబుద్ధి వహించి తామే బుద్ధిసూక్ష్మముకలవా రని ప్రకటింపక, తమ దేశీయమహాజనసభ యుద్ఘాటించిన అభిప్రాయములనే బలపఱచి యుండిన యెడల దేశీయులకృషి సఫలమై యుండియుండును. అనవసరమైన నిందారోపణకు బదులు చెప్పట విధి; సంస్కరణావిషయమై మాంటగ్యూ గారి యొక్కయు, మనప్రతిపక్షులయొక్కయు అభిప్రాయములనుగూర్చి కొంత యాలోచింతము. మహా సంగ్రామమున ప్రభుత్వమువారికి మనము చేసిన గొప్పసహాయములకు కృతజ్ఞతను తెలుపుచు, సంస్కరణలు చేయ వలసినపుడు తాము చెప్పిన దానికంటె ఎక్కువభారము వహించుటకు శక్తిలేనివారమై యున్నామని చెప్పుచున్నారు. అన్నిరాజకీయసంఘముల వారును, ఈవిషయమున వారియభిప్రాయముతో నేకీభవింపక కేంద్రీభూతప్రభుత్వమున (Central Government) కొంతమట్టుకైన బాధ్యతాయుతప్రభుత్వము నియ్యవలయునని యేకకంఠ్యముగఁగోరుచున్నారు. భిన్నాభిప్రాయములున్న అంశముల వదలి అన్నికక్షులవారు ఏకగ్రీవముగ కోరినదానినైనను ఏల యియ్యరాదు? లేక నిశ్చయముగ మన కియ్య వలసినదంతయు యిచ్చుటకు వారికినిజముగ యిష్టములేనియెడల మనలో మితవాదులనెడివారిని చీలదీసి బలిబలీ యని వారివీపులపై తట్టుచు, ఏల యీరాసటన? ఇదివఱలో మాంటగ్యూవైసిరాయిగార్లు సంప్రతించి ప్రకటించిన విధానమునకును, ఇప్పుడుపార్లమెంటు ప్రసాదించినచట్టమునకు ఎంతభేద మున్నదో చూడుడు. మంత్రిని ఏర్పఱచు అధికారము గవర్నరుగారి దట! వారిని తొలగించు అధికారము వారిదే యట!! ఇట్టి మంత్రులప్రభుత్వము బాధ్యతాయుతప్రభుత్వ మెట్లగునో తెలియకయున్నది. ఈమంత్రికన్న, మంత్రిక్రింద పనిచేయవలసిన సివిల్ సర్వీసుద్యోగస్థులను ఎక్కువ గొప్పవారుగఁజేసి, ఈ యుద్యోగస్థులను తొలగించుటకు ఇంగ్లాండులోని పార్లమెంటునకు తప్ప మఱియెవ్వరికిని

అధికారము లేదని కనఁబఱచియున్నారు. ఇట్టి చట్టమునుగూర్చి చర్చింప వలసివచ్చినప్పుడు కాంగ్రెస్ ప్రతినిధులు, 'ఇది సంభావితము కాదు. మేము కోరినదాని నియ్యవలసినది,' అని అడిగినప్పుడు తప్పేమున్నది? అడిగినంతమాత్రమున మనమిత్రులు బొటబొట కన్నీళ్లు కార్చవలసిన దెందులకు? కాంగ్రెస్ మహాసభను, ఇతరసభలను ప్రతినిధులను పంప మని కోరి,చివర కచ్చోటికి కెంతో ఖర్చుపెట్టుకొనిపోయి ఏన్యాయము వివిచ్చ లేక తాము చెప్పినదే వేదమని మాంటగ్యుగారు అనుచున్నారు; ఇది యెంత బాగుగ నుంటున్నదో చూడుఁడు. మనస్సున మాంటగ్యుగారికి మఱికొంత మేలుచేయవలసినదని యున్నట్లు కనఁబడుచున్నది కాని మన ప్రతికక్షులు మన కేదియును ఇప్పింపఁగూడదని యేడ్చుటచే శక్తిలేనిస్థితి లో నున్నారు. మనవిరోధులు మనలో జాతి మతభేదము లుండుటచే ప్రస్తుతము ఎట్టి సంస్కరణములకు అనర్హులమని చెప్పుచున్నారు. ఈవిష యము కొంత ఆలోచింతము. మనలో జాతి మతభేదము లున్నమాట నిశ్చయము. అయితే మునుపటివలె లేదు. ఈదేశమున బ్రిటీషుపాలన నూటయేబదిసంవత్సరములుగ సాగుచుండుటచే నీభేదములు చాల తగ్గి నవి. ఇంగ్లాండున ప్రజలలో పరస్పరభేదము లెట్లున్నవో అట్లే ఇచ్చట నైతె మున్నవి. ఇంతభేదములున్నను,ఇవి యున్నంతమాత్రమున ఇంగ్లాం డునవలె ఒకరినొకరు బాధించుట చంపుటలు లేవు. ఇంగ్లీషువారు కొందఱు వ్రాసిన ఈదేశచరిత్రవల్లనే యిచ్చట ఎట్టి పరస్పరభేదము లున్నను ఈదేశములోని ప్రజలు అన్యోన్యానురాగములతో ప్రవర్తించు నట్లు స్పష్టమగుచున్నది. దీనికిఁ గొంతవఱకు ఇంగ్లీషుప్రభుత్వము కారణ మని చెప్పవచ్చును. శ్రీ కార్మైకల్ ప్రభువు జాయింటుకమిటీవారియెదుట సాక్ష్యము చెప్పినప్పుడు మనలోని పరస్పరభేదములు ఇంగ్లీషువారికిని స్కాచ్ వారికిని, ఇంగ్లీషువారికిని ఐరిషువారికిని యుండేవానివంటివే యని న్యాయరీతిని జెప్పియున్నారు. బ్రిటీషు ప్రభుత్వసంబంధముచేతను, ప్రపంచములో ఇతరదేశముల స్థితిగతులఁబట్టియు ఈదేశములోని భేద

ములు నశించి ప్రజలందఱును ఒకటగుచుండగా ఈ దేశమున కుద్యోగ మునకును, వర్తకమునకుగాను వచ్చిన ఆంగ్లేయులు తామొక ప్రత్యేక జాతిగ ఏర్పడి ఈదేశపు ప్రజలతో ఏవిధమైన సంబంధము లేక ప్రజల కష్టసుఖములు, మంచిచెడుగులు వారు తెలిసికొనక, ప్రజలయందు వారికి నమ్మకము లేక, వారియందు ప్రజలకు నమ్మకము లేకయున్నట్టి స్థితితటస్థించి నందుచే దేశమున కింతకీడు సంప్రాప్తమైనది. కొందఱు నాయకులలో నేవియో కొన్నిస్వల్పభేదములు కలిగినప్పుడు వీరు ప్రత్యేకజాతిగ నేర్పడి యుండుటయే కాక మననాయకులలో కొందఱి కేవియో భేదములేర్పడ్డ ప్పుడు వానిని వృద్ధిచేసి కక్షలు పెంచి మనవారిలో కొందఱను తమ కైవ శము చేసికొని, మనము స్వరాజ్యప్రాప్తికి అనర్హులమని మనవారిచేతనే చెప్పించి తాము లాభము చెందవలయునని యున్నారు. మన దేశాభి వృద్ధిని అడ్డగించుటకు వలయు ప్రయత్నమంతయు చేయుచున్నారు. తుదకు వారిప్రయత్నములు నిష్ఫలములు గాకమానవు. ఈ విషయమై ఇంక నేమియు విస్తరించిచెప్పుట అనవసరము. ఈయిబ్బందికి కారణము మనమేదియు మఱువలేదు గనుక కొన్నిసంగతులు చెప్పినను. బ్రాహ్మణు లందఱు కలసి బ్రాహ్మణేతరులకు అపకారము చేసినట్లు చెప్పెడు అంశము పొరబాటు. బ్రాహ్మణులుగాని మఱెవ్వరుగాని గవర్నమెంటులో గొప్పపద వులను పొంది, వారిచుట్టాలకు, మిత్రులకు ఏదియో ఉద్యోగములిప్పిం చుటయును, తాము తమయుద్యోగములవదలునపుడు వారిని తమ స్థాన మునకు వచ్చునట్లు చేయుటయును ఇదివఱలో అప్పుడప్పుడు జరుగుచున్న సంగతి నిజమే. ఇది దేశమం దంతటను తెలిసినదే. ఇంతమాత్రముచే బ్రాహ్మణులు తక్కినజాతివారిని అణగద్రొక్కిరని చెప్పుట సరికాదు. బ్రాహ్మణులలో సైతము ఎన్నియో తెగ లున్నవని ఎల్లరకు తెలిసినదే. ఇట్టి స్థితిలో బ్రాహ్మణులందఱు బ్రాహ్మణేతరులను కష్ట పెట్టుచున్నారని ఎట్లు చెప్పగలము? కొందఱు గొప్పపదవికి వచ్చినా మనునహంకారము చేత, తక్కినవారిని అనఁగా బ్రాహ్మణులమీఁదను, బ్రాహ్మణేతరులమీఁదను,

క్రైస్తవులమీఁదను, మహమ్మదీయులమీఁదను, వీరు గాక యితర జాతుల మీఁదను తమయధికార పరాక్రమమును నిరంకుశముగఁ జూపుచున్నారు, అని చెప్పఁదగును. ఎచ్చటనో కొందఱు మహామహులు తప్ప తక్కిన వారు సాధారణముగ నైమఱచి నడుచుకొనుసంగతి యందఱకును తెలిసినదే. ఇట్టి అధికారపరాక్రమమును జూపు బ్రాహ్మణులు పదవులలో నుండి న్యాయవిరుద్ధముగ నడచినపుడు, బ్రాహ్మణేతరులతోఁబాటు బ్రాహ్మణులుకూడ వారిని దూషించుచున్నారు. ఇట్టిబ్రాహ్మణులు వేనవేలున్నారని నేను జూపఁగలను. ప్రజాసామాన్యము న్యాయముగా ప్రవర్తింపని బ్రాహ్మణులు గాని, ఇతరజాతివారుగాని అధికారమునకు వచ్చినపుడు తమ స్వాతంత్ర్యమును నిలుపుకొనుటకు అట్టి ఉద్యోగస్థులతో పోరాడుట విధి. అంతేకాని బ్రాహ్మణులకు, బ్రాహ్మణేతరులకు అన్యోన్య ప్రేమానుబంధములు లేవని చెప్పుట సరి కాదు. ఈవిషయమై కాంగ్రెస్ తరఫున ప్రతినిధులు జాయింటుకమిటీవారి యెదుట, సాక్ష్యమును నొక్కి చెప్పియున్నారు.

ఇపుడు కాబోవుమార్పులు.

మన రాష్ట్రమున ప్రతిజిల్లానుండి రాష్ట్రసభకు ప్రతినిధులను ఎన్నుకొనవలెను. ప్రజాప్రతినిధులేగాక సర్కారువారు కొందఱను సభ్యులనుగా నియమింతురు. ఈ రెండుతరగతుల వారిసంఖ్య దాదాపు 125 అగును. ఇదిగాక సామ్రాజ్యశాసనసభ (వైసరాయిగారిసభ) హిందూదేశమునంతటికిని ఉండును. ఇదివఱలో ఈ రెండుసభ లుండినవి, గాని, వీనిలో ఈమార్పులు జరుగనున్నవి.

1. ఇప్పుడు సర్కారుపక్షముననుండు సభ్యులసంఖ్య ఎక్కువ, ప్రజాప్రతినిధులసంఖ్య తక్కువ. అందుచే ప్రజలమాట సాగుటలేదు. ఇఁక ముందు ప్రజలు ఎన్నుకొనువారిసంఖ్య హెచ్చగును.

2. ఈసభలకు ప్రతినిధుల నెన్నుకొనుఅధికారము కొద్దిమందికే

యుండెను. ఇకముందు సర్కారునకు పదిరూపాయల శిస్తు చెల్లించు ప్రతివారికి ఈయధికార ముండును. వీరికి "ఓటర్లు" అనిపేరు.

3. ఇప్పుడు మన ప్రతినిధులు మనతరపున మాట్లాడినను వీరికే అధికారమును లేదు. ఇకను మనప్రతినిధులలో కొందఱను కొన్నిశాఖలలో మంత్రులుగా ఏర్పాటుచేసి వారిద్వారా కొంతరాజ్యభారమును నిర్వహింతురు. ఈఏర్పాటు సామ్రాజ్యశాసనసభలో లేదు

4. ఇప్పుడు రాష్ట్రసభలకు గవర్నర్లు సభాధ్యక్షులుగా నున్నారు. నాల్గు సంవత్సరములు గవర్నరు ఎవరిని నియమింతురో వారును అటుతర్వాత మనప్రతినిధులు ఎవరిని ఎన్నుకొనెదరో వారునుందురు. ఈ యేర్పాటున మనమాట కొంత సాగవచ్చును.

5. ఏశాఖలు మనప్రతినిధుల అధీనమగునో వానియందు కొంత పన్నులు విధించుటకును వానిఖర్చు పెట్టుటకును కొంత అధికార ముండును. మనమంత్రుల యధీనమైన శాఖలలో విద్యాశాఖ యొక్కటి. ప్రారంభవిద్య కావలెనన్న పన్నువిధించి ఖర్చు పెట్టుకో వచ్చును. ఇతరమైన పన్నులు విధించుటయు వాని ఖర్చుపెట్టుటయు ఇప్పటివలెనే యుండును. వీనిలో మార్పు లేదు.

6. సామ్రాజ్యశాసనసభలో రెండు సంవిధానములు ఏర్పడును. క్రిందిసభవారి తీర్మానముల పైసభవారు ఆమోదించవలెను. క్రిందిసభకు ప్రజలుప్రతినిధుల ఎన్నుకోవచ్చును. పైసభకు సభ్యుల ఎన్నుకొను అధికారము రాష్ట్రీయసభ్యులకును, ధనవంతులగు ప్రభువులకు మాత్రమే యివ్వబడినది.

ఈసభలో బాధ్యతాయుతప్రభుత్వము (జబాబుదారీ ప్రభుత్వము) ఏర్పడినచో ఆస్ట్రేలియా, కెనడావలె మనకు హెచ్చుస్వాతంత్ర్యము రావచ్చును. సభలలో ఎక్కువమంది అభిప్రాయప్రకారము మంత్రులు ఏర్పడుదురు. అంతహక్కు మనకింకను రాలేదు. ఇంతకాలమునిరంకుశాధికారుల క్రింద పడియుంటిమి. ఇప్పుడే మనకు సంపూర్ణ

స్వాతంత్ర్య మిచ్చినచో ప్రభుత్వము నిర్వహించ లేమని ప్రభుత్వము వా రభిప్రాయపడిరి. అందుచే కొద్దికొద్దిగ అధికారముల మనకిచ్చెద మనిరి. ఇందుకు కారణము కొంతవఱకు మనలోని మితవాదులే అని చెప్పక తప్పదు. రాష్ట్రసభలలో క్రమేణ అన్నిశాఖలు ప్రజలఅధీనము చేయు దురట! ఆమీఁద కేంద్రప్రభుత్వమునకూఁడ మనకీఅధికారము లభించు నట!! ఇప్పుడు రాష్ట్రసభలలో విద్యాశాఖ, వైద్యశాఖ, పరిశ్రమలు, మునిసిపాలిటీలు, తాలూకాజిల్లా బోర్డులు, డీ.పీ. డబ్లూ శాఖ ప్రజల అధీనముచేసిరి. ఈశాఖలు రాష్ట్రసభలో పలుకుబడిగల మంత్రులు నిర్వహింతురు. ఈమంత్రులు సభలోని ఎక్కువమంది దిష్టపడినట్లు ప్రవ ర్తించవలెను. తక్కినశాఖలు యిదివఱలో పాలింపబడినట్లే పాలింప బడును. కాని కార్యాలోచనసభలో మనవారు కొందరుందురు. వారిని పనిలోనుండి తొలగించుఅధికారము మనకులేదు. ప్రజాప్రతినిధులకు, కార్యాలోచనసభకు (Executive Council) భిన్నాభిప్రాయము కలిగి నపుడు ప్రజలమాట సాగుట కష్టము. ఈసంస్కరణల పదిసంవత్సరములు ప్రజలు ఎట్లుపయోగించుకొందురో చూచి ఆమీఁద మరికొన్ని స్వాతం త్ర్యముల మన కిచ్చెదమని పార్లమెంటువారు ప్రకటించిరి. దీనింబట్టి ఆలోచించగా అమృతసరమున దేశీయమహాసభవారి తీర్మానములు అందఱును శిరసావహించవలె నని నిశ్చయముగ తేలుచున్నది. ఆతీర్మా నము లెవ్వియనిన,—

1. భారతీయులు బాధ్యతాయుత (జబాబుదారీ) ప్రభుత్వమునకు వెంటనే అర్హులని కడచిన సంవత్సరము డిల్లీకాంగ్రెసులో కావించిన ప్రకటనను మరల ప్రకటించుచున్నాము. ఇందుకు విరుద్ధమైన వాదమును ఈమహాసభ వారంగీకరింపరు.

2. రాజకీయసంస్కరణల విషయమై డిల్లీ కాంగ్రెసుతీర్మాన మునే ఈసభవా రామోదించుచున్నారు. సంస్కరణముల చట్టము ప్రజల ఆశయముల తృప్తిపొందింపచాలదనియు, ఆశాభంగకరమనియు అసంపూర్తిగ నున్నవనియు ఈసభ వా రభిప్రాయపడుచున్నారు.

3. స్వయంనిర్ణయసూత్రము ననుసరించి త్వరలో భారతీయులకు బాధ్యతాయుతప్రభుత్వ మొసంగవలయు నని ఈ సభవారు కోరుచున్నారు.

4. సాధ్యమైనంతవఱ్ఱకు ఈసంస్కరణములు జయవంతముగా కొనసాగుటకు ప్రజలు కృషి సలుపుదురని ఈసభవారు నమ్ముచున్నారు. సంస్కరణములకై కృషిసల్పిన రైట్ ఆనరబిల్ మాంటాగ్యుగారికి ఈ సభవారు వందనములు చేయుచున్నారు.

కడపటి మాట.

రాష్ట్ర, సామ్రాజ్యశాసనసభలకు ప్రతినిధుల, ఓటర్లు ఎన్నుకొనవలెనని జెప్పియుంటిమి. ఇందువలన ప్రభుత్వము ప్రజల యిష్టానుసారముగ జరగునా అని మీరు సంశయింపవచ్చును. రాష్ట్రసామ్రాజ్యశాసన సభలకు ప్రతినిధులుగా యుందుమని చెప్పువారు మనయిష్టప్రకారము వర్తించెద మని ఖండితముగ మాట యిచ్చిననే ప్రజలు వారిని ఎన్నుకోవలెను. మనలో కొందరు యిదివరలో మొదట చెప్పిన ప్రకారమునడవలేదు. వీరినే మితవాదులని చెప్పవచ్చును. వీరు ఈపదవికి అర్హులుకారు. వారెల్లప్పుడు నిరంకుశాధికారవర్గము వారి దయ కెదురుచూచుచు ప్రజాభిప్రాయమునకు విరుద్ధముగ ప్రవర్తించుచున్నారు. దేశములోని హెచ్చుసంఖ్యాకుల అభిప్రాయమును గౌరవించక ప్రవర్తించి యున్నారు. వీరిఅభిప్రాయములకు ప్రజాభిప్రాయములకు ప్రతివిషయమున భేదమున్నది. ప్రజాభిప్రాయ ప్రకారము వారు వర్తించరు. కావుననే వారిని ప్రభుత్వమువారు ఇప్పుడుగౌరవించుచున్నారు. ఈమితవాదులు యిదివఱలో రైతులందరును వర్తకులును దుస్థితియందున్నారనియు అందుచే సెటిల్మెంటు, సర్వేలు చేయునపుడు వారిఆర్థికస్థితిగతుల పరిశీలించి శిస్తు, పన్నువిధించవలెనని రాష్ట్రసభలలోను సామ్రాజ్యశాసన సభలలోను గంటలకొలది యుపన్యాసము లిచ్చిమొరపెట్టుచుండిరి. ఇట్టి మితవాదులు సంస్కరణములు ప్రసాదింపబడ్డవెంటనే రాష్ట్రములలో ప్రజల కధీనము కాబోవుశాఖలలో మంత్రుల పదవులు సంపాదించుకొని ప్రారం

భవిద్య మొదలగువానికి ధనము కావలయును కావున పన్నుల హెచ్చిం చుటకు సంసిద్ధులైయున్నామనిరి. వీరు సర్కారువారుచెప్పునది మంచో చెడుగో ఆలోచించక 'చిత్తము, మహాప్రభో' అనువారి తీరున యుంటు న్నారు. మంత్రులపదవి తమకేలభించును కావున సర్కారువా రేదిచేసి నను వీరామోదించుచున్నారు. తినుటకుకూడు, కట్టుకొనుటకుబట్ట లేని ఈరోజులలో గొప్పఉద్యోగములు, హెచ్చుపన్నులుమననెత్తినపెట్టుటకు ప్రయత్నించుచున్నారు. మంత్రులజీతము కార్యాలోచనసభలోని యూరోపియన్ మెంబర్లతో సమానముగ యుండవలెనని వీరీమధ్య ఇంగ్లాండున విశ్వప్రయత్నముల చేసిరి. జ్వరములవల్ల కోట్లకొలది మన వారు చనిపోయిరి. అందులో రైతులు విశేషముగ చనిపోయిరి. వీరి నెత్తిన మరల పన్నుల తెచ్చిపెట్టినచో భరించుటకష్టము. తెనుఁగు పత్రి కలవారుకూడా మితవాదులపక్షమును కొంత అవలంబించుచున్నారు. పత్రికలు ఒకప్పుడు ఒకపక్షమునను మఱొకప్పుడు మఱొకపక్షమునను వ్రాయుచున్నారు. ప్రజాభిప్రాయముల చక్కఁగ వెల్లడిచేయని పత్రికలవల్ల లాభమేమి? పంజాబున ప్రజలు ఎదురుతిరిగి రనుమిషమీద సైన్యముచే వందలకొలఁది ప్రజలను కాల్పించి ఎంతోకష్టములు పెట్టిరి. మితవాదులు ఈసందర్భమున ఏమియు చేసినావారు కారు. ఇంకను వారిలోపములు ఎన్నియోకలవు, కాని, ప్రజాభిప్రాయప్రకారము వారు వర్తించుట లేదు కావున ప్రజలు వారిని ప్రతినిధులుగా ఎన్నుకో కూడదని మరల నొక్కి చెప్పుచున్నాము. జాతీయవాదులలో ప్రముఖులును హెచ్చువిశ్రాంతికల వారిని ఎవరికి భయపడక ప్రజాభిప్రాయమును సభలలో నిరాఘాటముగ చెప్పువారిని ప్రజలు ప్రతినిధులుఁగా ఎన్నుకోవలెను. అప్పుడే మనమా టకు పలుకుబడి యుండును.

ప్రతినిధుల ఎన్నుకొను పద్ధతి.

ఇది మీకు కొంతవఱకు తెలిసియే యున్నది. తాలూకాబోర్డు న్నదికద! దీనిసర్కారువారేర్పాటుచేసిరి. ప్రతిసంవత్సరము మనమిచ్చు పన్నులలో కొంతపైకము సర్కారువారు తాలూకాబోర్డున కిచ్చు

చున్నారు. ఈపైకము స్కూళ్లకు, రోడ్లకు, ఆసుపత్రులకు బోర్డుమెంబర్ల ద్వారా ఖర్చు పెట్టించుచున్నారు. ఈమెంబర్లుతాలూకాలోని గొప్ప వారు; ప్రజలతరఫున ఎన్నుకోబడ్డవారు. వీరికే సొమ్ము ఖర్చుపెట్టు అధికార మివ్వబడి యున్నది, వీరు మనప్రతినిధులు. మన "ఓటు" మనము వీరి కిచ్చినందున వీరి కీఅధికారము లభించినది ఇట్లే రాష్ట్రసామ్రాజ్య సభలకుకూడా మనఓట్లవల్ల ప్రతినిధు లేర్పడుదురని తెలియనవలెను. 'ఓటు' అనగా సమ్మతి లేక ఇష్టము అనిఅర్థము. ఒకరికి ఓటు యిచ్చుచున్నా మనగా వారిని ప్రతినిధిగా ఒప్పుకుంటున్నామని అభిప్రాయము. ఈ ఓటు ఇచ్చుఅధికార మెవ్వరి కున్నదనగా వారిపేర్లు గలపట్టీని సర్కారువారు ప్రకటింతురు. ఈపట్టీలో పేర్లున్నవారే ఓట్లనిచ్చుటకు అర్హులు. ఇతర దేశములలో ఈ ఓటర్లసంఖ్య చాలఎక్కువ. జబాబుదారీప్రభుత్వము మన కిప్పుడిప్పుడే సర్కారువారు ప్రసాదించినారుకావున మనలో ఓటర్ల సంఖ్య తక్కువయేను. మనలో అందరు చదువునేర్చుకున్నయెడల అందరికిని ఈఅధికారము రావచ్చును అందులకై మనముసదా కృషి చేయవలెను. ఓటు యిచ్చుపద్ధతికి 'ఎలెక్షన్' అందురు. రాష్ట్ర, సామ్రాజ్య శాసనసభలకు ఎలెక్షను వచ్చినపుడు అనగా ప్రతినిధుల ఎన్నుకోవలసినప్పుడు కొందరు పెద్దలు ప్రతినిధులుగా యుంటామని ప్రజలకు (ఓటర్లకు) తెలియచేస్తారు. అనేకులుతమ్మే ఎన్నుకొందురను ధైర్యముతో వచ్చెదరు. వీరిని కాండీడేట్లని చెప్పెదరు. ప్రతినియామకుడును ప్రతినిధిగా యుండ తగిన వాడని ఇద్దరు ఓటర్లు సర్కారునకు వ్రాతమూలకముగ తెలియ చేయవలెను. ఎవరిని ఈతీరున ఓటర్లు నియమింతురో వారికేసమ్మతుల నియ్యవలెననెడి నియమము లేదు ఎన్నికలప్పుడు తమకుతోచిన వారికి ఓట్లు యివ్వవచ్చును. సర్కారువారు ఎన్నికలకు (Election) ముందు ఫలానివారు నియమింపబడి రనియు, ఫలానిరోజున ఫలానిచోట సమ్మతుల ఇయ్యవలెననియు, ముందుగ గెజటున ప్రకటింతురు. ఎన్నికలు సక్రమముగ జరగుటకు ఒకఉద్యోగస్థుని ఏర్పాటు చేయుదురు. వీరిని పోలింగుఆఫీసర్ (Polling Officer) అంటారు. ఎన్నికలిచ్చుచోట

ఇతడు కూర్చుండును. ఓటరు ఇతనుండుగదిలోనికి వెళ్లవలెను. వెళ్లగానే కవరు చేతికిచ్చి ఓటరుయొక్క నెంబరు, పేరు, కవరుమూతలోపలి వైపు వ్రాయుమంటారు. వ్రాసినవెనుక కవర నతికించి ముద్ర వేయుదురు. కవరు పైవైపున నియమింపబడ్డకాండీడేట్ల పేర్లుండును. కవరును ప్రత్యేకముగ నుంచబడ్డగదిలోనికి తీసికొని వెళ్లవలెను. ఎవరికి ఓటు యిచ్చుటకిష్టమో వారిపేరునకెదురుగా ఈలాటిగుర్తును పెట్టిగదిలో ఉంచబడ్డపెట్టెలో కవరును పడవేయవలెను. చదువురానివారు నమ్మకమైన మనిషిని వెంట బెట్టుకొని పోయి తమకిష్టమైన పేరున కెదురుగా ఈగుర్తు పెట్టించవలెను. తర్వాత పోలింగుఆఫీసరు పెట్ట తెరచి కాండీడేట్ల ముందర ఎవరిపేర ఎన్నిగుర్తులు పడినవో లెఖ పెట్టును. ఎవరికి హెచ్చు ఓట్లు వచ్చినవో వారు ప్రతినిధిగా ఏర్పాటైనారని గెజటులో ప్రకటింతురు. ఈఓట్లు యిచ్చుపని రహస్యముగా జరుగును. కావున మనమునన్నన ఎవరికి ఓటు యివ్వతలచినామో వారికిచ్చుటలో ఏలాటి యిబ్బందియు లేదు. మర్యాదలకు, డబ్బునకు, గొప్పవారిమొగమోటమునకు ఎవరును లోబడకూడదు; శిఫార్సులు వినకూడదు. ఎవరు దేశసేవకై నిరంతరము పాటుపడెదరో, ఎవరుమాటప్రకారము నడచుకొనెదరో, ఎవరు ప్రజాభిప్రాయమునకు బద్ధులో వారినే ఎన్నుకొనుట మనవిధియని తెలియవలెను. ఈరాజ్యాంగవిషయములు మాచేత్వరలో ప్రకటింపబడు 'రాజ్యతంత్రము' అనుగ్రంథమున ఆబాలగోపాలమునకు తెలియునట్లు విపులముగ వ్రాయబడియున్నది. ప్రతిఓటరును ఈగ్రంథమును సొంతముగ చదివి మనదేశము బాగుపడుటకై అన్నివిధముల ప్రయత్నించవలెను. మొదటి ఎన్నికలప్పుడే (First elections) అనేక భాగముల నుండి ఆక్షేపణఅర్జీలు వేనవేలు రాగలవు. ఇంకను ఈ ఓట్లను సంపాదించు కార్యమెంతఘనమైనదియు, ఇప్పటియాచరణలోనుండు విధానముకంటెయెంతకష్టమైనదియుఓటర్లగొప్పసంఖ్యయే తెలుపుచున్నది. ప్రస్తుత విధానప్రకారము ఎన్నికల నిచ్చుట కర్హులైనవారు, మునిసిపల్ కౌన్సిలులలోను, డిస్ట్రిక్టుతాలూకాబోర్డులలోను బహుకొద్దిమందిమాత్రమే

రిజిస్టరు కాఁబడిన మెంబర్లుగా నున్నారు. ఎన్నికలకై ఎట్టికష్టములపడు చుండునది గతసంవత్సరముల చర్యలవలన అందఱికును తెలిసియే యున్న ది. ఎన్నికలనిచ్చుట కర్హతగలవారును, ఎన్నికలఁ గైకొని సభ్యత్వమును బొందువారును, ఎట్టివిద్యాధికులైనను ఈయెన్నికల సంపాదించుటకు మాత్రము సరియైనపద్ధతుల నవలంబించి యుండలేదని ఒప్పుకొనక తప్పదు. ఎన్నికల నిచ్చుట కర్హతగలవారు సభ్యత్వమును తమ ఓట్ల గుండా పొందినవానినివివిధమైన ప్రమాణములచేతను బంధించుటలేదు. ప్రస్తుతము ఆచరణలోనుండు విధానమునకును, రాఁగలవిధానమునకును మార్పులు మెండు. ఏదోకొంత బాధ్యతాయుతప్రభుత్వముమనకియ్యఁ బడును. సభ్యత్వపదవిని గోరువాఁడు ఎన్నికలనిచ్చువారియెదుట కొన్ని ప్రమాణములకు బాధ్యుఁడు కావలసియున్నాఁడు. అట్లు కోరుట వారి ధర్మము అని జెప్పనచ్చును. తమజిల్లాలో నేయేభాగములో నేసభ్యుఁ డైతే నిర్బంధోచితప్రారంభవిద్యావిధానము (Free and compulsory Primary education) ఏర్పఱచుటకు సర్కారును సమ్మతింపఁ జేయుటకు ఇష్టపడఁడో వానికి తమ ఎన్నికలనిచ్చుటకు ఎన్నికదార్లు సమ్మ తింపఁగూడదు. ఇట్లు ఎన్నికలనుపొంది సభ్యత్వమును పొందిన ప్రతి జిల్లాప్రతినిధి సభ్యులును తమజిల్లాలో నిర్బంధప్రారంభోచితవిద్యావిధాన మునకై పాటుపడుటకు ప్రమాణమునుజేసి అందులకై పాటుపడి అనేకు లగుబీదలకును, అర్హులకును విద్యలఁగఱపుబడుటను దేశమంతయు నొసఁ గూర్చిరేని, అందువలన విశేషజనము విద్యాగంధమునుబొంది ఇఁకను కొన్నిసంవత్సరములకు జ్ఞానవంతమైన ప్రజ లేర్పడుటచే మన దేశస్థితి యేవిధముగ మార్పును జెందగలదో మన మూహింపఁగలము. ఉదా హరణమునకై చెప్పిన విద్యావిధానమువంటిదే పారిశ్రామికవిధానము, ఆరోగ్యవిధానము మొదలగు నవసరములైన యావశ్యకవిధానములు. వీటియందును పై సభ్యులు కృషిచేసి సర్కారున కచ్చుచెప్పినచో పారి శ్రామికవిధానము, ఆరోగ్యవిధానము మొదలగువానిలో సైతముమా ర్పులు విశేషముగ గల్గి ప్రజాసౌఖ్యము విశేషముగ హెచ్చును. ఈపద్ధతి

ననుసరించియే శాసనసభాసభ్యత్వమునుగోరువారు కృషి సలుపవలయును. అట్టివారినే ఏఱి, వారికే తమ ఎన్నికలను ప్రజలివ్వవలయును. ప్రస్తుతవిధానమంతటి సౌలభ్యము ఇఁకను రాఁబోవు విధానమునందు లేదు. ఎందుచేత ననఁగా వేలమందికి అచ్చుచెప్పి, వారియందుండి యధికమైన ఓట్లను బడయుట కష్టమైన కార్యమే. కావున సభ్యత్వమునుబడయఁగోరువారు ఒక్కొక్కస్థలమునసభలఁగావించి ప్రజానురంజనముగా మాటలాడి, వారికితమపూనికను వెల్లడిపఱచినమ్మకము గలిగింపవలయును. మఱియును సభ్యత్వమును బడయఁగోరువారు వారిభావములను దేశభాషావార్తాపత్రికలగుండా వెల్లడిపఱుపవలసియుండును. కావున ప్రతి జిల్లాలోను ఒకవార్తాపత్రిక ఆజిల్లాభాషలో నత్యావశ్యకముగఁ బ్రచురింపఁబడవలయును. మఱియును ప్రతిగ్రామమునందును, తాలూకాయందును, జిల్లాపట్టణమునందును రాజ్యాంగవిధానమును చర్చించుసభల నేర్పఱచి యెన్నికల నిచ్చుటకర్హులను రాజ్యాంగవిధానచర్చలచే శిక్షితులనుగఁ జేయవలయును. ప్రారంభకార్యమును జేయుటలో మనపై అధికమైన బాధ్యత యున్నది. ఎన్నికల నిచ్చువారిని తమవిధానమున శిక్షితులుగఁ జేయుటకై స్వార్థత్యాగులగు దేశసేవకు లెందఱో కావలయును. సభ్యత్వమును గోరువారుసైతము వారియాచరణలలో బహుజాగరూకులై యుండవలయును. అయినను వారు తమపట్టుదలను వదలక ప్రజాభిప్రాయములకై పోరాడవలయును. సమయము వేచియుండి మనలోపములను వెదకుచుండుశత్రువు లనేకులున్నారు. వారు, మనకార్యములనే మన మెప్పుడును దిద్దుకోలేనంత చీలిచిందరవందరలై యుండుప్రజలని మనలను దూరుటకు సిద్ధముగనున్నారు. అట్టివారి వలలలోమాత్రము పడక కార్యనిర్వాహకమును జేయవలసియున్నది. రాజ్యాంగవిధానములో పెద్దల అనుభవము దీనిని హెచ్చరించునట్లు చేయుచున్నది. మఱియు నిటీవల కొన్నిసంవత్సరముల యనుభవములవలన నేర్పడియుండువిషయమేమనఁగా, మనలోని స్వల్పమగు గృహకల్లోలములవంటి భేదాభిప్రాయములను గోరంతదానిని కొండంతగా మనశత్రువులు వివేకశూన్యులై చా

టింపుచున్నారు. ఈచాటింపు మన దేశస్థులలో ఆలోచనపరులగుమితవాదులను, తెనుఁగుపత్రికలవారిని భయభ్రాంతులుగఁ జేసినది; మఱియు ప్రతివానియందును ఈచాటింపు గాఢమైనభేదబుద్ధి నొకదానిని నిర్మించినది; తమపూర్వులచరిత్రను మఱచిన సైరణాహీనుకక్షలోనివారు యీభేదబుద్ధిని విస్తరింపఁజేసిరి. అయిన నీభేదమంతయు త్వరలోనే నశించును. పెడత్రోవలోఁబడిన తప్పును అందఱము దెలిసికొనఁగలము.

ఇదివరలో ప్లీడర్లే విశేషముగ ఈపదవిని ఆశించుచుండిరి. వారికి తీరుకయుండదు కావున వారిని ఎన్నుకొనిలాభము లేదు. వారికి రైతులు, వర్తకులు మొదలగువారికష్టసుఖములు బొత్తుగా తెలియవు. పరిశ్రమల విషయముకూడా వారికి దెలియదు. ఇతరవృత్తులవారినికూడ ప్రతినిధులనుగ ఎన్నుకొనిననే అన్నివిషయములు సభలో వెల్లడియగును. రైతుల తరపున రైతులలో కొందరును, వర్తకులతరపున వర్తకులు కొందరును, ఇట్లే అన్నివృత్తులవారును సభకు ప్రతినిధులుగా ప్రజలు ఎన్నుకోవలెను. ప్లీడర్లు యిదివరలో ప్రజలకు సహాయపడిరి కాని, ఇకముందు వారికి తీరుక యుండదు కావున ప్రతినిధులపనుల చక్కగా నిర్వహించలేరు. ఈవిషయము ప్రజలుగ్రహించి గొప్పవాడు- ప్లీడరు, అనువిషయమును ఆలోచించక ఎవరు దేశమునకై పాటుపడెదమని వాగ్దత్తము చేయుదురో, ఎవరు దేశీయమహాసభ వారితీర్మానములకు వారినే ఎన్నుకుంటూ అన్నివృత్తులవారికి ప్రాతినిధ్యమున్నదా అను ముఖ్యాంశమును జ్ఞప్తియుంచుకొనవలెను శాసనసభల సభ్యత్వమునకుగాని యత్నించునపుడు, ఒకరినొకరు దూషణలను వృథావరస్పరకలహములను మానవలయును. ఎన్నికలకై పోరాడుట విధియే కాని అట్లుచేయుటలో అనవసరముగ ద్వేషములు, ఆగ్రహములు కలుగవచ్చును. కాని వాటికి లోబడక మంచిచెడుగులు ఆలోచించి యెక్కువసంఖ్యాకుల తీర్పునకు బద్ధులై ఉచితరీతిని ప్రవర్తింపవలయును.

'వావిళ్ల' ప్రెస్, తండయార్పేట, చెన్నపురి.—1920.

భగవద్గీతారహస్యము అను కర్మయోగశాస్త్రము

శ్రీయుత బాలగంగాధరతిలకకృతము.

ప్రతి 1-కి రూ. [illegible] 4

వేమనపద్యములు, 3060, తాత్పర్యసహితము		....	3	8
మదనమోహనమాళవ్యగారిజీవితము, పంజాబుఅల్లరి		....	0	8
బాలగంగాధరతిలకుగారిచరిత్రము, ప్రతిమతో		....	0	4
రామకృష్ణపరమహంసచరిత్రము	,,	....	0	2
శ్రీలాలాలాజ్‌పతిరాయిజీవితము	,,	....	0	2
శ్రీగోపాలకృష్ణగోఖ్లేజీవితము	,,	....	0	2
శ్రీమహాదేవగోవిందరానడేజీవితము	,,	....	0	2
శ్రీవేమనయోగిజీవితము	,,	....	0	2
శ్రీకరంచంద్‌గంధిజీవితము	,,	....	0	2
శ్రీవివేకానందస్వామిజీవితము	,,	....	0	2
శ్రీగై[illegible]రుగారిజీవితము	,,	....	0	2
శ్రీశంకరాచార్యచరిత్ర	,,	....	0	3
శ్రీరామానుజాచార్యచరిత్ర	,,	....	0	2
శ్రీకృష్ణదేవరాయచరిత్ర	,,	....	0	2
ఆనిబిసెంటుచరిత్ర	,,	....	0	2
స్వామిరామతీర్థజీవితము	,,	....	0	1
సోదరినివేదితజీవితము	,,	....	0	2
సూరతుకాంగ్రెస్సు ఉపన్యాసములు		....	0	2
శ్రీగైక్వారుగారి ఉపన్యాసములు		....	0	2
శ్రీవివేకానందవిజయము			1	12

వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్,

292, ఎస్ప్లనేడ్, చెన్నపురి. ఈ.